

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

T.C.
İNKILAP TARİHİ
VE ATATÜRKÇÜLÜK

8. SINIF
DERS KİTABI

Ökkeş KURT

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **18 Nisan 2019** tarih ve **8** sayılı kararıyla (listenin 182. sırasında) 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle **ders kitabı** olarak kabul edilmiştir.

NEV KİTAP

Mebusevleri Mah. Ergin Sok. No: 18 / 3
Tel: 0312 213 28 64 - Çankaya - Ankara

Bu kitabın tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayınlayan şirketin izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır. Bu kitabın tüm hakları, NEV KİTAP'a aittir.

Dil Uzmanı

Murat TETİK

Görsel Tasarım Uzmanı

Erişcan TÜRK

ISBN

978-605-7812-13-1

Baskı ve Cilt

Adres: Saray Mahallesi 123, Cadde No:2/1
Kahramankazan / ANKARA

Tel: 0 312 384 15 36 **Belgeç:** 0 312 384 15 37

Web: www.ozyurtmatbaacilik.com

Mail: ozyurt@ozyurtmatbaacilik.com

Sertifika No: 13385

Baskı Yeri ve Yılı

Ankara, 2019

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'ettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vedâ ile bin seode eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

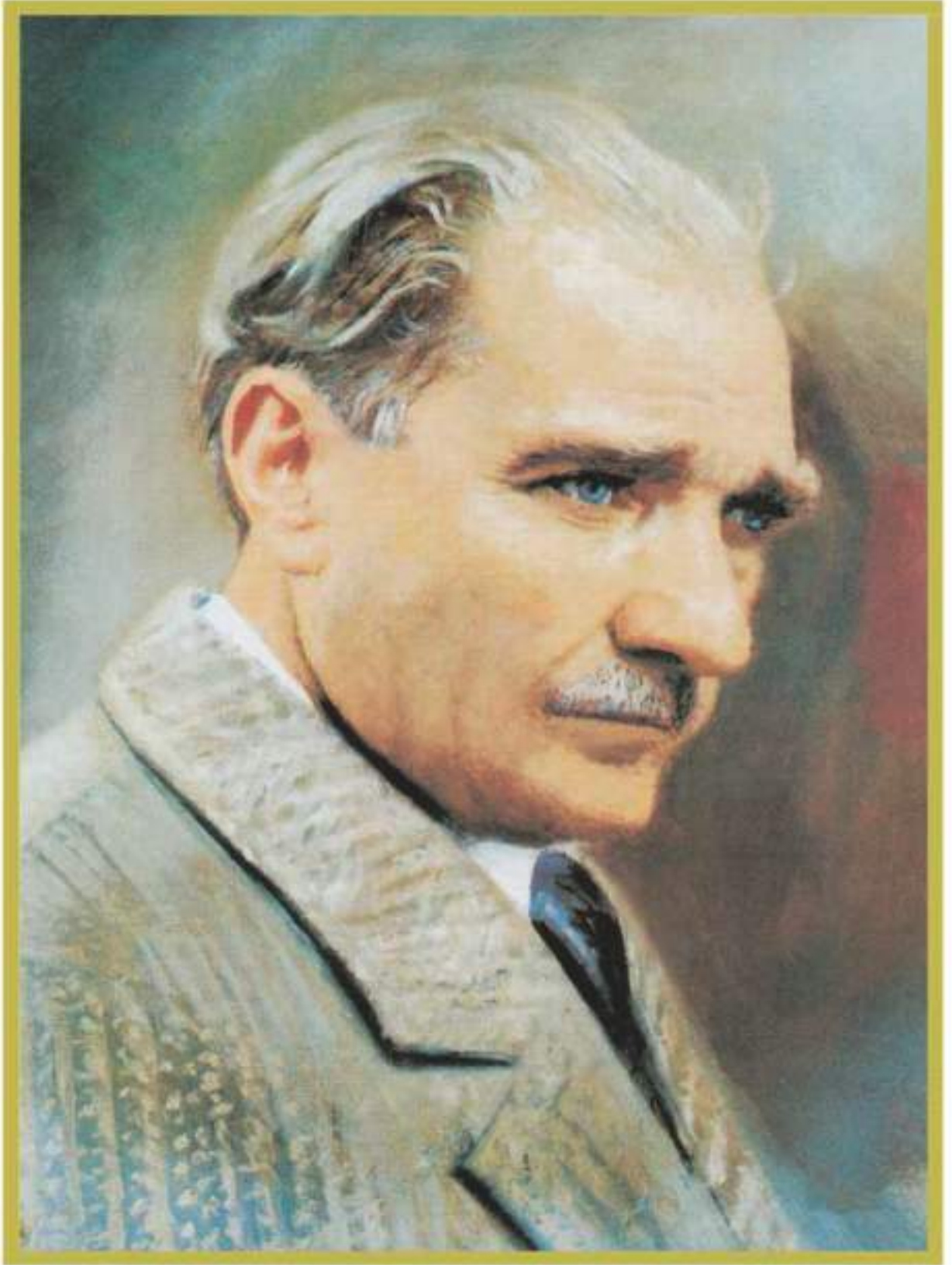
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

10 KİTABIMIZI TANIYALIM

BİR KAHRAMAN DOĞUYOR

14 1.1. GÜÇLÜ AVRUPA'NIN DOĞUŞU VE OSMANLI DEVLETİ

22 1.2 MUSTAFA KEMAL'İN HAYATI

26 1.3. MUSTAFA KEMAL'İN FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN KİŞİLER

27 1.4. MUSTAFA KEMAL'İN ASKERLİK HAYATI

32 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

MİLLÎ UYANIŞ: BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

36 2.1. BÜYÜK SAVAŞA DOĞRU

38 2.2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI DEVLETİ

48 2.3. MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI VE İŞGALLER

53 2.4. KUVÂ-YI MİLLÎYE VE CEMİYETLER

56 2.5. MİLLÎ MÜCADELE'NİN HAZIRLIK DÖNEMİ

65 2.6. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILIŞI

68 2.7. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKAN AYAKLANMALAR

70 2.8. YOK HÜKMÜNDE BİR ANTLAŞMA: SEVR

72 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

76

3.1. DOĞU VE GÜNEY CEPHESİ

80

3.2. BATI CEPHESİ

88

3.3. SAVAŞ ORTAMINDA MAARİF KONGRESİ

89

3.4 TEKÂLİF-İ MİLLİYE (MİLLÎ YÜKÜMLÜLÜKLER) EMİRLERİ

91

3.5 MUSTAFA KEMAL CEPHEDE

96

3.6 LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI

99

3.7 MİLLÎ MÜCADELE'NİN SANATA ETKİSİ

101

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE

106

4.1. ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE'NİN TEMELİ: ATATÜRK İLKELERİ

116

4.2. SİYASİ ALANDA YAPILAN YENİLİKLER

121

4.3. HUKUK ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER

123

4.4. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

132

4.5. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

138

4.6. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER

143

4.7. SAĞLIK ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

144

4.8. CUMHURİYET'İN TÜRK TOPLUMUNA SAĞLADIĞI KAZANIMLAR

152

4.9. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ DAYANDIĞI ESASLAR

154

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI

158

5.1. ÇOK PARTİLİ HAYAT DENEMELERİ

165

5.2. MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ

166

5.3. CUMHURİYET YÖNETİMİNE YÖNELİK TEHDİTLER

170

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

174

6.1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

177

6.2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

186

6.3. HATAY'IN ANA VATANA KATILMASI

189

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE SONRASI

- 194** 7.1. ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ, YURT İÇİ VE YURT DIŞINDAKİ YANKILARI
- 198** 7.2. ATATÜRK'ÜN ESERLERİ
- 200** 7.3. ATATÜRK'ÜN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ TESPİTLERİ
- 201** 7.4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ
- 206** 7.5. YENİDEN ÇOK PARTİLİ SİYASİ HAYAT
- 208** ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

210 CEVAP ANAHTARI

211 SÖZLÜK

218 KRONOLOJİ

221 KAYNAKÇA

223 İNTERNET KAYNAKÇASI

224 GÖRSEL KAYNAKÇA

228 TÜRKİYE SİYASİ HARİTASI

229 TÜRK DÜNYASI HARİTASI

KİTABIMIZI TANIYALIM

Ünite kapak sayfasında o ünitenin numarası, adı, üniteye neler öğrenileceği, ünitenin konuları, üniteye yer alan kavramlar ve hazırlık çalışmaları yer almaktadır.

Araştırınız

- Neden Birinci Dünya Savaşı'na "Dünya Savaşı" adı verilmiştir?
- Dünya devletlerinin karşı karşıya gelmelerinin en önemli nedeni ne olabilir? Araştırınız.

Konu öncesinde hazır bulunuşluluğu artırmak için araştırma yapmaya yönlendiren soruların bulunduğu bölüm.

Kavram Bilgisi

- **Millî tarih:** Türk kültürünün temellerinden biri de Atatürk'ün milliyetçilik ökasına dayanan millî tarihtir. Türk kültürünün geliştirilmesi ve yükseltilmesi yolunda, tarih çalışmalarına önem verilmiştir. Bunun sebebi, ortak bir tarihin, bir milletin oluşmasında en etkin öğeler arasında yer almasıdır. Millî tarih bilinci aynı zamanda bir arada ve bağımsız yaşamaları da birçok dayanağıdır.

Konu içinde geçen kavramları daha iyi anlayabilmemiz için açıklayıcı bilgilerin yer aldığı bölüm.

Bunları Biliyor musunuz?

- Mustafa Kemal'in "Minber" adında bir gazete çıkardığı ve 52 sayfa yayımlanan bu gazetede ilk defa sanal kâğıtın geçtiğini biliyor musunuz?

Bu bölümde konu ile ilgili dikkatinizi çekecek ilginç ve ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Sonuç Yorum

- Mustafa Kemal'e ait bu sözlerde onun kişisel ve liderlik özelliklerinden hangileri bulunmaktadır? Bu özellikler ile size ait özellikler birbirine benzer mi? Yorumlayınız.

Konu içinde yorum yapmanıza yönelik sorular bu bölümde yer almaktadır.

Aynı Zaman, Farklı Mekan

Aynı tarihte dünyanın farklı yerlerinde yaşanan gelişmeler bu bölümde yer almaktadır.

Sanal Gezi

- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Resim Heykeli Müzesine ait internet sayfasını ziyaret ederek "Yurt Gezileri"ne katılan ressamlara ait resimleri inceleyiniz. Bu resimleri yapan ressamlar hakkında bir araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bu bölümde konuyla ilgili müzelerle internet aracılığıyla sanal gezi yapmanız istenmektedir.

Konu ile ilgili gazete, internet ve dergi haberleri bu bölümde yer almaktadır.

Konu ile ilgili daha ayrıntılı açıklamalar, kaynaklar aracılığıyla bu bölümde verilmektedir.

Görüşlerinizi söyleyebileceğiniz, sınıfta arkadaşlarınızla tartışabileceğiniz sorular bu bölümdedir.

Ünitenin sonunda kendinizi değerlendirebileceğiniz soruların yer aldığı bölüm.

Araştırmaya, incelemeye ve analiz yapmaya yönelik çalışmaların yer aldığı bölümdür.

Bu bölümde öğrendiklerinizi pekiştirip uygulama yapacağınız etkinlikler yer almaktadır.

Konularla ilgili dikkatinizi çekmeye yönelik hatırlatmalar bu bölümde yer almaktadır.

Kitap içinde geçen kelime ve kelime gruplarının açıklandığı bölümdür.

1.
ÜNİTE

BİR KAHRAMAN DOĞUYOR

Neler Öğreneceğiz?

- 19 ve 20. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler
- Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda devlet yönetiminde yaşadığı değişim
- Mustafa Kemal'in çocukluk ve gençlik dönemi ile öğrenim hayatı
- 31 Mart Olayı, Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşları

Ünite Konuları

- 1.1. Güçlü Avrupa'nın Doğuşu ve Osmanlı Devleti
- 1.2. Mustafa Kemal'in Hayatı
- 1.3. Mustafa Kemal'in Fikir Hayatını Etkileyen Kişiler
- 1.4. Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatı

Öğreneceğimiz Kavramlar

✓ inkılap	✓ anayasa	✓ sömürgecilik	✓ Kanun-u Esasi
✓ meşrutiyet	✓ ihtilal	✓ mebus	✓ aydınlanma

Hazırlık Yapalım

1. Sömürgecilik hakkında neler biliyorsunuz? Günümüzde sömürgecilik yapan devletler var mı? Düşüncelerinizi söyleyiniz.
2. Sizce devletler hukuk alanında neden yenilikler yapmaya ihtiyaç duyarlar?
3. Mustafa Kemal'in öğrenim hayatında etkili olan öğretmenleri var mıdır? Sizce öğretmenler bir kişinin düşünce hayatını değiştirme konusunda etkili midir? Görüşlerinizi söyleyiniz.
4. Harita 1.5 üzerinde yer alan Balkan Devletleri'nin hangileri olduğu inceleyiniz. Balkanlar'da Osmanlı egemenliğindeki toprakların elden çıkmasının nedenlerini araştırınız.

1.1. GÜÇLÜ AVRUPA'NIN DOĞUŞU VE OSMANLI DEVLETİ

Araştırınız

Avrupa devletlerinin gelişmesindeki etkenlerle ilgili bir araştırma yapınız. Sonucunu arkadaşlarınızla paylaşınız.

a. Güçlü Avrupa'nın Temelleri

20. yüzyıl başlarında sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda etkili olan güçlü bir Avrupa ortaya çıktı. Güçlü Avrupa'nın doğuşunda daha önce yaşanan gelişmelerin etkileri çok yüksektir.

Bunların neler olduklarını gelin birlikte görelim:

1. Coğrafi Keşifler

15. yüzyıldan itibaren gerçekleşen coğrafi keşifler sonucunda dünyanın bilinmeyen birçok bölgesi tanındı. Keşfedilen bu yerlerden Avrupa'ya bol miktarda altın ve gümüş madeni taşındı. Ülkelerin ekonomileri açısından değerli olan bu madenler, Avrupa'da bollaşınca buradaki devletlerin birçoğu zenginleşti ve sermaye birikimi elde ettiler.

2. Rönesans ve Reform

Coğrafi keşifler ve ticaret yollarının değişmesi ile zenginleşen Avrupa'da bilim ve sanat alanında *Rönesans*, din alanında ise *reform hareketi* gerçekleşti. 16. yüzyılda bilim, kültür ve sanat alanında yaşanan Rönesans Dönemi, Avrupa'da bilimsel gelişmelerin temelini attı. Avrupa'da yaşanan reform hareketi, insanların sosyal yaşantılarını etkiledi. Bilime verilen değeri ön plana çıkararak dinin etkisinde olmayan, özgür bir araştırma ortamının oluşmasına katkı sağladı. Ayrıca reform hareketleri sonucunda Avrupa'da deney ve gözleme dayanan bilimin önü de açılmış oldu.

3. Aydınlanma Çağı

18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ve her konuda akla öncelik tanıyan düşünce sistemine aydınlanma, bu düşünce sisteminin etkisiyle bilim ve felsefede büyük gelişmeler olduğu bu yeni döneme *Aydınlanma Çağı* denmiştir. Bu dönemde Avrupa'da bazı aydınlar, yazdıkları eserlerle toplumu, devlet olgusu ve yönetim biçimleri konularında aydınlattılar. Aydınlanma çağının sonucu olarak bilim, sanat, edebiyat, siyaset ve sosyal alanlarda önemli eserler verildi. Yaşanan bu bilimsel ve teknolojik gelişmeler Sanayi İnkılabı'nın temellerini oluşturdu.

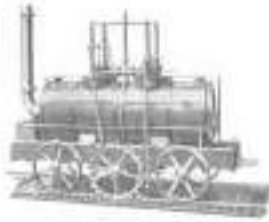
4. Fransız İhtilali

1789 tarihinde yaşanan Fransız İhtilali, tüm dünyada eşitlik, adalet, bağımsızlık ve milliyetçilik düşüncelerinin doğmasına ve yayılmasına ortam hazırladı. Bu durumdan en çok etkilenenler ise Osmanlı Devleti ile Avusturya - Macaristan İmparatorluğu gibi çok uluslu devletler oldu. Bu devletlerin egemenliğinde yaşayan milletler, milliyetçilik düşüncesi doğrultusunda bağımsızlıklarını kazanmak için mücadeleye giriştiler. Böylece çok uluslu bu devletler dağılma sürecine girmeye başladı.

5. Sanayi İnkılabı

İngiltere'de başlayan sanayileşme daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde de hızla yayıldı. Sanayileşen ülkelerde fabrikalar çoğaldı. Buna bağlı olarak üretim arttı, bol ve ucuz mal üretimi sağlandı. Bununla birlikte sanayileşen ülkeler için ham madde kaynakları ve yeni pazarlar bulmak önemli bir ihtiyaç ve sorun hâline geldi. Özellikle un, şeker, pamuk (üç beyaz) ile petrol, kömür, demir (üç siyah) en önemli ham maddelerdi.

6. Sömürgecilik

Ham madde bulmak isteyen İngiltere, Hindistan ve Uzak Doğu'da etkinlik göstererek geniş sömürgeler elde etti. Güçlü bir donanmanın desteğine dayanan bu ticaret ve sömürgecilik etkinliği, İngiltere'yi büyük bir devlet konumuna getirdi.

Sıra Sizde

Sanayi inkılabı sonucu birçok ham madde ihtiyacı ortaya çıktı. Bunlardan üç siyah, üç beyaz olarak adlandırılan ham maddeler nelerdir?

Üç siyah : .....

Üç beyaz : .....

Soru/yorum

Yukarıda verilen tarihi olaylar içerisinde Avrupa'nın gelişmesine en çok katkıyı hangisi sağlamış olabilir? Neden?

b. 20. Yüzyıla Girerken Osmanlı Devleti

Araştırınız

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşadığı sorunların çözümü için uğraşan devlet adamları hakkında bir araştırma yapınız. Sonucu sınıftaki arkadaşlarınızla paylaşınız.

Osmanlı Devleti, kuruluşundan 18. yüzyıla kadar dünya devletleri arasındaki güçlü konumunu ve üstünlüğünü sürdürmeyi başardı. Fakat bu yüzyıldan sonra hem devlet içindeki hem de Avrupa'daki değişikliklerin etkisiyle gücünü kaybetmeye başladı. Ülkenin kötü yönetilmesi, üst üste yaşanan toprak kayıpları ve Avrupa'daki teknolojik gelişmelerin yeterince takip edilmemesi gibi olaylar Osmanlı gibi büyük bir devletin yıkılma sürecini daha da hızlandırdı.

Devletin kötü yönetimi, güç ve çıkar odaklarının oluşmasına yol açtı. Bu durum karışıklıklara ve düzensizliklere neden oldu. Devlet otoritesinin bozulması sonucunda sosyal, ekonomik ve askerî yapılanmada çöküş başladı.

Avrupa'da eğitim kurumları ve yöntemleri modernleştirilmiş, toplumun ihtiyaçlarına cevap verir hâle getirilmişti. Osmanlı Devleti'nde ise eğitim istenilen düzeyde geliştirilememiş ve modernleştirilememişti. Bu da toplumun teknolojik gelişmeler için gerekli olan bilgi ve yöntemleri kazanmasını olumsuz etkiliyordu. Osmanlı Devleti, uzun süre Batı'nın diploması yöntemlerine de ilgi göstermemişti. Bunun sonucunda sınırları dışında gelişen olayları gerektiği biçimde izleyememiş, Avrupa devletlerinin kendisi hakkındaki politikalarını doğru olarak öğrenememişti. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin devletler arası ilişkilerde iyi bir dış politika oluşturamamasına zemin hazırladı.

Osmanlı toplumu, Avrupa'da gerçekleşen Sanayi İnkılabı sonucunda ortaya çıkan teknolojik, ekonomik ve bilimsel gelişmelere de kapalı kalmıştı. Bu sebeple Avrupa'daki gelişmeler halk tarafından yeterli kadar izlenemedi.

Soru/yorum

Osmanlı Devleti'nin hangi alanlarda yenilik yapması gerektiğini düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.2 Dolmabahçe Sarayı'nın giriş kapısı

Elbette Osmanlı Devleti'nin bu zor günlerine çözüm arayan bazı devlet adamları da oldu, Osmanlı Devleti'nin yönetiminde söz sahibi olan bu kişiler, devletin kötü gidişatının sebebini ilk olarak askerî alandaki teknolojik eksikliklerde aradılar. Çünkü 18. yüzyılda askerî yenilikler ve toprak kayıpları büyük oranda artmıştı. Bu sebeple Avrupalı devletlerin askerî alanda daha üstün ve güçlü olduğunu kabul eden Osmanlılar, "Batılılaşma hareketleri" adı verilen birtakım yeniliklere giriştiler. Fakat Batılı anlamda gerçekleştirilen bütün askerî yeniliklere rağmen devletin gerilemesi durdurulamadı. Böylece Osmanlı Devleti'ndeki çöküşün sadece askerî alanda yapılan yeniliklerle önlenemeyeceği ortaya çıktı.

Osmanlı Devleti'ni içine düştüğü zor durumdan kurtarmak, azınlıkların ayaklanmalarına ve devletin dağılmasını önlemek amacıyla bazı ıslahat hareketlerine girişildi. II. Mahmut, toplumu ilgilendiren tüm alanlarda yenilikler yapmaya çalıştı. II. Mahmut'tan sonra **Tanzimat Fermanı** (3 Kasım 1839) ve **Islahat Fermanı** (18 Şubat 1856) gibi hukukî yenilikler gerçekleştirildi. Fakat, bu fermanlar da Osmanlı Devleti'ndeki kötü gidişi durdurmaya yetmedi.

1.3

Osmanlı Devleti'nde köklü yenilikler yapan II. Mahmut'un bir portresi (Topkapı Sarayı Müzesi)

! Unutmayınız

Osmanlı Devleti'nde ilk kez II. Mahmut Dönemi'nde ilköğretim, kız ve erkek çocukları için sadece İstanbul'da zorunlu ve parasız hâle getirildi.

Tanzimat Fermanı (1839)

Bu ferman ile din, dil, ırk farkı gözetmeksizin bütün Osmanlı vatandaşlarının kanunlar önünde eşit olduğu; can ve mal güvenliği ile namus dokunulmazlığının devlet güvencesinde olduğu vurgulandı. Mahkeme karar olmadan kimsenin cezalandırılmayacağı belirtilirken askerlik erkekler için zorunlu hâle getirildi.

Islahat Fermanı (1856)

- Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlere karşı küçük düşürücü ifadelerin kullanılması yasaklandı.
  - Cizye vergisi kaldırıldı.
  - Askerlik gayrimüslimler için nakdi bedel uygulamasına geçildi.
- Gayrimüslimlere devlet memuru olma hakkı verildi.

19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklar, Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik düşüncesinin etkisi ve Avrupa devletlerinin desteği ile ayaklandılar. Bu ayaklanmalar sonucunda devlet daha da zayıfladı. Sırlar, Yunanlar, Karadağlılar ve Bulgarlar gibi Balkan milletleri bağımsızlık kazanarak Osmanlı Devleti'nden ayrıldılar.

Tanzimat'ın ilanından sonra Avrupa'ya giden öğrenciler, burada yönetimde kralın yanında bir de halk tarafından seçilen meclis bulunduğunu gördüler. Ülkeye dönen ve Jön Türkler (Genç Osmanlılar) olarak bilinen bu kişiler, Meşrutiyet adı verilen bu yönetim biçiminin Osmanlı Devleti'nde de uygulanmasını istediler. Meşrutiyet ilan edilirse devletin dağılması önlenebilirdi. Bu düşünce çerçevesinde, meşrutiyet ilan edilecek, anayasa yürürlüğe girecek ve Osmanlı Mebusan Meclisi kurulacaktı.

Aydınlarla meşrutiyeti ilan edeceğine söz veren II. Abdülhamit, padişah olunca sözünü tutarak meşrutiyeti ilan edip Anayasayı (Kanun-u Esasi) uygulamaya koydu (1876). Fakat ilk Osmanlı Mebusan Meclisi toplandıktan kısa bir süre sonra II. Abdülhamit, Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877 - 1878) getirdiği karışık ortamı bahane ederek meşrutiyet yönetimine son verdi. Osmanlı Mebusan Meclisini de anayasanın verdiği yetkiye dayanarak kapattı ve anayasayı uygulamadan kaldırdı.

II. Abdülhamit'in Mebusan Meclisini kapatmasında etkili olan sebeplerden biri de Mebusan Meclisinde görev yapan azınlık vekillerinin tutumuydu. Çünkü bu azınlık vekilleri savaş sırasında ülke yararına alınacak karar ve yasalara engel olmaya çalışıyorlardı.

II. Abdülhamit'in meşrutiyeti kaldırmasına tepki olarak Genç Osmanlılar adındaki bir grup aydın, **İttihat ve Terakki Cemiyeti**'ni kurdu (1889). Bu cemiyet üyeleri, meşrutiyeti tekrar ilan ettirebilmek için ülke içinde ve dışında çalışmalara başladılar. Baskılar karşısında II. Abdülhamit meşrutiyet yönetimini tekrar ilan etmek zorunda kaldı (1908).

! Unutmayınız

Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet Dönemi'nde Mithat Paşa tarafından ilk defa sivil bir anayasa hazırlanmıştır. Kanun-u Esasi adındaki bu Anayasa, meclis kararı ve padişah onayı ile yürürlüğe girmiştir.

1.4 Meşrutiyetin ilanı adına basılan bir kartpostal, 1908

Sıra Sizde

Aşağıda verilen tarihler ve olayları eşleştiriniz.

A I. Meşrutiyet

B Tanzimat Fermanı

C II. Meşrutiyet

D Islahat Fermanı

1839

1856

1876

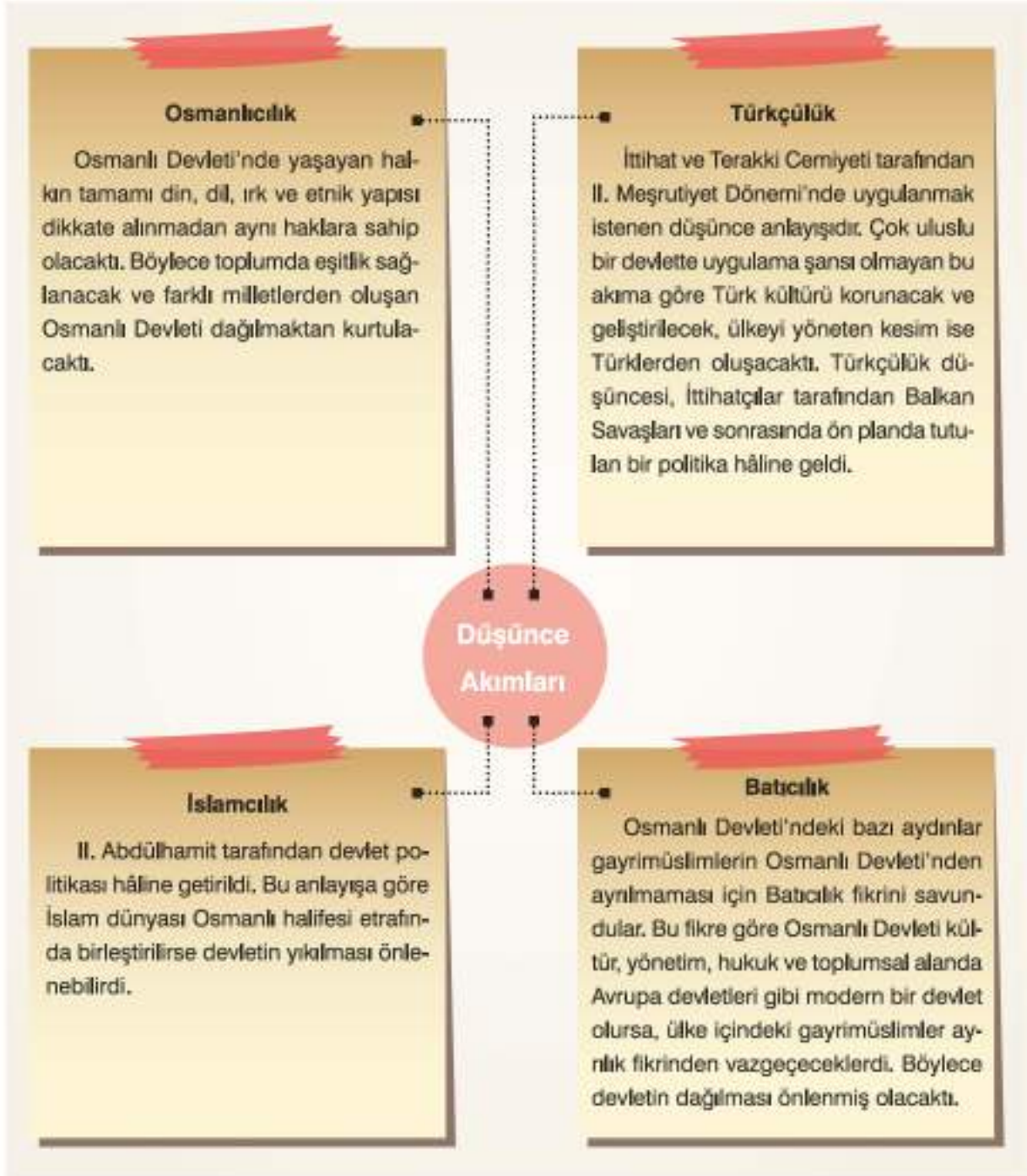
1908

1.5 Harita: 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti ve Avrupa devletlerinin sınırları

c. Düşünce Akımları

Osmanlı Devleti'ni içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak isteyen bazı devlet adamları ve aydınlar birbirinden farklı düşünceler ortaya koydular. Bu düşünce akımlarının bazıları şunlardı:

Görüşünü Söyle

Ortaya konan düşünce akımlarına ve devlet adamlarının bütün gayretlerine rağmen, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının sebepleri sizce neler olabilir?

Balkanlarda Sosyal ve Kültürel Yapı

Araştırınız

Yaşadığımız şehrin toplum üzerinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri neler olabilir? Mustafa Kemal'in çocukluğunun geçtiği Selanik şehri ve şehrin etnik yapısı hakkında bir araştırma yapınız.

Selanik, 19. yüzyıl sonlarında canlı bir ticarete ve işlek bir limana sahip Osmanlı toprağı olan Makedonya'nın en gelişmiş kentiydi. Burası, Osmanlı Devleti'nin Batı'ya açılan kapısı niteliğindedir. Avrupa ile demir yolu bağlantısı vardı. Selanik'in deniz ve demir yolu bağlantısına sahip olması, ticaret merkezi oluşu, çeşitli dini ve etnik yapısı, şehirde birden çok kültürün bir arada yaşadığı özgür bir ortam oluşturmuştu. Bu özgür ortamda çeşitli fikir akımları kolayca yayılıyordu. Şehir, Avrupa tesirine açık olduğundan birçok kültüre ev sahipliği yapmakta idi. Şehirde haberleşme için postane bulunduğu gibi çeşitli Avrupa devletlerinin gazeteleri de satılıyordu. Çeşitli din, dil ve düşüncede insanların kaynaştığı bir şehir olan Selanik, farklı kül-

türlerin bir arada bulunmasıyla da dikkat çekiyordu. Şehirde Türk okullarının yanında pek çok yabancı okul da yer alıyordu. Ayrıca şehirde Türk basın hayatı da oldukça canlıydı. Bu canlılığa, şehirdeki gayrimüslimler de gazete ve dergilerle katılıyordu. Burası Balkan Savaşları'na kadar Türk aydınlarının ve gençlerinin belli başlı düşünce ve hürriyet merkezi hâline gelmişti.

Çocukluğunu böyle bir kent ortamında geçiren Mustafa Kemal, genç yaşta farklı toplumları, kültürleri, yaşam biçimlerini ve inançları tanıma fırsatı buldu. Ayrıca yeni düşünce akımlarına açık olan bu ortamda, kendini geliştirmesini bildi.

1.6 Selanik'in eski hâlinde bir görünüm, 1900

1.7 Selanik'in yeni hâlinde bir görünüm, 2015

Soru/yorum

Selanik şehrinin Avrupa'ya yakın olması ve farklı kültürleri barındırması Mustafa Kemal'in yetişmesinde nasıl bir etkiye sahip olmuş olabilir?

Araştırınız

Mustafa Kemal'in ataları Anadolu'dan gelerek Balkanlara yerleşen Türklere'dir. Balkanlara Türk göçlerinin ne zaman yapıldığını ve Balkanlarda başka hangi etnik unsurların yer aldığını araştırınız.

1.2 MUSTAFA KEMAL'İN HAYATI

a. Çocukluğu

Mustafa Kemal, 1881 yılında Selanik'te, Koca Kasım Mahallesi İslahhane Caddesi'nde yanda resmi görülen bu üç katlı evde doğdu.

Mustafa Kemal'in Selanik'te doğduğu bu ev, günümüzde Türkiye Konsoloslunun bahçesi içerisinde yer almakta ve müze olarak faaliyetini sürdürmektedir.

? Bunları Biliyor musunuz? .....

Mustafa Kemal'in doğduğu ev 1933 yılında Selanik Belediyesi tarafından satın alınarak Atatürk'e hediye edilmiştir.

www.kultur.gov.tr

1.8 Mustafa Kemal'in doğduğu Selanik'teki evi

Sıra Sizde .....

Mustafa Kemal'in doğum günü ve ayı kesin olarak bilinmemektedir, Yıllar sonra kendisine doğum günü sorulduğunda Mustafa Kemal:

– "Neden 19 Mayıs olmasın?" diye yanıt vermiştir.

• Mustafa Kemal, sizce doğum gününü niçin 19 Mayıs olarak belirtmiş olabilir?

Babası

1.9 Ali Rıza Efendi

Ali Rıza Efendi'nin soyu Selanik'in eski ailelerine dayanmakta idi. 32 yaşında iken Zübeyde Hanım'la evlendi. Önceleri askerlik görevi yapan Ali Rıza Efendi, uzun süre gümrük memurluğu yaptı. Daha sonra memuriyeti bırakarak ticaretle uğraştı.

Annesi

1.10 Zübeyde Hanım

Zübeyde Hanım, 1857 yılında doğmuş, çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını Langaza'da geçirmişti. Geleneklerine bağlı bir hayat süren Zübeyde Hanım 1923 yılında vefat etti.

Zübeyde Hanım'ın çocuklarından üç tanesi hastalık nedeniyle küçük yaşta ölmüştü. Mustafa'nın en küçük kardeşi Naciye ise on iki yaşında vefat edince Zübeyde Hanım'ın çocuklarından sadece Mustafa ve Makbule hayatta kalmıştır.

Mustafa daha çocuk yaşta iken babası Ali Rıza Efendi vefat eder. Eşinin ölümü ile ekonomik sıkıntı içine düşen Zübeyde Hanım, çocukları ile birlikte kardeşi Hüseyin Efendi'nin Langaza'daki çiftliğine taşınır. Selanik'ten uzaklaşan Mustafa'nın eğitim hayalini yarım kalırken çiftlikte onun için yeni bir hayat başlayacaktır.

Metin İnceleme

Az zaman sonra babam öldü. Annemle birlikte dayımın yanına yerleştik. Dayım köy hayatı yaşıyordu. Ben de bu hayata karıştım. Bana görevler veriyor, ben de bunları yapıyordum. Başlıca görev tarla bekçiliği idi. Kardeşimle birlikte bakla tarlasının ortasındaki bir kulübede oturduğumuz ve kargaları kovmakla uğraştığımızı unutamam. Çiftlik hayatının öteki işlerine de karışıyordum.

www.atam.gov.tr

Soru/yorum

Çiftlik yaşantısında yaptığı işler, Mustafa Kemal'in görev ve sorumluluk kazanmasında nasıl bir etkiye sahip olmuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

b. Öğrenim Hayatı

19. yüzyılda, Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki okullarda eğitim birliğinden söz etmek mümkün değildi. Daha çok dinî ağırlıklı eğitim kurumları olan medreseler yaygındı. Bunun yanında Avrupa tarzı eğitim veren modern okullar, azınlıklara ait okullar ve yabancı devletler tarafından kurulan eğitim kurumları bulunmaktaydı. Birbirinden farklı müfredatlar uygulayan bu okullar nedeniyle Osmanlı Devleti'nde bir eğitim birliği yoktu.

Askerî okullar ise dönemin en iyi eğitim veren kurumları arasındaydı. Bu okullar ülkenin sorunlarını bilen ve bunu çözmek isteyen vatansever öğrenciler yetiştirmeye çalışıyordu.

Görüşünü Söyle

Eğitim birliğinin olmadığı bir ülkede, insanlara toplumsal birlikteliği sağlayacak ortak değerler neler olabilir? Görüşünüzü arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mahalle Mektebi

Mustafa'nın hangi okula başlayacağı anne ve babası arasında tartışma konusu oldu. Çünkü annesi dinî eğitim alması amacıyla mahalle mektebine yazılmasını isterken babası modern eğitim veren başka bir okula yazılmasını istiyordu. Mustafa, annesinin isteği doğrultusunda önce mahalle mektebine başladı, sonra bu okuldaki eğitimini tamamlamadan Şemsi Efendi Mektebine kaydoldu.

Şemsi Efendi Mektebi

Bu okuldaki eğitim diğer okullara göre son derece çağdaş özellikler taşııyordu. Öğrenciler sıralarda oturmakta ve aktif olarak derslere katılmaktaydı. Derslerde modern araç gereçler kullanılmaktaydı. Babasının ölümüyle Mustafa bu okuldaki eğitimine ara vermek zorunda kaldı. Selanik'e döndükten sonra bu okula devam etti ve okulu başarıyla bitirdi.

Selanik Mülkiye Rüştiyesi (1892)

Annesinin isteğiyle Selanik Mülkiye Rüştiyesine kaydoldu. Ancak asker olmak isteyen Mustafa, bu sivil ortaokula devam etmek istemiyordu. Annesinden habersiz girdiği askerî okul sınavını kazanınca bu okuldan ayrıldı.

Selanik Askerî Rüştiyesi (1894)

Mustafa, annesinin rızasını alarak girdiği bu okuldan Mustafa Kemal olarak çıkacaktır. Çünkü matematik öğretmeni çok sevdiği bu öğrencisine "Benim adım Mustafa, senin adın da Mustafa. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun." diyecektir.

Manastır Askerî İdadisi (1896)

Manastır Askerî İdadisinde Mustafa Kemal'i fikrî yönde etkileyen olaylar ve kişiler olmuştur. Bu kişilerin başında ona edebiyat ve şiir sevgisini aşılayan Ömer Naci gelmektedir. Namık Kemal ve Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri ile burada tanışır. Yine tarih öğretmenininki etkisi ile Fransız düşünürlerinin kitaplarını da ilk kez burada okumaya başlar. Montesquieu (Monteskiyo), Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Russo) ve Voltaire (Volter) gibi Fransız aydınlarının düşüncelerinden etkilenecektir.

Mustafa Kemal, bu okulda öğrenci iken onu en çok etkileyen olay 1897 yılında başlayan Osmanlı - Yunan Savaşı'dır. Osmanlı Devleti savaştan başarı ile çıkmasına rağmen, masa başında yapılan görüşmeler sırasında istediği sonucu elde edemedi. Bu durum, Mustafa Kemal'in vatan sevgisi dolu yüreğinde üzüntüye neden oldu. Çünkü kendisi de bu savaşa gönüllü olarak katılmak istemiş ama başarılı olamamıştı.

1.11 Mustafa Kemal Manastır Askerî İdadisinde

1.12 Manastır Askerî İdadisi

Metin İnceleme

Mustafa Kemal'in tarih öğretmeni Topçu Kolağası Mehmet Tefik (Bilge) Bey hakkında Ali Fuat Cebesoy şu şekilde bilgi vermektedir: *"Değerli ve milliyetçi bir Türk subayıydı. Türk tarihini iyi biliyor ve öğrencilerine tarih zevkini veriyordu. Atatürk, Türk tarihini bütün genişliği ve derinliği ile kavramış bulunan hocasından daima saygı ile söz etmiştir. Birgün bana Tefik Bey'e minnet borcum vardır. Bana yeni ufuklar açtı."* demiştir.

www.ata.tsk.tr

Görüşünü Söyle

Atatürk'te tarih sevgisinin oluşmasında tarih öğretmenin nasıl bir etkisi vardır? Görüşlerinizi söyleyiniz.

Harp Okulu (1899)

Mustafa Kemal Manastır'dan İstanbul'a gelerek Harp Okuluna başladı. Batı'daki gelişmeleri takip etmek için Avrupa'dan dergiler getiriyor, kaldığı pansiyonda Fransızca eğitim alıyordu. Ülke sorunları ile yakından ilgilenmeye devam eden Mustafa Kemal, Harp Okulunu 1902 tarihinde 459 öğrenci arasından sekizinci olarak bitirdi.

Harp Akademisi (1902)

Mustafa Kemal'in Harp Akademisinde aldığı eğitim, onun hem vatan, millet ve Türklük fikirlerinin olgunlaşmasında hem de Batı'ya dönük "çağdaşlaşma" düşüncelerinin gelişmesinde önemli bir etki yapacaktır. Ayrıca bu fikirlerini arkadaşlarına da anlatması, okulda bu fikirlerini yaymak için onlarla bir gazete çıkarma girişiminde bulunması onun daha o dönemde liderlik özelliklerinin gelişmeye başladığını da göstermektedir. Mustafa Kemal Harp Akademisinden kurmay yüzbaşı rütbesi ile beşincilikle mezun oldu (1905). İlk görev yeri olarak Suriye'nin Şam kentindeki 5. orduya atandı.

Metin İnceleme

Harp Akademisi devam eden Mustafa Kemal'i okul arkadaşlarından Asım Gündüz şöyle anlatıyor:

"Doğup büyüdüğü Selanik'in Batı'ya daha çok bağlantılı bulunması sebebiyle olacak, dikkat çeken fikirleri vardı. Etrafına topladığı arkadaşlarıyla cesaretle konuşur ve onları güzel konuşmasıyla kısa zamanda tesiri altına alırdı... Bizler vatan, millet ve Türklük fikirlerini ilk defa Harp Akademisi sıralarında ondan duymuştuk."

Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Sayı 80-81, s. 13.

Soru/yorum

Metinde Mustafa Kemal'in hangi özelliklerini fark ettiniz? Mustafa Kemal'in ileride iyi bir lider olacağı ile ilgili olarak metinde ipuçları var mıdır? Açıklayınız.

Bunları Biliyor musunuz?

Mustafa Kemal'in "Minber" adında bir gazete çıkardığını ve 52 sayı yayımlanan bu gazetede ilk defa sansür kelimesinin geçtiğini biliyor musunuz?

www.atam.gov.tr

1.3. MUSTAFA KEMAL'İN FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN KİŞİLER

Sıra Sizde

Aşağıda Atatürk'ü düşünce yönünden etkileyen kişilerle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu kişiler hakkındaki bilgileri aşağıdaki metinden okuyarak soruyu cevaplandırınız.

Tefik Fikret

Osmanlı Dönemi şairidir, 1897 Osmanlı - Yunan Savaşı sırasında yurt ve ulus sevgisini dile getiren şiirler yazdı. Ayrıca özgürlük ve adalet kavramlarını işleyen şiirler kaleme aldı.

Namık Kemal

Vatan şairi olarak bilinir, Vatan sevgisini anlatan şiirleri ile Atatürk'ü etkilemiştir. Önemli eserleri arasında İntibah, Vatan Yahut Silistre ve Cezmi bulunmaktadır.

Ziya Gökalp

Milliyetçilik ve Türkçülük üzerine yazdığı eserleri ile Atatürk'ü derinden etkilemiştir. Eserleri arasında Türk Töresi, Türkçülükün Esasları, Türk Medeniyeti Tarihi gibi eserler bulunmaktadır.

Voltaire

Fransız yazar ve filozoftur. Din ve ifade özgürlüklerinin yanı sıra insan hakları konusundaki düşünceleri ve felsefi makaleleri ile ünlenmiştir.

J. J. Rousseau

Fransız yazar, düşünür, filozof ve politika teorisyenidir. Modern demokrasi anlayışına temel oluşturan toplumsal sözleşme öğretisiyle ün kazanmıştır.

Mehmet Emin Yurdakul

Türkçülük akımını savunur. Bu konudaki düşüncelerini şiirinde dile getiren "millî şair" olarak bilinir. Atatürk, bu şair hakkında;

Montesquieu

Fransız düşünürdür. Kuvvetler ayrımı esasını ortaya atmıştır. Yasama, yürütme ve yargıyı birbirinden ayırmanın önemini vurgulamıştır.

"Şiirlerinde bana millî benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum..." demiştir.

*Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu,
Atatürk ve Milliyetçilik, s. 22.*

- Türk ve dünya tarihinde önemli yerlere sahip olan bu kişilerin görüşleri sizce Atatürk'ü hangi yönlerden etkilemiş olabilir? Yorumlayınız.

Mustafa Kemal'in doğumu ve gençliği sırasında dünyadaki bazı önemli gelişmeler şunlardı:

Aynı Zaman, Farklı Mekân

1.4. MUSTAFA KEMAL'İN ASKERLİK HAYATI

Araştırınız

Mustafa Kemal'in askerlik görevine başladığı günden beri sahip olduğu rütbeler ve kazandığı maddiyalar hakkında bir araştırma yapınız.

a. Askerlik Hayatı

İlk Görev

Mustafa Kemal, askerlik mesleğine Harp Akademisini bitirip genç bir kurmay yüzbaşı olarak başladı (1905). Mustafa Kemal'in ilk görev yeri Suriye'de bulunan V. Orduya bağlı 30. Süvari Alayı oldu. Burada Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurdu. Daha sonra Mustafa Kemal V. Ordu Kurmay Başkanlığı'na atandı. 13 Ekim 1907 tarihinde ise merkezi Manastır'da bulunan III. Orduda görevlendirildi. Bu görevi sırasında İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu.

1.13 Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Hareket Ordusu'nda (31 Mart Olayı)

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra meşrutiyet yanlıları ile padişah yanlıları arasında basında başlayan tartışmalar ve karşılıklı atışmalar gittikçe şiddetlendi. Ülkede yaşanan bu gerginlik, en sonunda İstanbul'da bir ayaklanmaya dönüştü. Tarihimizde bu ayaklanma **31 Mart Olayı** olarak bilinmektedir (13 Nisan 1909).

31 Mart Olayı'nda ayaklanmaların amacı, meşrutiyet yönetimine son vermektir. Gelişmeler üze-

rine meşrutiyet yanlıları Selanik'teki askerî kuvvetlerden yardım istedi. Selanik'te **Hareket Ordusu** adıyla bir ordu hazırlandı. Ayaklanma, Mustafa Kemal'in kurmay başkanlığını yaptığı Hareket Ordusu tarafından bastırıldı. II. Abdülhamit, ayaklanmanın bastırılması için gereken önlemleri almadığı gerekçesiyle meclis kararıyla görevinden alındı. Yerine V. Mehmet Reşat getirildi. Yaşanan bu iç olaylardan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimde daha etkin bir konuma geldi.

1.14 Kolağası Mustafa Kemal (soldan 4. kişi) Hareket Ordusu'nda

Mustafa Kemal Fransa'da

12-18 Eylül 1910 tarihleri arasında Fransız ve İngiliz orduları ortaklaşa bir tatbikat kararı aldı. Pikardi adı verilen bu manevralara Osmanlı ordusunu temsilen Mustafa Kemal ile birlikte o dönemde Fransa'da ateşemiliter olarak görevli olan Fethi (Okyar) Bey gözlemci olarak görevlendirildi. Bu tatbikat sırasında Mustafa Kemal tespit ettiği gözlem ve değerlendirmeleri ile dikkatleri üzerinde topladı. Mustafa Kemal hazırlanmış olduğu raporunda, gelecekte yapılacak bütün savaşlarda hava kuvvetlerinin önemine dikkat çekti. Güçlü hava kuvvetine sahip ülkelerin yapılacak savaşlarda daha çok başarılı olacaklarını belirtti.

1.15 Mustafa Kemal Fransa'da Pikardi Askerî Manevralarında iken

Soru/yorum

Mustafa Kemal'in Pikardi Manevraları'nda hazırladığı raporunda, gelecekteki savaşlar hakkında hangi düşünceleri savunmaktadır?

Mustafa Kemal Trablusgarp'ta

20. yüzyıl başlarında siyasi birliğini sağlayarak sanayileşen İtalya, sömürge edinmek için Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki topraklarına saldırdı (1911). Osmanlı Devleti bu toprakları korumak için karadan asker gönderemiyordu. Çünkü kara yolu üzerindeki Mısır, İngilizlerin elinde bulunuyordu. Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu donanma, uzun yıllar ihmal edildiğinden bakımsız kalmıştı. Bu nedenle Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki bu son toprak parçasını savunmak için karadan ve denizden asker göndermesi söz konusu değildi.

1.16 Mustafa Kemal Trablusgarp'ta yerel kıyafetlerle

Bu durum karşısında aralarında Mustafa Kemal'in de bulunduğu Enver Bey, Ali Fethi Bey gibi Türk subayları, devletin bilgisi dahilinde bu toprakları korumak düşüncesi ile gizlice Trablusgarp'a gittiler. İtalyanlara karşı yerel kuvvetlerden güçlü bir cephe kurarak başarıyla direndiler.

Mustafa Kemal'in yerel kuvvetleri teşkilatlandırarak İtalyanlara karşı başarı göstermesi onun teşkilatçılık özelliğini ortaya koymaktadır. Bu başarıya rağmen, Birinci Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine Trablusgarp'taki subaylara ihtiyaç duyan Osmanlı yönetimi, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını geri çağırdı.

Unutmayınız

Mustafa Kemal'in ilk askerî başarısı, Trablusgarp Savaşı'nda gerçekleşen Derne ve Tobruk mücadeleleridir.

Osmanlı Devleti, Trablusgarp Savaşı sonunda İtalya ile **Ouchy (Uşi) Antlaşması'nı** imzaladı (1912). Bu antlaşmayla Trablusgarp ve Bingazi, İtalyanlara bırakıldı. Böylece Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını da kaybetti. Ayrıca Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları sırasında koruyamayacağını düşündüğü Akdeniz'deki **On iki Adayı** da koruması için geçici olarak İtalya'ya bıraktı.

1.17 Mustafa Kemal Trablusgarp'ta yerel kuvvetlerle beraber

Balkan Savaşları

Trablusgarp Savaşı'nı fırsat bilen Balkan devletleri (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ), Rusya'nın da kışkırtması ile Osmanlı Devleti'ne savaş açtı (8 Ekim 1912). Osmanlı Devleti, Birinci Balkan Savaşı'nda bu devletlerle yaptığı savaşlarda başarılı olamadı. Savaş sonunda imzalanan Londra Antlaşması ile Osmanlı Devleti Midye-Enez çizgisinin batısındaki topraklarını ve Edirne'yi Balkan devletlerine bırakmak zorunda kaldı (1912). Balkan devletleri, Osmanlı'dan aldıkları toprakları aralarında paylaşamadılar. Bu sebeple Balkan devletleri arasında İkinci Balkan Savaşı çıktı. Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya, Londra Antlaşması'ndan en kârlı çıkan Bulgaristan'a savaş açtı. Bu durumdan yararlanan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'dan Edirne'yi geri aldı. Balkan Savaşları sonunda Bulgaristan ile **İstanbul Antlaşması**, Yunanistan ile **Atina Antlaşması** imzalandı (1913). İmzalanan bu antlaşmalarla Arnavutluk, Makedonya, Batı Trakya ve Ege Adaları (Gökçeada ve Bozcaada hariç) Osmanlı egemenliğinden çıktı. Arnavutluk Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan devletidir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız:

- Osmanlı Devleti, İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'dan nereyi aldı?
- Osmanlı Devleti, İkinci Balkan Savaşı'ndan sonra hangi antlaşmaları imzaladı?

Unutmayınız

Birinci Balkan Savaşı'na katılmayan Mustafa Kemal, İkinci Balkan Savaşı'nda Gelibolu ve Bolayır'daki birliklerde görev yaptı, Edirne'nin kurtarılmasında önemli başarılar elde etti.

O, Bir Ateşemiliter

Araştırınız

Ateşemiliter ne demektir? Görevleri nelerdir? Araştırınız.

Mustafa Kemal, Balkan Savaşlarının sona ermesinden kısa bir süre sonra Sofya Ateşemiliterliğine atandı (Ekim 1913). Sofya, birçok yabancı konsolosluk merkezinin bulunduğu önemli bir kentti. Şehirde tamamen Batılı bir yaşam biçimi hüküm sürüyordu. Burada sık sık üst düzey toplantı, balo ve davetler düzenleniyordu. Mustafa Kemal bu davetlere katılıyor, Bulgar ve yabancı üst düzey kişilerle tanışma, konuşma fırsatı buluyordu. Konuştuklarından ve gözlemlediklerinden öğrendiklerini İstanbul'a raporla iletliyordu.

Sofya'daki modern yaşam tarzı Mustafa Kemal'i derinden etkiledi. Onun kafasında, Türk toplumunu modern ve çağdaş bir yapıya kavuşturma düşünceleri burada oluştu. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin siyasal ve kültürel hayatlarının gelişmesi için girişimlerde bulundu. Buradaki Türk milletvekilleriyle irtibata geçti. Türklerin çıkardıkları gazete ve dergilerle yakından ilgilendi. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine Mustafa Kemal Sofya'daki görevinden ayrılarak ülkesine döndü.

Soru/yorum

Bulgaristan'ın kısa bir süre içerisinde sosyal ve kültürel alanda değişmesinin nedenlerini sınıf arkadaşlarınızla yorumlayınız.

b. Mustafa Kemal'in Kişisel Özellikleri

"Büyüklük odur ki hiç kimseye iltifat etmeyeceksin hiç kimseyi aldatmayacaksın, memleket için gerçek ülkü neyse onu göreceksin, o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır. Herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır. İşte sen bunda karşı koyuşları yok eden olacaksın, önüne sayılamayacak güçlükler yığılacaktır."

... Kimseden yardım gelmeyeceğine inanarak bu güçlükleri aşacaksın. Ondan sonra sana büyüğün derlerse bunu diyenlere de güleceksin."

Prof Dr. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s.392.

❓ Soru/yorum

Mustafa Kemal'e ait bu sözlerde onun kişisel ve liderlik özelliklerinden hangileri bulunmaktadır? Bu özellikler ile size ait özellikler birbirine benziyor mu? Yorumlayınız.

Atatürk'ün büyük başarılar kazanmasında, Türk ve dünya siyasi tarihine geçmesinde onun kişisel özellikleri önemli bir etken olmuştur. O, Türk milletinin yok edilme çabalarına karşı çıkan büyük bir liderdi. Aynı zamanda Atatürk, Türk milletinin kurtarıcısı ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olma özelliklerini kendisinde taşıyan, tarihin yetiştirdiği en büyük asker ve devlet adamlarından biridir. Onun bu başarılarının temelinde üstün ve çok yönlü kişiliği ile güçlü iradesi bulunmaktadır. Atatürk, görüşlerindeki sağlamlık, tutarlılık, gerçekçilik, milletlerarası ilişkilerde güvenilirlik, kararlılık, barış ve insani değerleri ile evrensel bir liderdir. O, ülkesini işgal eden güçleri yenerek millî, tam bağımsız bir Türk devleti kuran, kurduğu bu devleti çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkartma mücadelesi başlatan ve bunu başaran bir önderdir. Onun başarısında inanç, akıl, bilgi, cesaret, gerçekçilik gibi insana özgü yüksek değerler vardır. Atatürk'ün kişiliğinin, özelliklerinin ve başarılarının bilinmesi, bizlerin günümüzde ve gelecekte başarılı olabilmesi için büyük önem taşır.

1.18 Mustafa Kemal kitap okurken

Atatürk'ün doğuştan sahip olduğu ve üstün kişiliğini ortaya çıkaran nitelikleri zamanın akışı içindeki çeşitli olaylardan beslenerek gelişmiştir.

Atatürk, üstün zekâ ve dehasını aklın öncülüğünde kullanmış ve bunları güçlü bir çalışma ile birleştirmiştir. Bilimin ışığında ve tecrübesinin enginliğinde kafasında güçlü bir düşünce sistemi ve şaşmaz bir mantık oluşturmuştur. Atatürk bunları kişiliğinde sürekli ve sistemli bir biçimde mükemmelleştirerek bir düşünce biçimi hâline getirmiştir. Bu sebeple de Atatürk, üstün özelliklerinin ön plana çıkması ile eşsiz ve ayrıcalıklı bir kişiliğe ulaşmıştır. Atatürk, insanlığa kazandırdığı değerler ile çağımızın en büyük insanı ve gelecek çağlara ışık tutan bir lider olmuştur. Atatürk, bir önderde bulunabilecek tüm özellikleri kişiliğinde toplamıştır.

? Bunları Biliyor musunuz?

Mustafa Kemal Atatürk okuyan, araştıran bir liderdi. Atatürk'ün hayatı boyunca yaklaşık olarak 4000 adet kitap okuduğunu biliyor muydunuz?

İnternet haberi

Sıra Sizde

Mustafa Kemal'in aşağıda verilen sözlerini ve gerçekleştirdiği olayları inceleyiniz. Verilen kişisel özellikleri tabloda boş olan yerlere yerleştiriniz.

ileri görüşlü - vatan sevgisi - açık sözlülük - bağımsızlık - birleştirme ve bütünleştirme gücü - liderlik - mantıklı oluşu

Söz veya durum	Kişisel özellik
Yurt toprağı! Sana herşey feda olsun. Kutlu olan sensin.	
Çanakkale Cephesi'nde düşmanın nereden karaya çıkarma yapacağına önceden bilmesi.	
Bizim akıl, mantık ve zekâ ile hareket etmemiz en belirgin özelliğimizdir.	
Ben düşündüklerimi, sevdiğime olduğu gibi söylerim.	
Bağımsızlık benim karakterimdir.	
Millî Mücadele'de bütün cemiyetleri birleştirerek tek çatı altında toplaması.	
Sakarya Savaşı öncesi ordunun başına geçmesi ve savaştan sonra cumhuriyeti kurarak cumhurbaşkanı seçilmesi.	

Metin İnceleme

1938'de ABD'li General Mc Arthur (Mak Artur) en zor, en problemlili, en buhranlı döneminde, danışman, senatör ve bakanlardan oluşan yüz yirmi kişilik Temsilciler Meclisinde: "Şu anda hiçbirinizi değil, büyük yeteneği ile Mustafa Kemal'i görmek için neler vermezdim." demiştir.

Ankara, Eğitim Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı 66, s. 14.

Görüşünü Söyle

ABD'li General Mc Arthur, sizce neden Mustafa Kemal'i görmek istediğini söylüyor? Görüşünüzü söyleyiniz.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını önlemek amacıyla ortaya atılan düşünce akımları hangileridir? Mustafa Kemal sizce bunlardan en çok hangisinden etkilenmiştir?
2. Sanayi İnkılabı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan ve dünyada yayılcılığı artıran gelişmeler hangileridir? Sanayi İnkılabı sonucu hangi ürünler önem kazanmıştır?
3. Atatürk'ün öğrenim gördüğü okullar, onun fikirlerini nasıl etkilemiş olabilir? Açıklayınız.
4. Mustafa Kemal'in ilk görev yeri olan Şam'da kurduğu cemiyetin adı nedir?
5. Mustafa Kemal'in askerî başarılarının yanı sıra yeni bir devlet kurması onun hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır? Belirtiniz.

B. "Şemsi Efendi Mektebi, Mahalle Mektebi, Şam, Halep, Selanik Askerî Rüştiyesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti, 31 Mart Olayı, Harp Akademisi, Harp Okulu, Vatan ve Hürriyet Cemiyeti, Kafkas Cephesi, Deme ve Tobruk"

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimelerden uygun olanı yazınız.

1. Atatürk, ... sınavlarına gizlice girerek kazanmış ve bu okulu başarıyla bitirmiştir.
2. Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisini başarı ile tamamlayarak İstanbul'da ..... girmiştir.
3. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra meşrutiyet karşıtları tarafından ..... çıkarılmıştır.
4. Atatürk ilk askerî başarısını ..... ve ..... kazanmıştır.
5. Atatürk'ün ilk görev yeri, merkezi ..... olan V. Orduya bağlı Süvari Alayı idi.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) 1876 yılında ilan edilen meşrutiyet yönetimi ile birlikte Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adlı anayasa da yürürlüğe girdi.
2. (.....) Mustafa Kemal, Balkan Savaşları'ndan sonra Sofya'da ateşemiliter olarak görev yapmıştır.
3. (.....) Meşrutiyet karşıtlarının İstanbul'da çıkarttıkları isyanı bastırmak için Selanik'ten gelen orduya Hareket Ordusu adı verilmiştir.
4. (.....) Mustafa Kemal, modern usullerde eğitim yapan Şemsi Efendi Mektebine babasının vefatı ile ara vermiştir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. 19. yüzyılda, Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki okullarda eğitim birliğinden söz etmek mümkün değildi. Daha çok dini ağırlıklı eğitim kurumları olan medreseler yaygındı. Bunun yanında Avrupa tarzı eğitim veren modern okullar, azınlıklara ait okullar ve yabancı devletler tarafından kurulan eğitim kurumları bulunmaktaydı.

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda Osmanlı Devleti'ndeki eğitim sistemi hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Gelişmiş bir eğitim sistemi mevcuttur.
B) Eğitimde birlik sağlanamamıştır.
C) Yeniliklere ve değişime açık bir eğitim bulunmaktadır.
D) Öğrenciler hem Avrupa tarzı eğitim hem de dini eğitim almaktadır.

2. Bir gün Matematik öğretmeni "Benim adım Mustafa, senin adım da Mustafa. Bundan sonra senin adım Mustafa Kemal olsun," diyecektir.

Mustafa'nın "Kemal" adını aldığı bu okul aşağıdaki okullardan hangisidir?

- A) Selanik Askerî Rüştiyesi
B) Manastır Askerî İdadisi
C) Harp Okulu
D) Harp Akademisi

3. Atatürk'ün Kurmay Yüzbaşı olarak atandığı ilk görev yeri aşağıdaki şehirlerden hangisidir?

- A) İstanbul
B) Selanik
C) Şam
D) Trablusgarp

4. Mustafa Kemal'in çocukluğu ve gençliği Osmanlı Devleti'nin büyük sıkıntılar çektiği bir döneme rastlar.

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin yaşadığı sorunlar arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Sanayileşen devletlerin pazarı hâline gelmesi
B) Türk halkının saltanat yönetimine cephe alması
C) Fransız İhtilali'nin etkisiyle azınlıkların ayaklanması
D) Kapitülasyonların ekonomiyi olumsuz etkilemesi

5. Selanik şehri, Osmanlı Devleti'nin Batı'ya açılan kapısı niteliğindeydi. Avrupa ile demir yolu bağlantısı vardı. Selanik'in deniz ve demir yolu bağlantısına sahip olması, ticaret merkezi oluşu, çeşitli dini ve etnik yapısı, şehirde birden çok kültürün bir arada yaşadığı özgür bir ortam oluşturmuştu. Bu özgür ortamda çeşitli fikir akımları kolayca yayılıyordu. Şehir, Avrupa tesirine açık olduğundan hem Batı kültürüne hem de Türk kültürüne ait uygulama ve yaşam biçimleri görülüyordu.

Yukarıda verilen bilgiler dikkate alındığında Mustafa Kemal'in yetiştiği Selanik şehri için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı
B) Avrupa'da yaşanan olayların bölgeye çabuk ulaştığı
C) Canlı bir ticaret merkezi olması
D) Osmanlı Devleti'nin merkezine yakın olması

2.

ÜNİTE

MİLLÎ UYANIŞ: BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde

Neler Ögreneceğiz?

- Birinci Dünya Savaşı'nın sebepleri ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri
- Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumunu
- Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve buna verilen tepkileri
- Kuvâ-yı Millîye'nin oluşum sürecini
- Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları
- Misak-ı Millî'nin kabulünü ve Büyük Millet Meclisinin nasıl açıldığını
- Büyük Millet Meclisine karşı çıkan ayaklanmaları ve bunların nasıl bastırıldığını
- Sevr Barış Antlaşması'nı ve bu antlaşmaya verilen tepkileri

Ünite Konuları

- 2.1. Büyük Savaşa Doğru
- 2.2. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti
- 2.3. Mondros Ateşkes Antlaşması ve İşgaller
- 2.4. Kuvâ-yı Millîye ve Cemiyetler
- 2.5. Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi
- 2.6. Büyük Millet Meclisinin Açılışı
- 2.7. Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkan Ayaklanmalar
- 2.8. Yok Hükmünde Bir Antlaşma: Sevr

Ögreneceğimiz Kavramlar

✓ Kuvâ-yı Millîye	✓ bloklaşma	✓ ulusal egemenlik	✓ konferans
✓ genelge	✓ Müdafaa-i hukuk	✓ ulusal bağımsızlık	✓ cemiyet
✓ tehcir	✓ Misak-ı Millî	✓ ajans	✓ istiklal

Hazırlık Yapalım

1. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'da kurulan Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf devletlerinin hangileri olduğunu araştırınız.
2. Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na sizce neden girmiş olabilir?
3. Mustafa Kemal'in Çanakkale Cephesi'nde kazandığı başarıların ona askerlik hayatında ne gibi katkılar sağladığını düşünüyorsunuz?
4. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını sağlamak için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplayınız.

2.1. BÜYÜK SAVAŞA DOĞRU

Araştırınız

- Neden Birinci Dünya Savaşı'na "Dünya Savaşı" adı verilmiştir?
- Dünya devletlerinin karşı karşıya gelmelerinin en önemli nedeni ne olabilir? Araştırınız.

Bunları Biliyor musunuz?

Birinci Dünya Savaşı, dünya tarihinde çok sayıda siyasi devletin birbiri ile mücadele ettiği ilk büyük savaştır. Bu savaş geniş bir alana yayılmış ve birçok devleti etkisi altına almıştır. Savaşa katılan ve katılmayan devletlerin pek çoğu Birinci Dünya Savaşı'ndan veya onun sonuçlarından etkilenmiştir. Bu nedenle yaşanan savaşa **Birinci Dünya Savaşı** adı verilmiştir.

Savaşın Nedenleri: Çözilemeyen Sorunlar Zinciri

Sömürgecilik

On dokuzuncu yüzyılda, sanayileşmenin hızlanması ile gelişen ülkelerin ham madde ve pazar ihtiyaçları da büyük oranda arttı. Avrupalı devletler bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla sömürgecilik hareketlerine hız verdiler. Yaşanan bu gelişmeler büyük devletler arasındaki ekonomik, siyasi ve askerî rekabeti tırmandırdı.

Ham madde ve Pazar Arayışı

Yaşanan Sanayi İnkılabı sonrası, devletler ihtiyaç duydukları ürünleri dünyanın diğer bölgelerinde arama gereği duydular. Ayrıca ürettikleri ürünleri satmak için yeni pazar arayışına girdiler.

Almanya ve İtalya'nın Durumu

Almanya ve İtalya, Avrupa'daki diğer devletlere göre siyasi birliklerini geç tamamlamışlardı. Bu iki devlet, sanayileşmeye önem vererek kısa sürede güçlendiler. Almanya'nın sanayisini, ekonomisini ve ordusunu geliştirerek sömürgecilik yarışına katılması, ellerinde geniş sömürgeler bulunduran İngiltere ve Fransa'yı tedirgin etti. Özellikle Almanya ve İngiltere arasında ham madde ve dünya pazarları konusunda büyük bir rekabet yaşanmaya başlandı.

Alsas - Loren Sorunu

Fransa daha önce Almanlara kaptırdığı ve maden bakımından zengin bir bölge olan Alsas-Loren'i geri almayı istemekte idi. Bu düşünce nedeniyle Fransa, İngiltere'ye yaklaşarak yanında yer aldı.

Silahlanma Yarışı

Avrupa devletleri ellerindeki sömürgeleri korumak düşüncesiyle Sanayi İnkılabı'ndan da yararlanarak hızlı bir şekilde silahlanma yarışına başladılar.

Milliyetçilik

On dokuzuncu yüzyılda Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik düşüncesi Birinci Dünya Savaşı öncesinde tüm dünyada hızla yayıldı. Bu düşüncenin etkisiyle birçok devlet, ulusal çıkarları doğrultusunda oluşan bloklar içerisinde yer almaya başladılar.

Panslavizm

Rusya, Balkanlarda Panslavizm (Slavları birleştirme) propagandası yürütüyordu. Bu uygulama ile Balkan milletlerini kendi yanına çekmeyi ve bu bölgeden sıcak denizlere açılmayı hedefliyordu. Rusya'nın bu politikası, sınırları içinde birçok Slav bulunan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü tehlikeye düşürüyordu. Bu sebeple Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya'ya karşı cephe aldı.

Bloklar Kuruluyor

Dünya devletleri çıkarları gereği kendilerine yakın gördükleri devletlerle yakınlaşma içine girdiler. Bu durum devletlerin bloklaşmasına neden oldu.

2.1 Harita: Birinci Dünya Savaşı'nın başında bloklar

Savaş Başlıyor

20. yüzyıl başlarında Avrupa devletleri, çıkarları doğrultusunda bloklara ayrılmış ve hızla silahlanmışlardı. Aralarındaki anlaşmazlıklar yüzünden de gergin bir bekleyiş içine girmişlerdi.

1914 yılının Haziran ayında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu vellahtı **Ferdinand**, ziyaret sebebiyle Sırbistan'ın **Saraybosna** kentine geldi. Bu ziyaret sırasında vellaht Ferdinand, bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürüldü. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, olaydan sorumlu olanların kendilerine teslim edilmesini istedi. Bu istek yerine getirilmeyince Sırbistan'a savaş açtı. Bu, aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı'nı da başlatan olay oldu.

Balkanlardaki etkinliğini korumak isteyen Rusya, Sırbistan'ın yanında savaşa girdi. İngiltere ve Fransa daha önce aralarında yaptıkları gizli antlaşmalara dayanarak Rusya'nın tarafında savaşa katıldı. Balkanlarda güçlü Rusya'nın etkinliğini istemeyen Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun cephesinde yer aldı. Böylece savaş kısa sürede tüm Avrupa ülkelerine yayıldı.

2.2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI DEVLETİ

Osmanlı Devleti Savaşa Giriyor

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsız kalmıştı. Çünkü Osmanlı Devleti, son dönemde girdiği Trablusgarp ve Balkan savaşlarında yenilmiş, geniş topraklar kaybetmişti. Ayrıca devletin, hemen her kademesinde başlayan gerileme ve çöküş durdurulamamıştı. Buna bağlı olarak yapılan yeniliklere rağmen ordu ve yönetim iyi durumda değildi. Bu durumu göz önünde bulunduran bazı devlet adamları savaşa girilmeyip tarafsız kalınmasını daha uygun görüyorlardı.

Görüşünü Söyle

- Trablusgarp ve Birinci Balkan Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girme nedenlerinin neler olduğunu arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nde bir yönetici olsaydınız savaşa girme konusunda düşünceniz ne olurdu?

İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını ve savaşa girmemesini istiyorlardı. Böylece Osmanlı topraklarında yeni cepheleer açılmayacak, Güney Akdeniz kıyısındaki ve Uzak Doğu'daki sömürgelere giden yollar güven altında olacaktı. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti sırf savaşa girmesin, tarafsızlığını korusun diye kapitülasyonları kaldıracaklarını ve borçları silme konusunda yardım edeceklerini bildirdiler.

Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın güven veremeyen tutumlarından dolayı bu devletlerden uzaklaştı. Buna karşılık, kendi siyasetine daha yakın gördüğü Almanya ile ilişkilerini artırdı.

2.2 Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı topçusu

Araştırınız

Osmanlı Devleti İngiltere, Fransa ve Rusya'ya neden güvenmiyordu? Bu devletlerin daha önce Osmanlı'ya karşı nasıl bir politika izlediklerini araştırınız.

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni kendi yanına çekme nedenlerini aşağıdaki tablodan inceleyiniz.

Nesi Var?	Ne İşe Yarar?
Halifenin kutsal cihat ilan etme gücü	İngiliz sömürgelerindeki Müslümanların ayaklanmasını sağlama
Boğazlar ve Süveyş Kanalı, Berlin - Bağdat - Basra Demiryolu	İngiltere'nin sömürlere ve Rusya ile olan bağlantısını engelleme Bakü petrolüne ve Hindistan'a ulaşma
Nüfus, asker sayısı	Savaşı daha geniş alanlara yayarak cephe sayısını artırmak
Ham madde	Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynaklarını kullanmak

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girme Nedenleri

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nin yönetiminde, İttihat ve Terakki Partisi etkili durumda idi. Osmanlı Devleti'nin savaşa girme nedenleri arasında şunlar yer alıyordu:

Bu savaşı Almanya'nın kazanacağını düşüncesiyle Almanya'nın yanında savaşa girerse kazanan tarafta yer almış olacaktı.

Siyasi olarak Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ni desteklememesi ve Almanya'nın yanında yer alarak bu yalnızlıktan kurtulmak istemesi.

Balkan Savaşları'nda kaybettiği toprakları geri almak istemesi,

Kapitülasyonlardan ve dış borçlardan kurtulma düşüncesi.

Turancılık ideali doğrultusunda Kafkaslar geçilerek Orta Asya Türklerini bir çatı altında toplama düşüncesini gerçekleştirmek.

2.3 Osmanlı Devleti arması

Soru/yorum

Bir devletin başka bir devlete güvenerek savaşa girmesini doğru buluyor musunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

a. Cepheaden Cepheye Osmanlı

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Akdeniz'de İngiliz donanmasından kaçan iki Alman savaş gemisi, boğazlardan geçerek Osmanlı Devleti'ne sığındı. Osmanlı Devleti savaşın başında tarafsızlığını açıkladığından, bu gemileri elinde tutması ve mürettebatını da gözetim altına alması gerekiyordu. Fakat öyle yapmadı. Almanya ile imza ettiği antlaşmaya dayanarak bu gemileri satın aldığı bildirildi ve gemilere Türk bayrağı çekildi. Bu gemilerden Goben'e **Yavuz**, Breslau'a da **Midilli** adı verildi.

İçlerinde Alman mürettebat da bulunan bu iki gemi Karadeniz'e açıldı ve Rus limanlarını bombaladı. Bu olay üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı (1 Kasım 1914). İngiltere ve Fransa da Rusya'nın yanında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler.

Osmanlı Devleti 11 Kasım 1914'te İtilaf Devletleri'ne karşı savaş kararı aldı. Böylece Osmanlı Devleti, Almanya'nın tarafında Birinci Dünya Savaşı'na girmiş oldu.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruların cevaplandırınız.

- Osmanlı Devleti'ne sığınan iki Alman gemisine hangi isimler verildi?
- Bu gemiler hangi ülkenin topraklarını bombaladılar?

Cepheleer

2.4 Harita: Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheleer

Taarruz Cepheleri

Kafkas Cephesi

Rus ordusunun saldırısı üzerine Enver Paşa komutasındaki Türk ordusu, 22 Aralık 1914 tarihinde Kafkaslar'da Rusya'ya karşı saldırıya geçti. Osmanlı Devleti bu cepheyi açarak daha önce kaybettiği Kars, Ardahan ve Batum'u geri almak istiyordu. Ayrıca Osmanlı ve Almanya, İngiltere'nin Hindistan ile bağlantısını kesmek ve Rusya'yı Bakü petrollerinden uzak tutmak istiyordu.

Bölgedeki ağır hava koşulları, ulaşım güçlükleri ve salgın hastalıklar Türk askerinin büyük bir çoğunluğunun yaşamını kaybetmesine sebep oldu. Böylece Rusya üzerine girilen ve bir hafta süren **Sarıka-mış Harekâtı** başarısızlıkla sonuçlandı. Bu olumsuz durumdan yararlanan Ruslar Erzurum, Muş, Bitlis, Trabzon ve Erzincan'ı ele geçirdiler.

Çanakkale Savaşları'ndan sonra Doğu Cephesi'nde görev alan Mustafa Kemal, emrindeki birliklerle Ruslar üzerine bir harekât düzenledi. Bu harekât sonucunda, Muş ve Bitlis'i Rus kuvvetlerinden geri aldı (1916). Bu cephede savaş Rusya'da yaşanan Bolşevik İhtilali nedeniyle son buldu. Bolşevikler, **Brest-Litovsk (Birest Litovsk) Antlaşması**'yla savaştan çekildiler. Bu antlaşma ile Bolşevik yönetimi Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne bıraktı.

Kanal Cephesi

Osmanlı Devleti, Almanya'nın da isteğiyle İngiltere'nin sömürgelerine ulaşan yolları kesmek ve Mısır'ı İngiltere'den geri almak amacıyla Süveyş Kanalı'na bir harekât düzenledi (14 Ocak 1915).

İngiliz askerleri, Osmanlıların Kanal üzerine yaptıkları bu saldırıyı durdurdular ve Osmanlı ordusunu yenilgiye uğrattılar. İngiliz askerleri, kazandıkları bu başarının ardından Arapların da yardımıyla Sina Yarımadası'nı ele geçirdiler ve Suriye'ye doğru ilerlemeye başladılar. Bu sırada Suriye Cephesi'nde, Yıldırım Orduları 7. Ordu Komutanı olarak Mustafa Kemal görev yapıyordu. Mustafa Kemal, Halep'in kuzeyinde bir savunma çizgisi oluşturdu. Bu bölgede başarılı savaşlar yaparak İngiliz ilerleyişini durdurdu.

Savunma Cepheleri

Çanakkale Cephesi

İngiltere ve Fransa, Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezi olan İstanbul'u ele geçirmek ve Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak istiyordu. Böylece İtilaf Devletleri tarafında yer alan ve ekonomisi zor durumda olan Rusya'ya gerekli yardım bu cephe üzerinden ulaştırılabilecekti.

Bu amaçla aralarında güçlü bir donanma oluşturdular. Bu donanma, Şubat 1915'ten itibaren Çanakkale Boğazı'nın kıyı şeridini bombalamaya başladı. Bu ön bombardımanın ardından İtilaf Devletleri donanması Boğaz'dan geçmeyi denedi. Kıyıdağı Türk topçusunun yoğun ateşi ve Nusrat Mayın Gemisi'nin Boğaz'a gizlice bıraktığı mayınlar sebebiyle, İtilaf Devletleri donanması ağır kayıplar verdi. Bu zor şartlar altında, düşman donanması geri çekilmek zorunda kaldı (18 Mart 1915).

2.5 "Fransız Deniz Zırhlısı Bouvet'in (Buve) Çanakkale'de Batışı" tablosu (Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı), Ressam: Tahsin Siret

İtilaf Devletleri, bu başarısızlıktan sonra Gelibolu Yarımadası'na karadan asker çıkararak (25 Nisan 1915) bölgeyi ele geçirmek ve bu yolla İstanbul'a ulaşmak istiyordu. Bu amaçla 25 Nisan 1915'ten itibaren aralarında Avustralyalı askerlerden oluşan Anzaklar'ın da bulunduğu İtilaf orduları, Gelibolu yarımadasına çıkarma yaptı. Anzac (Anzak) kelimesi Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusunun baş harflerinden meydana gelen bir kısaltmadır. 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal, emrindeki birliklerle Gelibolu'nun **Seddülbahir, Anburnu, Conkbayırı, Anafartalar** bölgelerinde çıkartma yapan Anzaklara şiddetle karşı koydu. Mustafa Kemal'in yönettiği kuvvetler, Conkbayırı'nda ve Kocaçimen'de ilerleyen Anzak kolordusunu geri çekilmeye zorlayarak işgal edilen noktaları kurtardı.

Çanakkale Savaşları'nın en zor anında Mustafa Kemal "**Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum.**" diyerek askerlerine vatani korumak uğruna canlarını seve seve vermeleri gerektiğini söylüyordu.

Cephedeki savaşlar, İngiltere'nin 8-9 Ocak 1916 gecesi, Gelibolu Yarımadası'nı boşaltması ile son buldu.

Er Kişi Niyetine

"Sinirler gergin... Dudaklar kıpır kıpır, dualar okunuyor, kelime-i şahadet getiriliyor. Süre uzuyor. Yüzbaşı erlere sesleniyor: "Yavrularım... Aslanlarım... Biraz sonra Cenabı Rabbül Âlem'in huzuruna varacağız. Abdestsiz gitmeyelim. Haydi! Tüfeklerimizin kabzalarına ellerimizi sürüp teyemmüm edelim..." Teyemmüm edilir... Bekleme devam etmektedir. Biraz sonra Yüzbaşı: "Çocuklarım... Sanıyorum biraz daha bekleyeceğiz..."

Önümüzde biraz daha zaman var. İleride arkadaşlarımız şehit oluyor. Hem onlar için hem de vakit varken kendi cenaze namazımızı kendimiz kılalım. Kâbe karşımızda..." Arkadan Oflu Ali Çavuş bağıır: "Er kişi niyetine..." O gün yapılan hücumda kendi cenaze namazını kılan pek az kişi sağ kalabilmişti. Onlar Allah'a verdiği sözü tuttular."

Ibrahim Karakaş, Gülnür Aksoy, Atatürk, Atatürk'ü Anlatıyor, s. 147.

? Bunları Biliyor musunuz?

Siperler neden birbirine çok yakındı?

Siperler birbirine yakın olunca düşman gemilerinden atılacak mermilerin bizzat kendi siperlerine düşme ihtimali bulunuyordu. Ön siperler, bu top atışlarından kurtulmak için düşman siperlerine en yakın yerlere kazılmıştı.

İnternet haberi

Irak Cephesi

İngiltere, petrol bölgelerini ele geçirmek istiyordu. Bu amaçla İngiliz kuvvetleri, Basra'ya asker çıkarak Bağdat'a doğru ilerledi. Bu ilerleyişleri sırasında **Kut'ül-Amâre** bölgesinde yaptıkları çatışmalarda Türk kuvvetlerine yenildiler ve çok sayıda esir verdiler (29 Nisan 1916). Bu yenilgiye rağmen, yeni birlik ve askerî malzeme ile desteklenen İngiliz kuvvetleri Bağdat'ı alarak Kerkük bölgesine kadar ulaştı (11 Mart 1917).

Suriye - Filistin Cephesi

Başarısızlıkla sonuçlanan Kanal Harekâtı'ndan sonra bölgede karşı taarruza geçen İngilizleri, Yıldırım Orduları Grup Komutanı olan Mustafa Kemal, Halep önlerinde durdurmayı başardı.

Hicaz - Yemen Cephesi

Müslümanlar için kutsal yerler olan Mekke ve Medine'yi İngilizlerin işgal etmesini önlemek için açılan bu cephede, Medine bölgesini koruma görevi "Çöl Kaplı" lakaplı Fahrettin Paşa'ya verildi. Bölgede İngilizlerin kıskırtması ile çıkan yerel ayaklanmalar bastırılmaya çalışıldı. Yaşanan bütün zorluklara askerleriyle göğüs geren Fahrettin Paşa'nın başarı ile gerçekleştirdiği Medine Müdafaası'na rağmen ateşkes anlaşmasından sonra Osmanlı askeri bölgeden çekilmek zorunda kaldı.

Yardımlar

Osmanlı Devleti, kendi cepheleri dışında müttefiklerine yardım amacıyla Galıçya, Romanya, Makedonya cephelerinde de savaflara katıldı.

Sıra Sizde

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheleri özelliklerine göre yazınız.

• Saldırı cepheleri:

• Savunma cepheleri:

b. İz Bırakanlar: Kut'ül Amâre, Çanakkale ve Sarıkamış

Metin İnceleme

Kut'ül Amâre

Kut'ül-Amâre zaferinden sonra ordu komutanı Halil Paşa, yayımladığı mesajda şöyle dedi:

"Arslanlar! Bütün Osmanlılara şeref ve şan, İngilizlere kara meydan olan şu kızgın toprağın güneşli semasında şehitlerimizin ruhları sevinçle gülererek uçarken ben de hepinizin pak alınlarından öperek cümlelerinizi tebrik ediyorum. Ordum gerek Kut karşısında ve gerekse Kut'u kurtarmaya gelen ordular karşısında 350 subay ve 10 bin erini şehit vermiştir. Fakat buna karşılık bugün Kut'ta 13 general, 481 subay ve 13 bin 300 er teslim alıyorum. Bu teslim aldığımız orduyu kurtarmaya gelen İngiliz kuvvetleri de 30 bin zayıf vererek geri dönmüştür. Şu iki farka bakılınca cihanı hayretlere düşürecek kadar büyük bir fark görülür. Tarih bu olayı yazmak için kelime bulmakta zorluk çekecektir. İşte, Osmanlı sebatının İngiliz inadını kırdığı birinci zaferi Çanakkale'de yaşarken ikinci zaferi Kut'ül Amâre'de yaşıyoruz."

İnternet haberi

Görüşünü Söyle

Harita: 2.4. üzerinde Kut'ül-Amâre'nin hangi bölgede olduğunu bularak "Tarih bu olayı yazmak için kelime bulmakta zorluk çekecektir." sözünden ne anladığınızı söyleyiniz.

Bunları Biliyor musunuz?

- Halil Paşa Kut'ül-Amâre zaferine istinaden Kut soyadını almıştır.
- İngiliz tarihçisi J. Morris, Kut'ül-Amâre'nin kaybını "İngiltere'nin askerî tarihindeki en aşağılık şartlı teslimi" olarak tanımlamıştır.
- İngiltere, ilk kez uçaklarla havadan yardım ve destekleme denemesini bu savaşta yapmıştır.

www.bik.gov.tr

Anzakların Türkiye'de Ne İşi Vardı?

2.6 Her yıl Çanakkale'ye tören için gelen Avustralyalılar

On binlerce Avustralyalı ve Yeni Zelandalı genç, ta 15 bin kilometre uzaklıktaki Türk topraklarına doğru yola çıkıyorlar. Üç aya yakın süren bir deniz yolculuğundan sonra Gelibolu Yarımadası'na ulaşıyorlar...

Anzaklar cephede Türk askerinin hiç tahmin etmedikleri güçlü direnişiyle karşılaşılıyorlar. Avustralya 26 bin, Yeni Zelanda da 7500 askerini kaybediyor. 24 Nisan'ı 25'e bağlayan gün, şafak vakti Anzaklar beyaz bayrağı çekiyor...

Bu olay her iki ülkenin tarihinde bir milat oluyor.

Aslında olay, kendileri açısından bir yenilgi. Ama gerek Avustralyalılar, gerek Yeni Zelandalılar bundan ders çıkarmasını bildiler, Türklere karşı savaş açmanın bir hata olduğunu kabul ettiler. Savaşın sonra da Türklere düşman değil, dost olarak görmeyi tercih ettiler...

"Anzak Günü" adeta bir bayram gibi kabul edildi. Bir yandan Çanakkale'de toprağa verilen askerlerin anıldığı, diğer yandan da millî duyguların galeyana geldiği bir gün...

Anzakların bir kısmı için Gelibolu'ya gidip savaşmak bir serüvendî. Kimi gençler için askerlik bir "iş" veya "zorunluluk"tu. Ama sonuçta Anzak olayı, her iki halka bir millî kimlik ve aidiyet duygusunu aşılamıştır.

İnternet haberi

Sarıkamış Harekâtı'nın 102. Yılında Ecdada Yürüyecekler

2.7 Sarıkamış'tan "Ecdada Yürüyüş" etkinliğine katılan vatandaşlar

1. Dünya Savaşı'nda Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun Rus işgali altındaki toprakları kurtarmak için başlattığı ve 90 bin askerin şehit olduğu Sarıkamış Harekâtı'nın 102. yılı anma etkinlikleri için hazırlıklar devam ediyor.

Kars'ın Sarıkamış ilçesinde, 1. Dünya Savaşı'nda Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun, Rus işgali altındaki toprakları kurtarmak amacıyla başlattığı ve 90 bin askerin şehit düştüğü Sarıkamış Harekâtı'nın 102. yılı anma etkinliklerinde, binlerce vatandaşın hazırlanan yeni güzergâhı kullanarak ecdadı anmak üzere 4,5 kilometre yürümesi planlanıyor.

İnternet haberi

Görüşünü Söyle

Her yıl Gelibolu'ya gelen Anzaklar ile yine her yıl Sarıkamış'ta ataları için yürüyüş yapan Türk gençleri hangi yönlerden birbirine benziyorlar? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Araştırınız

Dünya haritası üzerinden Avustralya'nın ve Çanakkale'nin yerini inceleyiniz. "Anzak Günü" için gelen bu insanların ne kadar uzak bir yerden geldiğini araştırınız.

2.8 Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde, 1915

c. Mustafa Kemal Çanakkale'de

Çanakkale Cephesi'nde düşman çıkarmasının en kanlı mücadelelerin yaşandığı yerlerden biri de; Arıburnu'dur. Bölgenin savunmasını yapacak kişi 19. Tümenin Komutanı Mustafa Kemal'di. Mustafa Kemal, çıkarma haberini alır almaz 19. Tümen'e hazırlık emri verdi. Bölgede görevli 3. Ordu Komutanı Esat Paşa'ya Conkbayırı bölgesini savunmasını söyleyerek kendi emrindeki alayı, Arıburnu'na sevk etti. Yapılan hücum sayesinde Kocaçimen kurtarıldı. Mustafa Kemal'in, Türk ordusunu düzene sokması, süngü hücumları ile düşmanı püskürtmesi konusunda görüşünü belirten bir tarihçi eserinde şöyle diyor:

"O genç Türk subayının o anda, o noktada bulunması müttefikler için kaderin en korkunç darbesi oldu. O olmasaydı Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılar o sabah Conkbayırı'nı ele geçirecek ve savaş lehimize sonuçlanacaktı."⁽¹⁾

Görüşünü Söyle

Bu tarihçi, İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Savaşı'nı kaybetmelerinin nedenini niçin Mustafa Kemal olarak gösteriyor? Sizce Mustafa Kemal nasıl bir komutandır? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Bunları Biliyor musunuz?

Çanakkale Cephesi'nde Görev Yapan Komutanlar:

	Mustafa Kemal	Anafartalar Grup Komutanı
	Mareşal Fevzi Çakmak	5. Kolordu / Anafartalar Grup Komutanı
	Kâzım Karabekir	14. Piyade Tümen Komutanı
	Ali Fuat Cebesoy	25. Piyade Tümen Komutanı

www.canakkalesehitlik.net

(1) Ankara, Eğitim Kültür, Sanat Dergisi, sayı: 61, s. 9.

ç. 1915 Olayları ve Tehcir (Göç) Kanunu

Büyük devletlerin Balkanlardaki Hristiyan unsurları Osmanlı Devleti hâkimiyetinden kurtarma politikasının başarıya ulaşmasının ardından, Anadolu'nun Hristiyan halkından olan Ermeniler de aynı yolla kendi özerklikleri ve egemenliklerini alabilecekleri konusunda ümitlendiler. Avrupalı güçler, özellikle İngiltere, Rusya ve Fransa dünya hâkimiyeti ve sömürge politikaları çerçevesinde Ermenilerin isteklerine sıcak baktılar. Nitekim 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, Rusya ile imzalanan **Ayastefanos Antlaşması** ve **Berlin Antlaşması**'na Ermeniler lehine koydurdukları hükümlerle Ermenileri kendi yanlarına çekmeye başladılar. Böylece ilk olarak bir antlaşmaya konu olan Ermeniler, devletlerarası rekabetin önemli bir parçası hâline gelmiş oluyorlardı. İngiltere, Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra Rusya'nın güneye inmesini engellemek amacıyla Ermeni meselesine kaşınmaya başlamış adeta Ermenilerin koruyucusu rolünü üstlenmişti.

19. yüzyıldan itibaren Ermenilerle irtibatta bulunan Rusya, ele geçirdiği toprakları korumanın en iyi yolu olarak bölgedeki Müslüman nüfusu azaltmak ve Hristiyan nüfusu çoğaltmak politikasını takip etmeye başladı. Bu amaçla Türk topraklarına Ermenileri yerleştiren Rusya, Ermenilerin yaşadığı tüm toprakların Rusya'ya bağlanması amacına yöneldi. Rusya'nın baskılarına karşı direnemeyen Osmanlı Devleti'nden aldıkları tavizlerle yetinmeyen Ermeniler ise bağımsız bir devlet kurma hedefine yöneldiler.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde isyan eden Ermenilerin bir bölümünün Rus ordusuna katılması, bir bölümünün de silahlı çeteler kurarak Osmanlı ordusuna karşı savaşması ve bölgedeki Müslüman halkı katletmeye başlaması üzerine Osmanlı Devleti isyancı Ermenileri savaş bölgesi dışına çıkarma ve zorunlu göç kararı almak zorunda kaldı.

2.9 Türk askerinin korumasında göç eden Ermeniler

Metin İnceleme

Osmanlı vatandaşı olan Ermeniler, bölgede ilerleyen Rus ordusuna katılarak erkekleri askere gitmiş savunmasız Türk ve diğer Müslüman ailelere saldırıp kadın, çocuk, yaşlı, genç demeden katliyordu. Birçok yerde de isyanlar çıkaran Ermeni Komiteleri, İstanbul'daki Osmanlı Hükûmeti'nin uyarılarına aldırış etmiyordu.

Mart 1915'te Van'a giren Rus ordusunun saflarındaki Ermeniler, kentte geride sadece 1500 Türk kalacak şekilde büyük bir katliam yaptı. Bu, bardağı taşıran son damla oldu. Gelişme üzerine Osmanlı Hükûmeti, İstanbul'daki Ermeni Patriği, Ermeni milletvekilleri ve Ermeni cemaatinin önde gelenleri ile bir toplantı düzenledi. Ermeni komitelerinden, Doğu Anadolu'da 6 vilayetteki katliamlarına ve Ruslarla iş birliğine son vermelerini isteyen Osmanlı yöneticileri, aksi takdirde bazı önlemler alınacağı uyarısında bulundu.

Buna rağmen, isyan ve katliamlar devam edince Osmanlı Hükûmeti, önce 24 Nisan 1915'te Ermeni komitelerinin önde gelen 250 yöneticisini sürgüne gönderdi. Ardından da 27 Mayıs 1915 tarihinde isyan bölgelerinde yaşayan Ermenileri, tehciire yani zorunlu göç ve iskâna tabi tuttu. Van, Erzurum, Diyarbakır, Elazığ, Bitlis ve Sivas'taki Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin başta Suriye olmak üzere güney eyaletlerine gönderildi. Kendi topraklarını ve insanlarını korumak isteyen her devletin alabileceği bu önlem, yıllar sonra karşımıza Ermeni soykırımı adı altında çıkacaktır.

Ermeni lobileri, dönemin Osmanlı yönetiminin 27 Mayıs 1915 tarihinde aldığı tehcir yani zorunlu göç ve yer değiştirme kararının uygulanması ile birlikte 1,5 - 2 milyon Ermeni'nin öldürüldüğünü iddia etmektedir.

Birçok belge göstermiştir ki o dönemde hayatını kaybeden Türkler'in sayısı Ermeniler'den çok daha fazladır. Amacımız ölümleri ve acılanı yaştırmak değil, sadece Ermenileri dikkate alan ve ölen diğer Osmanlı vatandaşlarını yok sayan anlayışın ne denli yanlış olduğunu ortaya koymak ve gerçekleri anlatmaktır.

Osmanlı arşiv belgelerine göre Haziran 1915 ile Şubat 1916 tarihleri arasında yaklaşık 428 bin Ermeni zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Kafileler hâlinde başta Suriye olmak üzere Osmanlı'nın güney eyaletlerindeki topraklarına ulaşan Ermeniler'in sayısı, yaklaşık 382 bindir. Bu verilere göre savaş ortamının o zor günlerinde çeşitli nedenlerden dolayı yaklaşık 46 bin kişi yolda hayatını kaybetmiştir.

K. Şule Erdem, "Ermeni İddiaları: Tarih mi, Şartlanmışlık mı?" - Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Ermeniler", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, sayı: 38, s. 60-74. (Düzenlenmiştir.)

❓ Soru/yorum

Ermeni sorunu konusunda Osmanlı arşiv belgelerine mi inanılmalı yoksa iddialara mı? Neden?

d. Savaş Sona Eriyor

Rusya, Birinci Dünya Savaşı'ndan rejimini değiştirerek çekilen ilk devlet oldu. 1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik İhtilali sonrasında yönetime gelen Bolşevikler, Çarlık Rusya Dönemi'nde alınan topraklardan vazgeçtiklerini belirterek 1918 tarihinde imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile savaştan çekildiklerini açıkladılar. Rusya'nın savaştan çekilmesi İttifak Devletleri'nin durumunu güçlendirdi. İtilaf Devletleri'nden olan İngiltere, sahip olduğu sömürgeler sayesinde denizlerde üstün bir güce sahipti. Almanya, rakibi İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğüne son vermek amacıyla denizaltıları kullanarak İngiltere ve bu ülke ile iş birliği yapan diğer ülkelerin ticaret gemilerine saldırılar düzenledi. Bu saldırılardan büyük zararlar gören Amerika Birleşik Devletleri, İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girdi (2 Nisan 1917).

ABD, savaşa girmeden önce "Wilson İlkeleri" adıyla bir bildiri yayınladı. Bu bildirin amacı savaştan sonra dünyada barış ortamının oluşmasını sağlamaktı. İtilaf Devletleri bu bildiriye, çıkarlarına ters olmasına rağmen ABD'nin desteğini kaybetmemek için kabul ettiler. İtilaf Devletleri savaştan sonra çeşitli bahaneler bularak bu ilkelere uymadılar. Amerika Birleşik Devletleri'nin İtilaf Devletleri'nin tarafında savaşa girişi, bu devletlerin savaşı kazanmalarında önemli bir rol oynadı. İttifak Devletleri, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetti. Almanya, savaştığı cephelerin hemen hemen hepsinde yenilirken sadece Çanakkale Cephesi'nde başarı gösteren Osmanlı Devleti de müttefiki Almanya gibi savaştan yenilgi ile ayrıldı.

Wilson İlkeleri'nin olumlu maddeler içermesi, İttifak Devletleri'nin bu maddelere güvenerek savaştan çekilmelerine neden oldu. İttifak Devletleri'nden her biri, İtilaf Devletleri ile ateşkes antlaşmaları imzalayarak bu savaştan çekildi. Osmanlı Devleti de İtilaf Devletleri ile **Mondros Ateşkes Antlaşması**'nı imzalayarak savaşa son verdi (30 Ekim 1918).

Savaş sonrasında İtilaf Devletleri, barış antlaşmalarının koşullarını görüşmek üzere 18 Ocak 1919 tarihinde **Paris Barış Konferansı**'nda bir araya geldiler. İtilaf Devletleri, bu konferansta koşullarını belirledikleri barış antlaşmalarını daha sonra yenilen devletlere imzalattılar.

Birinci Dünya Savaşı'nı Bitiren Barış Antlaşmaları

Almanya	Versailles (Versay) Antlaşması
Avusturya	Saint Germain (Sen Jerman) Antlaşması
Bulgaristan	Neuilly (Nöyyi) Antlaşması
Macaristan	Trianon (Tiryanon) Antlaşması
Osmanlı Devleti	Sevres (Sevr) Antlaşması

Savaşın Genel Sonuçları

Tüm dünyayı etkileyen Birinci Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan gibi devletler yıkıldı. Bunların yerine Türkiye Cumhuriyeti, Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya ve Yugoslavya gibi millî devletler kuruldu. Savaşın sona ermesiyle millî devletler, yeni yönetim biçimleri benimsediler. Bu savaş, birçok bölgenin ve şehrin yıkılmasına ve milyonlarca insanın ölmesine sebep oldu. Dünyada böyle büyük bir savaşın bir daha yaşanmaması için devletler bir araya gelerek **Milletler Cemiyetini** (Cemiyeti Akvam) kurdular (1920). Fakat bu kuruluşun çalışmaları dünya barışını sağlamada yetersiz kaldı. Barış antlaşmalarının çok ağır şartlar içermesi ve İtilaf Devletleri'nin sömürgecilik anlayışını devam ettirmeleri, beklenen barış ve huzur ortamını sağlayamadı. Ülkeler arası çekişme ve bloklaşmalar devam etti. Bu olaylar sonucunda İkinci Dünya Savaşı yaşandı.

2.10

Birinci Dünya Savaşı'nda silah olarak ilk kez tank kullanıldı.

Sıra Sizde

- Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını korumak için hangi teşkilat kuruldu?
- Osmanlı Devleti ile yapılan barış antlaşmasının adı nedir?

2.3. MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI VE İŞGALLER

Araştırınız

Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada Osmanlı Devleti'nin siyasi durumu hakkında bir araştırma yapınız.

Birinci Dünya Savaşı sonunda savaştan yenik çıkan devletler, ağır koşullar taşıyan ateşkes antlaşmaları imzaladı. Osmanlı Devleti de İtilaf Devletleri ile Limni Adası'nın Mondros limanında bir araya gelerek **Mondros Ateşkes Antlaşması'nı** imzaladı (30 Ekim 1918).

Bu anlaşmanın önemli maddeleri arasında şunlar vardır:

- Çanakkale ve İstanbul boğazları açılacak ve bu yerlerdeki istihkâmlar İtilaf Devletleri'nce işgal edilecekti.
- Bütün haberleşme, ulaşım araç ve gereçleri, İtilaf Devletleri'nin denetimi altında bulundurulacaktı.
- Osmanlı ordusu terhis edilecekti, Orduya ait silah, cephane, araç-gereç ve taşıtlar İtilaf Devletleri'nin emrine verilecekti.
- Donanma, İtilaf Devletleri'nin gösterecekleri limanlarda gözetim altında tutulacaktı.
- Toros Tüneli, İtilaf Devletleri tarafından işgal olunacaktı.

- İtilaf Devletleri, kendi güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa herhangi bir stratejik noktayı ele geçirme hakkına sahip olacaklardı (7. madde).
- Doğu Anadolu'daki altı ilde (Sivas, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ) kanışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri, bu illerin herhangi bir bölümünü işgal edebilecekti (24. madde).

! Unutmayınız

7. madde, tüm ülkeyi işgale açık bir duruma getirmiştir.

24. madde, Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurma amacı taşımaktadır.

! Unutmayınız

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ile Osmanlı Devleti artık işgalcilere hazır hâle gelmiştir.

Sıra Sizde

Osmanlı Devleti'ni işgale hazırlanan İtilaf Devletleri'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'na hangi maddeleri eklediklerini yazınız.

• Ulaşım :	
• Haberleşme :	
• Ordu :	

İtilaf Devletleri, anlaşma hükümlerine dayanarak yurdumuzun çeşitli yerlerini işgal etmeye başladılar. İngilizler Antep, Urfa, Maraş ve Musul'u işgal ettiler. Ayrıca Anadolu'nun İzmit, Eskişehir, Afyon gibi önemli yerlerine askerî birlikler yolladılar. Samsun ve Merzifon'u denetim altına aldılar. Fransa, Adana ve çevresini işgal ederken bölgede yaşayan Ermeniler ile iş birliği yapma yoluna gitti. İtalya ise Antalya ve Konya çevresini işgal etti.

İşgale Zemin Hazırlayan Bir Konferans: Paris Barış Konferansı

Amerika Birleşik Devletleri, Birinci Dünya Savaşı'na girerken Wilson İlkeleri adıyla bir bildiri yayınlamıştı. Bu bildiri de iki madde ön plana çıkıyordu:

- Yenen devletler, yenilenlerden savaş tazminatı ve toprak almayacaktı.
- Osmanlı Devleti'nde Türkler çoğunlukta oldukları bölgelerde bağımsız olabileceklerdi.

Wilson İlkeleri'ne rağmen, İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra aralarındaki sorunları gidermek ve paylaşım tasarımlarını tekrar gözden geçirmek istediler. Bu amaçla İtilaf Devletlerince Paris'te bir barış konferansı düzenlendi (18 Ocak 1919). Konferansa Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeni, Rum ve Araplar da çağrıldı.

Konferansa katılan Yunanistan, gerçek dışı belgelerle Batı Anadolu'da Rum nüfusunun çoğunlukta olduğunu iddia etti. Bu bölgenin kendisine verilmesi gerektiğini bildirdi. Paris Barış Konferansı'nda İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ı destekleyince İzmir ve Batı Anadolu'nun Yunanlara verilmesi kararlaştırıldı. Bu karara İtalyanlar tepki göstermişlerse de karar kabul etmek zorunda kaldılar. Bu olay, İtilaf Devletleri arasındaki ilk görüş ayrılığının başladığını göstermektedir.

📢 Görüşünü Söyle

ABD başkanı Wilson'un ilkelerine uyulduğunu düşünüyor musunuz? Sizce neden Paris Barış Konferansı'nda bu ilkeler dikkate alınmadı? Görüşünüzü söyleyiniz.

İzmir İşgal Ediliyor

Paris Barış Konferansı'nda İzmir'in kendilerine verilmesinden hemen sonra 15 Mayıs 1919 günü Yunanlar İtilaf Devletleri'nin koruması altında İzmir'e asker çıkardılar. Bu arada, bölgedeki Rumlar limanda toplanarak Yunanları büyük sevinç gösterileri ile karşıladılar.

Yunanların Türk topraklarındaki bu haksız işgallerine ve azınlıkların taşkınlıklarına dayanamayan "Hukuk-ı Beşer (İnsan Hakları)" gazetesinin başyazarı Hasan Tahsin, millî duygularla hareket ederek Yunan ordusuna ilk kurşunu sıktı. Hasan Tahsin, Yunan askerleri tarafından olay yerinde şehit edildi. İzmir'in işgali ve atılan bu ilk kurşun, Türk milletinin kurtuluş mücadelesinde önemli bir yere sahiptir.

2.12 > İzmir'in işgali tablosu (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)

İzmir'e giren Yunan kuvvetleri, Türk askerinin bulunduğu kışlayı uzun süre top ateşine tuttular. Kışlayı ve hükümet konağını ele geçirdiler. Buradaki Türk asker ve subayların birçoğunu şehit ettiler. Bu askerler arasında "Zito Venizelos! (Yaşasın Venizelos!)" diye bağırmadığı için şehit edilen Kurmay Albay Süleyman Fethi Bey de bulunuyordu. Kenti işgal eden Yunanlar, iki gün gibi kısa bir sürede, asker ve sivil halktan iki binin üstünde insanı öldürdüler.

? Bunları Biliyor musunuz?

İzmir'in işgali üzerine ABD tarafından bölgeye gönderilen Amiral Bristol raporunda şu görüşlere yer verecektir:

- Batı Anadolu'nun Yunanlar tarafından işgali haksızdır. Çünkü bölgede Rumlar değil, Türkler çoğunluktadır.
- Karşıklıkların nedeni Rumlardır, Türk halkı kendini savunmaktadır.
- Yunan kuvvetlerin bir an önce bölgeyi boşaltması gerekmektedir.

www.kurtulussavasi.gen.tr

Sıra Sizde

İzmir'in işgali ile ilgili aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

• İzmir'in işgaline karşı Yunanlara ilk kurşun atan gazetecinin adı nedir?

• "Yaşasın Venizelos!" diye bağırmadığı için şehit edilen askerimiz kimdir?

• İzmir'in işgali, Türk milleti üzerinde nasıl bir etki meydana getirmiştir?

Halkın İşgaller Karşısındaki Tutumu

İzmir'in işgali ve halka yapılan kötülüklerin duyulması Anadolu'da pek çok yerde miting ve protesto gösterilerine sebep oldu. Tarih boyunca bağımsız yaşamış Türk milleti esaret altında yaşayamazdı. Ülkede bir Müdafaa-i Hukuk (hakların savunulması) hareketi doğdu. Böylece ülkenin düşman işgalinden kurtarılması için çeşitli cemiyetler kuruldu. Bu cemiyetlerin yanı sıra Kuvâ-yı Millîye adı verilen bölgesel millis kuvvetleri oluşturuldu. Bu gelişmelerle birlikte Kurtuluş Savaşı'nın ilk aşaması başlamış oldu. Türk milleti, millî birlik ve beraberlik içerisinde bağımsızlığına karşı yapılan bu haksız işgal hareketini asla kabul etmeyeceğini tüm dünyaya duyurmaya hazırlanıyordu.

Osmanlı Yönetiminin Tutumu

İngiltere'nin de içinde yer aldığı İtilaf Devletleri, Osmanlı Hükûmeti'ne baskı yaparak Mondros Ateşkes Antlaşması'nın maddelerinin bir an önce uygulanmasını istedi. Ayrıca, ülkede Millî Mücadele taraftarı olanların da etkisiz duruma getirilmesini bildirdi.

Padişah ve Osmanlı Hükûmeti'ne göre işgal güçlerine karşı direnmek bir sonuç getirmeyecekti. Bunun için İtilaf Devletleri'nin isteklerini yerine getirmeyi uygun buldular. Ancak böyle hareket edilirse devletin ve saltanatın varlığının devam ettirilebileceğini düşünüyordular.

Ülkenin bu karışık ortamında, ateşkes anlaşmasından itibaren birçok hükümet görev başına geldi. Meclis olmadığı için denetimden yoksun kalan bu yeni hükümetler, aldıkları kararlarda halkın görüşüne ihtiyaç duymuyorlardı.

2.13 İtilaf Devletleri donanması İstanbul Boğazı'nda

Başta geçen hükümetlerin yönetimdeki başsızsızlığı ve etkisizliği, İtilaf Devletleri'nin işlerini kolaylaştırdı. Bu sebeple, işgalci güçler kısa sürede ve hükümetten önemli bir tepki görmeden Anadolu'nun büyük bir bölümünü işgal ettiler. Yönetimin etkisizliğinden yararlanan İtilaf Devletleri, Türk milletinin bağımsızlığını yok etme yolundaki çalışmalarına hız verdi.

Mustafa Kemal'in Duruma Bakışı

Mustafa Kemal, ateşkes anlaşmasının imzalandığı günlerde Suriye Cephesi'nde bulunuyordu. Yine bu günlerde Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına atanan Mustafa Kemal, kısa bir süre sonra İstanbul'a çağırıldı. Burada Harbiye Nazırlığının emrine verildi.

Mustafa Kemal, İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edildiği gün İstanbul'a geldi. İşgal güçlerinin donanmasını İstanbul önlerinde gören Mustafa Kemal, durumdan oldukça etkilenerek yanındakilere: "Geldikleri gibi giderler." demişti.

İstanbul'da kaldığı günlerde ülkenin ve milletin içinde bulunduğu durumdan kurtarılabilmesi için çözümler aradı. Çeşitli girişimlerde ve çalışmalarda bulundu. Padişah, hükümet üyeleri, ordu görevlileri ve sivil yöneticiler ile görüşmeler yaptı. Bu görüşmelerde onların işgaller karşısındaki düşünce ve tutumlarını öğrendi. Padişah ve hükümetin kurtuluş yolunda etkili çareler düşünmediklerini gördü ve bağımsızlık mücadelesi yolunda harekete geçti.

Sıra Sizde

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgallere karşı halkın, Osmanlı yönetiminin ve Mustafa Kemal'in tutumlarının neler olduğunu yazınız.

• Halk :	
• Osmanlı yönetimi :	
• Mustafa Kemal :	

2.4. KUVÂ-YI MİLLÎYE VE CEMİYETLER

a. Kuvâ-yı Millîye'nin Oluşumu

Osmanlı Devleti, işgalci güçler tarafından yok edilmeye çalışılıyordu. Ülkemiz günbegün, İtilaf Devletleri tarafından işgal ediliyordu. Bu aşamada Türk milletinin bağımsızlığını elinden almak isteyen düşmana karşı birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesi gerekiyordu.

Millî birlik ve beraberlik; milleti oluşturan ve bir arada yaşayan kişilerin, karşılıklı sevgi ve saygı duygusu ile birbirine bağlanması ve ortak amaçlara yönelmesiyle gerçekleşebilirdi. Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç aşamasında Türk milletini millî birlik ve beraberlik konusunda birleştiren en büyük duygu ise bağımsızlık ihtiyacı idi. Millet olarak bu duygunun en yoğun hissedildiği günler yaşıyordu.

Türk halkı, savunmasız kalan ve işgale uğrayan vatanın göz göre göre parçalanmasını kabullenemezdi. Bu amaçla Türk halkı bir yandan mitingler düzenleyip bir yandan da işgal bölgelerinde direniş cemiyetleri kurmaya başladı. İşgale uğrayan bu bölgelerde, vatani koruma ve bağımsız yaşama arzusu neticesinde Türk halkı tarafından kurulan direniş kuvvetlerine **Kuvâ-yı Millîye** (Millî Kuvvetler) denir.

Kuvâ-yı Millîye, düzenli bir ordu olmayıp eli silah tutan herkesin katıldığı gönüllü, vatansever gruplardı. Osmanlı ordusunun terhis edilen askerlerinden ve halktan oluşan Kuvâ-yı Millîye'nin ihtiyaçları da halk tarafından karşılanıyordu. Bölgesel nitelikli kurulan Kuvâ-yı Millîye birlikleri, sadece kendi bölgelerini düşmana karşı korumayı amaç ediniyordu.

Ancak Kuvâ-yı Millîye birlikleri, belirli bir merkezden yönetilmemeleri ve askerlik tekniğinden yoksun olmaları nedeniyle işgalleri sadece yavaşlatabildiler. Düşmanın ilerleyişini kesin olarak durduramadılar. Bu yüzden TBMM'ye bağlı düzenli ordu kurulduktan sonra Kuvâ-yı Millîye hareketi sona erdi. Fakat halkın Kuvâ-yı Millîye hareketini oluşturduğu andaki heyecan, millî birlik ve beraberlik duygusu Kurtuluş Savaşı kesin olarak kazanıncaya kadar devam etti.

2.14 Millî Mücadele'de yer alan Kuvâ-yı Millîyeciler

b. Millî Mücadele'de Cemiyetler

Millî Cemiyetler

Araştırınız

Cemiyet ve dernekler nasıl kuruluşlardır?

- Bu kuruluşların özelliklerini araştırınız.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Anadolu'da başlayan işgallere karşı Türk halkı, bölgesel cemiyetler kurmaya başladı. Kurulan cemiyetler; kendi bölgelerini düşman işgaline karşı savunmak, bölge halkı arasında dayanışma sağlamak ve zararlı cemiyetlerin çalışmalarını önlemek amacıyla taşıyordu. Ayrıca bu cemiyetler, Türk halkının bağımsızlık davasını diğer milletlere duyurmak için çalışmalarda da bulunuyordu.

Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti:

Düşman işgaline karşı kurulan ilk cemiyet, Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'dir. Bu cemiyet, Trakya Bölgesi'nde Rumların Türk halkına verecekleri zararları engellemek, bu bölgenin Yunanların eline geçmesini önlemek amacıyla taşıyordu.

İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti: İzmir'de kurulan bu cemiyet, bölgenin Yunanistan'ın eline geçmemesi için çalışmalara başladı. Cemiyet, Batı Anadolu Bölgesi'nde Türklerin çoğunlukta olduğunu, dünya kamuoyuna duyurmaya çalıştı. Bu cemiyetin çalışmaları sonucu, bölgede bir Kuvâ-yı Millîye hareketi oluşturuldu. Ayrıca İzmir'in işgalini önlemek amacıyla Redd-i İlhak Cemiyeti de mücadele etti.

Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk-u Millîye Cemiyeti: Bu cemiyetin amacı, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Ermenilere verilmesini engellemek, bölgedeki Ermenilerin bölücü çabalarını sona erdirmektir. Ayrıca bu cemiyet, Doğu Anadolu'nun tarihi ve kültürü ile Türk yurdunun ayrılmaz bir parçası olduğunu tüm dünyaya ilan ediyordu. Kurtuluş Savaşı öncesi Erzurum Kongresi'nin gerçekleştirilmesinde bu cemiyetin büyük yardımları görüldü.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Millîye Cemiyeti: Cemiyet, Rumlar tarafından Karadeniz bölgesinde kurulmak istenen Pontus devletini engellemek amacıyla Trabzon'da kuruldu. Cemiyetin diğer bir amacı da Rumların saldırılarını ve taşkınlık hareketlerini durdurmaktır.

Kilikyalılar Cemiyeti: Cemiyet, 1918 yılında İstanbul'da kuruldu. Cemiyetin amacı, bölgede Fransız işgalini ve Ermenilerin devlet kurma çalışmalarını engellemektir. Ayrıca Adana ve çevresinin işgalini önlemek ve yöredeki halkı direniş için örgütlemektir. Kilikyalılar Cemiyeti, millî bilinci uyandırmak için basın yayın yolu ile propaganda faaliyetlerinde bulundu.

Millî Kongre Cemiyeti: Bu cemiyet, Anadolu'nun Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlayan haksız işgalini basın yayın yoluyla dünyaya duyurmayı amaçlıyordu. Cemiyet, silahlı direnişten çok, millî birliğin sağlanması yolunda gazete ve dergiler çıkararak Millî Mücadele'ye katkıda bulundu.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti: Bu cemiyet, yaptığı miting ve propagandalar aracılığıyla bağımsızlığın kazanılması yolunda Millî Mücadele'ye destek vermiştir.

2.15 Millî Mücadele'ye katılan Kara Fatma ve gönüllü Kuvâ-yı Millîyecilerden bir grup

! Unutmayınız

Yararlı Cemiyetlerin Ortak Özellikleri

- Bu cemiyetler, bölgesel nitelikli olarak kuruldu.
- Kendi bölgelerinin Türklere ait olduğunu toplantı, miting, propaganda ve yayın gibi etkinliklerle duyurmaya çalıştılar.
- Yararlı cemiyetler, bölgesel nitelikli olduğundan bağımsızlık yolunda ortak hareket edemediler.
- Vatanın kurtarılması için çalışan bu yararlı cemiyetler, Mustafa Kemal tarafından Sivas Kongresi'nde **Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** adı altında bir araya getirilerek tek çatı altında toplandılar.

Millî Varlığa Düşman Cemiyetler

Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler	
Adı	Amacı
Mavri Mira Cemiyeti	Kelime anlamı "kara kader" olan bu cemiyet, İstanbul'da Fener Rum Patrikhanesinin koruyuculuğunda kurulmuştur. Cemiyetin amacı Megali İdea (Büyük Düşünce) emelini gerçekleştirmektir. Yani İstanbul, Trakya ve Batı Anadolu'nun Yunanistan tarafından işgal edilmesini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Rumlardan oluşan çeteler kurarak Batı Anadolu'nun Yunanlar tarafından işgaline destek verdi.
Rum Pontus Cemiyeti	Merkezi Samsun olan bu cemiyetin amacı, Doğu Karadeniz'deki Türk topraklarında Pontus devletini yeniden kurmaktır.
Etnik-i Eterya Cemiyeti	Anadolu topraklarını Yunanistan'a katmak ve işgali kolaylaştırmak istiyordu.
Hınçak ve Taşnak Cemiyeti	Ermeni patriği Zaven Efendi tarafından kurulan bu cemiyet, Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurmayı planlıyordu. Bu amaçla bölgede silahlı çeteler oluşturuldu.

Millî Mücadele'ye Karşı Olan Cemiyetler	
Adı	Amacı
Sulh ve Selamet-i Osmaniye Cemiyeti	Bu cemiyet, Osmanlı Devleti'nin varlığını devam ettirmesi için padişahın emir ve isteklerine uyulması gerektiğini savunuyordu.
Teal-i İslam Cemiyeti	İngilizlerin yardım ve desteği ile kurulan bu cemiyet, hilafet ve saltanatın güçlendirilmesi gerektiğini savunuyordu.
İngiliz Muhipleri Cemiyeti	Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin koruması altında (manda ve himaye) varlığını devam ettirmesi gerektiğini savunan bu cemiyetin üyeleri arasında Osmanlı devlet yöneticileri de bulunmaktaydı.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası	Bu cemiyet, Millî Mücadele'nin karşısında yer aldı. Osmanlı Hükümeti ile ortak hareket etti.
Wilson Prensipleri Cemiyeti	ABD mandasını savunan bu cemiyetin merkezi İstanbul'da bulunuyordu. ABD gibi güçlü bir devletin himayesine girilir ise Osmanlı Devleti'nin kurtulacağı düşüncesi bu cemiyet üyeleri tarafından savunulmaktaydı.
Kürt Teal-i Cemiyeti	Güney Doğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde bağımsız bir Kürt devleti kurmak isteyen bu cemiyete İngiltere Hükümeti tarafından destek veriliyordu.

🗋️ Soru/yorum

- Osmanlı vatandaşları tarafından kurulan cemiyetlerin Millî Mücadele'ye karşı olmalarının nedeni sizce nedir? Düşüncelerinizi belirtiniz.

2.5. MİLLÎ MÜCADELE'NİN HAZIRLIK DÖNEMİ

a. Genelge ve Kongreler

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı

Araştırınız

- Mustafa Kemal'in hangi görevler ile Samsun'a gönderildiğini araştırınız.
- Samsun'un Millî Mücadele'deki yeri ve önemi hakkında bilgi edininiz.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Mustafa Kemal Paşa, güneyde Yıldırım Orduları Grup Komutanıydı. Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra İstanbul'a döndü. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da iken yurdun işgalden kurtulması için arkadaşlarıyla çareler aradı.

O sırada Samsun ve çevresinde yaşayan Rumlar, Türk halkına saldırıyor ve dünya kamuoyuna da Türklerin kendilerine saldırdıklarını iddia ediyorlardı. İngilizler, bölgenin güvenliğini sağlanmasını istediler. Aksi takdirde bölgeyi işgal edeceklerini bildirdiler. Osmanlı Hükûmeti, İstanbul'da yaptığı çalışmalarından rahatsız olduğu Mustafa Kemal Paşa'yı Samsun'a göndermeye karar verdi. Çünkü Mustafa Kemal'in İstanbul'daki yurdu kurtarma girişimleri işgalci devletlerin ve Osmanlı Hükûmeti'nin hoşuna gitmiyordu.

2.16 Bandırma vapuru

Osmanlı Hükûmeti, Mustafa Kemal'i, Samsun yöresinde güvenliği ve düzeni sağlamak amacıyla geniş yetkilerle 9. Ordu Müfettişliği görevine atadı. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a hareket etmeden bir gün önce, İzmir Yunanlar tarafından işgal edildi. Mustafa Kemal Paşa bu olayı duyunca, hiç vakit geçirmeden 16 Mayıs 1919'da arkadaşlarıyla birlikte Bandırma vapuru ile Samsun'a hareket etti. Uzun ve zorlu bir yolculuktan sonra 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı.

Metin İnceleme

Nutuk'tan: Samsun'a Çıktığım Gün Genel Durum ve Görünüş

"1919 yılı mayısın 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir: Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup I. Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartlar ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Büyük Savaş'ın uzun yılları boyunca millet yorgun ve fakir bir durumda."

www.atam.gov.tr

Görüşünü Söyle

Nutuk'ta ülkenin durumu hakkında verilen bilgilere bakarak Millî Mücadele'de Mustafa Kemal'i ne gibi zorluklar beklemektedir? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mustafa Kemal, 1927 yılında okuduğu Nutuk'ta Türk milletinin işgal altında yaşayamayacağını, bağımsız yaşayamamaktansa ölmeyi tercih edeceğini söylemişti. Bu sebeple Mustafa Kemal, Samsun'a çıkarken Millî Mücadele'nin parolasını "Ya istiklal ya ölüm!" diye belirlemişti.

Mustafa Kemal, Samsun'a ayak basar basmaz millî bilinci uyandırmak amacıyla hemen çalışmalara başladı. İlk işi İzmir'in işgalini mitingler düzenleterek halka duyurmak oldu. Ayrıca işgallerin mitingler yoluyla Anadolu'nun her tarafında protesto edilmesini istedi.

Samsun ve Havza'da yaptığı bu çalışmalar, halk üzerinde etkisini çok çabuk göstermeye başladı. Yurdun bütün bölgelerinde işgallere karşı protesto mitingleri düzenlendi. Böylece halkın işgallere karşı tepkisi bütün yurttaki büyük bir hızla yayıldı.

Havza ve Amasya Genelgeleri

Mustafa Kemal, Samsun'a çıktıktan sonra, millî bilinci uyandırmak amacıyla hemen çalışmalara başladı. Anadolu'daki ordu komutanları ile bağlantı kurdu. Orduların terhis edilmemesini ve silahların bırakılmamasını istedi. Samsun'da bir hafta kaldıktan sonra, 25 Mayıs'ta Havza'ya geldi. Burada, İzmir'in işgalinin mitingler düzenlenerek protesto edilmesini istedi. Daha sonra, askerî ve sivil yöneticilere gizli bir genelge gönderdi (28-29 Mayıs 1919). Bu genelgede;

- ◆ Mitingler düzenlenerek işgallerin protesto edilmesini,
- ◆ Gösteriler sırasında Hristiyan halka kötü davranılmamasını,
- ◆ Askerî ve ulusal örgütlerin hiçbir şekilde kapatılmamasını, komutaların devredilmemesini, silah, cephane ve diğer araçların hiçbir şekilde elden çıkarılmamasını,
- ◆ Büyük devletlerin temsilciliklerine ve Osmanlı Hükûmeti'ne uyarı telgrafları çekilmesini istedi.

Mustafa Kemal'in Samsun ve Havza'da yaptığı bu çalışmalar, Türk milletini bağımsızlık mücadelesi yolunda harekete geçirdi. Yurdun bütün bölgelerinde işgallere karşı protesto mitingleri düzenlendi. Böylece halkın işgallere karşı tepkisi, bütün yurttaki büyük bir hızla yayılmaya başladı.

Mustafa Kemal, Havza'daki çalışmalarını tamamladıktan sonra Amasya'ya geçti. Mustafa Kemal, Amasya'da arkadaşlarıyla yaptığı görüşmeler sonucunda karar birliğine vardı ve Amasya Genelgesi'ni yayımladı (22 Haziran 1919). Arkadaşlarından Rauf (Orbay) Bey, Refet (Bele) Bey ve Ali Fuat (Cebesoy) Bey'in imzaladığı genelge içinde Millî Mücadele'nin gerekçesi, amaç ve yönteminin de belirtildiği kararlar arasında şunlar bulunuyordu:

- ◆ Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. **(Gerekçe)**
- ◆ İstanbul Hükûmeti üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu durum, milletimizi yok olmuş gibi göstermektedir. **(Gerekçe)**
- ◆ Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. **(Amaç ve yöntem)** "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." maddesinde ilk kez millî egemenlikten söz edilmiştir. Ayrıca bu ifade, Mustafa Kemal'in Millî Mücadele'nin her safhasında millet ile birlikte hareket edeceğini de göstermektedir.
- ◆ Milletin durumunu gözden geçirmek ve haklarını dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak millî bir kurulun varlığı gereklidir.
- ◆ Erzurum'da doğu illeri ile ilgili bir kongre düzenlenecektir.
- ◆ Anadolu'nun her yönden güvenilir yerlerinden biri olan Sivas'ta millî bir kongre düzenlenecektir. Erzurum Kongresi'ne katılan delegeler Sivas'daki kongreye doğrudan katılabileceklerdir.

! Unutmayınız

Amasya Genelgesi, genelgeyi telgraf ile onaylayan Kâzım Karabekir Paşa ile birlikte beş imzalı bir belge hâline gelmiştir. Burada amaç, genelgenin halk üzerindeki etkisini artırmaktır.

Sıra Sizde

Amasya Genelgesi'nde imzası olan komutanların adlarını yazınız.

.....	.....
.....	.....
.....	.....

Amasya Genelgesi'nin yayımlanmasının ardından Padişah ve İstanbul Hükûmeti, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a dönmesini istedi. Ancak o, bütün engellemelere rağmen çalışmalarına devam etti. Bunun üzerine Hükûmet, Mustafa Kemal Paşa'nın ordu müfettişliği görevine son verdi. Mustafa Kemal de aynı gün İstanbul Hükûmeti'ne çok sevdiği askerlik görevinden ayrıldığını bildirdi (8 Temmuz 1919). Bu durumu askerî makamlara ve Türk milletine duyurdu. Haberi duyan Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal'e; "**Ben ve kolordum, hepimiz emrinizdeyiz Paşa'm.**" diyerek destek verdi. Kâzım Karabekir'in bu davranışı Millî Mücadele'nin devamı için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bundan sonra Mustafa Kemal, askerî kimliği ile değil, Türk milletinin sevgisine ve güvenine dayanarak ve millettenden güç alarak vatani kurtarma yolundaki çalışmalarına devam etti.

2.17 Mustafa Kemal ve Kâzım Karabekir

Erzurum Kongresi (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919)

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın bir maddesi Doğu Anadolu Bölgesi ile ilgiliydi. Doğu Anadolu'daki altı ilde (Diyarbakır, Bitlis, Erzurum, Sivas, Elâzığ, Van) bir karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri, bu illerin herhangi bir bölümünü işgal edebilecekti. İşgal devletlerinin asıl amacı, burada bir Ermeni devleti kurmaktı. Bölgeyi savunmak için **Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti** kuruldu. Cemiyet, bölgede güvenliğin sağlanması, gerekirse düşmana birlikte karşı konulması konuları üzerinde duruyordu. Bu amaçla cemiyet, Erzurum Kongresi'ni düzenleme kararı aldı. 10 Temmuz 1919'da başlaması gereken kongre, illerden gelecek delegelerin toplanamaması sebebiyle bir türlü başlayamıyordu. Kongre hazırlıklarının sürdüğü sırada Mustafa Kemal, Erzurum'a gelerek kongre çalışmalarını hızlandırdı. 23 Temmuz 1919 tarihinde Erzurum Kongresi, çalışmalarına başladı. Kongreye Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti de katılarak önemli bir destek sağladı.

2.18 Erzurum Kongre Binası

Sıra Sizde

Ermeni devleti kurulmak istenen Doğu Anadolu'daki altı ilimizin adını yazınız.

•	.....	•	.....
•	.....	•	.....
•	.....	•	.....
•	.....	•	.....

Mustafa Kemal'in sivil olarak katıldığı Erzurum Kongresi'nde şu kararlar alındı:

- Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz,
- Her türlü yabancı işgaline karşı Osmanlı Hükûmeti'nin dağılması durumunda hep birlikte direniş ve savunma yapılacaktır.
- Vatanın ve bağımsızlığın korunmasına İstanbul Hükûmeti'nin gücü yetmezse, amaca ulaşmak için geçici bir hükûmet kurulacaktır. Bu hükûmetin üyeleri, millî kongre tarafından seçilecektir, Kongre toplanmamışsa bu seçimi Temsil Heyeti yapacaktır,
- Kuvâ-yı Millîye'yi etken ve millî iradeyi egemen kılmak esastır.
- Hristiyan azınlığa, siyasi egemenliğimizi ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalık verilemez.
- Manda ve himaye kabul olunamaz.
- Mebusan Meclisinin bir an önce toplanması ve hükûmet işlerinin meclis denetiminde yürütülmesini sağlamak için çalışılacaktır.

Erzurum Kongresi, amacı ve toplanma biçimi ile bölgeseldir. Ancak alınan kararlar bütün yurdu ilgilendirdiği için aynı zamanda millî bir kongredir. Kongrede millî sınırlardan ilk defa söz edilmesi kongrenin millî olma özelliğini pekiştirmektedir. Kongre kararlarında, millî egemenliğe dayalı yeni bir hükûmetin kurulacağı düşüncesi açıkça belirtilmiştir. Ayrıca yabancılara ayrıcalık tanınmaması, herhangi bir ülkenin güdüm ve koruyuculuğunun reddedilmesi, bağımsızlığın koşulsuz olarak gerçekleştirilmesi ilk kez bu kongrede karar altına alınmıştır.

! Unutmayınız

Kongre, Mustafa Kemal'in başkanlığını yapacağı dokuz kişilik bir Temsil Heyeti seçerek çalışmalarını tamamladı (7 Ağustos 1919). Oluşturulan Temsil Heyeti'nin görevi, kongrede alınan kararları uygulamaktır.

Görüşünü Söyle

Bölgesel bir kongre olarak toplanan Erzurum Kongresi'nde ulusal kararların alınmasında Mustafa Kemal'in etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sivas Kongresi (4 Eylül - 11 Eylül 1919)

Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi'nde alınan karar doğrultusunda Sivas'ta toplanacak kongreye katılmak için Sivas'a geçti. Yapılacak kongreyle ülkenin bağımsızlığının kazanılması amaçlanıyordu. Ayrıca Trakya ve Anadolu'daki Millî Mücadele cemiyetleri birleştirilerek vatanın kurtarılması için daha örgütlü bir mücadele başlatılmak isteniyordu.

Osmanlı Hükûmeti ve işgal güçleri, Sivas Kongresi'ni engellemek için ellerinden geleni yaptı. İtilaf Devletleri, Sivas Kongresi'nin toplanması durumunda Sivas'ı işgal edeceklerini bildirdi. Osmanlı Hükûmeti, Elâzığ valisine kongrenin toplanmasının engellenmesi ve Mustafa Kemal'in tutuklanması emrini verdi. Bu engelleme çabaları sonucunda kongreye katılım beklenenin altında oldu.

Soru/yorum

Erzurum Kongresi
Delege Sayısı
56

Sivas Kongresi
Delege Sayısı
41

Ulusal konuların görüşüleceği bir kongreye katılımın az ol olduğu görülmektedir. Ulusal bir kongreye katılımların engellenmeye çalışılmasının nedenleri hakkındaki görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bütün engellemelere rağmen kongre, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen delegelerin katılımıyla 4 Eylül 1919'da başladı. Kongre başkanlığına Mustafa Kemal seçildi.

2.19 Sivas Kongre Binası

2.20 Sivas Kongresi Temsil Heyeti

Sivas Kongresi'nde şu kararlar alındı:

- Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar küçük değişikliklerle Sivas Kongresi'nde de kabul edildi.
- Ülkedeki bütün yerel direniş cemiyetleri, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla tek bir çatı altında birleştirildi.
- Erzurum Kongresi'nde açıkça reddedilen mandacılık yani başka bir devletin yönetimi altına girme düşüncesi, bazı delegeler tarafından savunulmuşsa da tam bağımsızlığa aykırı bulunarak kongre tarafından kabul edilmedi.
- Erzurum Kongresi sonunda kurulan Temsil Heyetinin üye sayısı ve yetkileri artırıldı. Bununla birlikte bu Heyet, millet adına yetkili kılınarak bir yürütme organı gibi çalışmaya başladı.
- Temsil Heyeti, atama yetkisini kullanarak Batı Cephesi'ne Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'yı atamıştır.

! Unutmayınız

- Temsil Heyetinin atama yetkisini kullanması, onun hükümet gibi görev yaptığını gösterir.
- Millî Mücadele'nin haklılığını basın yoluyla duyurmak için Sivas'ta "İrade-i Milliye" adıyla bir gazete çıkarıldı.

Sıra Sizde

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

- Ülke genelindeki cemiyetler hangi kongrede bir çatı altında toplandı?
- Temsil Heyeti, Batı Cephesi komutanlığına kimi atadı?

Amasya Görüşmeleri

Sivas Kongresi başarıyla sonuçlandıktan sonra Mustafa Kemal, Mebusan Meclisinin yeniden toplanmasını sağlamak ve Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin millet yararına olmayan tutumunu bildirmek için padişahla görüşmek istedi. Telgrafla yapılmak istenen bu görüşme, Damat Ferit Paşa tarafından engellendi. Bunun üzerine Mustafa Kemal, Temsil Heyeti adına yayımladığı bir genelge ile Damat Ferit Paşa Hükümeti görevden çekilinceye ve millî amaçlara hizmet edecek yeni bir hükümet kuruluncaya kadar Anadolu ile İstanbul arasındaki resmî haberleşmenin kesilmesini emretti. Ayrıca yayımladığı bir genelge ile de resmî haberleşmenin Sivas'ta bulunan Temsil Heyetiyle yapılmasını ilgili makamlara bildirdi. Bu gelişmeler karşısında, başarısız bir politika izleyen Damat Ferit Paşa Hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. İş başına yeni geçen Ali Rıza Paşa Hükümeti, millî direniş hareketine daha ılımlı yaklaşıyordu. Temsil Heyeti ile görüşmesinin kaçınılmaz olduğunu anlayınca yazışmalar yapıldı. Bunun üzerine iki tarafın görüşmesi kararlaştırıldı. Ali Rıza Paşa Hükümeti, Temsil Heyeti ile görüşmesi için Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı görevlendirdi. Amasya Görüşmeleri adıyla anılan bu görüşmeler sonunda şu kararlar alındı:

- Türk vatanının bütünlüğü ve bağımsızlığı korunacak, hiçbir manda ve himaye kabul edilmeyecektir.
- Müslüman olmayan unsurlara siyasi egemenlik ve sosyal dengemizi bozucu haklar verilmeyecektir.
- Mebusan Meclisini oluşturacak milletvekili seçimi, serbest ve müdahalesiz yapılacaktır.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin varlığı İstanbul Hükümeti'nce tanınacaktır.
- Sivas Kongresi kararları Mebusan Meclisince kabul olunmak şartıyla İstanbul Hükümetince de tanınacaktır.
- Mebusan Meclisinin güvenlikte olmayan İstanbul'da toplanması uygun değildir.

Bahriye Nazırı Salih Paşa, Amasya Görüşmeleri'nde alınan bu kararları İstanbul Hükümeti'ne bildirdi. İstanbul Hükümeti, bu kararlardan sadece Mebusan Meclisinin toplanmasını kabul etti. Diğer kararları ise kabul etmedi.

! Unutmayınız

Osmanlı Hükümeti, Amasya Görüşmeleri'ne bir delege göndermekle Temsil Heyeti'ni hukuken tanımış oldu. Bu olay, halkın gözünde Temsil Heyeti'nin gücünü ve güvenilirliğini pekiştirdi.

Mustafa Kemal, gelişmeleri daha yakından izleyebilmek için Temsil Heyeti ile birlikte Sivas'tan Ankara'ya geçti (27 Aralık 1919). Ankara'da sevgiyle ve coşkulu gösterilerle karşılandı. Ankara'nın Millî Mücadele'nin merkezi olarak seçilmesinde; kentin güvenli konumu, haberleşme ve ulaşım koşullarının elverişliliği, Batı Cephesi'ne yakınlığı ve işgal edilmemiş olması gibi özellikleri etkili olmuştur. Ayrıca Ankara'nın Millî Mücadele'ye verdikleri desteğin de bu kararın alınmasında etkisi vardır. Böylece Ankara, Millî Mücadele'nin merkezi durumuna geldi.

b. Millî Mücadele'de Karşılaşılan Sorunlar ve Mustafa Kemal

Araştırınız

Mustafa Kemal'in kişisel özellikleri ve gerçekleştirdiği başarılar ile ilgili bir araştırma yapınız.

Metin İnceleme

Harvard Üniversitesinden, Türkiye ile ilgili araştırmaları ile tanınan, Amerikalı bilim adamı Prof. Richard Robinson'un (Richard Robinson) Mustafa Kemal hakkındaki görüşleri: "Mustafa Kemal'in askerî dehası en iyi olarak şu beş nitelikte tanımlanabilir: a. Kişisel cesaret b. Başkalarının hareketlerini önceden sezebilme yeteneği c. Sabır, en etkili olabileceği zamanı seçebilme (zamanlama) d. Kendi amacını açığa vurmadan rakibini şaşırtma yeteneği e. Düşman kuvvetlerinin gücünü tarafsız ve doğru olarak değerlendirebilme (gerçekçilik)... Mustafa Kemal, kuvvetli inançlı, kesin kararlı bir adamdı..."

2.21 Mustafa Kemal, Millî Mücadele'de halk arasında

Cemal Enginsoy, *Batı Dünyasında Atatürk*, *Atam Dergisi*, s. 834.

Sıra Sizde

Prof. Richard Robinson Mustafa Kemal hakkındaki düşüncelerine siz bir şey eklemek isteseydiniz neler yazardınız?

• Asker	:
• Devlet adamı	:
• Lider	:

● Serap Öğretmen

Tarih Öğretmeni, "Atatürk Millî Mücadele sırasında karşılaştığı güçlükleri nasıl yenmiştir? Bu konuda bir araştırma yapınız ve görüşlerinizi yazınız." diye bütün sınıfa araştırma görevi verir.

Öğrencisi Ahmet'in Atatürk hakkında yazdıkları çok hoşuna gittiği için sınıfta arkadaşlarına okumasını ister.

Mondros Ateşkes Antlaşması, Türk milletine çok ağır bir yük getirmiş ve onun bağımsız yaşama hakkını elinden almıştı. Mondros Ateşkes Antlaşması ile vatanın birçok bölgesi işgal edilmiş, devletin tüm ekonomik gelirlerine el konulmuş ve Türk milleti yok sayılmıştı.

İşte böyle bir durumda Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletine duyduğu güvenle işgallerden; yokluklardan, çaresizlikten korkmayarak Samsun'a çıkmış ve tek başına millî bağımsızlık ateşini yakmıştı. O, milletin bu kutsal davası için Anadolu'yu dolaşmış, mitingler, kongreler düzenlemiş, durmadan ve yılmadan çalışmıştır. Bu arada onun davasına inanmayan ve engellemeye çalışan askerî ve sivil bazı kişiler olmuştur.

Osmanlı Hükûmeti, Mustafa Kemal'i Anadolu'daki müfettişlik görevinden alarak onu İstanbul'a çağırmıştı. Mustafa Kemal'in örgütlemeye çalıştığı Millî Mücadele'yi bastırmak istemiş ve bu amaçla da Anadolu'da ayaklanmalar başlatmıştı. Ama o, milletinden aldığı güçle, Osmanlı Hükûmetinin kendi çalışmalarındaki olumsuz tutum ve engelleme çabalarına göğüs germiştir. Millî Mücadele'yi ve millî bağımsızlığı zedeleyecek iç ve dış düşmanlarla sonuna kadar tam bir kararlılıkla mücadele etmiştir.

Kurtuluş Savaşı başladığında henüz düzenli bir ordu yoktu. Ayrıca savaş araç ve gereçlerinin büyük bir bölümü İstanbul'da İtilaf Devletleri'nin denetimi altında idi. O, böyle bir durumda yeni ve düzenli bir ordu kurdu. Ordunun eksiklerinin tamamlanması için canla başla çalıştı. Atatürk, askerî dehasıyla Türk ordusunun üstün özelliklerini ortaya çıkararak sayı ve teknik bakımdan kat kat üstün düşman kuvvetlerini yenmesini bildi. Sonunda millî bağımsızlık düşüncesi ile hareket eden Mustafa Kemal Atatürk sayesinde Türk milleti bağımsızlığına ve egemenliğine kavuştu.

Yaptıkları için Mustafa Kemal'e çok şey borçluyuz. Teşekkürler Atam.

Ahmet Genç
Esenevler Ortaokulu

📢 Görüşünü Söyle

Karşılaştığınız zorluklar, engeller olduğunda siz de Atatürk'ü kendinize örnek alırdınız mı? Neden?

● Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

c. Millî Mücadele'de Basının Önemi

Ben Halide Edip Adivar, sizlere Millî Mücadele'nin o zorlu koşullarında Mustafa Kemal'in haberleşme ve basına verdiği önemi anlatmak istiyorum,

Basının önemini çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, bu konu üzerinde önemle duruyordu. Millî teşkilatlar, mahalle ve köylerde kurulup bütün Anadolu'ya yayılınca ister istemez buralara Millî Mücadele ile ilgili bilgilerin ulaştırılması gerekiyordu. Bunun için önce Sivas'ta "İrade-i Milliye", sonra Ankara'da "Hâkimiyet-i Milliye" gazeteleri çıkarılacak, Ankara'da Anadolu Ajansı ve Matbuat Umum Müdürlüğü kurulacaktı.

İstanbul'un ve resmî kurumların işgal edilmesi ve milletin elinden silâhların alınmasından sonra, ilgili devletlere protesto telgrafları çekilmeye, mitingler yapılmaya başlanmıştır. Ancak, henüz bağımsız bir Türk ajansı olmadığından haberlerin alınması ve dağıtılması zor oluyordu. Hatta Ermenilerin Adana ve civarında yaptıkları zulümlerin uyarı dünyaya duyurulması için İtalyan Ajansından yardım istenmişti.

Gelişmeleri takip etmek için yalnızca gazete çıkarmak yeterli değildi. Gazeteler için gerekli haberlerin sağlanması da önemliydi. Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle benim ve Yunus Nadi Bey'in çalışmaları sonucunda Ankara'da Anadolu Ajansı kuruldu, 6 Nisan 1920'de az sayıda personel ve bir teksir makinesi ile işe başladı. Kurtuluş Savaşı boyunca millî birliği tehlikeye düşürecek kışkırtma için yalanlara karşı milleti uyanık tutmak ve ulusal bağımsızlığı sağlayacak kararlar ve zamanında bildirmekle önemli hizmetler yapmıştır.

2.22 Anadolu Ajansı binası

Kurtuluş Savaşı sırasında izlenen ulusal politika ile ters düşecek haberleri önlemek amacıyla Mustafa Kemal Paşa derlenen haberleri denetlemiştir. Ajans, halka doğru haber vermek yolunda çalışmalar yapmış, Büyük Millet Meclisinin aldığı kararları halka iletmiştir. Böylece, halk ile hükümet bütünleşmesi de sağlanmıştır.

Yücel Özkaya

Millî Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri, s. 893-894. (Düzenlenmiştir.)

Sıra Sizde

Millî Mücadele'de basın alanında yapılan çalışmalar ile ilgili aşağıdaki sorulara cevaplayınız.

• Sivas'ta çıkarılan gazetenin adı nedir?

• Ankara'da hangi gazete çıkarılmıştır?

• Ankara'da kurulan ajansın adı nedir?

2.6. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILIŞI

a. Misak-ı Millî ve İstanbul'un İşgali

Yurt genelinde yapılan seçimlerin ardından son Osmanlı Mebusan Meclisi İstanbul'da toplandı (12 Ocak 1920). Meclisin toplanmasından sonra millî davaya inanan milletvekilleri Felah-ı Vatan adıyla bir grup oluşturdular. Bu gruptakiler vermiş oldukları söze rağmen, Mustafa Kemal'i meclis başkanlığına seçmediler. Bu grup, Mustafa Kemal'in belirlediği program doğrultusunda Misak-ı Millî'nin (Millî Ant) Mebusan Meclisinde kabul edilmesini sağladılar (28 Ocak 1920). Mebusan Meclisinde kabul edilen Misak-ı Millî kararlarının bazıları şunlardır:

2.23 Son Osmanlı Mebusan Meclisinin açılması

- Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı sırada işgal edilmemiş Türk topraklarının tümü, ayrılmaz bir bütündür.
- Kendi istekleri ile anavatanına katılmış olan Kars, Ardahan ve Batum'da gerekirse tekrar halk oylamasına başvurulabilir.
- Batı Trakya'nın durumunun değerlendirilmesinde halkoyuna başvurulmalıdır.
- İstanbul ile Marmara Denizi'nin güvenliğinin sağlanması koşuluyla boğazların dünya ticaretine ve ulaşımına açılmasında, bizimle birlikte ilgili devletlerin verecekleri karar geçerli olacaktır.
- Azınlık hakları, komşu ülkelerdeki Müslüman halkın da aynı haklardan yararlanması koşuluyla kabul edilerek sağlanacaktır.
- Millî ve ekonomik gelişmemizi engelleyen siyasi, adli ve mali sınırlamalar (kapitülasyonlar) kaldırılmaktadır.

Yazıyor... yazıyor...

İstanbul'un İşgalini Yazıyor

Misak-ı Millî kararlarının kabul edilmesi üzerine İtilaf Devletleri İstanbul'u resmen işgal ettiler (16 Mart 1920). Hükümet istifa etti ama meclis kararından dönmedi. Mebusan Meclisi kapatıldı ve milletvekillerinin bir kısmı tutuklandı. Bazı milletvekilleri sürgüne gönderildi.

- Eğer siz bu tarihte İstanbul'da yaşıyor olsaydınız bu gazete haberini duyunca neler hissederdiniz? Söyleyiniz.

b. Büyük Millet Meclisi Açılıyor

Araştırınız

Ülke işgal altındayken Mustafa Kemal'in milletvekili seçimleri yaptırarak bir meclis açmaya çalışmasının nedenlerini araştırınız.

Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçtiği ilk günlerden itibaren millî kurtuluş hareketini Türk milletine mal etmeye çalışıyordu. O, Osmanlı Hükûmeti'nden, Anadolu'nun işgal edilmeye başlandığı ilk günlerden beri ümidini kesmişti. Onun düşüncelerinde her zaman millî egemenliğe dayalı bir devlet yatıyordu. Bunun için de Mustafa Kemal, yeri geldiğinde yapılması gerekenleri tek tek uyguluyordu. Bu nedenle Mebusan Meclisi kapatılıp dağıtıldığı için artık millî egemenliğe dayalı bir meclisin açılma zamanı geldiğini düşünüyordu. Bunun için önce İstanbul ile haberleşme kesildi. Mustafa Kemal, Temsil Heyeti adına komutanlara ve illere gönderdiği genelge ile Ankara'da olağanüstü yetkili bir meclisin toplanacağını duyurdu. Bu amaçla seçimlerin yeniden yapılmasını istedi. Dağıtılan meclisin üyelerinden Ankara'ya gelebilenlerin de yeni meclise katılabileceği duyuruldu.

Seçimlerden sonra milletvekilleri Ankara'da toplandı. İstanbul işgali sırasında tutuklamalardan kurtulabilen milletvekilleri de onlara katıldı. Hazırlıklar tamamlanarak Büyük Millet Meclisi, coşkulu gösterilerle 23 Nisan 1920'de açıldı.

Araştırınız

Mecliste kimler vardı?

Açılan meclisteki milletvekillerinin meslek dağılımı şu şekildeydi:

Devlet memuru	133	Avukat	29
Asker	54	Doktor	16
Çiftçi	45	Teknik eleman	7
Sebest meslek	42	Gazeteci	6
Tüccar	37	Mühendis	2
Din görevlisi	32	Reji (Tekel) görevlisi	2
Aşiret reisi	30		

23 Nisan 1920'de açılan mecliste görev yapan milletvekillerinin mesleklerini inceleyiniz. Günümüzde hâlen görev yapan meclisteki milletvekillerinin mesleklerini araştırınız. Aralarındaki fark ve benzerliklerle ilgili görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.24 Büyük Millet Meclisinin açılışı (BMM'nin 1. binası)

Mustafa Kemal, meclis açıldıktan birgün sonra, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan meclisin açılışına kadar geçen olayları anlatan bir konuşma yaptı. Aynı gün meclis başkanlığına seçilen Mustafa Kemal, meclise bir de önerge sundu. Bu önerge, milletvekillerinin oy birliğiyle kabul edildi. Önergede yer alan konular şunlardır:

- Hükümet kurmak zorunludur.
- Geçici bir hükümet başkanını tanımak veya bir padişah vekili atamak doğru değildir.
- Mecliste toplanan millî iradeyle, vatanın geleceğine egemen kılmak esastır.
- Büyük Millet Meclisinin üstünde hiçbir güç yoktur.
- Meclis, yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplamıştır.
- Meclisten seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir kurul, hükümet işlerine bakar; Meclis başkanı bu kurulun da başkanıdır.
- Padişah ve halife, baskılardan kurtulduktan sonra Meclisin düzenleyeceği kanuna göre yerini alır.

Mustafa Kemal, Avrupa devletlerinin dış işleri bakanlarına Meclisin açıldığını bir yazı ile bildirdi. Bu yazıda Türk milleti adına Osmanlı Hükümeti ile yaptıkları ve yapacakları antlaşmaların geçersiz olduğunu, Türk milleti hakkında karar yetkisine sahip tek makamın Büyük Millet Meclisi olduğu belirtildi.

! Unutmayınız

Büyük Millet Meclisi olağanüstü koşullarda kurulmuş bir savaş meclisi olup ayrıca 1921 Anayasası'nı kabul eden kurucu meclistir. Kararların daha hızlı alınabilmesi amacıyla yasama, yürütme ve yargı yetkisini kendi bünyesinde toplayarak güçler birliği ilkesi ve meclis hükümeti sistemini uygulamıştır.

Sıra Sizde

- Kurucu meclis ne demektir? Kurucu meclisin özellikleri nelerdir?
- Güçler birliği ilkesi ne demektir? Niçin güçler birliği ilkesi uygulanmıştır?

2.25 1924 - 1960 yılları arasında kullanılan Türkiye Büyük Millet Meclisi II. binası (Ulus, Ankara)

2.7. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKAN AYAKLANMALAR

Araştırınız

Büyük Millet Meclisine karşı çıkan ayaklanmaların nedenlerini araştırınız.

Ankara'da yeni bir meclis ve hükümetin kurulması, işgal devletlerini ve İstanbul Hükümeti'ni rahatsız etti. İstanbul'da İtilaf Devletleri'nin isteği ile hükümetin başına yeniden Damat Ferit Paşa getirildi. Sadrazamlık görevine getirilen Damat Ferit Paşa, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketini engellemek için elinden geleni yaptı.

İstanbul Hükümeti, Anadolu'daki hareketin önderlerini karalamak ve ayaklanmalar çıkarmak için dönemin şeyhülislamından bir fetva aldı. Alınan fetvayı düşman uçaklarıyla Anadolu'nun her tarafına dağıtarak halkı kıskırtmaya çalıştı. Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında İstanbul'da bir mahkemede idam kararı çıkartıldı.

Yapılan bu kıskırtmalar, bazı insanların kurtuluş mücadelesine karşı beslediği temiz duyguları kısmen de olsa etkiledi. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde meclise karşı ayaklanmalar başgösterdi.

2.26 Harita: Anadolu'da Büyük Millet Meclisine karşı çıkan ayaklanmalar

Soru/yorum

Haritayı incelediğimizde İstanbul Hükümeti'nin ve İtilaf Devletleri'nin desteklediği ayaklanmaların boğazlar bölgesinde meydana gelme nedeni ne olabilir?

Görüşünü Söyle

Ülke işgal edilirken İstanbul Hükümeti'nin kıskırtması ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ayaklanmaların çıkmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Görüşlerinizi söyleyiniz.

Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkarılan Ayaklanmalar

Azınlıkların Çıkardığı Ayaklanmalar	İstanbul Hükümeti'nin Çıkardığı Ayaklanmalar	Kuvâ-yı Millîye Yanlısı Olup Sonradan Ayaklananlar	İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri'nin Kışkırtmasıyla Çıkan Ayaklanmalar
<ul style="list-style-type: none"> Pontusçu Rum Ayaklanmaları Ermeni Ayaklanmaları <p><i>Rumların ayaklanmalarını Nurettin Paşa'nın birlikleri, Ermenilerin ayaklanmalarını ise Kâzım Karabekir Paşa'ya ait birlikler bastırdı.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Kuva-yı İnzibatiye (Halifelik Ordusu) Ayaklanması Anzavur Ayaklanması <p><i>Ali Fuat Paşa ve Ethem Bey birlikleri tarafından bastırıldı.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Ethem Bey İsyanı Demirci Mehmet Efe İsyanı <p><i>Demirci Mehmet Efe isyanını Refet Bey (Bele), Ethem Bey isyanını ise İsmet (İnönü) Bey komutasındaki düzenli ordu birlikleri bastırdı.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Bolu, Düzce-Hendek, Adapazarı, Afyon, Bozkr, Millî Aşireti İsyanı, Koçgiri ve Yozgat Ayaklanması <p><i>Kuayımilliye birlikleri tarafından bastırıldı.</i></p>

Önlemler Alınıyor

Ayaklanmalar, ülkede millî birlik ve beraberliğin bozulmasına sebep oldu. Büyük Millet Meclisine bağlı bazı askerî birlikler, ayaklanmaların bastırılması için harekete geçti. Meclis, gerek İstanbul Hükümeti'nin gerekse İtilaf Devletleri ve azınlıkların çıkardığı ayaklanmaları önlemek için ülke genelinde bazı önlemler aldı. Bunlar arasında en önemlisi 29 Nisan 1920 tarihinde **Hıyanet-i Vataniye (Vatana İhanet) Kanunu**'nun çıkarılması olmuştur. Bu Kanun'la, ayaklanmaya katılanlar ve asker kaçakları vatan haini sayılıyordu. Ayrıca Kanun'un uygulanabilmesi için 11 Eylül 1920 tarihinde İstiklal Mahkemeleri kurularak bu Kanun'a aykırı hareket edenler cezalandırıldı. Bu ayaklanmalar, Kuvâ-yı Millîye birlikleri ve düzenli orduya bağlı askerî birlikler tarafından kısa sürede bastırıldı. Ancak bu ayaklanmalar, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının gecikmesine ve işgal güçlerinin Anadolu'da kolayca ilerlemesine sebep oldu.

Ayaklanmaların yurtta oluşturduğu olumsuz havayı dağıtmak gerekiyordu. Bunun için Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında söylenenlerin gerçek olmadığı ve yürüttükleri hareketin desteklenmesi gerektiği konusunda Ankara Müftüsü Rifat Börekçi ve çevre illerin müftülerinin katılımı ile bir fetva yayımlandı. Bu fetva ile Mustafa Kemal ve arkadaşlarının vatanın kurtuluşu için çalıştıkları belirtildi. Bu mücadeleyi engellemeye çalışanların ise vatan haini oldukları anlatıldı.

İsyanların bastırılması ile ülkedeki siyasi birlik yeniden sağlandı. Büyük Millet Meclisi, halktan aldığı güçle Kurtuluş Savaşı ile ilgili çalışmalarını hızlandırdı.

2.27 Ankara Müftüsü Rifat Börekçi

2.8. YOK HÜKMÜNDE BİR ANTLAŞMA: SEVR

İtilaf Devletleri, 24 Nisan 1920 tarihinde, İtalya'nın San Remo kentinde bir barış konferansı düzenledi. Bu konferansta üzerinde anlaşıkları antlaşma metnini, Osmanlı Devleti'ne bildirdi.

Osmanlı Devleti'ni köşeye sıkıştırmak ve antlaşmayı kabul ettirmek için İngilizler, Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkarırken Yunanlar, Balıkesir, Bursa ve Edirne'yi işgal ettiler.

Zor durumda kalan İstanbul Hükûmeti, Padişah Vahdettin'in emri üzerine Saltanat Şûrasını topladı. Padişahın başkanlık ettiği toplantıda, San Remo Konferansı taslağının kabulünden başka bir çare olmadığına karar verildi. Bunun üzerine, padişah ve hükûmet adına Rıza Tevfik Paşa başkanlığındaki bir heyet Fransa'nın Sevr kasabasında **Sevr Barış Antlaşması**'nı imzaladı (10 Ağustos 1920).

Antlaşmanın koşulları şunlardı:

- İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak kalacak fakat, azınlıkların hakları gözetilmezse şehir, Türklerin elinden alınacak.
- Boğazlar, her zaman bütün devletlerin gemilerine açık olacak ve uluslararası bir komisyon tarafından kontrol edilecek.
- Doğu Anadolu'da iki yeni devlet kurulacak.

- İzmir ile birlikte, Ege Bölgesi'nin büyük bir bölümü ve Büyük Çekmece çizgisinin batısında kalan bütün Trakya, Yunanlara verilecek.

- Antalya ve Konya yöresi İtalya'ya bırakılacak.
- Adana, Malatya ve Sivas dolaylarını birleştiren bölgeler ve Suriye, Fransızlara verilecek.
- Arabistan ve Irak, İngiltere'ye bırakılacak.

2.28 Harita: Sevr Barış Antlaşması'na göre sınırlar

- Azınlıklara, çok geniş siyasi, sosyal ve kültürel haklar verilecek.
- Askerlik, zorunlu hizmet olmaktan çıkarılacak. Türk ordusunun sayısı elli bin kişiyi aşmayacak. Bu ordunun tank, top, ağır makineli tüfek ve uçağı olmayacak.
- Kapitülasyonlardan bütün devletler yararlanabilecek.

2.29 Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanması

Bu Belgeye "İtirazım Var!"

Sevr Antlaşması, bir antlaşma olmaktan çok tutsaklık belgesi niteliğindedir. Osmanlı Hükûmeti millî iradeyi hiçe sayarak bu antlaşmayı imzaladı. İmzalanan bu antlaşma, Anadolu'da, Türk milletince tepkiyle karşılandı.

Aslında Sevr Antlaşması hukuken geçersizdi. Çünkü yürürlükte olan Osmanlı Anayasası'na (Kanun-u Esasi) göre imzalanan antlaşmaların Mebusan Meclisinde onaylanması gerekiyordu. Fakat Mebusan Meclisi dağıtıldığı için İstanbul'da bu antlaşmayı onaylayacak bir meclis yoktu. Millî iradeyi temsil eden Büyük Millet Meclisinin antlaşmaya tepkisi çok sert oldu. Meclis, antlaşmayı tanımadığını ve antlaşmayı imzalayanların vatan haini olduğunu ilan etti.

Anadolu halkı ise Sevr Antlaşması'na en güzel cevabı, yaptığı Kurtuluş Savaşı ile vermiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başarı ile sonuçlanması, Sevr Antlaşması'nın geçersiz bir belge olarak kalmasını da sağlamıştır.

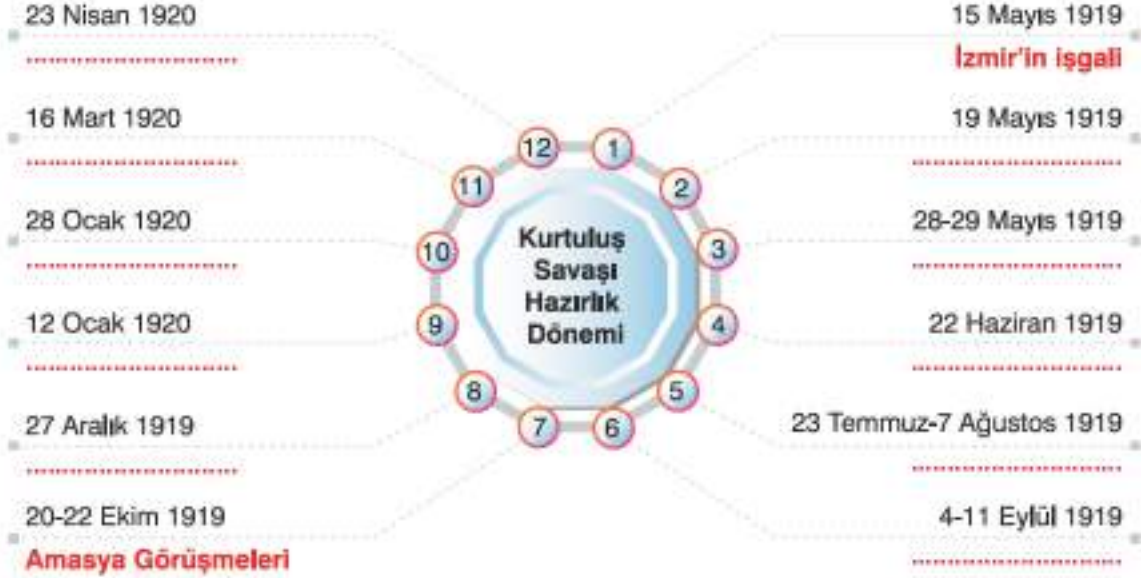
Sıra Sizde

- Sevr Barış Antlaşması'nın taslağı hangi konferansta hazırlandı?
- Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanması için padişah tarafından toplanan şûranın adı nedir?
- Sevr Barış Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'ne bırakılan bölgeler nelerdir?
- Osmanlı Anayasası'na (Kanun-u Esasi) göre Sevr Antlaşması'nın geçersiz olmasının nedeni nedir?
- Türk halkı imzalanan bu antlaşmaya en güzel cevabı nasıl vermiştir?

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda verilen şekil üzerindeki eksik olan yerleri doldurunuz.

B. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan hemen sonra yurdun işgale uğraması üzerine Padişah ve Osmanlı Hükûmetinin tutumunun ne olduğunu açıklayınız.
2. Anadolu'da kurulan yararlı cemiyetlerin ortak özellikleri nelerdir? Belirtiniz.
3. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cephelerden en önemlisi sizce hangisidir? Neden?
4. Osmanlı Devleti'nin Sevr Barış Antlaşması'nı imzalama nedenlerini açıklayınız.

C. "Tahriri Sükûn Kanunu - Hıyanet-i Vataniye Kanunu - Erzurum - Sivas - Lozan Barış Görüşmeleri - Kurtuluş Savaşı - Amasya Genelgesi - Havza Genelgesi - İstiklal Mahkemeleri - Ankara - 23 Nisan 1920 - 29 Ekim 1923"

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

1. Hazırlıklar tamamlanarak Büyük Millet Meclisi coşkulu gösterilerle .....'nu tarihinde açıldı.
2. BMM iç isyanları önlemek için 29 Nisan 1920 tarihinde .....'nu çıkardı.

3. Manda ve himaye fikrine ilk kez ..... Kongresi'nde karşı çıkılmasına rağmen bu fikrin kesin olarak reddedilmesi ..... Kongresi'nde olmuştur.
4. BMM'nin açılması ile birlikte Türk milletinin tarihinde yeni bir dönem başlamış ve millî egemenliğe dayalı bir devletin temelleri ..... kentinde atılmış oldu.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedenlerinden biri de sanayileşen ülkelerin ham madde ve pazar arayışlarıdır.
2. (.....) Osmanlı Devleti, kaybetmiş olduğu toprakları yeniden elde etmek için Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın yanında yer aldı.
3. (.....) Paris Barış Konferansı'nda İzmir ve Batı Anadolu toprakları İtalya'ya verildi.
4. (.....) Misak-ı Millî kararları Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından alındı.

D. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. **I. Dünya Savaşı'nda, İtilaf Devletleri Rusya'ya yardım etmek ve Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak için aşağıdaki stratejik bölgelerden hangisini ele geçirmeyi gerekli görmüşlerdir?**

- A) Karadeniz Bölgesi'ni
B) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini
C) Akdeniz Bölgesi'ni
D) İstanbul ve Boğazlar Bölgesi'ni

2. İtilaf Devletleri'nin baskıları sonucunda İstanbul Hükümeti tarafından Sevr Antlaşması imzalanmıştır.

Sevr Antlaşması'nın halk tarafından benimsenmemesinin temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Padişah tarafından imzalanmış olması
B) Misak-ı Millî'ye aykırı olması
C) İstanbul Hükümeti tarafından onaylanması
D) İstanbul'un işgaline zemin hazırlaması

3. Amasya Genelgesi'nde, "Anadolu'nun en güvenilir yeri olan Sivas'ta millî bir kongre toplanması için her ilden, halkın güvenini kazanmış üç delegenin seçilip hemen yola çıkması gerekiyor." şeklinde bir karar alınmıştır.

Buna göre, Mustafa Kemal alınan bu karar ile genel anlamda aşağıdakilerden hangisini amaçlamış olabilir?

- A) Bölgesel kurtuluş çarelerini bir kongrede görüşmek
B) Azınlıkların faaliyetlerini engellemek
C) Bağımsızlık mücadelesini ülke genelinde yaygınlaştırmak
D) Sivas şehrini Millî Mücadele'nin merkezi yapmak

4. I. Vatanın bütünlüğü tehlike altındadır.
II. Bölgesel direniş yolları aranmalıdır.
III. Millî bir meclis derhal toplanmalıdır.

Bu görüşlerden hangileri ulusal bağımsızlık anlayışına ters düşer?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) Yalnız II
D) Yalnız III

3.
ÜNİTE

**MİLLÎ BİR DESTAN:
YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!**

Neler Öğreneceğiz?

- Kurtuluş Savaşı'nda Doğu ve Güney cephelerinde yapılan mücadeleleri,
- Sakarya Meydan Savaşı'na kadar Batı Cephesi'ndeki askerî mücadeleleri ve siyasi başarıları,
- Tekâlif-i Milliye kararlarının önemini,
- Sakarya Meydan Savaşı'nın ve Büyük Taarruz'un kazanılmasının Millî Mücadele'deki önemini,
- Kurtuluş Savaşı sürecinin sanat ve edebiyat eserlerine yansımalarını; araştırma, inceleme, sorular, haritalar, tarih şeritleri, görsel unsurlar, proje görevi ve etkinlikler yardımıyla öğreneceğiz.

Ünite Konuları

- 3.1. Doğu ve Güney Cephesi
- 3.2. Batı Cephesi
- 3.3. Savaş Ortamında Maarif Kongresi
- 3.4. Tekâlif-i Milliye (Millî Yükümlülükler) Emirleri
- 3.5. Mustafa Kemal Cephede
- 3.6. Lozan Barış Antlaşması
- 3.7. Millî Mücadele'nin Sanata Etkisi

Öğreneceğimiz Kavramlar

✓ gazi	✓ müdafaa	✓ başkumandan	✓ mareşal
✓ makus	✓ maarif	✓ Tekâlif-i Milliye	✓ Teşkilat-ı Esasiye

Hazırlık Yapalım

1. Cephe, otorite, Tekâlif-i Milliye, başkumandan, ateşkes, taarruz, gazi, savunma, mareşal ve millî marş kelimelerinin anlamlarını araştırınız.
2. Bir milletin düzenli ordu birlikleri olmadan, ülkesini işgal eden devletlere karşı başarılı olabileceğini düşünüyor musunuz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.
3. Yaşadığınız şehirde Millî Mücadele Dönemi'nde ülkemize hizmet etmiş ünlü kişiler var ise bunlar hakkında bir araştırma yapınız.
4. Yeni kurulan bir ordunun sizce ne gibi ihtiyaçları vardır?
5. Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde yapılan mücadele ile ilgili yazılan ve söylenen türkü, destan, şarkı ve manilerle ilgili bir araştırma yapınız.

3.1. DOĞU VE GÜNEY CEPHESİ

Araştırınız

Doğu Cephesi'nde görev yapan Kâzım Karabekir komutasındaki ordu kimlerden oluşmaktaydı? Bu ordunun BMM'ye bağlanma nedenini araştırınız.

3.1 Harita: Millî Mücadele Dönemi'nde cephele

a. Doğu Cephesi

Kafkas Cephesi'nin kapanmasından ve 1917 yılında Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin çıkmasından sonra Kafkasya'da yaşanan otorite boşluğu, bölgede bağımsız bir Ermeni devletinin kurulmasına ortam hazırladı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf Devletleri'nin de desteği ile Ermeniler bağımsız bir devlet kurdular. Bu devlet, Mondros Ateşkes Antlaşması ve Sevr Antlaşması'nın maddelerine dayanarak Doğu Anadolu Bölgesi'ni işgale başladı. Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa, Büyük Millet Meclisinin izni ile karşı saldırıya geçti. Kâzım Karabekir Paşa yönetimindeki Türk ordusu Kars, Batum ve Gümrü'yü ele geçirdi. Türk ordusunun bu zaferi üzerine barış isteyen Ermenistan ile **Gümrü Barış Antlaşması** imzalandı (3 Aralık 1920). Bu antlaşma ile Doğu sınırı tespit edildi. Misak-ı Milli'yi tanıyan Ermenistan; Kars, Sankamış, Iğdır, Kağızman ve Kulpa'nın Türkiye'ye ait olduğunu kabul etti. Böylece Ermenistan, Sevr Antlaşması'nın da geçersizliğini kabul etmiş oldu.

Ermenilere karşı kazanılan bu başarı ve yapılan antlaşma ile hem Ermeni sorunu çözüme kavuşturuldu hem de Büyük Millet Meclisi Hükûmeti milletlerarası alanda ilk siyasi başarısını elde etti. Böylece Büyük Millet Meclisinin siyasi varlığı, ilk kez bir devlet tarafından tanınmış oldu. Doğu Cephesi'nin kapanmasıyla buradaki birliklerin bir bölümü Güney ve Batı cephelerine gönderildi. Böylece bu cephele-
rin daha da güçlenmesi sağlandı.

! Unutmayınız

İmzalanan Gümrü Antlaşması'nda, Türkiye adı ilk kez uluslararası bir belgede geçmiştir.

! Soru/yorum

Doğu Cephesi'nin kapanması diğer cephele-
re nasıl bir fayda sağlamış olabilir? Yorumlayınız.

Doğu Cephesi Komutanı: Kâzım Karabekir (1882-1948)

Harp Okulundan kurmay yüzbaşı olarak mezun olduktan sonra III. Orduya atandı ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin Manastır şubelerini kuranlar arasında yer aldı. Çanakkale’de, Irak’ta daha sonra ise Doğu ve Kafkas cephelerinde savaştı. Erzurum, Erzincan, Kars, Sankamış ve Gümrü’yü geri aldı. Erzurum Kongresi’nin toplanmasında önemli görevler üstlendi. Kurtuluş Savaşı’nda Doğu Cephesi komutanı oldu. Büyük Millet Meclisine Edirne milletvekili olarak girdi. Terakkiperver Cumhuriyet Partisinin kurucuları arasında yer aldı. 1948 yılında Ankara’da vefat etti.

www.kazimkarabekir.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

3.2 Kâzım Karabekir

b. Güney Cephesi

Araştırınız

Maraş, Antep, Urfa ve Adana illerindeki halkın Millî Mücadele ve bağımsızlık konusunda neler yaptığını araştırınız. Bu illerin haritadaki yerlerini inceleyiniz.

İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşması’nın güvenlikle ilgili maddelerine dayanarak Antakya, Urfa, Antep ve Maraş şehirlerini işgal ettiler. Bu arada Fransızlar da Mersin ve Adana bölgelerini ele geçirdiler. Bu haksız işgaller karşısında, bölgedeki Türk halkı örgütlenmeye başladı.

Paris Barış Konferansı’nda alınan paylaşım kararına göre İngiltere, işgal ettiği yerleri Fransızlara bıraktı. Daha önce Mersin ve Adana’yı ele geçiren Fransızlar, kendilerine bırakılan bölgeleri işgale başladılar. Ayrıca bölgedeki Ermenilerle iş birliği yaparak onları Türk halkına karşı kışkırttılar. Fransızlardan büyük destek ve yardım alan Ermeniler, Türklere ağır zulümler yaptılar.

Gerçekleştirilen işgaller ve kötülükler karşısında bölgedeki halk, Kuvâ-yı Millîye birliklerini oluşturdu. Bölgede düzenli bir ordu bulunmuyordu. Halkın düşmana karşı örgütlenmesi amacıyla Temsil Heyeti tarafından buraya vatansever subaylar gönderildi. Fransız ve Ermenilere karşı silahlı direniş, yöre halkı tarafından topluca gerçekleştirildi.

Fransızlar, 30 Ekim 1919’da, gizli anlaşmalarla kendilerine verilmiş olan Maraş’ı işgal ettiler. Burada Ermenilerle iş birliği yapan Fransızlar, Türklere kötü davranarak halka baskı ve şiddet uygulamaya başladılar. Fransız askerleri sokaktan geçmekte olan bir Türk kadınının başındaki örtüyü açmak istediler. Olaya müdahale eden Sütçü İmam adındaki vatandaş, çıkan arbedede Fransız askerlerinden birine ateş etti. Olayın duyulması üzerine Maraş halkında Fransızlara karşı büyük bir tepki oluştu. Kaleden Türk bayrağının indirilmesi ve yerine Fransız bayrağının çekilmesi üzerine harekete geçen Maraş halkı, işgalcilere karşı üstün bir mücadele örneği verdi. Fransızların topuna, tüfeğine

3.3 TBMM tarafından Maraş iline verilen istiklal madalyası beratı

! Unutmayınız

Millî Mücadele’de göstermiş oldukları özveri ve gerçekleştirdikleri kahramanlık destanı nedeniyle BMM Maraş şehrini istiklal madalyası ile ödüllendirmiştir.

karşı mücadele eden Maraş halkının bu tükenmez azmi karşısında Fransızlar şehri terk etmek zorunda kaldılar (11 Şubat 1920). Maraş halkının bu kahramanlığından dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu ilimize "kahraman" unvanını verdi (7 Şubat 1973).

Metin İnceleme

Bayrak Olayı

27 Kasım 1919 Perşembe günü Fransız işgal kuvvetleri komutanı Yüzbaşı Andre, Ermenilerin ileri gelenlerinden Agop Hırlakyan'ın konağında verdiği davette, torunu Helena'yı dansa davet etmişti. Helena, "Fransız ya da Ermeni bayrağının dalgalanmadığı bir şehirde dans etmem." diyerek teklifi reddetti. Bunun üzerine Yüzbaşı Andre emir vererek Maraş Kalesi'ndeki Türk bayrağını indirtmişti.

28 Kasım 1919 Cuma günü namaz kılmak için Ulu Cami'de toplanan halk, cuma günleri kalede dalgalanan Türk bayrağının indirilmiş olduğunu gördü. Halktan "Bayraksız namaz kılınmaz." sesleri yükselmesi üzerine Ulu Cami imamı Rıdvan Hoca, halkın görüşlerine tercüman olmuş ve "Hürriyeti elinden alınmış bir milletin cuma namazı kılamayacağını bildirmiştir." Bunun üzerine halk, Maraş Kalesi'ne sel gibi akarak kaleye tırmanır ve bir kenara atılmış olan Türk bayrağını bularak tekrar kale burcuna asar. Bayrak olayı, işgalci Fransızlara karşı başlayacak olan mücadelenin ilk adımı olmuştur.

3.4 Kahramanmaraş İstiklal Madalyası anıtı

(www.kahramanmaras.bel.tr)

Görüşünü Söyle

Bayrak olayının Maraş halkı üzerinde nasıl bir etki yaptığını düşünüyorsunuz? Bayrak ve bağımsızlık hakkındaki düşüncelerinizi söyleyiniz.

Ekim 1919'da İngilizlerden sonra Urfa'ya giren Fransızlar burada da Maraş'takine benzer uygulamalarda bulunmuşlardır. Bununla yetinmeyerek, Haçlı Seferleri sırasında kurulan Urfa Haçlı Kontluğu'na kadar geriye giden bir takım haklar ileri sürmüşlerdir. Fransızların Urfa'yı işgal etmeleriyle şehirde can ve mal güvenliği kalmadı. Bunun üzerine harekete geçen millî kuvvetler ve bölge halkı, özellikle Ali Saib Bey'in öncülüğünde yaptıkları mücadele ile Fransızları yendiler ve Urfa'yı düşman işgalinden kurtardılar (10 Nisan 1920). Türkiye Büyük Millet Meclisi, aldığı bir kararla Urfa ilimizin adını "Şanlıurfa" olarak değiştirdi (12 Haziran 1984).

Fransızların ayrı bölgede bulunan Antep'e girme girişimleri sonucu Antep halkı ayaklandı. Çeşitli sıkıntı ve yokluklara rağmen, şehri Fransızlara karşı korudular. Özellikle Şahin Bey'in Fransızların Kilis'ten getirdikleri takviye kuvvetlere karşı gösterdiği kahramanlık, eşine ender rastlanan bir direniş örneğidir. Aldıkları takviye kuvvetlerle şehre tekrar saldıran Fransızlar, bu sefer de Antep halkının amansız mücadelesi ve beklenmedik direnişiyle karşılaştılar. 1 Nisan 1920'de başlayan Antep savunması, yaşanan açlık ve cephane yetersizliği nedeniyle 9 Şubat 1921'de son buldu. BMM, Anteplilerin bu kahramanca direnişinden dolayı Antep şehrine "Gazi" unvanını verdi (8 Şubat 1921).

Bölge halkı ve Kuvâ-yı Millîye direnişi karşısında başarılı olamayacağını anlayan Fransızlar, Türklerin Yunanlarla yaptığı Sakarya Meydan Savaşı'nı kazanmasının ardından, BMM ile **Ankara Antlaşması**'ni imzaladı (20 Ekim 1921). Bu antlaşma ile Fransızlar, işgal ettikleri yerleri (Hatay dışında) Türkiye'ye bıraktı.

Gaziantep'te düzenlenen "Birlik, Beraberlik ve Kardeşlik Mitingi"nde konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Gaziantep'lilere şöyle seslendi:

3.5 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

Antep'in göğsünde gururla taşıdığı gazilik madalyası, alın-
nın akıyla çıktığı her mücadeleden sonra biraz daha büyüyor,
biraz daha parlıyor. Antep'i gazilik unvanını anasının ak sütü gi-
bi her seferinde helal ettiriyor. Ne diyor şair;

Bu kaçınıcı kurşundur,
Bu kaçınıcı Bismillah.
Bu kaçınıcı ölüdür?
Bir türkü söylenir siperlerde her sabah.
Vurun Antep'li, namus günüdür.
Ben Antep'liyim, Şahin'im ağam.
Mavzer omzuma yük.
Ben yumruklarımınla dövüleceğim.
Yumruklarım memleket kadar büyük.

(Yavuz Bülent Bakiler)

Gaziantep'li yeri geldiğinde mavzeriyle, yeri geldiğinde memleket kadar büyük olan yumruğuyla, ye-
ri geldiğinde tüm dünyaya bedel yüreğiyle, mücadele etmesini bilir.

(www.tccb.gov.tr)

Sıra Sizde

- Adına şiirler yazılan Şahin Bey sizce nasıl bir kahramandır?
- Millî birlik ve beraberliğe hangi durumlarda ihtiyaç duyarız? Açıklayınız.

Birinci Dünya Savaşı'na katılan İtalya'ya, İzmir ile Antalya arasındaki Batı Anadolu topraklarının verileceği söylenmişti. Paris Barış Konferansı'nda bu bölge Yunanistan'a verilince İtilaf Devletleri ile İtalya arasında anlaşmazlık çıkmıştı.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İtalyanlar, Antalya ve Konya bölgesini işgal ettiler. Fakat bu bölgede İtalyanlara karşı önemli bir direniş hareketi olmadı. Çünkü İtilaf Devletleri ile aralarında anlaşmazlık bulunan İtalyanlar, bölge halkına zarar vermediler. Onları Yunanlılara karşı koruyormuş gibi görünmeye çalıştılar. Hatta Kuvâ-yı Millîye birliklerine yardım dahi ettiler.

İtalyanlar, İkinci İnönü Savaşı'ndan sonra, işgal ettikleri yerlerden çekilme kararı aldılar ve Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra tamamen Türkiye'den ayrıldılar (5 Temmuz 1921).

Görüşünü Söyle

Maraş, Antep ve Urfa halkının Millî Mücadele'deki azim ve cesaretleri hakkında neler söyleyebilirsiniz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

3.2. BATI CEPHESİ

Araştırınız

Yaşadığınız bölgede Millî Mücadele ile ilgili gelişmeler yaşanmış mı? Şehrinizin veya yaşadığınız yerin Millî Mücadele Dönemi'ndeki durumu hakkında bir araştırma yapınız.

a. Düzenli Ordunun Kurulması

Mondros Ateşkes Antlaşması gereği ordumuzun büyük bir bölümü terhis edildiği için Osmanlı Devleti savunma gücünden yoksun kalmıştı. Bu sebeple Mustafa Kemal, İstanbul'dan Samsun'a geçtiğinde Anadolu'da işgal edilmemiş bölgelerdeki askeri birliklerin terhislerini durdurmaya çalıştı. Fakat Anadolu'da Kâzım Karabekir'in komutasındaki 15. Kolordu ve Ankara'daki 20. Kolordu'dan başka, düşmanla çarpışabilecek düzenli bir ordu kalmamıştı.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Anadolu'da düşman işgalleri başlayınca işgalleri durdurmak için bölgesel amaçlı Kuvâ-yı Millîye birlikleri oluşturuldu. Kurulan bu birlikler, ilk zamanlarda Yunan ilerleyişini durdurmada ve Anadolu'da Millî Mücadele'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırmada etkili oldular. Her bölgede kendi liderleri çevresinde toplanan bu Kuvâ-yı Millîye birlikleri zamanla düşman karşısında yetersiz kalmaya başladı. Çünkü bu birlikler, bir merkezden yönetilmeyip disiplinden yoksun ve düzensiz bir biçimde hareket ediyorlardı. Ayrıca bu birlikler, zaman zaman halktan zorla yiyecek ve malzeme de topluyorlardı. Bu arada kendilerine yardımcı olmayan halkı da cezalandırıyorlardı. Kuvâ-yı Millîye birliklerinin bu tür davranışları halk üzerinde tepkilere yol açtı.

Sıra Sizde

Kuvâ-yı Millîye birliklerinin düşmana karşı verdiği mücadelede kısmen başarısız olma nedenleri nelerdir?

3.6 Mustafa Kemal, düzenli ordu birliklerini denetlerken 1920

Mustafa Kemal, Kuvâ-yı Millîye birliklerinin düzenli ve yeterli bir ordu olmadığını biliyordu. Düşmana karşı koyabilmek için düzenli bir ordu kurulması gerektiğini düşünüyordu.

Yeni bir ordu kurulması için hazırlıklar yapılırken Uşak üzerinden saldırıya geçen Yunanlar, 8 Temmuz 1920'de Bursa'yı işgal ettiler. Yaşanan işgal ve gelişmeler, düzenli ordunun gerekliliğini bir kez daha ortaya koydu. BMM, düzenli ordunun kurulması için karar aldı ve bu kararı uygulamaya koydu. Düzenli ordunun kurulması kararından sonra Batı Cephesi'nde yeni düzenlemeler yapıldı. Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) görevden alınarak yerine Albay İsmet (İnönü) Bey atandı.

Kuvâ-yı Millîye birliklerindeki yetenekli asker ve subaylar da düzenli orduda yerlerini almaya başladılar. Ayrıca seferberlik ilan edilerek halkın yeni kurulan orduya katılması sağlandı. Böylece BMM'ye bağlı düzenli bir ordu kurulmuş oldu.

b. Birinci İnönü Muharebesi

Kuvâ-yı Millîye birliklerinin yeterince başarılı olamaması sonucunda Yunanlar, İtilaf Devletleri'nin desteği ile Anadolu'daki ilerlemelerine devam ettiler. Özellikle düzenli ordunun kurulması sırasında Ethem Bey'in çıkardığı ayaklanmadan yararlanmak isteyen Yunanlar, 6 Ocak 1921'de büyük bir saldırıya geçtiler. Yunanların bu saldırıdaki amacı, Türk ordusunun güçlenmesini engelleyerek Eskişehir'i ve demir yollarını denetim altına almaktı. Bu amaçla Bursa - Uşak çizgisinden Eskişehir ve Afyon üzerine harekete geçtiler.

Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey komutasındaki Türk birlikleri, İnönü bölgesinde Yunanları durdurdu. Yapılan savunma savaşında Türk ordusu Yunanlara karşı önemli bir başarı kazandı. Yunan ordusu, 10 - 11 Ocak 1921 gecesi bölgeden geri çekilmek zorunda kaldı.

Refet Bele (1881-1963)

Refet Bele, Harp Okulundan mezun olduktan sonra Harp Akademisinde eğitime devam etmiştir. Trablusgarp Savaşı'na ve daha sonra Balkan Savaşı'na katılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Sina - Filistin Cephesi'nde, özellikle İkinci Gazze Muharebesi'nde büyük yararlıklar göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın daveti üzerine, onunla birlikte Samsun'a çıkanlar ve Millî Mücadele'ye ilk katılanlar arasında yerini almıştır. Amasya Genelgesi'ni imzalayan komutanlar arasında bulunan Refet Bele, Aydın Kuvâ-yı Millîye Komutanlığını üstlenerek iç isyanların bastırılmasında büyük yararlıklar göstermiştir.

9 Kasım 1920'de Batı Cephesi'nin, ikiye ayrılmasının ardından Güney Cephesi Komutanlığına atanmıştır. Millî Mücadele'de iki kere İçişleri ve bir kere Millî Savunma Bakanlıklarında bulunmuştur. Türkiye'nin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Partisinin kurucuları arasında yer almıştır. Dönem dönem milletvekilliği görevlerinde bulunan Refet Bele, 2 Ekim 1963'te İstanbul'da vefat etmiştir.

www.ata.tsk.tr (Düzenlenmiştir.)

3.7 Refet Bele

Birinci İnönü Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Türk ordusu, ayaklanan Ethem Bey kuvvetleri üzerine yürüdü. Bu birlikler kısa sürede dağıldı. Ethem Bey, Yunanlara sığınmak zorunda kaldı.

Birinci İnönü Zaferi, yeni kurulan düzenli ordunun kazandığı ilk başarı oldu. Bu zaferden sonra, Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey'in rütbesi generalliğe yükseltildi. Birinci İnönü Zaferi'nin ülke içinde

ve dışında çok büyük etkileri oldu. Öncelikle kendi çıkarları için Yunanlıları destekleyen İngiltere, Yunanlıların aldığı bu yenilgi karşısında büyük bir düş kırıklığına uğradı. İngiltere, bir an önce barış antlaşmasının imzalanmasını sağlamak için Londra'da bir konferans düzenledi.

! Unutmayınız

Bu zaferle Türk halkının Millî Mücadele'ye ve BMM'ye olan güveni arttı. Artık Kurtuluş Savaşı'nın kazanılabileceği düşüncesi halk arasında ağırlık kazandı. Bu arada Sevr Antlaşması'nın Türklere zorla kabul ettirilemeyeceğini anlayan İtilaf Devletleri arasında bir endişe oluştu.

c. Birinci İnönü Muharebesi'nden Sonra Yaşanan Gelişmeler

1921 Anayasası: Teşkilat-ı Esasiye

Metin İnceleme

Yeni Devletin İlk Anayasası

Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde karışıklıklara son vermek için yeni bir anayasa hazırlanmasına karar verildi. Bu ihtiyacı gidermek amacıyla BMM, 20 Ocak 1921 tarihinde yapılan görüşmeler sonucunda **1921 Anayasası'nı (Teşkilat-ı Esasiye)** kabul etti ve anayasa uygulamaya başlandı. Bu anayasa 1924 yılında yeni bir anayasa hazırlanana kadar yürürlükte kaldı. 1921 Anayasası'nın önemli maddeleri şunlardır:

- Egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir. Yönetim usulü halkın kendi mukadderatını (geleceğini), bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır. (1. madde)
- Yürütme gücü ve yasama yetkisi, milletin tek ve gerçek temsilcisi olan Büyük Millet Meclisinde belirir ve toplanır. (2. madde)
- Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisince yönetilir ve hükûmeti "**Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti**" adını alır. (3. madde)

! Unutmayınız

Daha önce meclisin adı Büyük Millet Meclisi (BMM) iken bu tarihten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) olacaktır.

24 maddeden oluşan 1921 Anayasası, millî egemenlik ilkesi doğrultusunda yeni bir devletin kurulduğunu bildirmektedir. Ayrıca bu anayasa "Meclis Hükûmeti" sistemi ve "Güçler Birliği" ilkesini de benimsemektedir.

www.anayasa.tbmm.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

Görüşünü Söyle

Savaş devam ederken bir anayasa yapmaya sizce neden gerek duyulmuştur? Bu anayasanın Millî Mücadele'ye nasıl bir katkı sağladığını düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Londra Konferansı

İtilaf Devletleri, TBMM ordularının Birinci İnönü Muharebesi'ndeki başarısını görünce Sevr Antlaşması maddelerine göre Anadolu'yu paylaşmanın basit bir olay olmadığını anladılar,

Birinci İnönü Zaferi'nin kazanılmasından sonra İtilaf Devletleri arasında görüş ayrılıkları ortaya çıktı. İtilaf Devletleri, TBMM'nin daha fazla güçlenmesine fırsat vermeden bu durumu kendi çıkarlarına göre çözmek istediler. Aralarında, Londra Konferansı'nın toplanmasına karar verdiler. Londra Konferansı'nın toplanmasındaki gerçek amaç ise bazı değişiklikler yaparak Sevr Antlaşması'nı TBMM Hükûmeti'ne kabul ettirmektir.

İtilaf Devletleri toplantıya sadece Osmanlı Hükûmeti'ni çağırıyor. TBMM Hükûmeti'nin de bir temsilci gönderebileceğini bildirdiler. İtilaf Devletleri hâlâ TBMM Hükûmeti'nin varlığını kabul etmek istemiyordu. Oysa düzenli ordu, Sevr Antlaşması'nı onaylamayan, Millî Mücadele'ye girişen ve Birinci İnönü Zaferi'ni kazanan TBMM Hükûmeti'ne bağlıydı.

Mustafa Kemal, TBMM Hükûmeti'nin İtilaf Devletleri tarafından resmen çağırılmadıkça konferansa bir temsilci göndermeyeceğini belirtti. Bu gelişmeden sonra İtilaf Devletleri İtalya aracılığıyla TBMM Hükûmeti'ni de toplantıya resmen davet etti.

Mustafa Kemal, Misak-ı Milli'yi ve millî bağımsızlık mücadelesini dünya kamuoyuna duyurabilmek amacıyla bu toplantıya Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyet gönderdi.

İtilaf Devletleri, toplantıda İstanbul ve TBMM hükûmetleri arasında çıkacak bir anlaşmazlıktan yararlanmak istiyordu. Fakat İstanbul Hükûmeti sözcüsü, Türk halkını temsil etme yetkisinin TBMM Hükûmeti temsilcisine ait olduğunu bildirecek konferanstan çekildi. Böylece İtilaf Devletleri'nin oyunu bozulurken Türk hükûmetleri arasındaki olası bir çekişme de önlenmiş oldu.

Toplantıda İtilaf Devletleri, Sevr Antlaşması'nı çok az değiştirerek Türk Hükûmeti'ne onaylatmak istediler, Türk tarafının bu öneriyi kabul etmemesi ve Yunanların Anadolu'da yeniden saldırıya geçmeleri üzerine, Londra Konferansı bir sonuç alınmadan dağıldı,

! Unutmayınız

TBMM Hükûmeti, Londra Konferansı'na katılmakla barışçıl bir tutum izlediğini tüm dünyaya gösterdi. Böylece Türk milletinin haklı davası, devletler kamuoyuna duyurulurken TBMM'nin varlığı hukuki olarak İtilaf Devletleri tarafından ilk defa tanınmış oldu.

❓ Soru/yorum

TBMM'nin hukuki olarak tanınması Millî Mücadele'ye nasıl bir katkı sağlamıştır?

Afganistan ile Dostluk Antlaşması

Birinci İnönü Savaşı'nın zaferle noktalanmasından sonra, Moskova'da bir araya gelen TBMM Hükûmeti temsilcileri ile Afganistan arasında 1 Mart 1921 tarihinde bir dostluk antlaşması imzalandı. Buna göre;

- TBMM ile Afganistan'ın aralarındaki manevi birliği politik alanda da sürdürmek istedikleri, her iki devletin de birbirlerinin bağımsızlığına saygı gösterecekleri kararı alındı. Doğu uluslarının yönetim biçimlerini belirlemekte özgür oldukları, emperyalist güçlerin bu milletlerden biri üzerine yapacakları saldırıyı kendi ülkelerine yapılmış sayıp bu saldırıyı gidermek için çalışacakları da bu antlaşmada belirtildi.
- Türkiye, Afganistan'a kültürel bakımdan yardım etmeyi, subay ve öğretmen göndermeyi taahhüt etti. Afganistan Hükûmeti Ankara'ya elçi göndererek TBMM Hükûmeti'nin yanında yer aldığını gösterdi.

3.8 Atatürk, Afgan Kralı Amanullah Han ile birlikte

! Unutmayınız

TBMM'yi tanıyan ilk İslam devleti Afganistan olmuştur.

Sıra Sizde

Sınır komşumuz olmayan bir devletle imzalanan bu antlaşma ile TBMM nasıl bir başarı elde etmiştir?

İstiklâl Marşı'nın Kabulü

Metin İnceleme

Millî Marş Nasıl Yazıldı?

Cumhuriyet kurma hazırlığında olan TBMM'nin bağımsızlığının sembolü sayılacak bir marşa ihtiyacı vardı. Böyle bir marş ile halkın moral gücü sağlam tutulacak, TBMM düzenli orduyu kurarken ordu - millet dayanışması sağlanacaktı. Öncelikle bir yarışma düzenlendi, yarışmaya 724 şiir gönderilmiş ancak bu şiirlerin hiçbiri millî marş olmaya değer görülmemişti. Bu arada, böyle bir şiiri ancak Mehmet Akif'in yazabileceği, ancak ödül işine Akif'in sıcak bakmayacağı bilinmektedir. Akif'in yakın arkadaşı Hasan Basri'nin de araya girmesiyle Akif kısa bir süre zarfında İstiklâl Marşı'nı yazar. Akif'in ödülü geri çevirmesi de ülke sevgisinin para ile ölçülemeyeceğinin kanıtıdır. Mustafa Kemal, İstiklâl Marşı'nın kabulünü Mecliste ısrarla savunmuş; "Bu marşın bağımsızlık davamızı anlatışı yönünden büyük manası vardır. Benim en beğendiğim bölümü ise '**Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet/Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin İstiklâl**' dizeleridir," demiştir. Atatürk bu dizelerin Türk milleti tarafından daima hatırlanmasını istemiştir.

3.9 Mehmet Akif Ersoy

www.amasya.edu.tr

Soru/yorum

İstiklâl Marşı'nın sizi etkileyen bölümü hangisidir? Bu bölümün sizi etkileme nedeni nedir?

Bunları Biliyor musunuz?

Mehmet Akif Ersoy, İstiklâl Marşı'nın yazıldığı o günleri şöyle anlatmaktadır:

"- İstiklâl Marşı... O günler, ne samimi ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının ifadesidir. Bin bir facia karşısında bunalan ruhlann, ızdıraplar içinde kurtuluş dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin bir hatırasındır. O şiir, bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım. O şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim, millete karşı en kıymetli hediyem budur.

- Allah, bir daha bu millete İstiklâl Marşı yazdırmasın."

www.guzelsanatlar.gov.tr

Görüşünü Söyle

Türk milleti çok yakın bir zamanda, İstiklâl Marşı'nın yazıldığı o günlere benzeyen bir olayla karşılaşmış mıdır? Bu olay karşısında Türk milletinin İstiklâl Marşı'ndaki sözleri hatırladığını düşünüyor musunuz? Görüşlerinizi sınıftaki arkadaşlarınızla paylaşınız.

Moskova Antlaşması

Araştırınız

Bolşevik ne demektir? Sovyetler Birliği'nin Millî Mücadele'ye sağladığı destekler hakkında bir araştırma yapınız.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Bolşevik İhtilali'ni yaşayan Sovyetler Birliği'nde, savaştan sonra yeni bir yönetim kuruldu. Sovyetler Birliği, kurduğu bu yeni rejimi hem kendi ülkesinde benimsetmek hem de Avrupa ülkelerine yaymak istedi. Bu gelişmeler, Avrupa ülkelerinin Sovyetler Birliği'ne cephe almasına sebep oldu.

Dünya siyasetinde yalnız kalan Sovyetler Birliği, o sırada Avrupa devletleri ile savaşan Büyük Millet Meclisi Hükûmetine yakınlaşma politikası izledi. Çünkü yayılcı güçlere karşı mücadele veren Büyük Millet Meclisi Hükûmetini kendisine daha yakın buluyordu. Ayrıca Anadolu'nun İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesiyle, Sovyetler Birliği'nin güney sınırları tehlike içine girmiş oluyordu. Sovyetler Birliği, güney sınırının güvenliği açısından Anadolu'daki olaylarla ilgilenmeye başladı. TBMM'nin açılışından kısa bir süre sonra Misak-ı Millî'yi tanıdığını bildirdi.

TBMM Hükûmeti, Kurtuluş Savaşı devam ederken doğuda Ermenilere, güneyde Fransızlara ve batıda da Yunanlara karşı başarılar kazanıyordu. Türk devletinin bu başarılarından etkilenen Sovyetler Birliği, TBMM Hükûmeti ile **Moskova Antlaşması**'nı imzaladı (16 Mart 1921).

İmzalanan antlaşmaya göre yeni Sovyet yönetimi Misak-ı Millî'yi resmen tanıdı. Kapitülasyonların kaldırıldığını kabul etti. Ayrıca iki hükûmetten birinin tanımadığı antlaşmayı diğerinin de tanımayacağı kararı alındı. Yapılan antlaşmadan sonra Sovyetler Birliği, Türkiye'ye Millî Mücadele için gerekli askerî ve ekonomik yardım yapmayı da kabul etti.

3.10 Atatürk, Sovyet Rusya heyeti ile birlikte

! Unutmayınız

Sovyetler Birliği Misak-ı Millî'yi tanıyan ilk büyük Avrupa devletidir.

TBMM Hükûmeti, Moskova Antlaşması ile büyük bir siyasi başarı elde etti, Çünkü bu antlaşmayla Sovyetler Birliği, hem TBMM'yi tanıdı hem de Sevr Antlaşması'nı geçersiz sayarak Misak-ı Millî'yi kabul etti. Moskova Antlaşması'yla doğu sınırlarımız büyük ölçüde çizilirken bu sınırlarımızın güvenliği de sağlanmış oldu. Böylece Doğu Cephesi'nde bulunan askerî güçler diğer cephelere kaydırıldı.

Soru/yorum

Birinci İnönü Zaferi'nden sonra 1921 Anayasası'nın kabulü, Londra Konferansı'nın düzenlenmesi, Türk - Afgan Dostluk Antlaşması'nın imzalanması, İstiklâl Marşı'nın kabulü ve Moskova Antlaşması gerçekleştirilmiştir. Askerî bir başarının siyasal başarıları da getirdiğini düşünüyor musunuz?

■ Neden?

ç. İkinci İnönü Muharebesi

Metristepe Anıtı

Makûs talihin değiştiği yer

İstiklal Savaşının en önemli dönemlerinden olan 1. ve 2. İnönü savaşlarının tam olarak nerede, ne şekilde gerçekteşini çoğu kişi bilmez. Sadece birer kahramanlık hikâyesi olarak kalır hafızalarda. Metristepe, İnönü Muharebeleri'nin en şiddetli anlarının yaşandığı çok stratejik bir yerdir. Yörede sayısız tepe bulunmakta ama çoğ-

rafyaya en hâkim konumdaki yükselti burası. Zirvesinden bakıldığında Eskişehir, Kütahya, Söğüt, Bozüyük bölgeleri ayaklarınızın altında kalıyor.

Bu noktayı zaptetmek ve elde tutabilmek için Türk ve Yunan kuvvetleri arasında çok çetin mücadeleler yaşanır. Mustafa Kemal, 1 Nisan 1921'de burayı ele geçiren İsmet Paşa'ya gönderdiği

telgrafta "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz." diye yazar. Bugün tepenin tam ortasında, şehit düşenler anısına dikilmiş bir anıt yer almaktadır. Arabayla anıta yaklaşırken geçtiğiniz, pek dikkati çekmeyen köylerin o dönemde çok önemli roller oynadığı da bir gerçektir. Burada tarih ka-fanızda canlanmaya başlıyor.

www.bilecik.gov.tr (Uyarlanmıştır.)

İtilaf Devletleri, Londra Konferansı'nda istedikleri sonucu alamamışlardı. Bu sebeple Yunan kuvvetlerini tekrar destekleyerek Sevr Antlaşması'nı Türk milletine zorla onaylatmayı düşündüler.

Yunanlar, İnönü Muharebesi'nde aldıkları yenilgiyi unutturmak, Türk ordusunun daha da güçlenmesini engellemek amacıyla hızlı bir şekilde yeniden saldırıya geçtiler. Asıl düşünceleri Eskişehir üzerinden Ankara'ya, yani BMM'ye ulaşarak Millî Mücadele'ye bir an önce son vermektir.

Bursa ve Uşak'tan başlayan Yunan saldırısı, Eskişehir ve Afyon'a doğru yayıldı. Ülkelerinden lojistik destek sağlayan Yunan birlikleri, İnönü bölgesinde Türk askeri ile karşı karşıya geldi (26 Mart 1921). Batı Cephesi ve İnönü'deki Türk birliklerini yöneten İsmet Paşa, Türk ordusuna ne olursa olsun savundukları bölgelerden ayrılmamasını emretti.

Sayı ve silah bakımından üstün Yunan birlikleri, Türk ordusunun yaptığı savunma ile durduruldu. İsmet Paşa'nın emriyle karşı saldırıya geçen Türk askeri, Yunan birliklerini bozguna uğratarak geri çekilmek zorunda bıraktı (1 Nisan 1921).

Kazanılan zaferden dolayı çok mutlu olan Mustafa Kemal, Türk ordusunun moralini yükseltmek için İsmet Paşa'ya bir mesaj gönderdi. Bu mesajında **"Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs (kötü) talihini de yendiniz."** diyerek İsmet Paşa'yı kutladı.

İkinci İnönü Zaferi, ülke içinde ve dışında büyük bir yankı yaptı. Bu başarı İtilaf Devletleri arasındaki görüş ayrılıklarını artırdı. Bunun üzerine İtalya, Anadolu'da işgal ettiği yerleri boşaltma kararını aldı. Fransa ise BMM ile görüşmek için fırsat bekledi.

Kazanılan zafer, İtilaf Devletleri'nin Yunanlara olan güvenini azaltırken Türk milletinin BMM ve Türk ordusuna olan güvenini artırdı. İkinci İnönü Zaferi'nin ardından Refet Paşa komutasındaki Güney Cephesi birlikleriyle Aslıhanlar bölgesinde Yunanlar üzerine bir saldırı daha düzenlendi. Fakat Dumlupınar mevzilerine çekilen Yunan birliklerine karşı başarı sağlanamadı. Bu durum, Türk ordusunun henüz genel bir saldırıya hazır olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

d. Kütahya - Eskişehir Muharebeleri

Yunanların Ankara'ya ulaşmak için başlattıkları İkinci İnönü saldırısı da sonuçsuz kalmıştı. Aldıkları yenilgiler üzerine Yunanlı komutanlar daha fazla askerî güce ihtiyaçları olduğunu anladılar. Bu düşünceyle yeni bir saldırı hazırlığı ve Batı Anadolu'da askerî güçlerini artırmak için önlemler aldılar. Yaptıkları propaganda ve çağrılar ile ülkelerinden askerî yardım ve destek sağladılar.

Türk ordusunu, saldırıya geçmeden yok etmek ve Ankara'ya ulaşmak isteyen Yunanlar, yeniden saldırıya geçtiler (10 Temmuz 1921).

Düzenli ordu, Yunanların ilerleyişini İnönü - Eskişehir ve Afyon - Kütahya dolaylarında durdurmak istedi ise de başarılı olamadı. Yunanların saldırısı ile gerçekleşen Eskişehir-Kütahya Muharebeleri Türk ordusunun yenilgisi ile sonuçlandı. Bu yenilgi sonucunda önce Afyon (13 Temmuz 1921), daha sonra ise Kütahya ve Eskişehir (17-20 Temmuz 1921) Yunanların eline geçti.

Mustafa Kemal, Türk ordusunun fazla kayıp vermesini istemiyor, düşmanın da bulunduğu karargâh ve mevzilerden uzaklaştırılması gerektiğini düşünüyordu. Bu sebeple Türk ordusuna Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilme emrini verdi (25 Temmuz 1921). Bu çekilme, ordunun toparlanması ve savunma yapabilmesi için uygun bir hareket idi. Ayrıca, Sakarya Irmağı doğal bir savunma hattı olarak kullanılacaktı. Böylece yeni bir savunma cephesinin oluşturulması daha kolay olacaktı.

Araştırınız

Mustafa Kemal'in yanda verilen sözü neden söylediğini araştırınız.

3.11 Mustafa Kemal, İsmet Paşa ile birlikte

Soru/yorum

Eskişehir - Kütahya Savaşları düzenli ordunun ilk ve tek yenilgisidir. Sizce bu yenilginin sebepleri neler olabilir?

3.3. SAVAŞ ORTAMINDA MAARİF KONGRESİ

Kavram Bilgisi

Maarif: Öğretim ve eğitim sistemi,

Metin İnceleme

Bir gün Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey, Mustafa Kemal'in kapısını çalarak "... Öğretmenler Derneği birkaç gün sonra Ankara'da toplanacak. İki yüzden fazla öğretmen katılıyor. Fakat Fevzi Paşa'yı dinleyince tereddütte düştük. Savaşın yoğunlaşacağı anlaşılan bir sırada böyle geniş bir toplantı size ayak bağı olabilir. Uygun görürseniz erteleyelim." dedi.

Mustafa Kemal Paşa, "Hayır, hayır, ertelemeyin..." dedi, "...Cahillikle, illkellikle savaş, düşmanla savaştan daha az önemli değildir. Toplantıya katılacağım ve konuşacağım."

Turgut Özakman, Şu Çılgın Türkler, s.174.

Soru/yorum

Mustafa Kemal'in cephede savaş devam ederken eğitim kongresine katılmak istemesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Belirtiniz.

Metin İnceleme

Maarif Kongresi

Atatürk'ün eğitime verdiği önemi gösteren örnek, hiç şüphesiz 15 Temmuz 1921'de savaşın dolu dizgin devam ettiği, düşmanın Bursa ve Uşak üzerinden saldırıya geçtiği sırada Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamasıdır. Bir milletin varolma mücadelesi verdiği bir sırada belki pek çok devlet adamının gündem maddeleri arasında dahi yer alamayacak olan eğitim meselesi, Atatürk için memleketin en önemli meselelerinden biri olarak görülmüş ve böyle bir kongreyi toplamayı başarmıştır. Eğitim tarihimiz açısından önemi çok büyük olan bu kongrenin dünya tarihinde bile eşine rastlamak pek mümkün değildir.

Mustafa Kemal kongre için görüşünü şöyle belirtir: "Cephede ordu Yunanlarla mücadele ederken, Ankara'da muallimler ordusu cehalete karşı müdafı programı hazırlıyor. Harp ve Maarif cephelerinin ikisinde de faaliyetler var. Millî ordu vatandan düşmanı, muallim ordusu da cehalet ve zulmeti kovacak, iki hizmetin aynı zamanda gerçekleşmesi ulvi bir tesadüftür..."

200'den fazla kadın ve erkek öğretmeni bir araya getiren bu kongrede, Halk Mektepleri Projesi, ilköğretimin dört yıldan beş yıla çıkarılması, ilköğretim programlarına çalışma hayatına dönük dersler konulması ve köy öğretmeni yetiştirilmesi gibi konular ele alınmıştır.

Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, sayı: 80-81, s. 33-34.

Sıra Sizde

Savaş devam ederken top sesleri arasında yapılan bu kongreyi, Mustafa Kemal'in eğitime verdiği önem açısından değerlendiriniz.

3.4 TEKÂLİF-I MİLLİYE (MİLLÎ YÜKÜMLÜLÜKLER) EMİRLERİ

Araştırınız

Savaş öncesinde askerlere neden malzeme toplandığını, istenen ve temin edilen malzemelerin neler olduğunu araştırınız.

Türk ordusunun Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmesi, Türk milletinin ve TBMM Hükûmetinin moralini bozmuştu. Yenilgiden dolayı Mecliste sert tartışmalar yaşandı. Bazı milletvekilleri önlem olarak Meclisin başka bir kente taşınması gerektiğini bile söylediler. Türk ordusunun, Mustafa Kemal cepheye bulunmadığı için yenildiğini söyleyenler bile oldu.

Mecliste bu tartışmalar yaşanırken Mustafa Kemal, savaşta daha hızlı karar alabilmek için Meclisin tüm yetkilerinin kendisine verilmesini ve bu yetkilerle başkumandanlığa getirilmesini istedi. Meclis, yaptığı görüşmeler sonucunda Mustafa Kemal'in ordunun başına dönme düşüncesini uygun görerek kendisini başkumandanlığa atadı (5 Ağustos 1921). Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisinin tüm yetkileri üç ay süreyle Mustafa Kemal'e devredildi.

Geniş yetkilerle başkumandan olan Mustafa Kemal, ilk iş olarak ordunun tüm ihtiyacının karşılanması gerektiğini bildirdi. Bu amaçla Tekâlîf-i Millîye (millî yükümlülükler) denilen bir dizi emir yayınladı. Bu emirlere göre herkes orduya yiyecek, giyecek yardımı ve cephane taşıma gibi konularda yardım edecekti. Bu emirler şunlardı:

- Her ilçede bir Tekâlîf-i Millîye komisyonu kurulacak.
- Her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çanak verecek.
- Komisyonlar, başkomutanın emriyle halkın ve tüccarın elinde bulunan, askerin ihtiyaçlarına yarayacak malların yüzde kırkına, bedell sonradan ödenmek üzere el koyacak.
- Yine bu komisyonlar, aynı amaç ve şartlarla halkın ve tüccarın elinde bulunan yiyecek maddelerinin yüzde kırkına el koyacak.
- Taşıt sahipleri ayda bir defa olmak üzere yüz kilometrelik mesafeye ücretsiz askerî nakliyat yapacak.

3.12 "Tekâlîf-i Millîye Emirleri" doğrultusunda Türk halkının orduya malzeme yardımını gösteren tablo (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)

- Ülkenin bütün sahipsiz mallarına el konulacak,
- Halk, elindeki silah ve cephaneyi üç gün içinde bu komisyonlara teslim edecek,
- Ülke genelindeki mevcut bütün araç ve gereçler ordunun hizmetine verilecek; benzin, otomobil ve kamyon lastiği, telefon makinesi, kablo, pil vb. stokların % 40'ı ordunun hizmetine sunulacak,

Yapılan tüm bu hazırlık ve çalışmalar, bir milletin bütün varlığı ile ölüm kalım savaşına girdiğini gösteriyordu. Mustafa Kemal'in emri ile Tekâlif-i Milliye Kararları'nı daha iyi uygulamak amacıyla İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Böylece bütün memleket, gelecekteki zafer için olağanüstü bir seferberliğe davet edilmiş oldu. Türk milletinin gösterdiği dayanışma, millî birlik ve beraberlik sayesinde ordu ile millet bir araya gelmiş ve topyekûn bir harp başlatılmıştı.

! Unutmayınız

Tekâlif-i Milliye Emirleri, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine olan inancını artırırken toplumda millî birlik ve beraberliği güçlendirmiştir. Ayrıca Türk ordusunun saldırı gücüne ulaşmasını sağlamıştır.

Ağustos - Kasım 1921 ayı sonuna kadar Tekâlif-i Milliye komisyonlarınca halktan toplanan besin maddeleri ve eşyalardan bazıları şunlardır:

Besin ve diğer ihtiyaç maddelerinin miktarı ile fiyatını gösteren tablo		
Cinsi	Kilo fiyatı (Kuruş)	Toplanan miktar (Ton)
 Buğday	7	16,703
 Arpa	4	14,074
 Şeker	62	224
 Gaz yağı	39	260

Q Soru/yorum

Elinde avucunda hiçbir şeyi olmayan Türk milletinin orduya bu kadar çok destek vermesinin nedenleri neler olabilir? Görüşünüzü söyleyiniz.

Tekâlif-i Milliye hakkında Mustafa Kemal şöyle söylemektedir:

"...Gerçekten, milletimiz düşmanın hazırlıklarına karşılık vermek için hiçbir fedakârlıktan çekinmedi. Ordumuzu takviye için para, insan, silah, hayvan, araba velhasıl her ne lazımsa büyük bir hevesle bol bol verdi. Avrupa'nın en mükemmel araç ve silahları ile donanmış olan Konstantin ordusundan, ordumuzun teçhizat itibarıyla de geri kalmamasını ve hatta ona üstün olabilmesi gibi inanılmaz mucizeyi Anadolu halkının fedakârlığına borçluyuz..."

www.atam.gov.tr

Araştırınız

Türk milletinin Tekâlif-i Milliye gibi toplumsal dayanışma ve yardımlaşma konularında bugüne kadar göstermiş olduğu özveri ve fedakârlıklarla ilgili bir araştırma yapınız.

3.5. MUSTAFA KEMAL CEPHEDE

a. Sakarya Meydan Savaşı

Yunanlar, Türk ordusunun hazırlığına fırsat vermeden son bir hareketle Ankara'yı ve Meclisi ele geçirmek istiyorlardı. Bu isteği gerçekleştirmek amacıyla Sakarya Irmağı'nı geçerek saldırıya başladılar (23 Ağustos 1921).

Türk ordusu henüz eksiklerini giderememişti. Buna rağmen, Türk ordusu ile üstün durumdaki Yunan kuvvetleri arasında Sakarya Irmağı'nın doğusunda yoğun çarpışmalar başladı. Cephedeki savaş geniş bir alana yayıldı. Bu durumu gören Mustafa Kemal, Türk ordularına **"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath, bütün vatandır."** diyerek yeni bir savaş taktiği uygulattı. Verilen emir, Türk ordusunu coşturdu ve Sakarya Meydan Savaşı'nın sonucunu belirledi.

Mustafa Kemal'in komuta ettiği Türk ordusu Yunan birliklerini geri püskürtmeyi başardı. Yunanlar Sakarya Irmağı'nın batısına sürüldü (13 Eylül 1921). Böylece yirmi iki gün, yirmi iki gece devam eden Sakarya Meydan Savaşı, Türk ordusunun şanlı zaferi ile sonuçlandı.

3.13 Harita: Sakarya Meydan Savaşı'nın yapıldığı alan ve tarafların hareketi

! Unutmayınız

Sakarya Meydan Savaşı sırasında atından düşen ve kaburga kemiklerini kıran Mustafa Kemal'e Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Sakarya Savaşı'ndan sonra "gazi" unvanı ve "mareşal" rütbesi verilmiştir.

Sakarya Zaferi'nin kazanılmasında elbette birçok kişinin emeği vardır. Fakat cepheye gece gündüz demeden silah ve yiyecek taşıyan Türk kadınının göstermiş olduğu özveri hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Kazanılan zafer, Türk milleti ve TBMM Hükûmeti tarafından sevinçle karşılandı. Tüm yurtta şenlikler düzenlenerek kutlanan zafer, Başkumandan Mustafa Kemal'e ve Türk ordusuna olan güveni bir kat daha artırdı. Sakarya Meydan Savaşı sonunda düşmanın saldırı gücü artık iyice azaldı. Bu sebeple Yunanlar sadece buldukları bölgeleri savunmaya hazırlandılar.

Sakarya Zaferi, tarihte Türk ordusunun İkinci Viyana Kuşatması ile başlayan geri çekilişine son vermişti. Viyana ile başlayan savunmanın yerini artık taarruz alacaktır. Bu zafer, Türk milletinin varoluş mücadelesidir. Çünkü Sakarya Meydan Savaşı'nın kaybedilmesi yeni kurulacak Türk devletinin yok olması anlamına gelmekteydi.

3.14 Mustafa Kemal Millî Mücadele'de bir askerî tatbikatı izlerken

? Bunları Biliyor musunuz?

İstiklal Yolu Neresidir?

İstiklal Yolu, İnebolu ile Ankara arasında kadınların kağnılarla cepheye silah ve mermi taşıdıkları güzergâhtır. Atatürk'ün bu yol için "Gözüm cephede, kulağım İnebolu'da" dediğini biliyor musunuz?

www.inebolu.bel.tr

❓ Soru/yorum

Sizce de Sakarya Meydan Savaşı ülkemiz için bir ölüm kalım savaşı sayılabilir mi? Yorumlayınız.

Sakarya Meydan Savaşı'nın getirdiği askeri başarı üzerine siyasi alanda Kars ve Ankara antlaşmaları imzalandı.

Kars Antlaşması (13 Ekim 1921): TBMM ile Kafkas cumhuriyetleri (Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan) arasında imzalandı. Bu antlaşmaya göre;

- Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan, Türkiye'nin tanımadığı bir anlaşmayı tanımayacak, Nahçıvan bölgesine özerklik verilecekti.
- Taraflar arasında ticaret, gümrük, sağlık ve güvenlik konularında ortak tedbir alınacak, demir yolu ve telgraf hatları yapılacaktı.

Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921): TBMM ile Fransa arasında imzalandı. Bu antlaşmaya göre;

- Türkiye-Suriye sınırı, İskenderun Körfezi'nin güneyindeki Payas'tan başlayacak, Fırat Nehri'ne ulaşacaktır.
- İki ay içinde Türk kuvvetleri oluşturulan hattın kuzeyine, Fransız kuvvetleri de güneyine çekilecektir.
- Suriye'ye bırakılan Hatay için özel bir yönetim sistemi oluşturulacak, burada resmî dil Türkçe olacak, Türk milletinin kültürünü geliştirmesi için her türlü önlem alınacaktır.

b. Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi

🔍 Araştırınız

Büyük Taarruz adını alan savaş, bölge olarak nerede başlar, nerede biter? Başkumandan olmanın şartları hakkında bilgi toplayınız.

Sakarya Meydan Savaşı'nda bozguna uğrayarak ağır bir yenilgi alan Yunanlar, Eskişehir - Afyon bölgesinde önemli bir savunma çizgisi oluşturdular. Türk ordusuna karşı direnerek bu bölgeleri ellerinde tutmak istiyorlardı. Bu sebeple Yunan ordusu, her türlü gereksinimini tamamladı ve savunma hattını yeniden düzenleyerek sağlamlaştırdı.

3.15 > Büyük Taarruz öncesi Mustafa Kemal

Mustafa Kemal yaptığı denetlemelerde Türk ordusunun henüz büyük bir saldırıya hazır olmadığını gördü. Çünkü o, yapılacak bir saldırıyla düşmanın tüm yurttan tamamen atılmasını amaçlıyordu. Bu nedenle Türk ordusunun tüm eksiklerinin giderilmesi gerekiyordu. Bu sebeple Mustafa Kemal, ordunun hazırlıklardan ille yakından ilgilendi.

Türk ordusunun bir yıla yakın sürdürdüğü hazırlık aşamasından sonra, doğu ve güney bölgelerindeki birlikler Batı Cephesi'ne kaydırıldı. Bu arada Sovyetler Birliği'nden, İtalya ve Fransa'dan savaş malzemesi satın alınarak orduya dağıtıldı. Yine, Türk ordusu için işgal altındaki İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane kaçırıldı. Tüm yurtta seferberlik ilan edildi. Ayrıca cephe gerisinde de yoğun bir çaba harcandı. Evlerde, atölyelerde kadınlar ve erkekler tarafından silah ve cephane üretildi. Ordunun yiyecek ve giyecek ihtiyacı karşılanmaya çalışıldı.

Ordunun hazırlığı sürerken Mustafa Kemal'e üç aylık bir dönem için verilen başkumandanlık yetkisinin süresi doldu. Meclis, aldığı kararla Mustafa Kemal'in başkumandanlık yetkisini süresiz olarak uzattı.

Mustafa Kemal, ordu komutanlarıyla birlikte gerekli harekât ve saldırı planlarını en ince ayrıntısına kadar hazırladı. Yapılan plana göre; Afyon'un güney bölgesindeki düşmanın bir kanadına saldırı yapılacak, daha sonra düşman çevrilerek tümüyle yok edilmeye çalışılacaktı.

Yapılan hazırlıklar ve çalışmalar büyük bir gizlilik içinde yürütülüyordu. Mustafa Kemal, cephe komutanlarına 6 Ağustos 1922'de gönderdiği bir emirle saldırı hazırlıklarının tamamlanmasını bildirdi.

26 Ağustos 1922 günü, sabahın erken saatlerinde Türk ordusu, Yunan savunma bölgelerine doğru saldırıya geçti. Böylece Türk tarihinde önemli bir yeri olan **Büyük Taarruz** başlamış oluyordu. 27 Ağustos'tan itibaren Türk askeri üstünlüğü ele geçirdi ve Yunanlar savunma bölgelerinden geri çekilmeye başladı. Geri kaçan Yunan kuvvetleri, Dumlupınar bölgesinde çember içine alındı. Burada büyük bir meydan savaşı yapıldı. 30 Ağustos 1922 günü yapılan muharebeyi Mustafa Kemal Paşa, başkumandan olarak yönetti. Onun için bu muharebeye **Başkumandan Meydan Muharebesi** dendi.

3.16 > Mustafa Kemal Afyon Kocatepe'de tablosu (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)

Dumlupınar bölgesinde yapılan savaşlar sonucunda, düşmanın savunma mevzileri kısa sürede aşıldı. Saldırı karşısında Yunanlar İzmir'e doğru hızla kaçmaya başladılar. Mustafa Kemal, Türk askerine bu başarısından sonra "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir! İleri!" diyerek düşmanın tüm yurttan atılması emrini verdi.

Yunan ordusu, geri çekilirken geçtiği köy ve kasabalara büyük zararlar verdi. Ayrıca İzmir'i de ateşe veren Yunanlar panik içinde gemilere binerek kaçarcasına ülkelerine döndüler.

Türk ordusu 9 Eylül 1922 günü sevgi gösterileri arasında İzmir'e girdi ve İzmir düşman işgalinden kurtuldu. Eskişehir'den sonra iki kola ayrılan Yunanların bir bölümü Bursa üzerinden Bandırma'ya, oradan Marmara Denizi'ne ulaşarak kaçmak istedi. Kaçan düşmanı izleyen Türk ordusu, 11 Eylül günü Bursa'yı düşman elinden alırken Batı Anadolu, 18 Eylül 1922 günü tamamen düşmandan temizlendi.

Kazanılan büyük zaferle Türk yurdunun işgal edilemeyeceği ve parçalanamayacağı bir kez daha anlaşıldı. Anadolu'nun sonsuza kadar Türk yurdu olarak kalacağı da ispatlanmış oldu. Ayrıca bu zafer, Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Barış Antlaşması'na ortam hazırladı.

Sıra Sizde

Aşağıdaki Millî Mücadele sırasında gerçekleştirilen savaşların hangileri olduğunu yazınız.

- Savunma savaşları :
- Saldırı savaşları :
- Yenilgi ile sonuçlanan:
- Zafer ile sonuçlanan :

3.17 Mustafa Kemal ve Türk ordusunun İzmir'e giriş tablosu (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)

 <p>Antlaşma Ne Zaman İmzalandı? 11 Ekim 1922</p>	 <p>Antlaşma Nerede İmzalandı? Bursa'nın Mudanya İlçesinde imzalandı.</p>	 <p>Kimler (Devletler) Katıldı?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye Büyük Millet Meclisi, (İsmet Paşa) • İngiltere (Ayrıca Yunanistan') da temsil etti) • Fransa • İtalya
---	---	--

5N
1K

Ne? Mudanya Ateşkes Antlaşması

- Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki savaş sona erecek.
- Trakya, Meriç Irmağı sınır olmak üzere Türkiye'ye bırakılacak.
- Yunanlar, 15 gün içinde Trakya'yı boşaltacak.
- Yunanlardan boşalan yerleri İtilaf Devletleri'nin askerleri devralacak, fakat onlar da en geç bir ay içerisinde Trakya'yı Türkiye'ye teslim edecek.
- Türkler, barış antlaşması imzalanıncaya kadar güvenlik ve düzeni sağlamak için Doğu Trakya'da sekiz bin jandarma bulunduracak.
- İstanbul ve boğazlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin yönetimine bırakılacak.
- İtilaf Devletleri'nin kuvvetleri barış antlaşması imzalanıncaya kadar İstanbul'da kalacak.

3.18 Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı bina

Antlaşma Nasıl Sonuçlandı?

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ile Kurtuluş Savaşı sona erdi. En önemlisi de Türk Devleti, ateşkes antlaşmasını istediği koşullarla imzalatılarak diplomatik alanda büyük bir başarı kazandı.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nı imzalayan İtilaf Devletleri'nin tümü, yeni Türk devletini resmen tanıdı. Ayrıca İstanbul, boğazlar ve Doğu Trakya bir savaşa girilmeden işgal güçlerinden kurtarıldı. Mudanya Ateşkes Antlaşması, ileride yapılacak barış antlaşmasına da zemin hazırladı.

İtilaf Devletleri Antlaşmayı Neden İmzaladı?

Doğu Trakya'yı ve boğazları almak için harekete geçen Türk ordusunun karşısında İtalya ve Fransa'dan istediği desteği bulamayan İngiltere'nin yalnız kalması antlaşmayı imzalamalarına neden oldu.

Soru/yorum

Bazen savaşta kazanıp masada kaybedersiniz, bazen de her ikisini de kazanırsınız. Mudanya Ateşkes Antlaşması bunlardan hangisine girer? Neden?

Görüşünü Söyle

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda İsmet İnönü'nün diplomatik başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bunları Biliyor musunuz?

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra İngiltere'de hükümet değişikliği yaşandı. Başbakanlıktan çekilmek zorunda kalan D. Lloyd George (Lloyd Corc) bunun nedenini şu sözleri ile açıklamıştır: "Yüzyıllar pek seyrek olarak dâhi yetiştirir. Şu talihsizliğimize bakın ki o büyük dâhi çağımızda Türk ulusuna nasip oldu ve bizim karşımıza çıktı. Mustafa Kemal'in dehasına karşı elden ne gelirdi!"

3.6. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI

Araştırınız

Lozan kenti hangi ülkededir? Genelde barış görüşmelerinin ve anlaşmalarının neden bu ülkede yapıldığını araştırınız.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'ndan ve kazanılan askeri başarılarından sonra, sıra Misak-ı Milli'yi İtilaf Devletleri'ne onaylatmaya gelmişti. Bu amaçla bir barış antlaşmasının imzalanması gerekiyordu.

Atatürk, görüşmelerin İzmir'de yapılmasını istiyordu. Çünkü Yunanların Anadolu'yu terk ederken İzmir'e verdikleri zararı tüm dünyaya göstermek istiyordu. Fakat barış antlaşması için görüşmelerin tarafsız bir ülke olan İsviçre'nin Lozan kentinde yapılmasına karar verildi. Bu görüşmelere, TBMM Hükümeti adına katılacak gruba, Mudanya Ateşkes Antlaşması'nı başarı ile imzalayan İsmet Paşa'nın başkanlık yapması kararlaştırıldı.

Türk heyetinin amacı, Misak-ı Milli sınırları içinde bağımsız bir Türk devletinin kurulduğunu İtilaf Devletleri'ne kabul ettirmek ve millî egemenliğimizi sınırlayan koşulları ortadan kaldırmaktı. Bu amaçla Mustafa Kemal görüşmelere giden heyetten, Ermeni yurdu iddiaları ve kapitülasyonlar konusunda ödün vermemelerini istedi.

Soru/yorum

Mustafa Kemal'in Ermeni iddiaları ve kapitülasyonlar konularında ödün vermek istememesinin sebebi ne olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Mustafa Kemal diyor ki:

"Lozan Konferansı dün ve bugüne ait, üç beş seneye ait hesapların sonuca bağlanmasıyla uğraşmak değildir. Belki üç - dört yüz senelik birikmiş ve yoğunlaşmış hesapların görülmesiyle meşguldür. Onun için bu kadar derin, bu kadar katışık, bu kadar kirlî hesapların az zamanda içinden çıkmak kolay değildir."

Prof. Dr.Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s.53.

3.19 Lozan'da Türk heyeti

İtilaf Devletleri, Türk devletini Osmanlı Devleti'nin devamı olarak görüyor ve Sevr Antlaşması'na benzer ayrıcalıklar koparmak istiyordu.

22 Kasım 1922'de başlayan konferansa İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye katıldı. Boğazlar ile ilgili konuların görüşülmesi sırasında Sovyetler Birliği ve Bulgaristan konferansta hazır bulundu.

Lozan'da Ne İstiyoruz?

- Kapitülasyonlar ve Düyun-u Umumiye İdaresinin kaldırılmasını,
- İstanbul'un ve Boğazların boşaltılmasını,
- Musul ve Kerkük'ün Türkiye'ye bağlanmasını,
- Yunanistan'ın tazminat ödemesini.

İtilaf Devletleri'nin kapitülasyonlar, boğazlar ve Musul konularında anlaşmaya yanaşmaması üzerine görüşmeler, 4 Şubat 1923 tarihinde kesildi. Görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca yeni bir savaş olasılığına karşı Türk ordusu, boğazlara ve Musul'a yapılabilecek bir saldırı için hazırlıklarını artırdı.

Yeni bir savaşın başlamasını çıkarlarına uygun görmeyen İtilaf Devletleri'nin isteğiyle 23 Nisan 1923'te Lozan'da ikinci tur görüşmeler başladı. İtilaf Devletleri ile yapılan görüşmeler, 24 Temmuz 1923'te imzalanan **Lozan Barış Antlaşması** ile sona erdi.

3.20 Harita: Lozan Barış Antlaşması'na göre Türkiye'nin sınırları

Lozan Barış Antlaşması'na göre;

- Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda olduğu gibi Meriç Irmağı, Türkiye ile Yunanistan arasında sınır olarak kabul edildi.
- Yunanistan'dan istenen savaş tazminatı karşılığında Karaağaç Türkiye'ye verildi.
- Gökçeada ve Bozcaada Türkiye'ye, Ege Adaları Yunanistan'a verildi.

3. Ünite | Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!

- Suriye sınırın, Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması'na göre kabul edildi.
- Kapitülasyonlar kaldırıldı.
- Boğazların her iki yakasının askerlerden arındırılmasına ve boğazlardan ticaret gemilerinin geçişine izin verildi.
- Boğazların yönetimi, başkanlığını Türkiye'nin yapacağı milletlerarası bir Boğazlar Komisyonuna bırakıldı. Eğer Türkiye, bir savaşa girse boğazlar üzerinde istediği gibi davranma hakkına sahip olacaktı.
- Türkiye'de yaşayan azınlıklar Türk vatandaşı sayılacak, kanun ve hukuk önünde Türk vatandaşları ile eşit haklara sahip olacaklardı.
- Türkiye'de yaşayan Rumlarla Yunanistan'daki Türkler karşılıklı olarak yer değiştireceklerdi. Fakat Batı Trakya'daki Türklerle İstanbul'daki Rumlar bu değişimin dışında tutulacaktı.

Sıra Sizde

Lozan Barış Antlaşması ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.

• Savaş tazminatını kim ödedi?
• Adalar nasıl paylaşıldı?
• Boğazlar konusu nasıl çözüldü?
• Lozan'da Misak-ı Milli dışında kalan yerler neresidir?

Soru/yorum

Boğazları uluslararası bir komisyonun yönetecek olması hangi egemenlik hakkımızı ihlal etmektedir? Görüşlerinizi söyleyiniz.

Lozan Barış Antlaşması'nın Önemi

Lozan Barış Antlaşması, Türk milletinin Birinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden kurtuluş mücadelesini siyasi zaferle sonuçlandıran bir antlaşma oldu. Atatürk'ün; "**Tarihte benzeri görülmemiş bir siyasi zaferdir.**" dediği bu antlaşmayla İtilaf Devletleri, yeni Türk devletinin varlığını kabul etti ve bağımsızlığını tanıdı. Uzun zamandan beri sömürgeleştirilmek istenen Türkiye, bu antlaşma ile büyük devletlerin emellerinin gerçekleşmeyeceğini en iyi şekilde göstermiş oldu.

Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM'de onaylanmasından sonra işgal güçlerinin İstanbul'daki son kuvvetleri de ülkemizden ayrıldı. Böylece Türk milleti bağımsız bir devlet olduğunu ve Türklerin bağımsızlığına ne kadar düşkün olduğunu tüm dünyaya ispat etmiş oldu.

Soru/yorum

Hâlen yürürlükte olan Lozan Barış Antlaşması, 2023 yılında 100. yılını dolduracaktır. Bu antlaşmanın bu kadar süre yürürlükte kalması onun nasıl bir antlaşma olduğunu gösterir?

3.7. MİLLÎ MÜCADELE'NİN SANATA ETKİSİ

Millî Mücadele Dönemi'nde meydana gelen olaylar birçok sanatçımıza esin kaynağı olmuştur. Savaş yıllarında ve daha sonraki zamanlarda Kurtuluş Savaşı'nı anlatan sayısız eser meydana getirilmiştir. Roman, hikâye, şiir, resim, heykel, tiyatro ve sinema alanında yüzlerce eser bu büyük mücadeleyi konu edinmiştir. Türk milletinin Millî Mücadele sırasında gösterdiği vatan sevgisi böylece ölümsüzleştirilmiştir.

Millî Mücadele Dönemi diğer sanat alanlarında olduğu gibi edebiyat eserlerine de konu olmuştur. Bu eserlerle ilgili bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

KOCATEPE'DE

Sarışın bir kurda benziyordu,
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı,
Yürüdü uçurumun başına kadar, eğildi durdu.
Biraksalar ince, uzun bacaklarının
Üzerinde yaylanarak ve karanlıkta
akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon Ovası'na atlayacaktı.

Şair: Nâzım Hikmet

Mustafa Kemal Atatürk, Nesa Yayınları, s. 136.

3.21 Mustafa Kemal Kocatepe'de (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)

❓ Soru/yorum

Şair, Mustafa Kemal'in ruh hâlini hangi duygular içinde anlatmıştır?

3.22 İbrahim Çallı'nın "Zeybekler" adlı tablosu (Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi)

İbrahim Çallı, Atatürk'ün isteği üzerine Etnoğrafya Müzesi'nde bir sergi açar. Bu sergide yer alan "Zeybekler" tablosunu gören Atatürk, Çallı'ya döner ve "Biz Kurtuluş Savaşı'nda yemeye ekmek bulamıyorduk, senin resmindeki atlar nasıl semirmiş böyle?" diye sorar. Usta ressam malzemelerini alır ve tablosundaki atı bir deri bir kemik hâle getirir.

İnternet haberi

❓ Soru/yorum

Atatürk ressamı neden eleştirmişti? Sizce sanatçı gerçekleri mi yansıtmalıdır? Yorumlayınız.

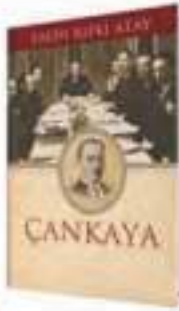

Ateşten Gömlek (Halide Edib Adıvar)

Halide Edib Adıvar'ın 1922 yılında kitaplaştırılan Ateşten Gömlek adlı romanı, Kurtuluş Savaşı'na tanıklık etmiş olan yazarın çarpıcı izlenimleriyle oluşturulmuştur. Kurgusuyla dikkat çeken ve "edebiyatımızda Kurtuluş Savaşı üzerine yazılmış romanların ilk örneği ve en güzel eserlerden biri" olarak anılır.

Ateşten Gömlek, aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nı konu alan filmlerin de ilkidir. 1923 yılında Muhsin Ertuğrul'un yönetmenliğinde sinemaya aktarılan filmde, Bedîa Muvahhit ve Neyyire Neyir de bir sinema filminde oynayan ilk Müslüman Türk kadınlardır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü, C 1, s. 102-103.

Çankaya (Falih Rıfkı Atay)

Yazar bu eserinde Millî Mücadele'yi şöyle tanımlamaktadır: "Sadece yüz küsür milyonluk bir bütçe ile dört savaştan çıkan, yanmış, yıkılmış, dağılmış, üstelik binlerce göçmen barındırmak zorundaki Türkiye'nin hemen hemen yoktan varoluş hikâyesi ve başarısının bir destanıydı bu."

Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, sayı: 80-81, s. 72.

❓ Soru/yorum

3.23 Millî Mücadele Anıtı
(Karşıyaka - İzmir)

3.24 Atatürk ve Kuvayımillî
Anıtı (Manisa)

3.25 Millî Mücadele Anıtı
(Samsun)

Yukarıdaki farklı illerde Türk sanatçıları tarafından yapılan anıtları inceleyiniz. Millî Mücadele'deki vatan sevgisi ve bağımsızlık düşüncesinin sanatçıları nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi söyleyiniz.

3. ÜNİTE

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Doğu Cephesi'nde Ermenilerle yapılan mücadele nasıl sonuçlanmıştır? Açıklayınız.
2. Mehmet Akif'in yazdığı İstiklâl Marşı, Kurtuluş Savaşı'nın zorluklarını ve yapılan mücadelenin büyüklüğünü nasıl anlatmaktadır? Açıklayınız.
3. Batı Cephesi'nde Yunanlara karşı kazanılan ilk büyük savaşın adı nedir? Bu savaşın sonuçlarını belirtiniz.
4. Tekâlif-i Milliye kararlarının alınmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

B. "Kapitülasyonlar - Kâzım Karabekir Paşa - İsmet Bey - Londra Konferansı - Paris Barış Konferansı - Kütahya-Eskişehir Savaşları - Ateşten Gömlek - Başkomutanlık Meydan Savaşı - Maraş - Mersin - Antalya - Antep"

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

1. Doğu Cephesi'nde BMM'ye bağlı ordunun komutanı ..... dir.
2. Güney Cephesi'nde ....., ... ve Urfa halkı Fransızlara karşı mücadele etmişlerdir.
3. Birinci İnönü Zaferi'nden sonra İtilaf Devletleri, Sevres Antlaşması'nın bazı maddelerini değiştirerek Türk tarafına kabul ettirmek için .....'nı düzenledi.
4. Mustafa Kemal'in yönettiği ve 30 Ağustos 1922 tarihinde yapılan savaş .....'dir.
5. Halide Edip Adivar'ın Kurtuluş Savaşı'nı konu alan edebiyat eserinin adı .....'tir.
6. Lozan Barış Antlaşması'nda ekonomik bağımsızlığımızı sınırlayan ..... tamamen kaldırılmıştır.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) Doğu Cephesi'nde Ermenilerle yapılan mücadele, Gümrü Barış Antlaşması ile son bulmuştur.
2. (.....) Birinci İnönü Zaferi'nden sonra Mustafa Kemal, İsmet İnönü'ye çektiği telgrafta "Siz orada sadece düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz." demiştir.
3. (.....) Mustafa Kemal'in Meclisin yetkilerini kullanarak yayımladığı kararlara Takrir-i Sükûn Kanunu denilmiştir.
4. (.....) Birinci İnönü Savaşı'ndan sonra Sovyetlerle Moskova Antlaşması imzalandı.
5. (.....) İstanbul ve Doğu Trakya'yı savaştan kazanmamızı sağlayan Mudanya Ateşkes Antlaşması'dır.
6. (.....) Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni kazandığı için Mustafa Kemal'e "mareşal" rütbesi ile "gazi" unvanı verilmiştir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli sorulara cevaplayınız.

1. Eskişehir - Kütahya Savaşları sonucunda Türk ordusu Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekildi. Mecliste, Mustafa Kemal'e inananlar onun ordunun başına geçmesini istiyorlardı. TBMM, 5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal'e hem başkomutanlık görevinin verilmesini hem de Meclisin tüm yetkilerini kullanmasını kabul etmişti. Mustafa Kemal, bu yetkileri kullanarak ordunun eksiklerini giderdi. Sakarya'da başlayan savaşta Yunanlar ağır bir yenilgi aldılar.

Bu bilgilere dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Düzenli ordunun kurulması için hazırlıklara başlanmıştır.
B) Sakarya Meydan Savaşı öncesi ordunun gereksinimleri karşılanmıştır.
C) Türk ordusu savaşta başarılı olmuştur.
D) Meclisteki milletvekilleri güvendikleri Mustafa Kemal'i desteklemişlerdir.

2. Birinci İnönü Savaşı sonunda Sovyetler Birliği ile TBMM arasında sınırları belirleyen ve dostane ilişkiler kuran bir antlaşma imzalandı. Sakarya Zaferi'nden sonra da Türkiye - Suriye sınırını çizen ve Fransızların işgal ettikleri yerlerden çekilmesini öngören Ankara Antlaşması imzalandı.

Kurtuluş Savaşı'na ilişkin bu bilgilere göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Askerî başarıları diplomatik başarılar izlemiştir.
B) Ulusal mücadelenin haklılığı, Batılı devletler tarafından kabul edilmiştir.
C) Anadolu'daki tüm işgaller sona ermiştir.
D) İngilizler, Yunanlara verdikleri desteği geri çekmiştir.

3. I. Birinci İnönü Zaferi sonrasında Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması,
II. Sakarya Meydan Savaşı sonrasında Fransa ile Ankara Antlaşması,
III. Büyük Taarruz sonrasında İngiliz, Fransız ve İtalyanlar ile Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.

Bu bilgilere dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) TBMM'nin siyasi kazanımlarında askerî başarıların rolü vardır.
B) TBMM, bir güç olarak kabul edilmemiştir.
C) TBMM Hükümeti'nin askerî başarıları yenilen devletlerce tanınmamıştır.
D) TBMM Hükümeti içeride ve dışarda siyasal güç kaybına uğramıştır.

4. I. İnönü Savaşı'ndan sonra işgalciler Sevr Antlaşması'nı bazı maddelerini biraz daha yumuşatarak kabul ettirmek üzere Ankara Hükümetini Londra Konferansı'na davet ettiler. Yapılan görüşmelerde Ankara Hükümeti istenen tavizleri vermedi. Bunun üzerine konferans bir sonuç alınmadan dağıldı.

Bu bilgiler göz önüne alındığında Ankara Hükümetinin Londra Konferansı'nda taviz vermediği konu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hukuksal alanda tanınma
B) Savaş
C) Ekonomi
D) Bağımsızlık

5. Türk ordusunun Yunanlara karşı kazandığını II. İnönü Savaşı'ndan sonra Fransa, TBMM Hükûmetiyle barış görüşmelerine hazırlanırken, Kütahya-Eskişehir Savaşı'nda Türk Ordusu'nun geri çekilmesi üzerine Barış görüşlerini bir süre ertelemeye karar vermiştir.

Bu durum Fransa'nın tutumu hakkında aşağıdaki yargılardan hangisini doğrular?

- A) Gelişmelere göre politika değiştirdiğini
B) Kararsız bir politika takip ettiğini
C) Türk tarafının gücünü kabul ettiğini
D) İstanbul Hükûmeti'ne destek verdiğini

6. Millî Mücadele Dönemi'nde savaş ortamında Maarif Kongresi'nin toplanması aşağıdakilerden hangisine önem verildiğini gösterir?

- A) Ülke ekonomisine
B) Ülkenin bağımsızlığına
C) Askerî alanda gelişmeye
D) Eğitime

7. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından yurdumuzu işgale başlayan Fransa, 1921 yılında yapılan Sakarya Savaşı'ndan sonra işgalci politikasından vazgeçmiş ve yurdumuzu terk etmeye başlamıştır.

Bu politikanın değişmesine sebep olan 1918 ile 1921 arasındaki gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fransa'nın bölgedeki gücünün azalması
B) Türkiye'nin askeri ve politik gücünün artması
C) Sovyet Rusya'nın yayılmacı politikaları
D) Türk-Amerikan yakınlaşması

8. 12 Mart 1921 tarihinde işgalci devletler tarafından yapılan Londra Konferansı'na İstanbul Hükûmeti ve TBMM Hükûmeti birlikte çağrılırken, 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya'da yapılan ateşkes görüşmelerine sadece TBMM Hükûmeti çağrılmıştır.

Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında sözü edilen durum için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İstanbul Hükûmeti görüşmelerden çekildiğini bildirmiştir.
B) TBMM Hükûmeti'nin gücü artmıştır.
C) İşgalci güçler Sevr Antlaşması'nı uygulamaktan vazgeçmiştir.
D) TBMM Hükûmeti, halkın desteğini kaybetmiştir.

9. Lozan Barış Antlaşması görüşmelerine katılacak heyetten Mustafa Kemal aşağıdaki hangi konularda kesinlikle taviz verilmemesini istemiştir?

- A) Sınırlar
B) Ermeni yurdu ve kapitülasyonlar
C) Boğazlar
D) Musul ve Kerkük

10. Aşağıdakilerden hangisi, "Her askeri başarı beraberinde siyasi başarıyı da getirir." yargısına uygun düşmeyen bir gelişmedir?

- A) Sakarya Meydan Muharebesinin kazanılmasından sonra Fransa ile Ankara Antlaşması'nın imzalanması
B) Büyük Taarruz Zaferi'nden sonra Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması
C) I. İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra Londra Konferansı'nın düzenlenmesi.
D) Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda kabul edilen kararların Lozan Barış Antlaşması'nda onaylanması

4. ÜNİTE

ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE

Mustafa Kemal Atatürk Haydarpaşa tren garında

Neler Öğreneceğiz?

- Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olan Atatürk ilkelerini,
- Saltanatın kaldırılmasını,
- Ankara'nın başkent olmasını,
- Cumhuriyetin ilan edilmesini ve Türkiye'de demokrasinin gelişimini,
- 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen kanunların toplum ve devlet hayatına etkisini,
- Hukuk alanında yapılan yenilikleri ve değişimi,
- Eğitim alanında yapılan inkılapları,
- Toplumsal yaşamın düzenlenmesi amacıyla gerçekleştirilen inkılapları,
- Türk kadınına siyasi, sosyal, kültürel alanda ve eğitim alanında sağlanan hakları ve bunların önemini,
- Ekonomi alanında yapılan inkılapları, sağlık ve sosyal alanlarda gerçekleştirilen inkılapları,
- Atatürk ilke ve inkılaplarının temel esaslarının neler olduğunu öğreneceğiz.

Ünite Konuları

- 4.1. Çağdaşlaşan Türkiye'nin Temeli: Atatürk İlkeleri
- 4.2. Siyasi Alanda Yapılan Yenilikler
- 4.3. Hukuk Alanında Yapılan Yenilikler
- 4.4. Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar
- 4.5. Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar
- 4.6. Ekonomi Alanında Yapılan Yenilikler
- 4.7. Sağlık Alanında Yapılan Çalışmalar
- 4.8. Cumhuriyetin Türk Toplumuna Sağladığı Kazanımlar
- 4.9. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Dayandığı Esaslar

Öğreneceğimiz Kavramlar

✓ ilke	✓ evkaf	✓ Nutuk	✓ tekke	✓ iktisat
✓ saltanat	✓ erkân	✓ inkılap	✓ zaviye	✓ tevhid-i tedrisat

Hazırlık Yapalım

1. Cumhuriyet sizce ne demektir? Düşüncelerinizi belirtiniz.
2. Atatürk'ün ulusal egemenlik konusunda söylemiş olduğu sözler hakkında bir araştırma yapınız.
3. Demokratik bir yaşamda anayasa gerekli midir? Neden?
4. Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun kurulma nedenleri sizce ne olabilir? Görüşlerinizi söyleyiniz.
5. Sizce Atatürk, toplumsal yaşamda niçin yenilikler yapma gereği duymuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

4.1. ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE'NİN TEMELİ: ATATÜRK İLKELERİ

a. Cumhuriyetçilik İlkesi

Araştırınız

- Cumhuriyet yönetiminin sahip olduğu özellikler hakkında bir araştırma yapınız.
- Dünyada demokratik cumhuriyet ile yönetildiğini bildiğiniz devletler hangileridir? Bildiklerinizi söyleyiniz.

Cumhuriyetçilik; devletin siyasi rejimi olarak cumhuriyeti benimsemek ve onu en iyi yönetim biçimi olarak kabul ederek cumhuriyetin ilke ve uygulamalarını gerçekleştirmektir. Cumhuriyetçilik, aynı zamanda cumhuriyete sahip çıkmak ve onu korumak demektir. Cumhuriyetin özelliklerinin bütün vatandaşlar tarafından bilinmesi ve ona her zaman koşulsuz olarak sahip çıkılması anlamı taşımaktadır.

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde cumhuriyet yönetimi, gücünü ulusal egemenlikten alan çağdaş bir yönetim biçimi diye adlandırılır. Bu yönetim biçiminde, egemenliğin hiçbir koşul tanınmadan ulusa ait olduğu ve ulusun da devlet yönetiminde tek söz sahibi olduğu görüşü benimsenir. Cumhuriyet yönetiminde halk, kendisini temsil edecek kişileri kendisi seçer ve meclisi oluşturur. Seçilerek yönetime gelen bu kişiler, ulus adına yasaları yapma ve uygulama yetkisine sahip olurlar. Halk, belirli bir süre yönetimde bulunan bu kişileri yeniden seçme veya seçmeme özgürlüğüne sahiptir. Bu nedenle seçilmişler bir daha seçilmek istiyorlarsa halk yararına çalışmak zorundadırlar. Atatürk, "**Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir.**"⁽¹⁾ diyerek demokrasinin uygulanmasını sağlayan en modern yönetim biçiminin cumhuriyet olduğunu belirtmiştir.

Cumhuriyet ile bir kişinin veya bir zümrenin egemenliğine dayanan yönetimler arasında önemli farklar vardır. Mutlakiyet ile yönetilen ülkelerde yönetimde tek kişi etkilidir. Devlet yönetimi ile ilgili kararları bu kişi tek başına verir. Yöneten kişinin söylediği her söz, yasa değerini taşır. Meşrutiyet yönetiminde ise halkın seçtiği bir meclis olmasına rağmen, son söz yine hükümdara aittir. Her iki yönetim biçiminde de hükümdarlık babadan oğula geçer. Oysa cumhuriyet yönetiminde devlet yönetimi ile ilgili kararları, ulusun seçtiği meclis verir. Meclis üyeleri belirli bir süre sonra seçimlerle değiştirilebilir. Bu yönetimde hiçbir kişinin ve zümrenin ayrıcalığı yoktur. Herkes yasalar önünde eşit haklara sahiptir.

4.1 Atatürk kendisini karşılayan öğrencilerle

Cumhuriyet

Ulusun, egemenliğini kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullandığı devlet yönetme biçimi.

Mutlakiyet

Tek bir kişinin yönetimine dayalı yönetim şekillerine verilen genel ad.

Meşrutiyet

Hükümdarla yönetilen bir ülkede, hükümdarın yanında hükümet ve yasaları yapan seçilmiş bir parlamentonun bulunduğu yönetim biçimi (Anayasal monarşi).

(1) www.atam.gov.tr

Atatürk, "Cumhuriyet, yüksek ahlaki değer ve niteliklere dayanan bir yönetimdir. Cumhuriyet erdemdir... Cumhuriyet yönetimi, erdemli ve namuslu insanlar yetiştirir."⁽³⁾ diyerek cumhuriyetin en önemli niteliklerinden birine işaret etmiştir.

Atatürk, cumhuriyetimizin her alanda geliştirilmesinde ve korunmasında Türk gençliğini temel bir güç kaynağı olarak düşünmüştür. O "Milletin bağrından temiz bir nesil yetişiyor. Bu eseri ona bırakacağım ve gözüm arkada kalmayacak."⁽⁴⁾ diyerek Türk gençliğine olan güvenini vurgulamıştır.

Her Türk vatandaşı için cumhuriyeti korumak millî bir görevdir. Çünkü varlığımızın nedeni, cumhuriyetimiz ve onun getirdiği demokrasimizdir. Türk milletinin sonsuza kadar rahat ve huzurlu olması, cumhuriyetin yaşamasına bağlıdır. Türk milleti ancak cumhuriyete bağlanıp onu yaşatırsa nimetlerinden yararlanır ve çağdaş toplumlar içinde yerini alabilir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak temel görev ve sorumluluklarımızın bilincinde olmalıyız ve bunları her zaman uygulamaya çalışmalıyız.

Soru/yorum

Cumhuriyeti korumak ve cumhuriyetin devamlılığını sağlamak için bizlere düşen görev ve sorumluluklar nelerdir?

b. Milliyetçilik İlkesi

Araştırınız

Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi doğrultusunda söylemiş olduğu sözleri araştırınız. Atatürk'ün sahip olduğu vatan ve millet sevgisinin bu sözlerde nasıl ifade edildiğini inceleyiniz.

Atatürk Milliyetçiliği

Atatürk milliyetçiliği, Türk milletinin geleceğini belirleyen temel bir ilke olup milleti sevmeyi ve onun mutluluğu için çalışmayı amaç edinmiş yüce bir ülküdür. Bu ilke aynı zamanda milleti yüceltme arzusunu artıran, Türk vatandaşlarını birleştirme özelliği taşıyan güçlü bir bağdır. Milliyetçiliğin özünü oluşturan bu değerler, Türk toplumunun millet olmasını sağlayan en temel özelliklerdendir. Atatürk milliyetçiliği, vatanın bütünlüğünü, millî devletin bağımsızlığını ve gelişmesini sağlamayı amaç edinmiştir. Ayrıca bu ilke, Türk milletinin birlik ve beraberliğini gerçekleştirmeyi kendisine hedef edinmiştir.

Atatürk milliyetçiliğine göre, Türk milleti birdir ve bütündür. Türkiye'de ben Türk'üm diyen herkes Türk'tür. Atatürk bu gerçeği Onuncu Yıl Nutku'nda "Ne Mutlu Türk'üm diyene!" sözüyle belirtmiştir.

Toplumlarda milletleri bir arada tutan, millî benliği sağlayan ve geçmişten günümüze gelen manevi değerler bulunmaktadır. Bu manevî güç, toplum bireylerini birbirine kenetler ve millî ruhun canlı tutulmasını sağlar. Bunun yanında milletin gelişmelere açık olması ve aynı zamanda kendi kültür değerlerine sahip çıkması gerekmektedir. Yani millî kültürün temel unsurlarını teşkil eden dil ve tarih konularında bilinçli olmalıdır.

(3) Atatürkçülük 3, s. 26.

(4) Atatürkçülük 1, s. 339.

İşte bu yüzden Atatürk, millî kültür, dil ve tarih konularına son derece hassasiyetle yaklaşmıştır. Tarih, kültür ve medeniyet mirasının bir millet için önemini şöyle işaret etmiştir:

"Türk milleti, tarihinle övün; çünkü senin ecdadın medeniyetler kuran, devletler, imparatorluklar yaratan bir mevcudiyettir. ...Fakat geleceğine güvenebilmek için, bugün çalışman lazımdır; çünkü yalnız tarih övücü bir mezihet sayılmaz. ... Türk! Övün, çalış, güven."

www.atam.gov.tr

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı; gerçekçi, ileriye dönük, çağdaş ve birleştirici bir özellik taşır. Temel hedefi; yeni kurulan Türk devletinin millî birlik ve beraberlik içerisinde yaşaması ve çağdaşlaşmasıdır.

Atatürk kendisini Türk hisseden herkesi Türk olarak kabul etmiştir. İrk veya etnik köken birliğinden ziyade, birlikte yaşamak arzusunun ve dayanışma duygusunun temel öge olduğunu vurgulamıştır. **"Ne mutlu Türk'üm diyene!"** sözünün sırrı da buradadır. Atatürk'ün "Ne mutlu Türk olana!" dememesi bilinçli bir tercihtir ve millet olgusuna yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Soru/yerim

Atatürk'ün "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözünden siz ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Unutmayınız

Aşağıda yer alan gelişmeler Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi doğrultusunda gerçekleşmiştir:

- Misak-ı İktisadi kararları
- Millî eğitim sisteminin kurulması
- Türk Tarih Kurumunun kurulması
- Türk Dil Kurumunun kurulması
- Kabotaj Kanunu'nun kabulü

Atatürk, sıkça kullandığı ve hemen her sözünde ifade ettiği "Türk" sözcüğünü, bir ırkı ya da grubu tanımlamak için değil, coğrafi ve hukuksal anlamda kullanmıştır.

Coğrafi anlamda Atatürk'ün milliyetçilik anlayışına göre; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan ve kendisini Türk hisseden herkes Türk'tür.

Hukuksal anlamda Atatürk'ün milliyetçilik anlayışına göre; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan her Türk vatandaşı da Türk'tür.

Bütün bunların ışığında Atatürk'ün toplayıcı ve birleştirici nitelik taşıyan milliyetçilik anlayışı, Türk ulusunu ırk, mezhep ve sınıf kavgalarıyla bölmeye kalkacak olanlara karşı kullanılacak en sağlam savunma aracıdır. Türklüğü her şeyin üzerinde tutmuştur. Türkleri dünyanın haysiyetli, şerefli bir milleti saymıştır. Türklük, onun ruhu, benliği, daha doğrusu bütün varlığıydı. Ona göre;

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir. ...Dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski bir yurt, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlık tarihinde görülmemiştir."

(Atatürkçülük I, s. 49)

Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak öncelikle kendi benliğimize, tarihimize, millî birlik ve beraberliğimize sahip çıkmamız gerekiyor. Atatürk'ün bizlere gösterdiği aydınlık yolda ilerleyerek Türk milletine ve vatanına layık birer vatandaş olmaya çalışmalıyız. Atatürk de bizlerden bunu beklerdi.

c. Halkçılık İlkesi

Kavram Bilgisi

Halkçılık: Bireyler arasında hiçbir ayırım ve ayrımlık gözetmemek, kişilerin yasalar önünde eşitliğini benimsemek ve egemenliğin halka ait olduğunu kabul etmektir.

Atatürk'e göre halkçılık; gücün egemenliğin ve yönetimin doğrudan doğruya halka verilmesi ve devletin bütün politikalarının halka dönük olmasıdır. Halkın devlet yönetiminde söz sahibi olması, işte bu anlayışın bir sonucudur. Aynı zamanda, Atatürk'ün halkçılık ilkesi, demokrasi ve millî egemenliğin de en temel dayanağıdır. "**Demokrasi (halkçılık) ilkesine dayalı hükümetlerde egemenlik halka, halkın çoğunluğuna aittir.**"⁽⁵⁾ diyen Atatürk'e göre halkçılık ilkesi ile demokrasi kavramı eş anlamlıdır. Bu sebeple, temelini halk egemenliğinden alan Atatürk'ün halkçılık anlayışı, onun cumhuriyetçilik ilkesinden doğmuştur.

Soru/yorum

Halkçılık ilkesi, cumhuriyetçilik ilkesinin hangi özelliklerini içerisinde barındırmaktadır?

Halkçılık İlkesine Göre Toplum

Atatürk'ün halkçılık ilkesi aynı zamanda iç bariyerin sağlanmasında da vazgeçilmez bir ilkedir. Halkçılığın en önemli özelliklerinden biri de sınıf kavramını ve sınıf mücadelesini reddederek iş bölümü ile toplumsal dayanışmayı esas almasıdır. Türk milleti geçmişte ve günümüzde toplumsal dayanışma sayesinde elde ettiği millî birlik ve beraberlik ile her zorluğun üstesinden gelebilmiştir. Millî mücadelenin kazanılması veya günümüzde yaşanan doğal afetlerde ve toplumsal sorunlarda Türk halkının bir araya gelmesi hep millî birlik ve beraberliğin sağlanması ile gerçekleşmiştir.

Unutmayınız

Halkçılık ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilen yenilikler:

- + Büyük Millet Meclisinin açılması
- + Saltanatın kaldırılması
- + Cumhuriyetin ilanı
- + Tevhid-i Tedrisat Kanunu
- + Tekke ve zaviyelerin kapatılması
- + Medeni Kanun'un kabulü
- + Aşar vergisinin kaldırılması
- + Şapka Kanunu ile kıyafet ayrıcalığının kaldırılması
- + Soyadı Kanunu ile üstünlük sağlayan unvanların kaldırılması
- + Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi

Halkçılık İlkesine Göre Devlet

Halkçılık ilkesine göre devlet, halk yararına politikalar üretir ve bunları uygular. Atatürk'ün halkçılık anlayışına göre devlet, vatandaşlarının sorunlarını çözer, halkın refahını ve mutluluğunu amaçlar. Ayrıca sosyal düzenin sağlanmasında ve dayanışmanın oluşturulmasında devlete önemli görevler düşer. Buna göre devlet, millî gelirin dengeli olarak dağıtılmasında ve kalkınmanın sağlanmasında halk yararını gözeterek görev yapar. Devlet, bu amacı gerçekleştirebilmek için önlemler alır ve yasalar çıkarır.

Halkçılık ilkesi, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi çağdaş ve eşitlikçi bir anlayışla düzenler. Bu anlayışa göre hareket eden devlet, yasaları tüm vatandaşlarına eşit olarak uygular. Böylece tüm halk hem yasalar önünde eşit sayılır hem de devlet hizmetlerinden eşit biçimde yararlanır.

(5) Atatürkçülük 3, s. 38

Sıra Sizde

Atatürk'e ait olan yukarıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Atatürk, incelediğiniz fotoğraflarda ne yapıyor?
- Atatürk'ün bu fotoğraflardaki davranışlarını açıklayan ilkesi sizce hangisidir?

ç. Devletçilik İlkesi**Araştırınız**

Toplumların gelişmesinde ekonominin rolü var mıdır? Ekonominin devlet yaşamındaki önemi konusunu arkadaşlarınızla tartışınız.

Kavram Bilgisi

Devlet: Toplum hâlinde yaşayan insanların, kendi arasındaki sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki düzeni kurmak ve sürdürmek için oluşturdukları siyasi bir güçtür.

Devletçilik: Türkiye'nin modern bir devlet olması, millî bir kültüre kavuşabilmesi ve demokratik bir düzen içinde gelişerek ekonomik bağımsızlığını kazanabilme yolunda, devletin yüklenebileceği görev ve sorumlulukların bütünüdür.

Atatürkçü Düşünce Sistemi'ne Göre Devletçilik

Atatürkçü Düşünce Sistemi'ne göre, devletçilik, ekonomide vatandaş ile devletin iş birliği yapması demektir. Yani devlet bir taraftan sanayi kurmak ve geliştirmek için çalışırken diğer taraftan da özel girişimciyi teşvik etmektedir. Atatürkçülükte, ekonomik hayatta özel sektöre de büyük destek sağlanmıştır. Atatürkçü düşüncede devletçilik, güçlü ekonomi ile çağdaş bir devlet oluşturmayı ilke edinir. Bu temel amacın yanı sıra devletçilik ilkesi, halkçılık ilkesinin de zorunlu bir tamamlayıcısıdır. Halkçılık ilkesinin gereği olarak devlet sınıf mücadelesini önler, sosyal adaleti ve güvenliği sağlar. Ayrıca halkçılık ilkesi, devletin sosyal ve ekonomik yaşamda düzenleyici ve denetleyici bir rol oynamasını da gerektirir.

Devletçilik ilkesi, sosyal ve kültürel alanlardaki gelişmeleri desteklediği gibi bu konuda devletin görev ve sorumluluk almasını da öngörür. Bu nedenle devlet, Türk milletinin sosyal ve kültürel değerlerini korumak için gereken önlemleri alır. Sosyokültürel çevreyle ilgili çalışmalarını da destekler. Anayasanın devlete tanıdığı yetkiye dayanan devletçilik ilkesi devletin vatandaşa hizmet etmesi biçiminde günümüzde de tam anlamıyla uygulanmaktadır. Sosyal devlet işte bu anlayışın bir sonucudur.

Planlı Ekonomiye Geçiş: Devletçilik

Tüm desteklere rağmen, ülkemizde özel sektör, istenen seviyeye gelemedi. Ayrıca dünyada yaşanan 1929 ekonomi krizi Mustafa Kemal'i ekonomide yeni arayışlar içerisine soktu.

1930 yılından itibaren, ekonomide özel sektörün yapamadığı büyük yatırımların devlet tarafından yapılmasına karar verildi. Bu amaçla sanayi alanında hizmet vermesi planlanan Sümerbank kuruldu. 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konuldu.

Enerji ve madencilik alanlarındaki araştırma ve işletmeleri denetlemek ve yönetmek üzere Etibank açıldı. Yer altı zenginliklerinin araştırılması ve belirlenmesi göreviyle Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kuruldu. Dokuma, cam ve porselen sanayisine ait Şişe Cam gibi 16 yeni fabrika açıldı. Ayrıca devletçilik politikası doğrultusunda yabancıların işlettiği ulaşım ve haberleşme ile ilgili kuruluşlar satın alınarak millileştirildi.

Devletçilik Alanında Neler Yapıldı?

d. Laiklik İlkesi

Araştırınız

Laiklik kelimesinin anlamını araştırınız. Atatürk'ün laiklik ile ilgili söylediği sözleri bularak inceleyiniz.

Kavram Bilgisi

Laiklik Kelimesi Nereden Geliyor?

Laik kelimesi dilimize Fransızca'dan geçmiştir. Kelimenin aslı Yunanca olup "laikos" sıfatından türemiştir. "Laos" halk, kalabalık, kitle; "laikos" da halka, kalabalığa, kitleye ait demektir.

Laiklik, sözcük anlamı bakımından din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması demektir. Laik bir devlette yönetim işleri dinî kurallara göre değil, aklın ve bilimin ışığında, toplum ihtiyaçları gözetilerek oluş-

turulan hukuk kuralları ile yapılır. Bu anlamda laiklik, bütün vatandaşlara din ve vicdan özgürlüğü sağlayan bir Atatürk ilkesidir.

Atatürk'e göre din, bir vicdan işidir. İsteyen her insan herhangi bir dine inanır ve bu dinin kurallarını yerine getirebilir. Ancak hiç kimse başkasını herhangi bir dine inanmaya zorlayamaz.

Atatürk, laiklik hakkında şöyle demiştir: **"Din, bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir, hürdür. Biz, dine saygı gösteririz."**⁽⁶⁾

Laik yönetimde devlet, millet egemenliğini esas alır. Devlet yönetimine din kurallarını kaşırmaz. Bu sebeple laiklik ilkesinin bir gereği olarak Türk devletinde, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren din ve devlet işleri birbirinden ayrılmıştır.

Metin İnceleme

Cumhuriyetin ilk Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi anılarında şöyle diyor: "Ata'nın huzuruna girdiğimde beni ayakta karşıladılar, ... 'Paşa'm beni mahcup ediyorsunuz,' dediğim zaman 'Din adamlarına saygı göstermek Müslümanlığın icaplarından, bu buyururlardı, Atatürk, şahsi çıkarları için kutsal dinimizi siyasete alet eden cahil din adamlarını sevmezdi,"

İnternet haberi

4.3 Atatürk bir din adamı ile sohbet ederken

Soru/yorum

Verilen fotoğrafı ve metni inceleyiniz. Atatürk'ün hangi özelliğe sahip din adamlarını sevmediğini açıklayınız.

Laiklik İlkesinin Topluma Kazandırdıkları

Atatürk'ün laiklik ilkesi, ülkede yaşayan bütün vatandaşlara din, vicdan ve ibadet özgürlüğü sağlayan bir düşüncenin ürünüdür. Bu anlayışın bir sonucu olarak devlet, halkın her türlü dinî inancını yerine getirmesine yardımcı olur. Atatürk, laiklik konusundaki düşüncesini şu şekilde açıklamıştır: **"Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Bütün yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğünü üstlenmek demektir."**⁽⁷⁾ Atatürk'ün laiklik ilkesi doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda "Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir."⁽⁸⁾ maddesine yer verilmiş, böylece toplumun din ve vicdan özgürlüğü anayasa ile güvence altına alınmıştır. Aynı zamanda Atatürk'ün laiklik ilkesi, Türk devletinde toplumsal barış ve huzuru sağlamanın en önemli aracıdır. Türk milleti, barış ve huzur ortamında yaşamayı ancak laiklik ilkesini benimseyerek ve koruyarak devam ettirebilir.

Laik bir devlette yönetim, din kurallarına göre değil, toplumun ihtiyaçlarına, akılcı ve bilimsel değerlendirmelere göre olur. Atatürk'ün laiklik ilkesinin devlet yönetiminde uygulanmasının bir sonucu olarak devlet işleri, din kurallarından tamamen ayrılmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet ve hukuk düzeni laik bir yapıya kavuşmuştur. Ayrıca laiklik ilkesi sayesinde toplumun tüm bireyleri din, inanç ve iba-

(6) Atatürkçülük I, s. 111.

(7) Atatürkçülük I, s. 111.

(8) www.tbmm.gov.tr

det özgürlüğüne sahip olmuştur. Laiklik ilkesinin toplum tarafından benimsenmesi sonucunda, halk arasında karşılıklı saygı ve sevgi ortamı oluşmuştur.

Laiklik ilkesi, devletin, hukuk alanında, dinler arasında ayırım gözetmemesini, hepsine eşit işlem yapmasını öngörmüştür. Bu durum, toplumsal barışın ve huzurun sağlanmasında en büyük etken olmuştur.

Atatürkü Düşünce Sistemi'nde laiklik, sadece din ve devlet işlerinin ayrılmasından ibaret bir devlet yönetimi prensibi değildir. Aynı zamanda bir yaşam biçimi, dünya ve toplum sorunlarına akılcı ve bilimsel çözümler üreten bir ilkedir. Bundan dolayıdır ki laiklik, Türkiye'nin çağdaşlaşması yolunda en temel ilkelerden biri olmuştur.

Soru/yorum

Laikliğin aşağıda verilen aşamalarını inceleyiniz.

Tarih	Olay
1 Kasım 1922	Saltanatın kaldırılması
3 Mart 1924	Halifeliğin kaldırılması
3 Mart 1924	Şer'îye ve Evkaf Vekâletinin (Din İşleri ve Vakıflar Bakanlığı) kaldırılması
3 Mart 1924	Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi
11 Mart 1924	Medreselerin kapatılması
30 Kasım 1925	Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması
17 Şubat 1926	Medeni Kanun'un kabul edilmesi
10 Nisan 1928	Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan "Devletin dini İslâm'dır." ifadesinin kaldırılması
10 Nisan 1928	Milletvekillerinin "Vallahî, Billahî" diye başlayan ant içme şeklinin değiştirilmesi
5 Şubat 1937	Atatürk ilkelerinin anayasaya girmesi

- Laiklik ile ilgili gerçekleştirilen bu aşamalar Türk halkına ne gibi yararlar sağlamış olabilir?
- Eski ve yeni milletvekili ant içme şekillerini inceleyiniz. Günümüzde milletvekillerinin göreve başlarken söyledikleri ant içme metnini inceleyerek görüşlerinizi söyleyiniz.

e. İnkılapçılık İlkesi

Araştırınız

İslahat, yenilik, düzenleme ve inkılap kelimelerinin anlamlarını araştırınız.

Kavram Bilgisi

İnkılapçılık: Zamana göre geri kalmış bütün kurumların ortadan kaldırılması ve yerine ilerlemeyi, gelişmeyi kolaylaştıracak olan kurumların getirilmesi demektir.

Atatürk'e göre inkılapçılık; Türk milletini geri bırakmış, yaşama olanağı olmayan kurumları ortadan kaldırmaktır. Bunların yerine milletin ilerlemesini sağlayacak çağdaş kurumlar oluşturmaktır. Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak için yapılan büyük değişimdir. Bu konuda Atatürk "Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine, milletin en yüksek uygar gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır..."⁽⁹⁾ der.

! Unutmayınız

Modern ve çağdaş Türkiye'nin kurulmasını ve bu günlere gelmesini sağlayan ilkenin, Atatürk'ün inkılapçılık ilkesi olduğunu unutmayınız.

Atatürk'ün inkılap anlayışı; çağdaş uygarlığa ulaşma çabasında yapılan yeniliklere sahip çıkılmasını, bunların korunmasını ve yeni ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmesini öngörür. Atatürk'ün anlayışına göre inkılap, bir noktaya varıp orada durmaz, süreklidir. Yaşam şartlarına ve çağın ihtiyaçlarına uygun biçimde gelişmeye açıktır.

Atatürk'ün inkılapçılık ilkesi, Türk toplumuna aklın, bilimin ve ileri teknolojinin yol göstericiliğinde yenileşme ve gelişme yolunu açmıştır. Gerçekleştirilen inkılaplarla kişisel egemenliğe son verilerek millet egemenliğini temel alan Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Dine dayalı devlet yapısı yerine laik devlete geçilerek din ve vicdan özgürlüğü sağlanmıştır. İnkılapçılık ilkesi Türk milletine siyasi, sosyal, ekonomik yaşamda ve eğitim alanlarında yeni ufuklar açmıştır.

İnceleme / Analiz

4.4 Modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk

Atatürk'ün giydiği kıyafeti inceleyiniz. Sizce Atatürk'ün giydiği kıyafetlerle inkılapçılık ilkesi arasında bir bağlantı var mıdır?

(9) Atatürkçülük 3, s. 49.

4.2. SİYASİ ALANDA YAPILAN YENİLİKLER

a. Siyasi Alanda Neler Yapıldı?

Saltanatın Kaldırılması

Araştırınız

Saltanat yönetimi (monarşi) ile millî egemenlik kavramları arasındaki farkları araştırınız.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23 Nisan 1920'de açılmasından sonra, Türk tarihinde yeni bir dönem başladı. Bu tarihten itibaren millî egemenliğe dayalı yeni Türk devletinin temelleri atılmış oldu.

Osmanlı İmparatorluğu saltanat ile yönetiliyordu. Babadan oğula geçen bu yönetim sisteminde halkın ülke yönetiminde söz hakkı yoktu. Saltanat sistemi, aynı zamanda millî egemenlik anlayışına ters düşüyordu. Ayrıca İstanbul'daki hükümet, yurdun işgaline sessiz kalarak halkın bağımsızlık isteğini dik-kate almamıştı. Ankara'daki TBMM ise sadece vatanın bağımsızlığını değil, aynı zamanda, ülke yöneti-minde halkın söz sahibi olduğu millî egemenlik düşüncesini de gerçekleştirmek istiyordu.

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra İtilaf Devletleri, Lozan'daki barış görüşmelerine Ankara ve İstanbul hükümetlerini birlikte çağırmışlardı. İtilaf Devletleri'nin bundaki amacı, iki taraf arasındaki görüş ayrılığından yararlanarak savaşla elde edemediklerini barış görüşmelerinde gerçekleştirmekti.

Osmanlı Hükümeti'nin Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasın-da herhangi bir etkisi bulunmadığı gibi aksine Millî Mücade-le'yi engellenen yolunda girişimleri bulunmakta idi. Bu neden-le hem Ankara Hükümeti hem de halk Lozan görüşmelerine İstanbul Hükümeti'nin katılmasını istemiyordu. Zaten Osmanlı Hükümeti'nin uygulanmakta olan 1921 Anayasası'na göre Türk milletini temsil etme yetkisi de bulunmuyordu.

Osmanlı Hükümeti'nin Lozan görüşmelerine katılmak iste-mesi üzerine, halkta bir tepki meydana geldi. Mustafa Kemal, ortaya çıkan bu durumu, saltanatın kaldırılması için bir fırsat olarak gördü. Mustafa Kemal, verdiği bir önerge ile saltanatın kaldırılmasını meclise sundu. Mecliste yaşanan tartışmalardan sonra saltanat oy birliği ile kaldırıldı (1 Kasım 1922).

Saltanatın kaldırılması ile millet egemenliğinin sağlanması yolunda önemli bir adım daha atıldı. Cumhuriyet yönetimine geçmek için uygun bir ortam oluştu. Bu tarihten itibaren Os-manlı saltanatı sona erdi. Padişah Mehmet Vahdettin, 17 Kasım 1922'de ülkeden ayrılarak İngiltere'ye sığındı. Türkiye Büyük Millet Meclisi saltanatı kaldırmasına rağmen, Osmanlı soyundan Abdülmecit Efendi'yi halife seçerek halifelik kuru-munu devam ettirdi.

Soru/yorum

Saltanat kaldırıldığı hâlde halifeliğin kaldırılmamasının nedeni sizce nedir?

! Unutmayınız

1921 Anayasası ile ilk kez, ulusal egemenlik ilkesi hukuken uygulan-maya başlanmıştır.

! Unutmayınız

1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin yaptığı tek inkılap, saltanatın kaldırılmasıdır.

4.5 Son halife Abdülmecit Efendi

Ankara'nın Başkent Olması

Araştırınız

Bir şehrin başkent olması için ne gibi özellikler taşıması gerektiğini araştırınız.

İşgalci güçlere karşı direniş hareketini başlatan Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi. Ankaralılar Mustafa Kemal'in gelişini büyük coşkuyla karşıladılar. Bu tarihten itibaren Milli Mücadele'nin yönetim merkezi olan Ankara, Kurtuluş Savaşı'nda önemli günler yaşadı. Yeni devletin kuruluşunu sağlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi burada açıldı. Kurtuluş Savaşı'yla ilgili en önemli kararlar bu merkezde alındı. Kurtuluş Savaşı'nın zor günlerinde Ankara, resmen olmasa bile fiilen Türkiye Devleti'nin yönetildiği bir merkez özelliği gösteriyordu.

İstanbul'un 6 Ekim 1923'te düşman işgalinden kurtarılmasından sonra yeni bir sorunla karşılaşıldı. Bu sorun, devletin başkentinin neresi olacağı idi. Bazı kişiler İstanbul'un başkent olarak kalmasını istiyordu. Fakat Lozan Barış Antlaşması'na göre, boğazların her iki yakasında asker bulundurmamak yasaktı. Bu sebeple Ankara, güvenlik açısından ve coğrafi özelliğinden dolayı İstanbul'a göre başkent olmaya daha elverişli bir konumdaydı. Meclise sunulan bir kanun teklifi ile Ankara yeni Türk devletinin başkenti oldu (13 Ekim 1923).

4.6 Ankara Ulus Meydanı (1935)

4.7 Ankara Ulus Meydanı (2017)

Cumhuriyetin İlanı

Araştırınız

Cumhuriyet yönetiminin özellikleri hakkında bir araştırma yapınız.

Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren yakın arkadaşlarına rejimin değişeceğini ve millet egemenliğinin sağlanması gerekliliğini sık sık vurguluyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, millet egemenliğine dayanan demokratik yapıda bir devlet kurulmuştu. Fakat bu devletin yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu, koşullar uygun olmadığı için açıklanmamıştı.

Saltanatın kaldırılmasıyla yeni Türk devletinin adı ve yönetim biçimi konusunda Mecliste tartışmalar yaşandı. Lozan Barış Konferansı'nda, İtilaf Devletleri ülke içindeki bu durumdan yararlanmak istediler. Bu durum karşısında TBMM, 1 Nisan 1923 tarihinde, milletvekili seçimlerinin yenilenmesine karar verdi. Yapılan seçimler sonucunda ikinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarına başladı (11 Ağustos 1923).

Yeni açılan Meclis, imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nı görüşerek onayladı. Ayrıca, 13 Ekim 1923

tarihinde, Ankara'nın Türk devletinin başkenti olmasına karar verdi. Kurtuluş Savaşı'nın her yönüyle tamamlanmasından sonra, sıra yeni Türk devletinin adının konmasına geldi.

Ülkeyi yöneten hükümetin adı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" idi. Bu sistemde meclis başkanı aynı zamanda devlet başkanlığı görevini de yürütüyordu. Bakanlar da mecliste yer alan milletvekilleri arasından seçiliyordu. Bakanların seçimi, mecliste tartışmalara ve çekişmelere sebep oluyordu. Bu durum hükümetin kurulmasını zorlaştırırken ülkede hükümet bunalımının yaşanmasına da sebep oluyordu. Nihayetinde 1923 yılının sonbaharında Ali Fethi Bey başkanlığındaki Bakanlar Kurulunun görevden ayrılması, ülkede bir hükümet bunalımını ortaya çıkarmıştı.

Mustafa Kemal, gelişmeleri değerlendirerek cumhuriyeti ilan etmenin zamanı geldiğini düşündü. 28 Ekim akşamı yaptığı bir toplantıda arkadaşlarına "**Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz.**" diye açıklamada bulundu. O gece, İsmet İnönü ile birlikte hazırladıkları Anayasa'da değişikliği öngören kanun tasarsını, ertesi gün Meclise sundular. "**Türkiye Devleti'nin hükümet şekli cumhuriyettir.**" maddesini de içeren kanun tasarı Mecliste oy birliğiyle kabul edildi. Bu madde, aynı zamanda Anayasa'nın birinci maddesine eklendi. Böylece cumhuriyet ilan edilerek yeni devletin adı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti oldu (29 Ekim 1923). Sıra bu yeni Cumhuriyet'in cumhurbaşkanını seçmeye gelmişti. Mecliste yapılan oylama sonucuna göre Gazi Mustafa Kemal Paşa, Meclisteki tüm milletvekillerinin oyunu alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildi. Atatürk, cumhurbaşkanı seçildikten sonra Mecliste yaptığı konuşmada "**Türkiye Cumhuriyeti, mutlu, başarılı ve muzaffer olacaktır.**" demiştir.

Sıra Sizde

Cumhuriyetin ilanı ile yönetim alanında nelerin değiştiğine yönelik aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Eski Meclis Hükümeti Sistemi	Yeni Kabine Sistemi
<ul style="list-style-type: none"> • Meclis Başkanı başka hangi görevi de yürütüyordu? 	<ul style="list-style-type: none"> • Hükümeti kurmakla kim görevlidir?
<ul style="list-style-type: none"> • Bakanlar nasıl seçiliyorlardı? 	<ul style="list-style-type: none"> • Bakanları kim seçer?
	<ul style="list-style-type: none"> • Cumhurbaşkanı nasıl seçilir?

4.8 Atatürk mecliste konuşma yaparken

Halifeliğin Kaldırılması

Araştırınız

Halifelik kurumunun oluşumu hakkında bir araştırma yapınız.

Halifelik, İslam devletlerinde oluşturulan siyasi bir kurumdur. İslam tarihinde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ölümünden sonra devletin başına geçen kişilere "halife" deniliyordu. Dört Halife Dönemi'nde halifeler seçimle devlet yönetimine geliyorlardı. Halifelik, Emeviler'den itibaren babadan oğula geçmeye başlayarak saltanata dönüştü. Abbasiler Dönemi'nde birden fazla İslam devletinin bulunması, aynı anda birkaç halifenin de ortaya çıkmasına sebep oldu. Abbasiler, bu devletler üzerinde otorite sağlayabilmek amacıyla halifelik kurumuna dinî özelliğinin yanı sıra, siyasi bir özellik de kazandırdılar.

Sonraki dönemlerde Osmanlı padişahları tarafından halifelik unvanı, dinî ve siyasi amaçlarla kullanıldı. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde II. Abdülhamit tarafından uygulanan İslamcılık politikası ile halifelik kurumu kullanılarak İslam devletleri üzerinde etkili olunmaya çalışıldı.

1 Kasım 1922'de TBMM, saltanatı kaldırmış fakat halifeliğin devamına karar vermişti. Çünkü toplumsal ortam, halifeliğin kaldırılması için henüz hazır değildi. Ayrıca İngilizlere sığınan Vahdettin'in halifelik unvanını kullanmasını önlemek için de Osmanlı soyundan olan Abdülmecit Efendi, TBMM tarafından halife seçilmişti.

Halifelik, siyasi açıdan cumhuriyetçi ve laik yönetim biçimiyle bağdaşmıyordu. Cumhuriyetin ve yapılacak yeniliklerin önündeki bu engelin, bir an önce kaldırılması gerekiyordu. Bu arada, cumhuriyet yönetimini benimsemeyen bazı saltanat yanlıları, Halife Abdülmecit Efendi etrafında toplanmaya başlamıştı. Abdülmecit Efendi de çevresinden aldığı güçle padişah gibi davranıyor ve saltanat propagandası yapıyordu.

Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve çağdaş bir yapıya kavuşması için halifeliğin kaldırılmasına karar verdi. Bu amaçla Türkiye Büyük Millet Meclisine verilen önerge, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilerek halifelik kaldırıldı.

! Unutmayınız

Halifeliğin kaldırılması ile devlet yapısında laikliğe geçişin en önemli aşamalarından biri gerçekleştirilmiş oldu. Ülkede, çağdaşlaşma yolunda yapılacak inkılaplar için elverişli bir ortam hazırlandı. Ümmetçilik anlayışı tamamen sona erdirilerek millî egemenlik ilkesi pekiştirildi.

4.9

Son halife
Abdülmecit Efendi

Şer'îye ve Evkâf Vekâletinin Kaldırılması

Erkân-ı Harbiye Vekâletinin Kaldırılması

Sıra Sizde

Aşağıda boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

- Şer'îye ve Evkâf Vekâleti kaldırılarak yerine ..... vakıf işlerine bakması için ..... kuruldu. Erkân-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak yerine ..... oluşturuldu.

b. 1924 Anayasası: Cumhuriyetin İlk Anayasası

Metin İnceleme

Neden Yeni Bir Anayasa?

1921 Anayasası'nda halk egemenliğine dayanan bir yönetimden bahsediliyorsa da devletin yönetim biçimi ile ilgili herhangi bir madde bulunmuyordu. Üstelik saltanat devam ettiği ve yeni bir rejim adı belirlenmediği için devletin adı dahi Büyük Millet Meclisi Hükümeti idi. Bu durum önemli sıkıntıların yaşanmasına neden oluyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra, ülkenin içinde bulunduğu yeni duruma uygun olarak hazırlanan 1924 Anayasası yürürlüğe girdi. Atatürk'ün cumhuriyetin ilanından sonra yaptığı tüm inkılaplar, bu Anayasa içerisinde tek tek yerini aldı. 1924 Anayasası, cumhuriyet tarihinde en uzun süre yürürlükte kalan anayasa oldu.

1924 Anayasası'nın bazı maddeleri şunlardır:

- Türkiye Devleti bir cumhuriyettir.
- Türkiye Devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.
- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.
- Türk milletini ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.
- Yasama yetkisi ve yürütme gücü, Türkiye Büyük Millet Meclisinde belirir ve onda toplanır.
- Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır.
- Meclis, yürütme yetkisini, kendi seçtiği cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. Meclis, hükümeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir.
- Yargı hakkı, millet adına, usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.

www.tbmm.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

Sıra Sizde

Aşağıda verilen 1921 ve 1924 anayasalarına ait bilgileri inceleyiniz.

	Yasama	Yürütme	Yargı	Uygulama
1921 Anayasası	Büyük Millet Meclisi	Büyük Millet Meclisi Hükümeti	Büyük Millet Meclisi	Güçler birliği ilkesi
1924 Anayasası	Türkiye Büyük Millet Meclisi	Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu	Bağımsız Mahkemeler	Güçler ayrılığı ilkesi

- 1921 ve 1924 anayasaları arasında ne gibi farklar bulunmaktadır?
- Sizce 1921 Anayasası'nda güçler birliği ilkesi neden uygulanmış olabilir?

4.3. HUKUK ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER**Araştırınız**

Hukuk devletinin sahip olduğu özellikler ile ilgili bir araştırma yapınız.

a. Neden Hukuk?

İnsanlar arasındaki sosyal ilişkileri, insanların birbirine karşı olan sorumluluklarını ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar bütününe "hukuk" adı verilmektedir. Toplumun gereksinimlerine cevap veren hukuk kuralları, toplumun güvenli ve huzurlu olarak yaşamasını sağlar. Osmanlı Devleti'nde çoklu hukuk sistemi mevcuttu. Bu sistemde şer'i mahkemeler, Batı tarzı mahkemeler ve azınlıklara ait mahkemeler yer alıyordu. Ülkede farklı mahkemelerin bulunması karmaşaya neden olmakta idi. Bu durum cumhuriyet yönetiminin olmazsa olmazları olan millî egemenlik ve eşitlik ilkesi ile çelişiyordu.

b. Medeni Kanun

Kavram Bilgisi

Medeni Kanun: Medeni kanun, kişilerin tüm yaşam ilişkilerini özel hukuk açısından düzenleyen, toplum ve insan yaşamında çok önemli bir yer tutan kanundur. Kişilerin hak ve ödevleri, ailenin kuruluşu, miras ilişkilerinin düzenlenmesi Medeni Kanun'un konuları içine girer.

Türk milletinin temel ihtiyaçları dikkate alınarak hukuk alanında inkılaplar gerçekleştirilmeli ve ülkede hukuk birliği sağlanmalı idi. Bir an önce hukuk kurallarının çağdaş yaşamın gereklerine göre değişmesi ve laik bir yapı kazanması gerekiyordu. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, hemen her alanda olduğu gibi hukuk alanında da yeniliklere girilmiş ve yapılacak yeniliklerle ilgili çalışmalar başlatılmıştı.

Cumhuriyetin ilanından sonra hukukun laikleşmesi gerektiği düşünülmesine rağmen, hâlen Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan ve **Mecelle** adı verilen medeni kanun uygulanmaktaydı. Mecelle, değişen ve gelişen Türk toplumunun gereksinimini karşılamıyordu.

Mustafa Kemal, Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak için pek çok inkılap gerçekleştirmek istiyordu. Fakat yeniliklere ve yenileşmeye çok fazla açık olmayan mecelle adındaki kanun, bu gelişmelerin önünde engel olarak görülüyordu.

Yapılan çalışmaların sonucunda, çok az bir değişiklikte İsviçre yasalarından alınan **Türk Medeni Kanunu** 17 Şubat 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edildi. Kanun, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girdi.

Unutmayınız

Mecellenin yerine yeni bir kanun hazırlanması gerekiyordu. Fakat yeni kanunun hazırlanması uzun bir zaman alacaktı. Bu sebeple Avrupa'dan Türk toplumunun yapısına uygun bir medeni kanunun alınması uygun görüldü. Yapılan incelemeler sonucunda İsviçre Medeni Kanunu'nun alınmasına karar verildi. Bu kararın verilmesinde İsviçre Medeni Kanunu'nun;

- Türk kültür yapısına uygun olması,
- En son hazırlanan kanunlardan biri olması,
- Laikliğe uygun olması gibi özellikleri dikkate alındı.

4.10 İstanbul Üniversitesinden çıkan öğrenciler

Ne Değişti?	
Mecellede Ne Vardı?	Medeni Kanun'da Ne Var?
Din kurallarına göre karar verilen konulara yer verirdi.	Laiklik ilkesini temel alır. Hukukta bütün Türk vatandaşlarını kapsayacak şekilde kadın - erkek eşitliğini esas alır.
Sadece eşya ve borçlar hukukunu esas alırdı.	Aile içi hukuk kurallarına yer verir. Evlenme, boşanma gibi konuları içermenin yanında çocukların haklarını da korur.
Kız çocukları erkek çocuklardan daha az miras alırdı.	Mirastan kadın ve erkek eşit oranda pay alır.
Mahkemelerde kadınların şahitliği kabul edilmiyordu.	Mahkemelerde kadın ve erkeklerin şahitliğinde eşitlik ilkesi uygulanır.
Erkekler birden fazla kadınla evlenebiliyordu.	Tek eşli evlilik ve resmî nikâh zorunluluğu vardır. Kadınlara iş hayatında istediği mesleği seçme ve yapma hakkı tanır.

! Unutmayınız

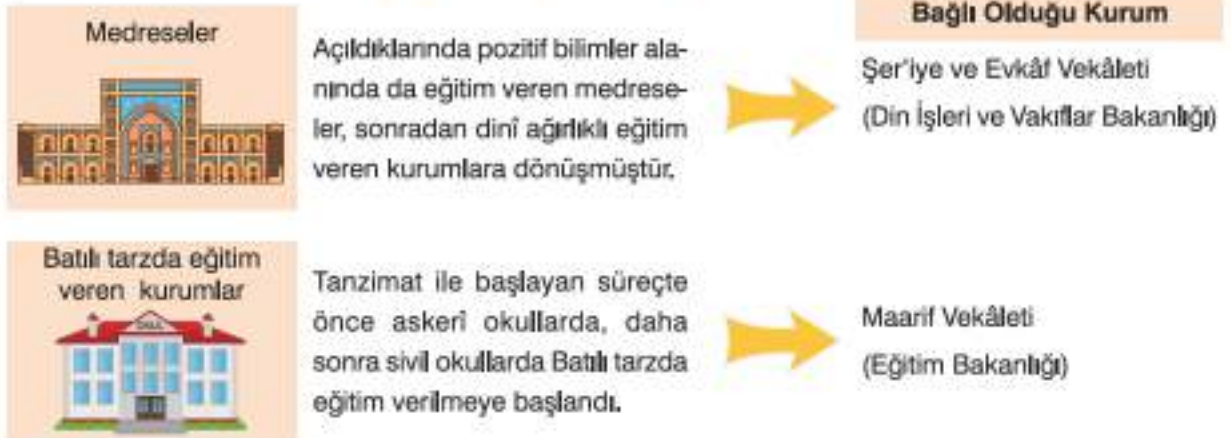
Medeni Kanun ile Türk kadını sadece hukuk alanında haklarına kavuşmadı. Aynı zamanda, kadının sosyal hayattaki ve iş hayatında statüsü artırılarak erkeklerle eşitlenmiş oldu.

Yenilenen bu kanunla Türk hukuku, din kurallarına dayanmayan, örneğini Batı'dan alan laik, çağdaş ve modern bir yapıya kavuştu. Ayrıca İtalya'dan alınan Ceza Kanunu (1926), İsviçre'den alınan Ticaret Kanunu (1929), Almanya'dan alınan Ceza Muhakemeleri ve Deniz Ticaret Kanunu (1932), yine İsviçre'den alınan İcra ve İflas Kanunu (1932) ile hukuk alanında önemli adımlar atılmıştır. Türk kadını, Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesi ile sosyal ve ekonomik yönden kalkınmış ülkelerin kadınlarının sahip oldukları hakları elde etmiştir.

4.4. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

a. Eğitim Alanında Neler Yapıldı?

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Kanunu)

❓ Soru/yorum

Bir ülkede iki farklı tarzda eğitim kurumu varsa eğitim birliği veya kültür birliği oluşur mu? Neden?

Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilecek olan inkılaplar arasında eğitim önemli bir yere sahipti. Çünkü Osmanlı Devleti'nden kalan eğitim sistemi, cumhuriyetin ilkeleri ile bağdaşmamaktaydı. Atatürk, öğretim birliği sağlanmadan sosyal bütünleşmenin ve çağdaşlaşmanın gerçekleşmeyeceği inancında idi.

Atatürk, hem eğitim ve öğretimdeki düzensizliği ortadan kaldırmak hem de gerçekleştirilen inkılapları yerleştirmek ve geliştirmek istiyordu. Bu amaçla ülkedeki okulların bir çatı altında toplanmasına karar verdi. 3 Mart 1924 tarihinde, **Tevhid-i Tedrisat Kanunu** (Öğretim Birliği Kanunu) TBMM'de kabul edildi. Böylece medreseler kaldırılarak ülkede eğitim öğretimde birlik sağlandı. Ülkedeki bütün okullar devlet denetimine alınarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Bu gelişmelerle eğitim, Atatürk'ün arzuladığı millî, laik, çağdaş ve bilimsel esaslar çerçevesinde yeniden düzenlendi. Ülkede, Batılı ve modern eğitim veren ilköğretim okulları, liseler ve meslek liseleri ile üniversite gibi çağdaş öğretim kurumları açıldı.

! Unutmayınız

Millî Eğitim

İnsanların, doğuştan sahip oldukları bazı yetenekleri vardır. Bu yetenekler yaratılış icabı kişiden kişiye değişir. Bu aşamada eğitim için; bir insanın davranışında, beceriler ve kazanımlar yoluyla istenilen değişimi sağlama sürecidir diyebiliriz. Bu süreç, ailede başlar, okulda devam eder, çevrede iyice pekişir ve son olarak toplumda hak ettiği değeri ve saygıyı bulur.

Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ancak eğitimle gerçekleşebilir. Bu sebeple her millet, gençlerini geleceğe hazırlamak için bir eğitim sistemi seçer. Buna "**millî eğitim**" adı verilir.

Türk Millî Eğitimi

- Temelini akılcılık ve bilimsellik oluşturur.
- Toplum hayatına uyum sağlayan, kişilik sahibi iyi vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar.
- Ülke bütünlüğümüzün devam etmesini, millî birlik ve beraberliğimizin sağlanmasını esas alır.
- Millî varlığımızın ve kültürümüzün korunmasını, kendisine hedef belirler.

Harf İnkılabı

Yazı, toplumda duygu ve düşüncelerin anlatımını sağlayan önemli bir araçtır. Bu sebeple kullanılan alfabe, toplumun diline uygunluk göstermelidir. Dil ve alfabe birliği sağlayan toplumlarda okuma yazma kolay öğrenilir, kültür ve düşünce yaşamı gelişir.

Araştırınız

4.11 Çivi yazısı

4.12 Mısır yazısı

4.13 Köktürk alfabesi

4.14 Arap alfabesi

Tarih boyunca çeşitli uygarlıklar, kendilerini daha iyi ifade edebilmek amacıyla alfabeler oluşturmuşlardır. Uygarlıkların tarih boyunca neden farklı alfabeler kullandıkları ile ilgili bir araştırma yapınız.

Orta Asya'da yaşayan Türkler, kendilerine ait milli alfabeler kullanmışlardır. Göktürk alfabesi Türklerin kullandıkları ilk alfabedir. Daha sonraları Uygur alfabesini kullanan Türkler, İslamiyetle birlikte Arap alfabesine geçtiler.

Cumhuriyetin kabul edilmesiyle birlikte, toplumdaki eğitim ve kültür sorunları birer birer çözümlenmeye başlandı. Öncelikle ülkede eğitim alanındaki geri kalmışlığı ortadan kaldırmak gerekiyordu. Arap alfabesiyle bunu gerçekleştirmek ise çok zordu. Zor öğrenilen bir alfabe ile düşük olan okuryazar oranını artırmak kolay olmayacaktı. Bu nedenle, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmek için bir an önce Latin alfabesine geçmek gerekiyordu. Çünkü çağdaşlaşmak için yeterince zamanı olmayan Türk toplumunun kolay öğrenilebilen yeni bir alfabe-ye ihtiyacı vardı.

Alfabe konusunda çalışmalar yapmak amacıyla 1927 yılında, Atatürk'ün öncülüğünde bir Alfabe Komisyonu kuruldu. Ayrıca bu komisyonun adına "Dil Encümeni" ifadesi de eklendi. Bu komisyon alfabe değişikliği ile ilgili yapılması gerekenleri anlatan bir "Elifba Raporu" hazırladı. Bu rapor ve yapılan çalışmalar sonucunda Latin harflerinden yararlanılarak yeni Türk alfabesi oluşturuldu.

? Bunları biliyor musunuz?

Ülkemizde okuryazar oranı 1927 yılında %10,6 iken 2016 yılında 96,5 olmuştur.

www.tuik.gov.tr

4.15 TBMM'nin Atatürk'e armağan ettiği alfabe

Alfabenin yenilenme çalışmalarına katkıda bulunan Atatürk, 9 Ağustos 1928'de İstanbul Sarayburununda yaptığı bir toplantıda yeni Türk alfabesini büyük bir heyecan içinde halka tanıttı. Atatürk, yaptığı konuşmada; **"Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalçıya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milliyetçilik görevi biliniz. Bu görevi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir sosyal toplumun yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni, doksani bilmezse bu ayıptır."**(10) demiştir.

Türk toplumunun ve eğitiminin önündeki engellerden birini daha aşmak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1928'de **Yeni Türk Harfleri Hakkında Kanun'u** kabul etti.

Millet Mektepleri Açılıyor

Yurt genelinde yeni alfabenin öğretilmesi, halkın eğitim ve kültür seviyesinin yükseltilmesi için hızlı bir çalışma başlatıldı. Bu amaçla, 24 Kasım 1928 tarihli bir genelge ile ülkenin her yanında **Millet Mektepleri** açıldı (1 Ocak 1929). Buralarda okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma yazma öğretilirdi. Atatürk, çıktığı yurt gezilerinde yazı tahtasının başına geçerek millete öğretmenlik yaptı. Ülkede okuma yazma bilenlerin sayısı kısa bir sürede hızla arttı. Gittiği her yerde topluma yeni alfabeyi tanıtan Atatürk'e, Millet Mekteplerinin Başöğretmeni unvanı verildi (24 Kasım 1928). Ayrıca Millet Mekteplerinin kuruluş tarihi olan 24 Kasım, ülkemizde 1981 yılından itibaren "Öğretmenler Günü" olarak kutlanmaktadır.

4.16 Başöğretmen Atatürk (Kayseri, 1928)

Soru/yorum

Atatürk'e başöğretmen unvanı sizce neden verilmiştir? Görüşlerinizi söyleyiniz.

Türk Tarih Kurumunun Açılması

Araştırınız

Millî tarih bilinci ile toplumsal dayanışma arasında bir bağ var mıdır? Araştırınız.

Kavram Bilgisi

Millî tarih: Türk kültürünün temellerinden biri de Atatürk'ün milliyetçilik ilkesine dayanan millî tarihtir. Atatürk, Türk kültürünün geliştirilmesi ve yükseltilmesi yolunda, tarih çalışmalarına önem vermiştir. Bunun sebebi, ortak bir tarihin, bir milletin oluşmasında en etkin öğeler arasında yer almasıdır. Millî tarih bilinci aynı zamanda bir arada ve bağımsız yaşamının da başlıca dayanağıdır.

(10) Ülkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 146, 147.

Türk Tarih Kurumunun Açılma Nedeni

Yeni Türk devletinde tarih anlayışı, Atatürk'ün milliyetçilik düşüncesini temel alıyordu. Dolayısıyla İslam tarihi ve Osmanlı tarihi yerine, millî tarih ön planda tutulmalıydı. Bu arada Avrupalı bazı tarihçiler, Türklerin san ırktan olduklarını ve uygarlığa herhangi bir katkıda bulunmadıklarını iddia ediyorlardı. Atatürk, Avrupalı tarihçilerin bu görüşlerinin doğru olmadığını tüm dünyaya kanıtlamak istiyordu. Bütün bunları gerçekleştirebilmek için kişisel değil, örgütlü bir çalışmaya ihtiyaç vardı. Atatürk, hemen bu konuda çalışmalara başladı.

Türk tarihini araştırmak, bilimsel yöntemlerle ortaya koymak ve tarih bilincini geliştirmek amacıyla, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kuruldu (1931). Bu Kurum daha sonra, Türk Tarih Kurumu adını aldı.

Türk Tarih Kurumu Neler Yaptı?

Türk Tarih Kurumu, millî bir toplum olma yolunda millî tarih anlayışını benimsemiş ve bu yolda önemli çalışmalar yapmıştır. Bu Kurum, yaptığı çalışmalarla Türk tarihinin çok eskilere dayandığını, Türk milletinin yüksek bir uygarlığa sahip olduğunu ve uygarlıkların gelişmesine katkıda bulunduğunu tüm dünyaya bilimsel yollardan ispat etmiştir.

4.17 Atatürk, Marmara Köşkü'nde Türk Tarih Kongresi'ne katılan tarih öğretmenleri ile birlikte (8 Temmuz 1932)

Soru/yorum

Türk Tarih Kurumunun yukarıda verilen logosunu inceleyiniz. Kurumun bu logoyu seçmesinin nedeni sizce nedir?

Türk Dil Kurumunun Açılması

Araştırınız

Türk Dil Kurumunun günümüzde yaptığı faaliyetler hakkında bir araştırma yapınız.

Kavram Bilgisi

Dil: İnsanlar arasında iletişim kurulmasını, sosyal ilişkilerin ve kültürel yaşamın oluşmasını sağlayan önemli bir araçtır. Ayrıca kültürel değerlerin sonraki kuşaklara aktarılmasında hayati öneme sahiptir. Dil, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında ve millet olmada en temel etkenlerden biridir. Türk dili, tarih boyunca büyük değişiklikler geçirerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Türk Dil Kurumunun Açılma Nedeni

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk dili yeterince gelişmemişti. Çünkü bu dönemde bilim, edebiyat ve resmî yazışma dili olarak Osmanlı Türkçesi de denilen Osmanlıca kullanılıyordu. Osmanlıca, Arapça ve Farsçanın etkisi altında olan bir aydın dili idi. Halk ise günlük yaşamda Türkçe konuşmaya devam ediyordu. Dil konusundaki bu ikilik, toplum ile devlet arasındaki bağın kopmasına, Türk dilinin geri kalmasına sebep oluyordu. Ayrıca dil birliğinin olmaması ülkede aynı kültürün yaşanmasını, insanların kaynaşmasını ve millî bütünlüğü engelliyordu.

Atatürk, Türkçenin dünya dillerinin en kökü ve gelişmiş dillerinden biri olduğuna inanıyordu. Bu inançla millî bir dil politikası geliştirdi. Atatürk, Türkçenin gelişmesi ve millî bir dil olması için çalışmalar başlattı.

- Türkçeyi yabancı kelimelerden arındırmak,
- Türk dilinin zenginliğini ortaya çıkarmak,
- Türkçe'nin bilim dili olması için çalışmak,
- Yeni Türkçe kelimeler türetmek,
- Yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılığı gidermek,
- Millî kültürü geliştirmek amacıyla 1932 yılında, Türk Dil Kurumu kuruldu.

Bu kurum, bilimsel yöntemler kullanarak Türk dili üzerinde çalışmalar yaptı. Halkın konuştuğu Türkçeyi yazı diline dönüştürerek millî dilin önem kazanmasını sağladı. Atatürk'ün çoğu zaman yakından izlediği derleme ve tarama çalışmaları sonucunda, binlerce yeni kelime güncel kullanıma yeniden kazandırıldı.

Sıra Sizde

Türk Dil Kurumu Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak için yabancı kelimelere Türkçe karşılıklar bulmaya çalışmaktadır. Siz de aşağıda verilen örnekleri inceleyerek yabancı kelimelerin Türkçe karşılıklarını bulmaya çalışınız.

Yabancı kelime	Türkçe karşılığı	Yabancı kelime	Türkçe karşılığı
Faks	Belgegeçer	Bilboard	.....
Selfie	Özçekim	Ajanda	.....
Navigasyon	Yolbul	Zapping	.....
Prime time	Altın saatler	Fitness	.....

4.18 Atatürk, Türk dili ile ilgili çalışmalara başkanlık ederken

b. Üniversite Reformu

Araştırınız

Osmanlı Devleti zamanındaki üniversite eğitimi hakkında bir araştırma yapınız.

Bir ülkenin ilerlemesi ve kalkınmasında üniversiteler önemli bir yere sahiptir. Başka bir ifade ile üniversiteler, araştırma yolu ile insanlığa yeni bilgiler kazandırmak ve bireyin toplumsallaşmasını sağlamak gibi görevleri yerine getirmektedir.

Osmanlı Devleti döneminde, üniversite eğitimi çalışmalarını sürdüren Darülfünuna bağlı hukuk, tıp, edebiyat ve fen fakülteleri eğitim öğretim vermekteydi. Ayrıca, Mülkiye Mektebi, Orman Mektebi, Baytar Mektebi gibi yüksek okulları vardı. Bunların yanında, Deniz ve Kara Harp Okulu gibi ordunun personel ihtiyacını karşılamak amacıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerini devam ettiren kurumlar da bulunmaktaydı.

Atatürk, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin felsefesine uygun üniversitelerin kurulması için çalışmalar yapılması amacıyla bir komisyon kurulmasını istedi. Yapılan çalışmaların sonucunda, İsviçreli Prof. Dr. Albert Malche (Albert Malşe) ülkemize davet edildi ve konu ile ilgili bir çalışma yapması istendi. Albert Malche, yapmış olduğu çalışmalar sonucunda bir rapor hazırladı. Bu raporun bazı maddeleri şunlardır:

- Üniversitelerde başarının sağlanması için mutlaka dil derslerine önem verilmelidir.
- Üniversitelerde görevli öğretim üyelerinin bilimsel seviyeleri yükseltilmelidir.
- Üniversitelere öğrenci alınırken sınav sistemi uygulanmalıdır.
- Üniversitelerde sosyal tesisler (spor alanları, pansiyon, yemekhane) yapılmalıdır.
- Bilimsel çalışmaların daha yaygın hâle gelmesi için kongre ve konferanslar düzenlenmelidir.

Bu rapor, ülkemizde ilk üniversite reformunun başlatılmasını sağladı. Malche'nin raporu doğrultusunda, 1933 yılında Darülfünun kapatılıp yerine İstanbul Üniversitesi açıldı. 1936 yılında bu üniversite-deki fakülte sayısı artırılarak beşe çıkarıldı.

Yeni Açılan Eğitim Kurumları

1925 → Ankara Hukuk Fakültesi

1926 → Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü

1935 → Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

1936-1937 → İstanbul'daki Mektebi Mülkiye, Ankara'ya taşındı. Okulun adı Siyasal Bilgiler Fakültesi oldu.

4.19 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi

Gerçekleştirilen üniversite reformu ile araştıran, bilimsel çalışmaların rehber edinen yeni eğitim kurumları ülke genelinde hızla yayıldı. Bilim ve teknoloji alanında önemli ilerlemeler kaydedildi. Yeni ders kitaplarının hazırlanmasında çağdaş metotlar kullanıldı. Üniversite ve yüksek okullar, kendi bünyelerinde halka yönelik konferanslar düzenleyerek Türk milletinin aydınlanması için önemli çalışmalar başlattılar.

c. Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Spora Verdiği Önem

Atatürk ve Güzel Sanatlar

Görüşünü Söyle

Atatürk'ün **"Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir."** (www.atam.gov.tr) sözünden ne anlıyorsunuz? Bu söz ile ilgili görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Güzel sanatların amacı, insanların birbirlerini sevmelerini, gelecek kuşaklar için çalışmalarını ve kalıcı eserler vermelerini sağlamaktır. Sanatkâr, bu görevi başarırsa hem kendi milletine hem de insanlığa karşı sorumluluğunu yerine getirmiş olur. Atatürk, sanat ve sanatkâra verdiği önemi şu sözleriyle dile getirmiştir:

"Efendiler!.. Hepiniz milletvekili olabilirsiniz! Bakan olabilirsiniz! Hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz fakat sanatkâr olamazsınız."⁽¹¹⁾

Atatürk, müzik öğretmeni yetiştirilmesi amacıyla Ankara'da, 1924 tarihinde Musiki Muallim Mektebi'nin açılmasını sağlamıştır. Bazı öğrenciler de müzik eğitimi almak için yurt dışına gönderilmiştir.

1934 yılında yapılan bir düzenleme ile Millî Musiki ve Temsil Akademisi kuruldu ve Musiki Muallim Mektebi de bu Kuruma bağlandı. Daha sonra, bu Enstitü, 1937 - 1938 öğretim yılından itibaren Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Müzik Bölümü adını aldı. Okul hâlen Gazi Üniversitesine bağlı Müzik Eğitimi Bölümü olarak sanatçı ve öğretmen yetiştirmeye devam etmektedir. Bu Enstitü ülkemizde müzik alanında önemli çalışmalar gerçekleştirdi. Diğer yandan, çağdaş anlamda ilk orkestra olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası da 1932 yılında kuruldu. Orkestra, konserler vermeye başladı.

4.20 Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

Atatürk, Türk resminin gelişmesi amacıyla, yurt dışında eğitim alan ressamları, eski adı Sanayiinefise Mektebi olan Güzel Sanatlar Okulunda görevlendirdi. Cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılı nedeniyle ülkemizin dört bir yanına **"Yurt Gezileri"** adı altında ressamlar gönderildi. Bu ressamların yapmış olduğu tablolar, Ankara'da, 1933 yılında **"Türk İnkılap Sergisi"** adı ile sergilendi. Bu serginin açılışını bizzat Atatürk yapmıştır. Sergideki resimlerde özellikle **"Kurtuluş Savaşı ve Atatürk İnkılapları"** konu olarak seçilmiştir.

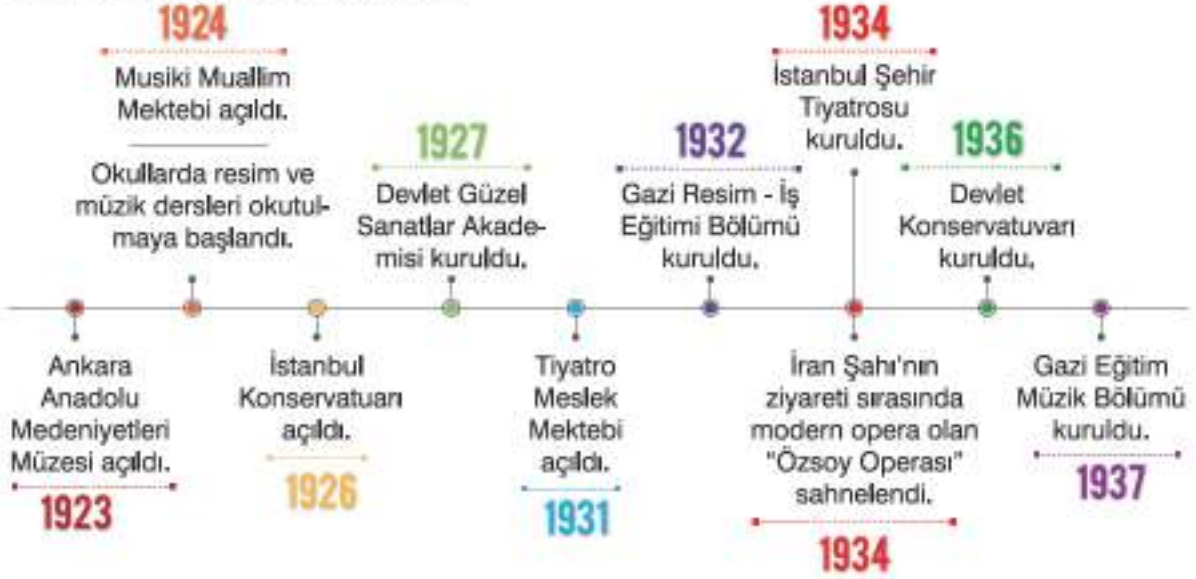
(11) <http://www.atam.gov.tr/duyurular/guzel-sanatlar>

Sanal Gezi

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Resim Heykel Müzesine ait İnternet sayfasını ziyaret ederek "Yurt Gezileri"ne katılan ressamalara ait resimleri inceleyiniz. Bu resimleri yapan ressamlar hakkında bir araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bunları Biliyor musunuz?

Kültür ve Sanat Alanında Yapılanlar

Atatürk ve Spor

Atatürk, sanatın yanı sıra, küçük yaştan itibaren büyük bir sevgiyle bağlı olduğu sporla da yakından ilgilenmiştir. Sporun toplum tarafından sevilmesi için gerekli çalışmaları başlatmıştır.

İlk olarak 1922 yılında "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı" adı ile yeni bir teşkilatın kurulmasına, devletin sporu ve sporcuyla maddi ve manevi anlamda desteklemesine karar verildi.

Atatürk, spor alanında da öğretmenlerin yetiştirilmesi için İstanbul'da Çapa Muallim Mektebinde ve Gazi Eğitim Enstitüsünde Beden Eğitimi Bölümlerinin açılışını gerçekleştirdi. Çapa Muallim Mektebinde bir kurs açılarak başına Avrupa'da beden eğitimi öğrenimi görmüş Selim Sırrı (Tarcan) Bey getirildi. Böylece ülkemizin ihtiyacı olan beden eğitimi öğretmenlerinin yetiştirilmesi planlandı.

Atatürk'ün, bütün spor dallarına ilgi duymasına rağmen, ata sporumuz olan atlı sporlara özel bir merakı vardı. Atatürk, bu alandaki sporcuları her zaman destekleyerek Türk atlı sporunun gelişmesi için ekonomik açıdan destek olmuştur. Atatürk, Türk sporcularının Olimpiyat Oyunlarına katılmaları için her türlü gayreti göstermiştir. Bu amaçla Türk sporcuları 1924 yılında Paris'te düzenlenen olimpiyat oyunlarına katılmışlar; atletizm, bisiklet, eskrim, futbol, güreş ve halter dallarında yarışmışlardır. Atatürk, spor ve sporcu hakkındaki görüşünü ise şu şekilde belirtmiştir:

"Spor, yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü sayılmaz. İdrak ve zekâ, ahlak da bu işe yardım eder. ... Ben, sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim."⁽¹²⁾

(12) Prof. Dr. Ülkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 329.

4.21 Biricilik sporu

4.5. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

a. Toplumsal Alanda Yaşanan Değişim

Şapka İnkılabı ve Kıyafette Değişiklik

Araştırınız

Osmanlı Devleti döneminde toplumun giyim şekli hakkında bir araştırma yapınız.

İnsanların yaşam biçimini ve kültürünü ortaya koyan kıyafet, çeşitli dönemler boyunca değişiklik göstermiştir. İnsanoğlu için önemli ve zorunlu bir ihtiyaç olan kıyafet, millî kültüre ve coğrafi özelliklere göre çeşitli biçim ve görünümler almıştır.

Osmanlı Devleti'nde kıyafet konusunda bir birlik yoktu. Bilim insanları, devlet adamları, şehirli ve köylüler aynı kıyafetler giyiyordu. Osmanlı Devleti'nde ilk defa II. Mahmut, memurlara ve askerlere aynı biçimde kıyafet giyme zorunluluğu getirdi. Ayrıca memurların pantolon ve fes giymesi de zorunlu tutuldu.

Atatürk, Türk milletini her alanda uygar bir toplum düzeyine ulaştırmayı amaçlıyordu. Bu sebeple Türk milletinin, dış görünümü ile de çağdaş olması gerekiyordu. Bu konuda Atatürk ...**"Medeniyim diyen Türkiye'nin hakikaten medenî olan halkı; baştan aşağıya, dış görünüşüyle bile medenî ve olgun insanlar olduğunu fiilen göstermeye mecburdurlar."**⁽¹³⁾ diyerek Türk toplumunda kılık kıyafet değişiminin modernleşme için bir ihtiyaç ve zorunluluk olduğunu vurgulamıştır.

(13) Atatürkçülük III, s. 146.

4.22 Atatürk, çiftlikte bir etkinlikte

Atatürk, her yenilik hareketinde olduğu gibi kılık kıyafet konusunda da Türk halkına öncülük yaptı. 1925 yılında Kastamonu'ya yaptığı bir gezi sırasında ilk kez şapka giyerek halka tanıttı. Atatürk'ün giydiği şapka, halk arasında kısa sürede benimsendi. Toplumda şapka giyimi yaygınlaştı.

25 Kasım 1925 tarihinde, Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun kabul edilerek fes ve kalpak giyilmesi yasaklandı. Kadınlar da yeni bir kanun çıkarılmasına gerek kalmadan giydikleri peçeli kıyafetleri çıkararak çağdaş kıyafetler giymeye başladılar.

1934 yılında çıkarılan bir Kanun ile din adamlarının ibadet yerleri dışında dinî kıyafetlerle gezmeleri yasaklandı. Sadece diyanet işleri başkanı ve Türkiye'deki diğer dinlerin en yetkili kişileri dinî kıyafetleri ile ibadet yerleri dışında da dolaşabileceklerdi.

! Unutmayınız

Giyimde yapılan değişiklik, Türk halkını modern bir görünüme kavuşturdu. Kadın erkek herkes, uygar milletlerin giyim kuşamını benimsedi. Giyim kuşamdaki düzensizlik son bulurken aynı zamanda toplumdaki birlik ve beraberlik de güçlenmiş oldu.

Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması

Kavram Bilgisi

Tarikat: Tasavvufa dayanan ve Allah'a (c.c.) ulaşmak için izlenen yolların her biridir. Tarikatların kendilerine ait şeyhleri, dervişleri ve bağlı üyeleri vardır.

Tekke: Tarikat üyelerinin bir araya geldikleri, dinî tören yapılan yer, dergâh anlamındadır.

Zaviye: Küçük yerleşim yerlerinde tarikat üyelerinin bir araya geldikleri ve ibadet yaptıkları yer.

Selçuklular ve Osmanlılar zamanında Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük hizmetleri geçen tarikatlar ve bunların kurumlaşmış biçimi olan tekkeler, daha sonraki dönemlerde asıl özelliklerini kaybetti. Tekke ve zaviyeler, eskiden kültür merkezleri iken zamanla yozlaşarak bozuldu. Bu kurumlar, toplumun dinî duygularını sömürerek, yoksul ve hasta insanlara muska yazarak halkı aldatan yerler durumuna dönüştü. Ayrıca devlet içinde, din işlerinin yanında siyasi alanda da etkili duruma geldi.

4.23 > Mevlana türbesi, Konya

Tekke ve zaviyeler, cumhuriyetin ilk yıllarında, rejimi ve iç düzeni sağlamlaştırmak için yapılan inkılaplara da karşı çıkmaya başlamıştı. Oysa cumhuriyet rejiminde ve Atatürk'ün laiklik ilkesine göre, halkı aldatan ve onların dinî duygularını sömüren bu kurumlara yer yoktu.

30 Kasım 1925'te kabul edilen bir Kanun'la tekke, zaviye ve türbeler kapatılırken şeyhlik, dervişlik, dedelik, müritlik gibi unvan ve lakapların kullanımı yasaklanmıştır. Çağın gerisinde kalmış olan bu kurumların kapatılması ile Türkiye'nin çağdaşlaşması ve toplumun laikleşmesi yolunda önemli bir adım daha atılmış oldu.

! Unutmayınız

Amacı dışında kullanılan türbeler kapatılırken tarihte yer edinmiş kişilerin ve din büyüklerinin türbeleri kapatılmamıştır. Bunlar arasında; Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana, Osman Gazi ve Orhan Gazi türbeleri yer almaktadır.

📢 Görüşünü Söyle

Tekke, zaviye ve türbeler kapatılırken Türk büyüklerine ve âlimlere ait türbelerin kapatılmaması hakkındaki görüşlerinizi söyleyiniz.

Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişim

🔍 Araştırınız

Osmanlı Devleti'nde kullanılan takvim, saat ve ölçüler hakkında bir araştırma yapınız. Bu ölçülerin günümüzde kullanılıp kullanılmadığını öğreniniz.

Türk milletinin bir an önce Batı uygarlığına girmesini isteyen Atatürk, toplumu bu hedefe yönelmekten alıkoyacak engelleri ortadan kaldırmaya kararlıydı. Bunlar arasında takvim, saat ve ölçülerin değişmesi de yer alıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan takvim, saat ve ölçüler gelişmiş ülkelerin kullandığı sistemlerden farklıydı. Bu durum uluslararası ilişkilerde, ticaretle, haberleşmede ve ulaşımda birçok güçlük çıkarıyordu. Bu güçlükleri ortadan kaldırmak amacıyla cumhuriyetin ilanından sonra, hemen yeniliklere başlandı.

Ülkede, ay yılına dayalı hicri takvim ile güneş yılına dayalı Rumi takvim birlikte kullanılırken çağdaş ülkeler, güneş yılına dayalı miladi takvimi kullanıyorlardı. Farklı takvimlerin kullanılması günlük yaşamda ve uluslararası ticaretle sorunların çıkmasına sebep oluyordu. Batılı ülkelerle takvim konusunda birlik sağlamak için 26 Aralık 1925 tarihinde çıkarılan bir kanun ile hicri ve Rumi takvim kaldırıldı. Yerine, 1 Ocak 1926 tarihinden itibaren yürürlüğe giren miladi takvim kabul edildi. 1935 yılında ise çağdaş devletlerle uyum sağlayabilmek amacıyla, hafta tatili, cuma gününden cumartesi öğleden sonraya ve pazar gününe alındı. Daha sonraları, cumartesi ve pazar olmak üzere hafta tatili iki güne çıkarıldı.

4.24 Bir takvim yaprağı

4.25 Tarti ayarı yaptırın esnaf

Ülke genelinde saatler, güneşin doğuş ve batışına göre ayarlanıyordu. Bu sebeple ülkenin her bölgesinde ayrı saat uygulaması görülmüyordu. Bu da günlük yaşamda ve resmî işlerin düzenlenmesinde birçok karışıklığa sebep oluyordu. Miladi takvimle birlikte ülkede saat birliğini gerçekleştirmek için değişken olmayan uluslararası saat sistemine geçildi (1 Ocak 1926).

	Takvim 	Saat 	Rakamlar 	Ağırlık Ölçü Birimleri 	Uzunluk Ölçü Birimleri
Osmanlı Devleti	Hicri Rumi	Güneşin batışına göre ayarlanan alaturka saat	Arap rakamları	Okka Dirhem	Arşın Kulaç Endaze
Uluslararası Standartlar	Miladi	Uluslararası saat	Uluslararası rakamlar	Kilogram	Metre

26 Mart 1931 tarihinde kabul edilen bu Kanun ile ölçü birimleri değiştirildi. Eskiden uzunluk ölçüsü olarak kullanılan arşın ve endaze yerine metre; ağırlık ölçüsü olarak kullanılan okka yerine ise kilogram kabul edildi. Metre ve kilogram sisteminin kabul edilmesiyle ülkede ve uluslararası alanda ticaret işleri kolaylaştı. Yurdun her yerinde tam bir ölçü düzeni kuruldu.

! Unutmayınız

Alaturka saat sisteminde saatler Güneş'in doğuşuna ve batışına göre ayarlanırdı. Bu yüzden her şehirde saatler farklı farklı idi.

🗣️ Soru/yorum

Ölçü ve tartı birimlerinde uluslararası sisteme geçildiğinde ülkenin ticari ilişkilerinde nasıl bir gelişme olmuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Soyadı Kanunu

🔍 Araştırınız

Ailenizin kullandığınız soyadını nasıl aldığını biliyor musunuz? Soyadınızın nasıl ve ne zaman alındığı ile ilgili bir araştırma yapınız.

Cumhuriyetten önce soyadı yerine, dinî, sosyal veya soya dayalı unvan ve lakaplar kullanılıyordu. Bu durum günlük yaşamda, kişilerin devletle ve birbirleri ile olan ilişkilerinde zorluklar ortaya çıkarıyordu. Özellikle okul, askerlik, tapu ve miras işlerinde sorunlar yaşanıyordu. Ayrıca ad benzerliklerinden dolayı adalet ve hukuk işlerinde de yanlışlıklar yapılıyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 21 Haziran 1934 tarihinde çıkardığı Soyadı Kanunu ile Batı ülkelerinde olduğu gibi, her aileye bir soyadı verilmesini kararlaştırdı. Bu kanuna göre, her Türk vatandaşının ön adının yanı sıra bir de soyadı alması gerekiyordu. Bu soyadlarının Türkçe olması zorunluymdu. Ayrıca rütbe, ırk ve millet adı ile gülünç ve ahlaka aykırı sözcükler soyadı olarak alınamayacaktı.

🗣️ Görüşünü Söyle

Soyadı Kanunu olmasaydı ne gibi sorunlarla karşılaşırđık? Görüşlerinizi paylaşınız.

Soyadı Kanunu'na uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal'e, Türk milletinin minnet duygularını anlatan ve Türklerin atası anlamına gelen "Atatürk" soyadını verdi. Atatürk'ün silah arkadaşı olan İsmet Paşa'ya da "İnönü" soyadı verildi.

4.26 Atatürk'ün soyadını gösteren nüfus cüzdanı

4.27 Soyadı Kanunu ile ilgili bir gazete haberi

? Bunları Biliyor musunuz?

Atatürk'e soyadı olarak verilmesi düşünülen bazı soyadları arasında şunlar bulunmaktaydı:

Korkut, Ulaş, Ergin, Tokuş, Türkata, Atabey, Arız ...

www.ayk.gov.tr

b. Türk Kadınına Toplumsal Alanda Sağlanan Haklar

İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde kadın, erkekle eş değerde tutulurdu. İlk Türk devletlerinde kadınlar, sosyal ve toplumsal alanlarda etkin bir konumda idi. Eski Türk toplumunda tek eşlilik yaygın olup ev, eşlerin ortak malı sayılırdı. Çocuklar üzerinde kadın ve erkeğin hakları eşit olurdu. Ayrıca kadınlar, devlet yönetiminde de etkin bir rol oynuyorlardı. Hakanın eşi, devlet işlerinin görüldüğü meclise katılır, hakan olmadığı zamanlarda devleti onun adına yönetirdi.

4.28 Seçim çalışması yapan bir Türk kadını

Osmanlı toplum düzeni içinde, kadınların kişisel ve toplumsal hakları kısıtlanmıştı. Kadınların büyük bir bölümü toplum yaşamının dışında tutulmuştu. Devlet yönetiminde, mirasta, evlenme ve boşanmada, eğitimde, çalışma yaşamında erkeklere tanınan haklar kadınlara verilmemişti. Kurtuluş Savaşı'nda cepheye silah ve cephane taşıyan vatansever Türk kadını, cumhuriyetin kurulması ile birlikte erkeklerle eşit haklara kavuşmuş oldu.

Atatürk, Türk kadınının toplum ve çalışma yaşamında erkeğin en büyük yardımcısı ve tamamlayıcısı olduğunu düşünüyordu. Atatürk bu konuda şunları söylemiştir:

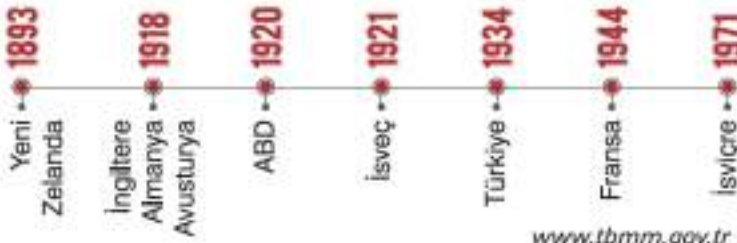
"... Bu yol, büyük Türk kadınına çalışmamıza ortak yapmak, yaşamımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına bilimsel, ahlaksal, sosyal, ekonomik yaşamda erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve destekleyicisi yapmak yoludur."⁽¹⁴⁾

Atatürk, yeni bir Medeni Kanun hazırlanmasını sağladı. 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren bu Kanunla Türk kadını, sosyal ve ekonomik alanlarda erkeklerle aynı haklara sahip oldu. Medeni Kanun'dan yararlanan Türk kadını günümüzde öğretmen, doktor, mühendis, yargıç, sanatçı, gazeteci, avukat, su-bay gibi hemen her iş kolunda görev yapmaktadır.

Türk kadınının siyasi yaşamda da etkin bir rol almasını isteyen Atatürk, bunu sağlamak için çalışmalara başladı. İlk aşama olarak 3 Nisan 1930 tarihinde kadınlara, belediye seçimlerine katılma hakkı verildi. Daha sonra, kadınların muhtarlık seçimlerine katılmaları sağlandı (1933). Son olarak 5 Aralık 1934 tarihinde Anayasa'da yapılan bir değişiklikle Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanındı. Böylece siyasi yaşamda kadın erkek eşitliği sağlanırken seçme ve seçilme hakkını elde eden Türk kadını, devlet yönetiminde söz sahibi oldu.

? Bunları biliyor musunuz?

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı veren ülkeler

🗣️ Görüşünü Söyle

Türk kadınının 1934 yılında elde ettiği seçme ve seçilme hakkının diğer ülkelerdeki tarihlerini inceleyerek bu konudaki görüşlerinizi açıklayınız.

Atatürk'ün önderliğinde Türk kadını birçok siyasal, sosyal ve ekonomik hak elde etti. Aile ortamında, iş hayatında, kültürel alanda erkeklerle eşit haklara sahip oldu. Türk kadınları, Atatürk ve cumhuriyet yönetimi sayesinde erkeklerin yaptıkları meslek ve görevleri yapmaya başladılar.

🔍 Araştırınız

Atatürk'ün Türk kadınlarına sosyal, siyasal, spor, sanat, bilim vb. alanlarda sağladığı haklar ile ilgili bir araştırma yapınız. Günümüzde Türk kadınının gösterdiği başarıları örnek verebileceğiniz birisi var mı? Bu kişi hakkında bilgi toplayarak arkadaşlarınıza tanıttınız.

(14) Atatürkçülük I, s. 331.

4.6. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER

Araştırınız

Atatürk'ün ekonomi alanında söylemiş olduğu "Siyasi, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler kalıcı olmaz, az zamanda söner..."

Atatürkçülük I, s. 415 - (Düzenlenmiştir.)

Atatürk'ün yukarıdaki ekonomi ile ilgili sözünün anlamını araştırınız.

a. Türkiye İktisat Kongresi

Kurtuluş Savaşı sırasında elindeki tüm imkânı ortaya koyan Türk milleti bağımsızlığını kazanmıştı. Fakat, geride ekonomisi tamamen bozulmuş bir ülke kalmıştı. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Türk milleti, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ve çağdaş ülkeleri yakalamak zorundaydı.

Mustafa Kemal, daha cumhuriyeti ilan etmeden önce ülke ekonomisinin bağımsız ve millî olabilmesi için İzmir'de **Türkiye İktisat Kongresi**'ni topladı (17 Şubat 1923).

Kongreye, ülkenin her yerinden gelen çiftçi, işçi, tüccar ve sanayici temsilcileri katıldı. 1135 temsilcinin katıldığı kongrede ülkenin tüm ekonomik sorunları tartışıldı. Kongrede, ülkenin o zamanki ihtiyaç ve ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak önemli kararlar alındı. **Misak-ı İktisadi** yani Ekonomi Andı kabul edildi.

4.29 Türkiye İktisat Kongresi'nden bir görünüm

4.30 5. İzmir İktisat Kongresi'nden bir görünüm

Soru/yorum

Cumhuriyetin ilanından önce Türkiye İktisat Kongresi'nin toplanmış olması, Atatürk'ün hangi konulara önem ve öncelik verdiğini gösterir? Görüşlerinizi açıklayınız.

Türkiye İktisat Kongresi Kararları

- Öncelikle, ham maddesi yurt içinden temin edilen sanayi dalları kurulmalıdır.
- Kısa sürede, küçük işletme ve el tezgâhlarından fabrika ve büyük işletmelere geçilmelidir.
- Özel sektöre kredi verecek bir banka kurularak sanayi kuruluşları teşvik edilmelidir.
- Özel sektörün gerçekleştiremediği yatırımları devlet yapmalıdır.

- Yerli malların kullanılması ve tasarrufun teşvik edilmesi sağlanmalıdır.
- Vergi ve toprak reformu yapılmalıdır.

Türkiye İktisat Kongresi, kendi imkânlarımızla ve öz kaynaklarımızla kalkınmamızı öngörmekteydi. Yerli malı kullanımını özendirirken Türk insanını tasarruf yapmaya çağırıyordu. Çünkü savaştan yeni çıkmıştı ve eldeki imkânlar kısıtlıydı. Yapılacak tasarruf ile ülkeyi, dış devletlere muhtaç bir duruma getirmemek amaçlanıyordu.

b. Tarım, Sanayi, Ticaret ve Denizcilik Alanındaki Gelişmeler

Millî bağımsızlığını kazanan Türk devleti, ekonomik bağımsızlığını kazanmak için tarım, ticaret, sanayi ve bayındırlık alanlarının tümünde önemli atılımlar yapmayı gerekli görmüştü. Çünkü, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra ülkenin her alanda kalkınmaya ihtiyacı vardı.

Tarım Alanında Gelişmeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Türk halkının büyük çoğunluğu geçimini tarımdan sağlamaktaydı. Ancak tarım alanındaki üretim ilkel koşullarda yapıldığı için fazla verim alınamıyordu. Tarım alanında üretimi artıracak düzenlemelerin bir an önce başlatılması gerekiyordu.

Kavram Bilgisi

- **Aşar vergisi:** Osmanlı Devleti'nde köylüden, ürettiği tarım ürünleri için onda bir oranında alınan vergi.

Atatürk, tarım alanında gerçekleştirmeyi düşündüğü çalışmalara, köylünün ödemekte zorluk çektiği aşar vergisini kaldırarak başladı (17 Şubat 1925). Daha sonra Ziraat Bankası aracılığı ile araç, tohum vb. ihtiyaçların karşılaması için çiftçilere kredi kolaylığı sağlandı. Tarım Kredi Kooperatifleri kurularak yurdun her yerinde kooperatifler açıldı. Böylece köylüler, ürettiklerini çok iyi koşullarda değerlendirme imkânına kavuştu.

Tarımsal üretimi artırmak ve çiftçiye ucuz tohumluk sağlamak düşüncesiyle tohum ıslah (iyileştirme) istasyonları kuruldu. Tarımda makineleşmeye önem verildi. Tarım faaliyetlerinin daha bilimsel yapılmasını amaçlayan devlet, ziraat ve veterinerlik okulları açtı. Bu dönemde yurdumuzun pek çok yerinde şeker pancarı, Doğu Karadeniz'de çay, Akdeniz Bölgesi'nde turuncgiller yetiştirilmeye başlandı. Köylünün bilgisini artırmak amacıyla örnek çiftlikler kuruldu. Bu çiftliklerden en önemlisi, Ankara'da bizzat Atatürk tarafından kurulan Atatürk Orman Çiftliği'dir.

4.31 Atatürk, Orman Çiftliği'nde

4.32 Atatürk, Sümerbank fabrikalarına ait tesislerde inceleme yaparken, 1935

Sanayi Alanında Gelişmeler

Yeni Türk devletinin kurulduğu yıllarda ülkemizin sanayisi pek gelişmemişti. Savaşların getirdiği yıkım, kapitülasyonlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gereken ilgiyi göstermemesi sebebiyle ülkemizde millî sanayi kurulamamıştı. Savaş yıllarından sonra sanayileşmenin önündeki engeller birer birer ortadan kaldırılmaya başlandı. İlk olarak Lozan Barış Antlaşması'nda sanayimizin gelişimini engelleyen ve dışa bağımlı kılan kapitülasyonlar kaldırıldı. Fakat millî ve gelişmiş bir sanayinin kurulması kolay değildi. Bunun için yeterli sermaye birikimine, yetişmiş elemana, bilgiye ve teknolojiye gereksinim vardı.

Devlet, sanayinin kurulmasını ve geliştirilmesini özendirme amacıyla 1927 yılında Teşvik-i Sanayi (Sanayiye Özendirme) Kanunu'nu çıkardı. Bu Kanun'la, özel girişimciye sanayi kurma konusunda büyük imkânlar sağlandı. Bir yandan da devlet, özel girişimcinin gerçekleştiremeyeceği büyük sanayi kuruluşlarını kurmaya çalıştı.

1929'da yaşanan dünya ekonomik bunalımı, tüm ülkeleri olduğu gibi ülkemizi de olumsuz yönde etkilerken sanayileşmemizi de yavaşlattı. Ekonomik bunalım karşısında özel sermayenin yetersiz kalması üzerine devlet, bir dizi önlem aldı. Bu amaçla 1933 yılında, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlandı. Aynı zamanda 1933 yılında Atatürk'ün devletçilik ilkesini uygulamaya koyan devlet, sanayileşme alanındaki atılımları birer birer kendi eliyle yapmaya başladı. 1933 yılında Sümerbankın kurulmasıyla hem bankacılık hem de dokuma sanayi alanında önemli gelişmeler yaşandı. Ülkenin birçok yerinde pamuklu dokuma fabrikaları kuruldu.

Sümerbankın açılması ve başarılı atılımlar gerçekleştirmesi ülkede yeni kuruluşların açılmasını özendirdi. Daha sonra, devlet tarafından ülkenin doğal zenginliklerini değerlendirmek amacıyla Etibank kuruldu (1935). Ayrıca ülkemizdeki yer altı zenginliklerinin ortaya çıkarılması düşüncesiyle Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA) kuruldu (1935). Bu Kuruluş, sanayi için gerekli ham madde kaynaklarını araştırıp ortaya çıkardığı için sanayinin gelişmesine önemli katkıda bulundu. Maden sanayisi alanında, ham maddelerin değerlendirilmesi amacıyla Karabük Demir Çelik Fabrikası açıldı (1939). Hızla artan sanayi yatırımları sonucunda ülkemizde birçok alanda yeni fabrikalar kuruldu. Bu fabrikaların başında kumaş, şeker, kâğıt, cam, kimyasal madde ve demir - çelik fabrikaları gelmektedir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen kelime gruplarını açıklayınız.

• Teşvik-i Sanayi Kanunu:

• MTA:

Ticaret Alanında Gelişmeler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, azınlıklara ticaretle büyük ölçüde kolaylık ve serbestlik tanınmıştı. Ayrıca askerlik görevi yapmayan azınlıklar zamanlarının büyük bölümünü ticarete ayırıyorlardı. Bu sebeple ülkemizde cumhuriyet öncesinde ticaret, daha çok azınlıklar tarafından yürütülüyordu.

Millî ekonomi ilkesi ve devlet çıkarları doğrultusunda ticaret yaşamını geliştirmek gerekiyordu. Türklerin de ülkedeki ticaretle etkin bir konuma gelmeleri sağlanmalıydı. Bu amaçla devlet bazı çalışmalar başlattı. Önce bankacılığın geliştirilmesine önem verildi. Osmanlı İmparatorluğu zamanında da bankalar bulunuyordu. Fakat bunların çoğunluğu yabancıların ve gayrimüslimlerin yönetimindeydi. 1924 tarihinde iş sahiplerine kredi sağlamak için Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk özel bankası olan Türkiye İş Bankası kuruldu. Böylece ticareti geliştirmek ve halkı ticarete özendirmek amacıyla kolaylıklar yapılmaya çalışıldı. Daha sonra, 1 Temmuz 1926'da **Kabotaj Kanunu** çıkarıldı. Bu Kanun'la, Türk vatandaşlarına limanlarımız arasında gemi işletme ve ticaret yapma hakkı tanınarak deniz ticaretimiz geliştirildi, 1926 yılında çıkarılan Ticaret Kanunu ile ticaretin desteklenmesinin ve geliştirilmesinin önü açıldı. Ayrıca 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayici ve iş adamlarına destek verildi, 1928 yılında Tarım Kredi Kooperatiflerinin kurulması, Yüksek Ziraat Enstitüsünün açılması, Deniz Ticaret Kanunu'nun kabul edilmesi ve Ziraat Bankasının imkânlarının artırılması, ticaretin geliştirilmesi için yapılan çalışmalardan bazılarıdır.

! Unutmayınız

Millî Mücadele için Asya'daki Müslümanlar tarafından toplanan yardım paralarının bir kısmı, İş Bankasının kuruluşunda sermaye olarak kullanılmıştır.

Denizcilik ve Ulaştırma Alanındaki Yenilikler

Osmanlı Devleti'nde denizlerdeki taşıma ve işletme hakları yabancı şirketlerin elinde bulunuyordu. Bu durum millî egemenlik haklarına aykırı idi. Ayrıca Türk denizciliği bu uygulamadan zarar görüyordu. Türkiye İktisat Kongresi'nde, denizlerimizde faaliyet gösteren yabancı işletmelerin millîleştirilmesi kararı alındı. 1 Temmuz 1926 tarihinde çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türklere ait denizler ve limanlarda ticaret yapma hakkı sadece Türk vatandaşlarına tanındı. Ülkemizde hâlen 1 Temmuz tarihi, Kabotaj Bayramı olarak Türk denizcileri tarafından coşkuyla kutlanmaktadır.

! Unutmayınız

Kabotaj hakkı: Bir devletin kendi kara sularında, iç denizlerinde, göl ve akarsularında taşıt işletme ve kendi limanlarını kullanma hakkıdır.

Devlet güvenlik, ticaret ve sanayi hizmetlerinin vatandaşa ulaştırılması amacıyla ulaşım konusu üzerinde de önemle durdu. Bayındırlık ve ulaştırma alanında kara yolu ve demiryolu yapımına ağırlık verildi. Özellikle demir yolu yapım ve işletmeciliğini üstlenen devlet, yabancıların elinde bulunan Batı Anadolu'daki demir yollarını satın almıştı. Bunun yanı sıra ülkenin her yanı kara yolu ve demiryolu ağıyla örülmeye çalışıldı.

4.33 Sıngöç Köprüsü'nün açılışı, Tunceli, 1937

4.34 Ankara - Erzurum arası ilk tren seferi, 1939

c. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı

Amerika Birleşik Devletleri'nde borsanın 21 Ekim 1929'da çökmesiyle başlayan 1929 Ekonomik Krizi ya da diğer adıyla Büyük Buhran, 20. yüzyıl dünya tarihindeki en önemli olaylardan biridir. Kriz, ABD'den başlayarak bütün dünya piyasalarına yayıldı. Sanayileşmiş ülkelerin tamamı bu krizden etkilendi.

4.35 Amerika'da borsanın çöktüğünü anlatan gazete haberi

4.36 İstanbul Borsası

Türkiye'yi Nasıl Etkiledi?

1929 Ekonomik Krizi Türkiye'yi etkilediği zaman cumhuriyet daha yeni kurulmuştu. Ülke ekonomisi büyük oranda tarıma dayalı idi ve ülkede sermaye birikimi yok deneyecek kadar azdı. Üstelik hâlâ Lozan'dan kalan sorunlar ile uğraşılıyordu. Türkiye'nin ihracat geliri büyük oranda, Avrupa'ya sattığı tarım ürünlerine bağlıydı. İhracatın %80'i tarıma dayanıyor ve bu ihracatın da neredeyse hepsi Avrupa'ya yapılıyordu. Krizin Avrupa'da yayılması üzerine üretilen tarım ürünleri ihraç edilemedi. Çiftçi, ürününü satamaz hâle geldi. Piyasalarda ise Türk parası hızlı bir değer kaybına uğradı. Devlet, Osmanlı'dan kalan dış borçları ödeyemez duruma geldi.

Türkiye Hangi Önlemleri Aldı?

Krizin Türkiye'de hissedildiği 1929 ile 1933 yılları arasında hükümet bir dizi önlem alarak krizin etkilerini hafifletmeye çalıştı. Türkiye, bu zor yıllarda Türkiye İktisat Kongresi politikasında belirlediği ekonomi ilkelerinden vazgeçerek daha devletçi bir ekonomi politikası gütmeye başladı. Bu yıllarda özel sektör sermaye birikimi konusunda yetersiz kaldığı için devlet kendi eliyle sanayileşmeyi hızlandırmaya çalıştı. Çok sayıda büyük sanayi atılımı devlet tarafından gerçekleştirildi. 1930 yılında Merkez Bankası kurularak Türk parasının değeri korunmaya çalışıldı. Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçlar için yeni anlaşmalar yapılarak ödemeye devam edildi. Atatürk'ün devletçilik ilkesi sayesinde Türkiye bu zor günleri atlattı.

Görüşünü Söyle

Dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen ekonomik bir gelişmeden diğer ülkeler niçin etkileniyorlar? Bu konu ile ilgili görüşlerinizi söyleyiniz. Günümüzde bu duruma benzer olaylar yaşanıyor mu?

Örnekler veriniz.

4.7. SAĞLIK ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Araştırınız

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sağlık hizmetleri ile ilgili bir araştırma yapınız.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde art arda yaşanan savaşlar, göçler ve ekonomik imkânların yetersizliği sebebiyle sağlık alanında önemli sorunlar ortaya çıkmıştı. Ülke genelinde sıtma, trahom, frengi ve verem gibi salgın hastalıklar nedeniyle çok sayıda insan hayatını kaybetmişti. Türkiye Cumhuriyeti, sağlık ve sosyal yardım işlerini bir bütün olarak ele aldı. İlk olarak 2 Mayıs 1920 tarihli Kanun'la TBMM, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını oluşturarak sağlık alanında örgütlü çalışmayı başlattı. Ankara'da Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü kurularak Türkiye'de halkın sağlığının korunması amacıyla temel laboratuvar hizmetleri verilmeye başlandı (1928). Bütün yurttaki salgın hastalıklara karşı aşı kampanyaları düzenlendi. Aşı ve serum üretimini karşılama görevi Hıfzıssıhha Enstitüsüne verildi. Yapılan sistemli çalışmalar sonucunda sıtma, trahom, frengi ve verem gibi salgın hastalıklar engellendi.

Soru/yorum

Devlet tarafından bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmeseydi nasıl sonuçlar ortaya çıkabilirdi? Devletin sağlık konusundaki görevlerinin neler olduğunu Anayasa'dan bulup inceleyiniz.

Uygulanan sağlık politikası gereğince yeni hastaneler, tıp fakülteleri ve sağlık ocakları açıldı. Mevcut olan hastanelerin yatak ve personel sayıları artırılarak sağlık alanında önemli atılımlar yapıldı.

İlk defa koruyucu hekimlik uygulaması getirilerek halkın sağlık konusunda bilinçlenmesi sağlandı. Bu uygulama ile insanlara hastalıktan korunma yolları anlatılırken sağlıklı bir toplum için spor etkinlikleri de ön plana çıkarıldı.

Bunları Biliyor musunuz?

Ankara'da açılan Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığının yaptığı çalışmalar:

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde devletin temel görevi, toplumsal ve ekonomik düzeni kurup sürdürmektir. Bu anlayışa göre devletin başlıca görevleri; ülkede düzen ve huzuru sağlamak; milli savunma, ulaştırma, milli eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarındaki sorumlulukları yerine getirmektir. Tarım, ticaret ve sanayi gibi alanlardaki ekonomik faaliyetlerin bir düzen içinde işlemesini sağlamaktır. Bu amaçla devlet, özel girişim alanındaki etkinlikleri izler, denetler, özel girişimleri toplumun ihtiyacı olan alanlarda üretim yapmaya teşvik eder. Atatürk'ün halka hizmet etme ihtiyaçlarını karşılama konusundaki görüşleri ve bu konuda uyguladığı politikalar devletçilik ilkesi içinde yer alır.

4.8. CUMHURİYETİN TÜRK TOPLUMUNA SAĞLADIĞI KAZANIMLAR

Araştırınız

Monarşi ile yönetilen ülkeler ile cumhuriyet ile yönetilen ülkeler arasında yönetim alanında ne gibi farklar olduğunu araştırınız.

Cumhuriyet yönetimi, Türk milletine özgür ve bağımsız yaşama imkânı sağlamıştır. Atatürk'ün ortaya koyduğu cumhuriyetçilik ilkesini ancak milletçe cumhuriyet yönetimine bağlılığımızla koruyabiliriz. Atatürk, cumhuriyet yönetiminin Türk toplumu için önemini şu sözü ile belirtmiştir:

"Cumhuriyet, yeni ve sağlam esaslarıyla, Türk milletini güvenli ve sağlam bir gelecek yoluna koyduğu kadar, asıl fikirlerde ve ruhlarda yarattığı güvenlik itibarıyla büsbütün yeni bir hayatın müjdecisi olmuştur."

Atatürkçülük I, s. 45.

Cumhuriyet, devlet - vatandaş ilişkilerini en iyi şekilde düzenleyerek Türk milletini teokratik monarşilerden tamamen ayrıştırarak hukuksal alanda eşit haklara sahip bir millet hâline getirmiştir.

Gerçek demokrasi her şeyden önce özgür seçime dayanır. Bir milletin kendi kendini yönettiğinden söz edebilmek için milletin siyasi tercihini serbest seçimlerle ortaya koyabilmesi gerekir. Cumhuriyet yönetiminde millî egemenlik halkın sahip olduğu en temel özelliktir. Cumhuriyet yönetimi, vatandaşların hak ve özgürlüklerini yeniden düzenleyip bütün bireyleri yasalar önünde eşit haklara kavuşturmuştur. Ayrıca Türk milleti cumhuriyetçilik ilkesinin uygulanması ile devlet yönetiminde söz ve karar sahibi olmuştur.

a. Büyük Nutuk ve Onuncu Yıl Nutku

Büyük Nutuk nedir?

Nutuk veya diğer adıyla Söylev olarak bilinen eser, Atatürk'ün 1927 yılında TBMM'de Cumhuriyet Halk Fırkası üyelerine yaptığı ve 15 - 20 Ekim tarihleri arasında altı gün süren veciz konuşmasıdır. Millî Mücadele ve cumhuriyet tarihi açısından önemli bir tarihî belge olan Nutuk, yaşanan olayları kanıtlara dayalı olarak anlatan millî bir heyecan ve direnişin öyküsüdür. Sadece mevcut dönemi içermeyerek bugüne ve geleceğe de ışık tutan Nutuk, Türk milletinde var olan millî bilinci harekete geçiren önemli bir kaynak eserdir. Atatürk, Nutuk adlı yapıtında 1919 - 1927 yılları arasında yaşanan olayları akıcı bir dille ortaya koymayı başarmıştır.

Ne Anlatılmaktadır?

Atatürk, Nutuk'ta "1919 senesinin 19'uncu günü Samsun'a çıktım." ifadeleriyle başlayan bu tarihî eserini üç döneme ayırmıştır:

- 1919 - 1920: Genelgeler ve Kongreler Dönemi
- 1920 - 1923: Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi
- 1923 - 1927: Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Anadolu'nun işgal edilmesi, Millî Mücadele yılları, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ve inkılapların yapılması bütün detayları ile Nutuk'ta anlatılmıştır. Nutuk, millî ve tarihî olayları tarafsız gözle yazmak isteyen bir tarihçinin eseri değil, doğrudan doğruya tarih yapanla yazarın aynı kişi olduğu bir eserdir. Benzerleriyle kıyaslamak mümkün değildir. Atatürk'ün bu eseri kaleme almasının en önemli nedenlerinden biri, millî tarih şuurunu aşılmasıdır. Nutuk aynı zamanda Türk milletinin bugününe ve geleceğine ışık tutan önemli bir eserdir. Millî Mücadele Dönemi'nde ortaya çıkan siyasi, sosyal ve askerî olaylar bizzat Atatürk tarafından kaleme alınmıştır. Yakın tarihimizle ilgili araştırma yapmak isteyen herkesin baş ucu kitabıdır. Bu özelliğinden dolayı Türkiye'de en çok yayımlanan kitaplardan biridir. Diğer yandan Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rusçaya da tercüme edilmiş önemli bir kaynak eserdir.

4.37 Eski yazı ile basılmış nutuk

Metin İnceleme

Atatürk'ün Nutuk adlı eserinden alınan bazı bölümleri okuyalım:

1919 yılı Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir:

(...) Meclisin açılmasında acele ediyordum. Nihayet gelebilmiş olan milletvekilleriyle yetinerek meclisin Nisan'ın 23. Cuma günü açılmasına karar verdik...

(...) Saygıdeğer efendiler, olayları Sakarya Meydan Muharebesi'ne getirmek istiyorum. İkinci İnönü Muharebesi'nden sonra üç ay kadar bir zaman geçti. Ondan sonra 10 Temmuz 1921 tarihinde Yunan ordusu yeniden cephemize genel taaruza girişti.

(...) Süratle kanun tasarıları hazırlandı. O gün meclisin ikinci oturumunda okundu. Ad okunarak oy kullanılması teklifine karşı kürsüye çıktım ve dedim ki, "Buna gerek yoktur. Memleketi, milletin istiklalini ebedi olarak koruyacak ilkeleri, yüce meclisin oy birliği ile kabul edeceğini sanırım." "Oyla" sesleri yükseldi sonunda başkan oya sundu ve "Oy birliği ile kabul edilmiştir." dedi. (...) İşte efendiler, Osmanlı Saltanatı'nın yıkılışı ve göçüş merasiminin son safhası böyle geçmiştir.

(...) Yemek sırasında: "Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz." dedim. Orda bulunan arkadaşlar derhâl düşünceme katıldılar..."

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Nutuk, s. 1, 292, 412, 468, 469, 543.

Soru/yorum

"Metin İnceleme" kısmında Nutuk'un verilmiş olan bölümlerinden ne tür çıkarımlarda bulunmak mümkündür? Nutuk'un yazılma gerekçesi sizce nedir? Açıklayınız.

Bu Eserin Önemi Nedir?

Nutuk, bir liderin, ömrünü tamamlamış bir devleti çöküntüleri arasından alarak yeniden bağımsız ve özgür bir ortamda yaşamasını sağlayan olayları belgelere dayalı olarak anlattığı sürecin adıdır.

Nutuk, geçmişte yaşanmış olaylarla ilgili tutanak, yazışmalar, belgeler ve özel notlar incelenerek hazırlanmıştır. Bu eserin en önemli özelliklerinden biri de Gençliğe Hitabe ile yaşanabilecekleri de anlatan ve cumhuriyeti gelecek kuşaklara emanet eden bir anlayışla sona ermesidir. Millî birlik ve beraberlik, millî bağımsızlık, millî egemenlik ve millî bilinç kavramlarını ele almasından dolayı Türk milleti dışındaki uluslara da rehberlik edecek bir özelliğe de sahiptir.

Sıra Sizde

Nutuk, bizzat Atatürk tarafından kaleme alınan, gelecek nesillere Millî Mücadele'yi, 1919'dan 1927'ye kadar gerçekleşen olayları ..... dayalı olarak anlatan eserdir.

Yukarıdaki metinde boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) kişilere   B) anılara   C) belgelere   D) sözlere

Cevap: .....

Onuncu Yıl Nutku

Atatürk, 1933 yılına gelindiğinde Millî Mücadele'nin ve yeni kurulan Türk Devleti'nin bu süreç içerisinde neler yaşadığını Onuncu Yıl Nutku'nda ele alacaktır. O, Türk milleti için çizdiği aydınlık geleceği ve gelecek için neler yapılması gerektiğini burada tek tek anlatacaktır. Atatürk, Türk milletinin tarihten aldığı belirgin özelliklerini vurgulayarak millet olarak hangi özelliklerimizi geliştirmemiz gerektiğini nutkunda belirtecektir.

Atatürk, cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılında 29 Ekim 1933 tarihinde Ankara hipodromunda Türk milletine seslenmiştir. Onun, Onuncu Yıl Nutku'nda söylediği tüm sözler, bugün de bizlere ışık tutacak niteliktedir.

4.38 Atatürk Onuncu Yıl Nutku'nu okurken

Metin İnceleme

Atatürk'ün Türk milleti için beslediği güzel duyguların neler olduğunu öğrenmek için aşağıdaki Onuncu Yıl Nutku'nu okuyunuz. Daha sonra verilen soruları cevaplayınız.

Türk milleti!

Kurtuluş Savaşı'na başladığımızın 15'inci yılındayız. Bugün, cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğu, en büyük bayramdır.

Kutlu olsun!

Bu anda büyük Türk milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak, azimkârane yürümesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu, dünyanın en mamur ve medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünölmelidir. Geçen zamana nisbetle, daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü, Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü, Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.

Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkü-müzdür. Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu bütün beşeriyete hakiki huzurun temini yolunda, kendine düşen medeni vazifeyi yapmakta, muvaffak kılacaktır.

Büyük Türk milleti!

On beş yıldan beri giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. Bahtıyanım ki bu sözlerimin hiçbirinde, milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım. Bugün, aynı inanç ve katiyetle söylüyorum ki millî ülküye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır. Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile atının yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.

Türk milleti!

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlamayı gönülden dilerim.

Ne mutlu Türk'üm diyene!

Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk ve Eğitim, s.120.

Sıra Sizde

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

• Atatürk, neden "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık." demektedir? Bu dönem içerisinde neler yapılmıştır? Bildiklerinizi yazınız.

• Yapılanları yeterli görmeyen Atatürk, Türk milleti için hangi hedefleri göstermiştir?

b. Cumhuriyet'in Korunmasında Gençliğe Düşen Görevler: Gençliğe Hitabe

Serap Öğretmen

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Serap Öğretmen öğrencilere; "Türk genci Atatürkçü olmak zorunda mıdır?" diye bir soru ile söze başlar. "Türk genci yalnızca gerçekleri görmek, okumak, anlamak zorundadır. Çalışmayı ilke, aydınlığı hedef edinmek zorundadır ve tüm bunları başarabilmek için kendisine örnek olan, yaşamıyla ve sözleriyle bir rehber niteliğindeki Ata'sından faydalanmalıdır. Atatürkçü olmalıyız. Ama Atatürk'ü gerçekten tanıyarak, onun fikirlerini öğrenerek ve yorumlayarak. Ancak o zaman gerçekleri fark eder, vatanını, milletini seven, milli birlik ve beraberliğine önem veren bireyler oluruz.

Şimdi sizden kitabınızda yer alan Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ni birkez daha okumanızı istiyorum, Demokrasimizin, cumhuriyetimizin yaşadığı 15 Temmuz hadisesini de hatırlayarak Gençliğe Hitabe'den Türk gençliğine verilen görev ve sorumluluklar ile ilgili bana birer cümle söyleyiniz," dedikten sonra öğrencilerin cümlelerini sırayla tahtaya yazar.

- ✓ Türk tarihini iyi bilmeli ve tarihten dersler almalyız.
- ✓ Türk gençliği olarak milletimizi ve vatanımızı çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak için çok çalışmalıyız. Güçlü, zengin ve mutlu bir Türkiye oluşturmak için akıl ve bilimin önderliğinde hareket ederek Atatürkçü düşünce sisteminden yararlanmalıyız.
- ✓ Milletin birlik ve beraberliğini, vatanın bütünlüğünü her şeyin üstünde tutmalıyız. Türkiye'nin gelişmesine engel olmak isteyen iç ve dış propaganda ve tehdit odaklarının amaçlarını, faaliyetlerini bilmeliyiz ve bu faaliyetleri ortadan kaldıracak şekilde davranmalıyız.
- ✓ Demokratik, laik, hukuk devletine sahip çıkmalyız.
- ✓ Dünyadaki diğer Türk devletleri ile dil, tarih, kültür birliğini sağlayacak bütün çalışmalara katılmalı ve bu çalışmaların desteklemeliyiz.
- ✓ Hayatta en hakiki yol göstericinin ilim olduğunu ve bu konuda çok çalışmak, üretmek gerektiğini bilmeli ve uygulamalyız.

Serap Öğretmen, öğrencilere söyledikleri cümleler için teşekkür eder ve "Atatürk'ü anlayan gençler olduğunuz için çok mutluyum." der.

📣 Görüşünü Söyle

Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ni okuyunuz. Bu hitabe ile ilgili aşağıdaki sorulara cevaplar veriniz.

- Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin korunmasını ve yaşatılmasını neden Türk gençliğine emanet etmiş olabilir? Belirtiniz.
- Atatürk, iç ve dış tehdit unsurları konusunda neden Türk gençliğinin dikkatli olmasını istemiştir? Açıklayınız.
- Atatürk, yaşanabilecek tüm olumsuzluklara rağmen, Türk gençliğinin güç kaynağı ile ilgili nele- re vurgu yapmış olabilir? Görüşlerinizi söyleyiniz.

c. Atatürk'ün Kişisel Özellikleri

Çok Yönlü Olması

Atatürk, çok yönlü bir kişiliğe sahipti. O, askerî bir deha, yetenekli bir devlet adamı, üstün nitelikli bir mücadeleci ve inkılapçı idi.

Başarılı bir komutan, büyük bir asker olan Atatürk, Birinci Dünya Savaşı'nın en güç koşulları içinde dahi en olumlu sonuçları alabilmiştir. Çanakkale Savaşları'nda emrindeki kuvvetleri yerinde ve zamanında kullanmış, onları en iyi biçimde yöneterek düşmana karşı büyük bir başarı kazanmıştır.

Atatürk, kazandığı askerî başarıları, millet egemenliğine ve millî bağımsızlığa dayalı bir devlet kurarak tamamlayan başarılı bir devlet adamıdır. O, cumhurbaşkanı olarak yeni kurulan devletin yönetimini üstlenmiş, halkına huzur ve mutluluk sağlayacak yönetim ve politikalar uygulamıştır. Bu politikalar içinde gerçekleştirdiği inkılaplar, Atatürk'ün inkılapçı yönünü ortaya koymuştur. İnkılapçı Atatürk, Türk toplumunda ihtiyaç duyulan gerçek ve kökten inkılabı çok önceden sezmiş, inkılabın düşünce yapısını kurmuş ve onu tam başarıya ulaştırmıştır.

Atatürk'ü bir komutan, bir devlet adamı, yaptığı inkılaplarla dönüştürücü bir lider olarak tanımamız onun ne kadar çok yönlü bir insan olduğunu göstermektedir.

4.39 Başkomutan Atatürk

4.40 Cumhurbaşkanı Atatürk

4.41 Atatürk kitap okurken

Akla ve Bilime Önem Vermesi, Çağdaş Olması

Akılçılık, insanın akli ile gerçekleri anlama yeteneğidir. Atatürk'ün en önemli özelliklerinden biri de yaptığı tüm işlerde ve davranışlarda akla ve bilime büyük önem vermesidir. O, gerçeklere ve başarıya ancak akıl ve bilim yoluyla ulaşabileceğini belirtmiştir.

Bir devlet adamı olarak Atatürk, ilhamını yaşam gerçeklerinden almış ve uygulamalarını gerçekçiliğe dayandırmıştır. O, gerçekçi ve akılcılığıyla sorunları zamanında belirlemiş, çağın gerçeklerini görebilmiş, bundan dolayı da yaptığı işlerde hep başarılı olmuştur. Atatürk, başarısının kaynağını her zaman akıl ve mantık olarak göstermiştir. Ayrıca "**Akl ve mantığın çözümlenemeyeceği mesele yoktur.**"⁽¹⁵⁾ diyerek akılcılığın sorunları çözmeye daima başarıyla uygulanabileceğini de belirtmiştir.

Atatürk'ün akıl ve mantık kuralları çerçevesinde hareket etmesi, onu başarılı bir komutan, büyük bir devlet adamı ve üstün bir önder durumuna getirmiştir. O, bu gerçeği şöyle belirtmiştir: "**Bizim akıl, mantık ve zekâ ile hareket etmemiz en belirgin özelliğimizdir. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilleridir.**"⁽¹⁶⁾

Atatürk, akılcılık özelliği sayesinde birçok inkılabı gerçekleştirirken ilkelerini de birer birer uygulamaya koymuştur. Bu inkılap ve ilkeler, Türk milletinin çağdaşlaşmasında çok önemlidir. O günkü Türkiye'nin toplum psikolojisi, sosyal yapısı ve ekonomik koşulları dikkate alındığında ilke ve inkılapların üstün bir mantık ve akılcılık ile gerçekleştirildiği açıkça görülür.

Atatürk'ün akılcılığı, yaratıcı düşünce özelliğiyle birleşince hiç kimsenin düşünemeyeceği, düşünse bile gerçekleşmez sandığı birçok yenilik ve gelişme ortaya çıkmıştır. Atatürk'ün askerî alandaki başarılarında ondaki akılcı düşünme gücünün etkileri büyük olmuştur. Özellikle Çanakkale savunması ve Sakarya Meydan Savaşı'nda geliştirdiği savaş yöntemleri onun akılcı düşünme gücünün sınırlarının ne

(15) Atatürkçülük I, s. 259.

(16) Atatürkçülük I, s. 259.

kadar geniş olduğunu göstermektedir. Çanakkale Cephesi'nde düşman askerlerinin hangi bölgelerden karaya asker çıkaracaklarını önceden tahmin etmesi ve siperlerin buna göre kazılması Atatürk'ün askerî alandaki yeteneğine ve akılcılığına bir örnektir. Ayrıca Atatürk'ün Sakarya Meydan Savaşı'nda uyguladığı savunma, savaş tarihindeki taktikler bakımından önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir.

Çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkma ideali onun ne kadar ileri görüşlü ve akılcı olduğunu gösterir. Atatürk'ün oluşturduğu düşünce sistemi bizlere, devletimize ve dünyaya hâlâ yol gösterici bir nitelik taşıyorsa bu, onun fikirlerinin ne kadar akılcı ve çağdaş olduğunu gösterir.

Atatürk'ün, Türk milletinin çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkması için en fazla önem verdiği konulardan biri eğitimidir. Türk toplumuna, eğitimdeki yenilikleri ve çağdaş uygulamaları Atatürk açıklamış ve anlatmıştır. Harf inkılabını gerçekleştiren Atatürk, Türk milletine "Başöğretmenlik" yaparak yeni Türk harflerini ilk kez yazı tahtasının başında yine kendisi öğretmiştir. Atatürk'ün milleti için yaptığı bu özveri- li çalışmalar, onun öğreticilik yönünün en iyi örnekleridir.

Atatürk'ün çağdaşlaşma yolunda attığı en önemli adımı cumhuriyettir. Milliyetçilik ilkesini savunan ama dünya vatandaşı olan, halkçı, laik, devletçi ve çağın gereklerine göre değişiklikler yapmayı hedefleyen inkılapçı bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti onun en büyük eseridir.

Sıra Sizde

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" koyunuz.

- (....) Atatürk'ün Kanal Cephesi'nde düşmanın nereden saldıracağını bilmesi onun ileri görüşlü bir lider olduğunu gösterir.
- (....) Atatürk, yaptığı tüm işlerde akla ve bilime büyük önem vermiştir.
- (....) Kazandığı savaşlar ile başarılı bir komutan olduğunu gösteren Atatürk, cumhuriyeti kurarak iyi bir devlet adamı olduğunu da göstermiştir.

4.42 > Eğitime önem veren Atatürk bir okul ziyaretinde

4.9. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ DAYANDIĞI ESASLAR

Araştırınız

Millî birlik ve beraberlik toplum yaşamında nasıl bir öneme sahiptir? Bu konu hakkında bir araştırma yapınız.

Vatan ve Millet Sevgisi

Atatürk ilke ve inkılaplarının temelinde vatan ve millet sevgisi bulunmaktadır. Onun için Atatürk, her gittiği yerde ve yaptığı konuşmalarda vatan ve millet sevgisini vurgulayan sözler söylemiştir. Onun gözünde hiçbir sevgi, vatan ve millet sevgisinin üzerinde değildir. Zaten Türk milletine olan sevgisini Onuncu Yıl Nutku'nda "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözü ile en güzel şekilde pekiştirmiştir. Atatürk'ün vatan sevgisinin en önemli ispatı Kurtuluş Savaşı'nda ülkesi için gösterdiği mücadele ve sonrasında kurduğu cumhuriyet değil midir? Bizler de milletimizin rahat ve huzur içinde yaşaması, birlik ve beraberliğimizin bozulmaması için vatanımızı ve milletimizi Atatürk gibi çok sevmeli ve onun gibi ülkemizin kalkınması için çok çalışmalıyız.

Millî Tarih Bilinci

Atatürk, bir arada yaşayan toplumların geçmişte yaşadıkları ve paylaştıkları duyguların bugünleri de etkilediğini biliyordu. Çünkü millî tarih bilincine sahip olmak, aynı zamanda bir arada ve bağımsız yaşamın da başlıca dayanağıdır. Türk milleti, millî tarih bilincine sahip olduğunu Kurtuluş Savaşı'nda bir araya gelerek göstermiştir. Atatürk, ilke ve inkılaplarının dayandığı esaslardan biri olan millî tarih bilincinin önemini bildiği için bu konuya dikkat çekmek amacıyla şöyle söylemiştir: "**Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.**" (Atatürkçülük I, s. 359.)

Egemenliğin Millete Ait Olması

Atatürk'ün, cumhuriyetimizi kurarken ve Anayasa'mızı oluştururken üzerinde durduğu en önemli konu; egemenliğin kayıtsız, şartsız millete ait olmasıdır. Çünkü Atatürk'e göre millet iradesi her şeyin üzerindedir. Onun için egemenliğin hiçbir kimse ve sınıfa bırakılması söz konusu değildir. Atatürk'ün Türk halkına armağan ettiği cumhuriyet yönetimi, millete kendi yöneticilerini seçme hakkını tanımaktadır. Bizlere düşen görev egemenlik hakkımızın güvencesi olan Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve onları sonsuza kadar yaşatmaktır.

Türk Milletine İnanmak ve Güvenmek

Tarihte hiçbir lider Atatürk kadar milletine inanmamış ve güvenmemiştir. Kurtuluş Savaşı'nda bağımsızlık için girilen mücadelede Atatürk, ordusu ve silahı olmayan Türk milletinin yalnızca bağımsızlık inancına güvenmişti. Bağımsızlığın ve egemenliğin kazanılmasından sonra Atatürk, Türk milletine olan güvenini Onuncu Yıl Nutku'nda şöyle dile getirmiştir: "**Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü, Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir.**" Bizler de Atatürk'ün söylediği gibi Türk milletine inanır ve güvenirse pek çok zorluğu kolayca aşmasını biliriz. Böylece Türk milletini çağdaşlaşma yolunda hak ettiği düzeye getirebiliriz.

Bağımsızlık ve Özgürlük

Atatürk "**Bağımsızlık ve özgürlük benim karakterimdir.**" diyerek bağımsızlık ve özgürlüğün önemini vurgulamıştır. Türk milleti, yüzyıllarca süren devlet geleneğinde bağımsızlık ve özgürlüğünden hiç vazgeçmemiştir. Bunun da en güzel örneği, Kurtuluş Savaşı'nın parolası olan "Ya istiklal, ya ölüm!"dür. Bağımsızlığı ve özgürlüğü esas alan Atatürk ilkelerinin amacı da Türk milletini, demokratik bir ortam içerisinde, bağımsız ve özgür olarak sonsuza kadar yaşatmaktır.

Millî Kültürün Geliştirilmesi

Atatürk, çağdaşlaşma ve Batılılaşma yolunda giriştiği inkılaplarda, her zaman millî kültüre büyük önem vermiş ve yapılan işlerin millî kültürümüze ters düşmemesine özen göstermiştir. Atatürk, çağdaşlaşma yolunda Batı'nın bilim ve teknolojisini almasını isterken kültürel olarak da taklitçilikten kaçınılmasını istemiştir. Çağdaşlaşma yolunda millî kültürü esas alan Atatürk, temelin her zaman Türk milletinin içinden çıkması gerektiğini vurgulamıştır. Bu sebeple, millî kültürümüzün köklü değerleri süreklilikle geliştirilmeli ve çağdaş uygarlık düzeyinin üstünde tutulmalıdır.

Millî Birlik ve Beraberlik, Ülke Bütünlüğü

Millî birlik ve beraberlik, milleti oluşturan ve bir arada yaşayan kişilerin karşılıklı sevgi ve saygı duygusuyla birbirine bağlanması ve ortak amaçlara yönelmesi demektir. Atatürk, yeni Türk devletini kurarken millî birlik ve beraberlik ilkesinin bütünleştirici ve kaynaştırıcı özelliğinden yararlanmıştır. Atatürk'e göre millî varlığımızın temeli, millî birlik ve beraberlikte bulunmaktadır. Çünkü devletin kuruluşu ve halkın huzur içinde yaşayabilmesi için millî birliğe ve ülke bütünlüğüne her zaman ihtiyaç vardır.

Millî Dil

Dil insanlar arasındaki iletişimin kurulmasını ve sosyal yaşamın oluşmasını sağlayan en önemli araçtır. Ayrıca, bir milletin sahip olduğu bütün gelenek ve göreneklerinin, önemli değerlerinin sonraki kuşaklara aktarılmasında aracılık yapar. Bu sebeple Atatürk, Anayasa'mıza "Türkiye'nin resmî dili Türkçedir." maddesini koyarak Türk dilinin korunması ve yaşamasını sağlamıştır. Bizler de Atatürk ilkelerinin dayandığı esaslardan olan Türk diline sahip çıkmalı, onu yozlaştırmadan, bozmadan gelecek kuşaklara aktarmalıyız.

Türk Toplumunun Çağdaş Uygarlık Düzeyinin Üstüne Çıkarılması

Çağdaşlaşma, bağımsızlıktan uzak durmak ve her zaman gelişmelere, bilim ve teknolojiye açık olmak demektir. Atatürkçülüğün en temel esaslarından olan çağdaşlaşma Türk halkının her konuda, çağın şartlarına göre donanımını ve uygar anlamda çağı yakalamasını amaçlar. Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nda belirttiği gibi "**Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.**" Bu konuda Türk milletine düşen görev ise Atatürk'ün gösterdiği amaca ulaşmak ve çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkma idealini gerçekleştirmektir.

Soru/yorum

Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasların Türk milletine ne gibi yararlar sağladığını düşünüyorsunuz? Bu temel esaslar arasında size göre en önemli olanları hangileridir? Nedenleri ile birlikte söyleyiniz.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Atatürkçülüğün tanımını yapınız.
2. Atatürk ilkelerinin amaçları nelerdir? Açıklayınız.
3. Atatürk ilke ve inkılaplarının dayandığı esaslar nelerdir? Belirtiniz.
4. Cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı yararlar nelerdir? Açıklayınız.
6. Devletçilik ilkesinin çıkış sebeplerini ve bu ilkenin önemini belirtiniz.
7. Laiklik ne demektir? Türk toplumuna sağladığı yararlar nelerdir? Açıklayınız.
8. Atatürk ilkelerine niçin sahip çıkmamız gerektiğini belirtiniz.
9. Atatürk'ün kişisel özelliklerinden akla ve bilime niçin önem verdiğini açıklayınız.

B. "geri - ileri - ilerici - laiklik - ekonomik - sosyal - başarılar - mükâfat - uzak - kaldırmak - yavaşlatmak - yakın - kültür - ahlak - kurumların - okulların"

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimeleri uygun alanlara yazınız.

1. İnkılapçılık, zamana göre, ... kalmış bütün kurumların ortadan ..... ve yerine çağdaş..... getirilmesi demektir.
2. Devlet düzeninin ve hukuk kurallarının dine değil akla ve bilime dayandırılmasına ..... denir.
3. Siyasi, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ... zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen .....devamlı olamaz, ...zamanla söner.
4. Toplumsal bir varlık olan insanın yaşarken kazandığı bilgi, sanat, inanç, hukuk, gelenek ve alışkanlıklarının tümüne .....denir.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) Türk milletinin tarihi gerçeklerinden ve ihtiyaçlarından doğmuş olan Atatürkçülük, ilerleme ve yenileşmeyi hedefleyen bir sistem olarak bilinir.
2. (.....) Türk milletinin bağımsız ve özgür yaşaması için Kurtuluş Savaşı'nda ve sonrasında gösterdiği dinamizme sosyal güç denir.
3. (.....) Cumhuriyet, egemenliğin bir kişiye veya zümreye değil, bütün yurttaşların yönetime eşit biçimde katıldıkları bir yönetim şekli olarak tanımlanır.
4. (.....) Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi ile ulaşmak istediği amaçlardan biri de din birliğini gerçekleştirmektir.
5. (.....) Tüm çağdaş yönetim biçimlerinde olduğu gibi Atatürk'ün halkçılık anlayışına uygun olarak Türk milletine demokratik hakların tamamı verilmiştir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. • Devletin belli bir grup tarafından yönetilmesini engellemek
• Toplumun tüm kesimlerinin yönetime katılımını sağlamak
• Toplumda bireysel ayrıcalıkların yaşanmasını engellemek

Yukarıda özellikleri verilen Atatürk ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Milliyetçilik B) Cumhuriyetçilik
C) Laiklik D) Devletçilik

2. Türkiye Cumhuriyeti'nde sınıflaşmanın ortadan kaldırılması ve toplumun birbiriyle kaynaşması Atatürk'ün aşağıdaki ilkelere hangisinin sonucunda gerçekleşmiştir?

- A) Halkçılık B) Laiklik
C) Devletçilik D) İnkılapçılık

3. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk ilkelerinin ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Türk toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur.
B) Akli ve bilimi esas alır.
C) Toplum yaşamına uygulanamaz.
D) Birbirinden ayrılmaz bir bütünlük taşır.

4. I. Sürekli olarak çağdaşlaşmayı öngörmesi
II. Eski kurumları yenilemesi
III. Gelişme ve ilerlemeye açık olması

Yukarıda verilenler Atatürk'ün hangi ilkesi ile doğrudan bağlantılıdır?

- A) Milliyetçilik B) Devletçilik
C) Halkçılık D) İnkılapçılık

5. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır:

- Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi.
• Ekonomik ve sosyal ilişkilerden kaynaklanan sınıf farklılığının ortadan kaldırılması.
• Millî birlik ve beraberliğin sağlanması.

Bu çalışmalar aşağıdaki ilkelere hangisiyle ilgili değildir?

- A) Cumhuriyetçilik B) Halkçılık
C) Milliyetçilik D) Devletçilik

6. Atatürk cumhuriyetin ilanından sonra modern bir toplum oluşturmak için birçok inkılap yapmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi toplumsal alanda yapılan inkılaplar arasında yer almaz?

- A) Şapka inkılabı
B) Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması
C) Takvim, saat ve ölçülerde değişim
D) Halifeliğin kaldırılması

7. Saltanat yönetiminden millî egemenliğe geçiş ile Atatürk ilkelerinden hangisi uygulanmıştır?

- A) Milliyetçilik B) Devletçilik
C) Cumhuriyetçilik D) Laiklik

8. Laikliğin Türk toplumuna sağladığı en önemli fayda aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Millî bütünlüğün sağlanması
B) Millî güvenliğin sağlanması
C) Çok partili hayata geçişin sağlanması
D) Akılcı ve bilimsel gelişmenin sağlanması

5.
ÜNİTE

DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI

Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisi binasından çıkarken

Neler Öğreneceğiz?

- Atatürk Dönemi'ndeki demokratikleşme yolunda atılan adımları,
- Siyasi partilerin kuruluşlarını ve çok partili hayata geçiş denemelerini,
- Mustafa Kemal'e suikast girişimini,
- Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehditlerin neler olduğunu araştırma, inceleme, sorular, haritalar, tarih şeritleri, görsel unsurlar, proje görevi ve etkinlikler yardımıyla öğreneceğiz.

Ünite Konuları

- 5.1. Çok Partili Hayat Denemeleri
- 5.2. Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi
- 5.3. Cumhuriyet Yönetimine Yönelik Tehditler

Öğreneceğimiz Kavramlar

✓ fırka	✓ terakkiperver	✓ Takriri Sükûn	✓ rejim
✓ parti	✓ payidar	✓ naçiz	✓ liberal

Hazırlık Yapalım

1. Çok partili hayat denildiğinde ne anlıyorsunuz? Çok partili hayata neden ihtiyaç duyarız? Bu konularla ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.
2. Büyük Nutuk'ta cumhuriyetin ilk yıllarındaki demokratikleşme çabaları ile ilgili yer alan bölümleri okuyunuz.
3. Mustafa Kemal'e neden suikast girişiminde bulunulmuştur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

5.1. ÇOK PARTİLİ HAYAT DENEMELERİ

Araştırınız

Siyasi partilerin kurulma amacı ile ilgili bir araştırma yapınız.

Demokrasinin uygulandığı toplumlarda herkes düşüncelerini serbestçe söyleme özgürlüğüne sahiptir. Toplumdaki bireylerin düşüncelerini rahatça açıklayabilmesi, hür ve birbirinin haklarına saygılı yaşayabilmesi ancak iyi bir yönetim sistemi sayesinde gerçekleşebilir. Çağımıza en uygun devlet ve yönetim biçimi ise demokrasidir. Demokrasi için ilk koşul, ülkenin bağımsız olmasıdır. Bağımsızlığın var olmasından sonra millî egemenlik ilkesinin gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılır. Millî egemenliğin gerçekleştirilmesinde ise siyasi partiler önemli bir aracılık görevi yaparlar. Çünkü seçimlere katılan siyasi partiler aldıkları oylar ile halkın seçtiği kişilerin meclise milletvekili olarak girmesini sağlarlar.

Demokrasilerde aynı düşünceleri taşıyan insanların görüşlerini dile getirebilmek amacıyla siyasi kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumların başında siyasi partiler yer alır. Siyasi partiler demokratik rejimlerde halkın yönetime katılmasına aracılık eden kuruluşlardır.

Mustafa Kemal, bu amaçla ülke içinde demokratik bir rejimin kurulmasına öncülük etti. Bir siyasi parti kurarak çok partili yaşama geçiş ortamını oluşturmak istedi.

Soru/yorum

Millî egemenliğin sağlanmasında siyasi partiler nasıl bir rol oynar? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Tek Partili Yönetim

- Halkın yönetime katılımı ve görüş farklılıkları az olur.
- Hükûmetin denetlenmesi zordur.

Çok Partili Yönetim

- Farklı görüşler yönetimde yer alabilir.
- Hükûmet sürekli denetlenir.
- Demokratik ortam oluşur.

Görüşünü Söyle

Devlet yönetiminde tek partili yönetim mi yoksa çok partili yönetim mi etkili olur? Görüşlerinizi söyleyiniz.

5.1 Cumhuriyet Halk Fırkasının Cumhuriyet Bayramı kutlaması etkinliği

a. Siyasi Partiler Kuruluyor

Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi)

Mustafa Kemal, demokrasinin gereklerinden olan siyasi parti kurma anlayışını her zaman taşıyordu. Sivas Kongresi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk grubunu oluşturarak bu düşüncesini bir model olarak gerçekleştirdi. Mustafa Kemal, böyle davranarak aldığı kararları milletle paylaşmak istiyordu.

Mustafa Kemal, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk grubunu son Osmanlı Mebusan Meclisinde de oluşturmak istedi. Fakat bu düşüncesini ancak Birinci Mecliste gerçekleştirebildi.

Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde farklı gruplar, milli bağımsızlığı sağlamaya çalıştıkları için uzlaşabiliyorlardı. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Meclisteki gruplar arasında düşünce ayrılıkları oluşmuştu. Batılılaşma ve modernleşme yanlısı Mustafa Kemal ve taraftarlarına Birinci Grup, onların karşısında yer alan ve eski düzeni savunan gelenekçilere ise İkinci Grup deniyordu.

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı sırasında milletiyle olan sıkı ilişkilerini Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu aracılığıyla sağlıyordu. Baş döneminde çağdaşlaşma yolunda yapılacak yeniliklerin gerçekleştirilebilmesi için güvenebileceği genç, dinamik ve inkılapçı insanlara ihtiyaç vardı. Bu amaçla 9 Eylül 1923 tarihinde başkanlığını yaptığı **Halk Fırkası**nı kurdu. Böylece gerçekleştirmeyi düşündüğü çok partili yaşam için ilk adımı atmış oldu. Cumhuriyetin ilanından sonra ise bu parti, **Cumhuriyet Halk Fırkası** adını aldı (1924). Atatürk'ün gerçekleştirdiği bütün inkılaplar bu parti programına dayanılarak yapılmıştır. Yine partinin programında yer alan Atatürk ilkelerinin tümü bu parti aracılığıyla devlet yönetimine ve anayasaya uygulanmış ve halk tarafından benimsenmiştir.

5.2 Mustafa Kemal Meclis kürsüsünde

? Bunları biliyor musunuz?

Mustafa Kemal, ölümüne kadar, hem cumhurbaşkanlığı görevini hem de Cumhuriyet Halk Partisi başkanlığını birlikte yürütmüştür.

! Unutmayınız

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi Cumhuriyet Halk Fırkasıdır.

Aynı Zaman, Farklı Mekân

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra sıra, Türk milletini her alanda çağdaş devletler düzeyine çıkaracak yeniliklerin yapılmasına gelmişti. İnkılapların biçimi ve zamanı konusunda Mustafa Kemal ve bazı arkadaşları arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu kişiler çok geçmeden bağlı buldukları Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılıp 1924 Anayasası'na dayanarak yeni bir parti kurdular. Böylece Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adıyla Cumhuriyet Dönemi'nin siyasi tarihinde ilk muhalefet partisi kurulmuş oldu (17 Kasım 1924). Bu partinin kurucuları arasında Kâzım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Adnan Adıvar, Cafer Tayyar Bey gibi önemli kişiler bulunuyordu.

Kavram Bilgisi

Terakkiperver: İlerici, ilerlemeyi seven anlamına gelmektedir.

■ **Fırka:** Parti.

5.3

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın logosu

Kâzım Karabekir

Refet Bey (Bele)

Ali Fuat Paşa (Cebesoy)

Cafer Tayyar Bey

Adnan Bey (Adıvar)

Rauf Bey (Orbay)

5.4 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları

Mustafa Kemal orduda görev yapanların politikayla uğraşmalarını uygun görmüyordu. Bu amaçla kendisine bağlı milletvekillerinin ordudaki görevlerinden ayrılmasını istedi. Bundan sonra, kişilerin askerî görevleri devam ederken milletvekili olamayacaklarına belirten Kanun çıkarıldı (19 Aralık 1924). Bu Kanun'un çıkarılması üzerine meclisteki ordu üyesi milletvekilleri, ordudaki görevlerinden çekildiler.

Soru/yorum

Sizce Mustafa Kemal, askerlerin aynı zamanda milletvekili olmasını neden istememiştir?

Mustafa Kemal, Türkiye'de demokrasinin yerleşmesini ve kısa sürede gelişmesini istediğinden yeni partinin kurulmasına çok sevindi.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının programında "dîn ve inançlara saygılı" olduğunun vurgulanması cumhuriyet karşıtlarının bu parti içerisinde toplanmasına sebep oldu. Cumhuriyete ve Mustafa Kemal'in yaptığı inkılaplara muhalif olanlar, parti içerisinde hızla çoğalmaya başladılar. Partinin dîn konusunda izlediği politika, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan bazı vatandaşlar üzerinde etkili oldu. Bu gelişmelerin sonunda doğu-

5.5

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları ile ilgili gazetede çıkan fotoğraf

da büyük bir ayaklanma çıkartıldı. Cumhuriyet rejiminin tehlikeye düştüğünü gören devlet görevlileri, gerekli önlemleri alarak ayaklanmanın bastırılmasını sağladılar.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının bazı üyelerinin devlete ve rejime zarar verdiği gerekçesiyle bu parti, hükûmet tarafından kapatıldı (3 Haziran 1925).

Serbest Cumhuriyet Fırkası

1930'lu yıllara gelindiğinde, Atatürk ilke ve inkılaplarının büyük bir bölümü günlük yaşamda uygulanmaya başlanmış ve halk tarafından bu inkılaplar benimsenmişti. Fakat 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik bunalım Türkiye'yi de etkilemişti. Mustafa Kemal, ülkenin sıkıntılardan kurtulabilmesi için ekonomik kalkınma alanında farklı görüşler taşıyan yeni bir parti kurulmasını istiyordu. Mustafa Kemal bu düşüncelerle hareket ederek yakın arkadaşlarından Fethi Bey'e yeni bir parti kurdurdu. Böylece Serbest Cumhuriyet Fırkası adını taşıyan parti 12 Ağustos 1930 tarihinde kurulmuş oldu.

Soru/yorum

Mustafa Kemal sizce neden yeni bir parti kurulmasını istiyor? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Sıra Sizde

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kurulan siyasi partilerinin adlarıyla ilgili aşağıda verilen kısaltmaların açılımını yazınız.

- HF:
- CHF:
- TCF:
- SCF:

5.6 Fethi (Okyar) Bey ve Mustafa Kemal eşleriyle birlikte

5.7 Serbest Cumhuriyet Fırkasının bir seçim çalışması

Mustafa Kemal, parti kurucularından cumhuriyet ilkelerine bağlı kalmalarını özellikle istedi.

Ülke yararına kurulan bu parti, kısa sürede cumhuriyet karşıtlarının yer aldığı bir kuruluş durumuna geldi. Cumhuriyet karşıtları, partiyi kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya başladı. Partinin kurucusu olan Fethi Bey, bu gelişmelerden rahatsızlık duydu. Ülkenin geleceği için kötü bir olayın yaşanmaması amacıyla Serbest Cumhuriyet Fırkasını kendi isteğiyle kapattı (17 Kasım 1930). Böylece ikinci kez gerçekleştirilmek istenen çok partili rejim denemesi de sonuçsuz kaldı.

? Bunları Biliyor musunuz?

Ülkemizde kurulan bu üç parti, ekonomide liberal (serbest) görüşü savundu. Özel sermayenin ekonomide etkili olmasını istedi. Fakat yaşanan 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı nedeniyle iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Fırkası, ekonomide devletçilik politikasını uygulamaya koyacaktır.

<https://dergipark.org.tr>

Sıra Sizde

Siyasi partiler ile ilgili aşağıda verilen çalışmayı yapınız.

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi:
- Kâzım Karabekir ve arkadaşları tarafından kurulan parti:
- 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın yaşanması sonucu kurulan parti:
- Türkiye'nin ilk muhalefet partisinin adı:
- Kurucu başkanı tarafından kapatılan parti:

b. Demokratikleşme Çabaları

Atatürk, cumhuriyeti kurma aşamasında kuruluş sürecinde yaşanan demokratikleşme çabalarından bir kısmına Nutuk adlı eserinde şu şekilde yer vermiştir:

Nutuk'tan

Saltanatın Kaldırılması

Efendiler, Osmanlı Devleti'nin yıkılmış olduğunu, yeni bir Türkiye Devleti'nin doğduğunu, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince hâkimiyet haklarının millete ait bulunduğunu ifade eden bir önerge hazırlandı. Sekseni aşkın arkadaşa imza ettirildi. Bu önergede benim de imzam vardır.

Meclis'te de geniş bir konuşma yapmak gereğini duydum. İslam ve Türk tarihinden örnekler vererek hilafet ve saltanatın ayrılabilirliğini, millî hâkimiyet ve saltanat makamının Türkiye Büyük Millet Meclisi olabileceğini, tarihî olaylara dayanarak açıkladım.

Süratle kanun tasarıları hazırlandı. O gün meclisin ikinci oturumunda okundu. Ad okunarak oya konması teklifine karşı, kürsüye çıktım. Dedim ki: "Buna gerek yoktur. Memleket ve milletin istiklâlini ebedî olarak koruyacak ilkeleri, yüce meclisin oy birliği ile kabul edeceğini sanırım." Sonunda, başkan oya sundu ve "oy birliği ile kabul edilmiştir" dedi.

İşte Efendiler, Osmanlı Saltanatı'nın yıkılış ve göçüş merasiminin son safhası böyle geçmiştir.

5.8 Atatürk Mecliste Nutuk'u okurken

Soru/yorum

Sizce Atatürk, neden devlet yönetiminin saltanat şeklinde olmasını istemiyor olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Siyasi Parti Kurma

Araştırınız

Siyasi partiler toplumda bir ihtiyaç mıdır? Siyasi partilerin devlet yönetimine katkıları hakkında bir araştırma yapınız.

Atatürk, Cumhuriyet yönetiminde siyasi partilerin kurulmasını ve devlet yönetiminde farklı görüşlerin var olmasını istiyordu. Bu konuda yaptığı çalışmalarını Nutuk'ta şöyle anlatmaktadır:

Saygıdeğer Efendiler, her yerde, siyasi parti kurma konusunda halkla uzun sohbetler yaptım.

7 Aralık 1922 tarihinde, Ankara basını vasıtasıyla, halkçılık ilkesine dayanan ve "Halk Partisi" adını taşıyan siyasi bir parti kurmak niyetinde olduğumu açıklayarak, bu partinin nasıl bir program yapması gerekeceği konusunda, bütün vatanseverlerin, ilim ve fen adamlarının yardım ve iş birliğine başvurmuştum.

Gerek bazı kimselerden aldığım yazılı düşüncelerden ve gerek halk ile yaptığım görüşmelerden çok yararlandım.

Milletin maddi ve manevi alandaki yenileşmesi ve gelişmesi yolunda, söz ve teori ile iş ve icraata önem vermeyi tercih ettik. Bununla birlikte, "Hâkimiyet milletindir.", "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dışında hiçbir makam, millî mukadderata hâkim olamaz."

İlkeler, "Halk Partisi"nin kuruluşu ve faaliyet göstermesi için yeterli oldu. Partinin adına, daha sonra "Cumhuriyet" kelimesi de eklenerek, bilindiği gibi "Cumhuriyet Halk Partisi" adı verildi.

5.9 Atatürk bir kongrede konuşma yaparken

Halifeliğin Kaldırılması

Atatürk'ün halifeliğin kaldırılması konusundaki düşünceleri ve demokratikleşme hakkında Nutuk'ta söylediği sözler:

- Türk halkının kayıtsız ve şartsız hâkimiyetine sahip olduğunu bir defa daha ve kesinlikle tekrar ediyorum. Hakimiyet, hiçbir anlamda, hiçbir şekilde, hiçbir renk ve hiçbir kılavuzlukta ortaklık kabul etmez. Unvanı ister halife ister başka bir şey olsun, hiç kimse bu milletin kaderine ortak çıkamaz. Millet buna kesinlikle müsaade edemez.
- Yeni Türkiye'nin ve Yeni Türkiye halkının, artık, kendi varlık ve mutluluğundan başka düşünecek bir şeyi yoktur...
- Görülüyor ki, biz her vasıttan yalnız ve ancak bir tek temel görüşe dayanarak yararlanırsınız. O görüş şudur: Türk milletini medeni dünyada, layık olduğu mevkiye yükseltmek, Türkiye Cumhuriyeti'nin sarsılmaz temelleri üzerinde her gün daha çok güçlendirmek...

(Nutuk, Yayına Haz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, s.467-469,474, 481,485,486,606.)

Görüşünü Söyle

Atatürk'ün temel görüş olarak belirttiği düşünceler nelerdir? Bu konudaki görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız

5.2. MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ

Mustafa Kemal, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak amacıyla gerçekleştirdiği inkılaplarla millete yeni ufuklar açmıştı. Ancak bu durumdan rahatsız olan bazı çıkar grupları ortaya çıkmıştı. Onlar için en önemli konu, kendi çıkarlarını koruyabilmektir. Bu amaçla korkunç planlar yapmaktan çekinmiyordular.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra cumhuriyet karşıtları Mustafa Kemal'i kendilerine hedef almışlardı. Bu hilafet ve saltanat yanlıları, Mustafa Kemal ortadan kaldırılsa onun yaptığı tüm inkılapların da sona ereceğini düşünüyordular.

Yenilik karşıtı bu kişiler, insanlık dışı amaçlarını Mustafa Kemal'in İzmir gezisi sırasında gerçekleştirmeyi planladılar (15 Haziran 1926),

Mustafa Kemal'in İzmir'e bir gün geç gelmesi, bu korkunç planın ortaya çıkmasına sebep oldu. Suikastçılar Sakız Adası'na tekne ile kaçırarak olan Giritli Şevki, korku ve pişmanlık duyarak durumu İzmir Valisine bildirdi. Bunun üzerine suikastı düzenleyecek kişiler yakalandı ve İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak cezalandırıldılar.

Olayın duyulması üzerine tüm ülkede mitingler düzenlendi. Bu mitinglerde suikaste girişenler halk tarafından nefretle kınandı. Milletçe Mustafa Kemal'e ve onun yaptığı inkılaplara sevgi ve bağlılık gösterileri yapıldı.

Suikast girişiminden sonra Mustafa Kemal, yayınladığı bildiride: "**Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar yaşayacaktır.**"⁽¹⁾ diyerek cumhuriyet rejiminin sonsuza kadar var olacağına işaret etmiştir.

Soru/yorum

Mustafa Kemal'e suikast düzenleyen kişilerin hedefi sizce nedir? Mustafa Kemal'in suikast girişiminden sonra söylediği sözün ne anlama geldiğini arkadaşlarınızla paylaşınız.

5.13 Cumhurbaşkanı Atatürk

5.10 İzmir suikastını planlayanlardan Ziya Hurşit

5.11 İzmir suikastını planlayanlardan Cavit Bey

5.12 Suikast planının krokisi

(1) Atatürkçülük I, s. 47.

5.3. CUMHURİYET YÖNETİMİNE YÖNELİK TEHDİTLER

Araştırınız

Dünya haritası üzerinde Türkiye'nin coğrafi konumunu inceleyiniz. Ülkemizin jeopolitik önemi ile ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.

Türkiye'nin Jeopolitik Önemi

Jeopolitik; bir devletin ülkesi ile millî tarihi, vatandaşın millî bilinci, devletin millî gücü ve dünya devletlerinin politik şartlarını ve ilişkilerini dikkate alarak millî politikanın esaslarını tayin ve tespit eden bilim demektir. Jeopolitik, bir devletin dış politikasının tayininde coğrafi unsurlardan faydalanmayı amaçlar. Jeopolitik konum ise bir devletin dünya coğrafyasında bulunduğu konumundan dolayı kendisine sağladığı avantaj ve dezavantajların hepsine denir.

Soru/yorum

Yukarıdaki paragrafta verilen bilgiler ışığında Türkiye'nin coğrafi konumu ile ilgili neler söylenebilir?

Türkiye'nin jeopolitik konumundan kaynaklanan özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Zengin doğal kaynaklara sahip Kafkasya ve Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde yer alması,
- Hazar ve Orta Asya doğal kaynaklarının Batı'ya ulaştırılmasında doğal bir köprü oluşturması,
- Dünyadaki doğal enerji kaynaklarının % 60'ının ülkemizin etrafındaki devletlerde olması,
- Karadeniz-Akdeniz deniz yolu ulaşımının Çanakkale ve İstanbul boğazları üzerinden yapılması.

Ülkemiz, coğrafi konumundan dolayı jeopolitik bir öneme sahiptir. Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği bölgede yer alan Türkiye, iki kıta arasında ulaşım, ticaret, haberleşme ve kültür etkileşim alanlarında bir köprü durumundadır. Türkiye'nin bu özel coğrafi konumu ona, stratejik açıdan büyük önem kazandırmaktadır. Avrupa'da ve Asya'da toprakları bulunan yurdumuz, her iki kıtada da bulunan ülkeler üzerinde etkili bir dış politika izlemektedir.

5.14 15 Temmuz Şehitler Köprüsü (Boğaziçi Köprüsü), İstanbul

Türkiye'nin, Karadeniz ve Akdeniz'i birbirine bağlayan Çanakkale ve İstanbul boğazlarına sahip olması ülkemize büyük bir stratejik önem kazandırmaktadır.

Görüşünü Söyle

Boğazların ve Asya'yı Avrupa'yı birbirine bağlayan köprülerin ülkemiz topraklarında yer alması Türkiye'ye ne gibi katkılar sağlamaktadır? Görüşlerinizi söyleyiniz.

Yurdumuzun, petrol kaynaklarına sahip ülkeler ile endüstrileşmiş ülkeler arasında bulunması jeopolitik önemini daha çok artırmaktadır. Türkiye, bu özelliğinden dolayı dünya güç dengesinde de önemli bir yere sahiptir. Dünya devletlerinin her zaman ilgi gösterdikleri bu bölgede Türkiye, bir güç unsuru olarak bütün dünyaya güven veren bir ülke görünümündedir.

Bazı devletlerin ülkemizin jeopolitik öneminden kaynaklanan gücünü azaltmak isteyecekleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni zayıflatmak ve bölmek için çaba harcayabilecekleri unutulmamalıdır. Çünkü Türkiye, modern yapıda, güçlü ordusu ve Atatürkçü düşünce sistemini esas alan rejimiyle çağdaş bir ülkedir.

İç ve Dış Tehdit Unsurlarının Hedefleri

Günümüzde bazı devletler, çeşitli sorunlar yaşadığı ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal gücünü zayıflatmak için terör ve terör gruplarını desteklemektedirler. Çünkü bu devletler topyekûn bir savaşı göze alamadıkları için terörizmi destekleyerek amaçlarına ulaşmak istemektedirler. Terörist faaliyetlerin diğer bir hedefi ise korku ve şiddet ortamı oluşturarak yurttaşların devlete olan güvenlerini sarsmaktır. İçeriden ve dışarıdan gelen bütün tehdit unsurlarının hedefi; çağdaş laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni yıkmak, millî birlik ve beraberliğimizi ortadan kaldırmaktır.

Türkiye'nin bölgede güçlenmekte olmasından rahatsız olan bazı ülkeler, iç sorunlarımızı kullanarak milletimizi birbirine karşı kışkırtmaktadır. Türkiye, değerli topraklar üzerinde önemli bir konuma sahip olan bir devlettir. Güçlü bir ülke olmamızı istemeyen dış güçlerin gizlice yaptığı bir çok plan bulunmaktadır. Bütün bu tehditlere karşı millî birlik ve beraberliğimizi bozmadan gelecek olan tehlikelere karşı uyanık ve bilinçli olmalıyız.

İç ve Dış Tehdit Unsurlarına Karşı Kişilere Düşen Görevler

İç ve dış tehditler karşısında Türk milletine düşen en önemli görev, her türlü ideolojik, bölücü ve yıkıcı çalışmalara karşı her zaman uyanık olmaktır. Türk milleti, millî birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmeli, demokratik sistemden ödün vermemelidir. Türk milleti içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı mücadele edebilmek için aşağıdaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir,

- Türk tarihini iyi bilmeli ve tarihten dersler almalıyız.
- Türk gençliği olarak milletimizi ve vatanımızı çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarmak için çok çalışmalıyız. Güçlü, zengin ve mutlu bir Türkiye oluşturmak için akıl ve bilimin önderliğinde hareket ederek Atatürkçü düşünce sisteminden yararlanmalıyız.
- Milletten birlik ve beraberliğini, vatanın bütünlüğünü her şeyin üstünde tutmalıyız. Türkiye'nin gelişmesine engel olmak isteyen iç ve dış propaganda ve tehdit odaklarının amaçlarını, faaliyetlerini bilmeliyiz ve bu faaliyetleri ortadan kaldıracak şekilde davranmalıyız.
- Demokratik, laik, hukuk devletine sahip çıkmalıyız.
- Hayatta en hakiki yol göstericinin ilim olduğunu ve bu konuda çok çalışmak ve üretmek gerektiğini bilmeli ve uygulamalıyız.

Günümüzde de Cumhuriyet'imize, demokrasimize ve halkın iradesine göz koyan karanlık güçlerin bitmediği görülmektedir. Aşağıdaki haberde yakın tarihimizde devlet yönetimini ele geçirmeye çalışan bir örgütün yaptığı darbe kalkışmasının haberini okuyacaksınız. Türk gençliği olarak Cumhuriyet'e sahip çıkmanın ne demek olduğunu, ülkemizde bir daha bu türden tehlikelerle karşılaşmamak için neler yapılması gerektiğini bir kez daha düşünmemiz gerekmektedir.

Bir Halkın Uyanışı: 15 Temmuz Demokrasi Zaferi

Türkiye'nin en karanlık gecelerinden birinde millet, destan yazdı.

15 Temmuz gecesi, demokrasimizi esir almaya çalışanlara tarihi nitelikte bir ders verildi. Tanklara karşı, yüreklerini ortaya koyan bir millet, elbette esir düşmeyecekti! Kendilerini hedef alan namlular, sıkılan kurşunlar, atılan bombalar, tankları hiçe saydılar, bedenlerini darbe girişimine siper ettiler. Kimi yaralandı, kimi şehit oldu. Ama zalimlere geçit verilmedi.

5.15

15 Temmuz darbe kalkışmasına karşı halkın mücadelesini anlatan bir afiş

15 Temmuz gecesi, hainler bu vatanın evlatlarına topla, tüfekte, tankla saldırdılar. Türkiye Büyük Millet Meclisini bombaladılar. Kendi insanların üstüne kurşun sıktılar. Zannettiler ki bu kahraman millet, bu yapılanlardan korkacak. Asla ve asla korkmadı, aksine cesur yürekli insanlarımız bu yapılanlara karşı çıktı. Güvenlik güçleri ile iş birliği yapan halk, kahra-

manca bir mücadele vererek darbe girişimini püskürttü ve hainlere haddini bildirdi. Demokrasimizi korumak adına, aydınlık geleceğimiz için Türk milleti canını ortaya koydu. Şairin de dediği gibi;

*"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır,
Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır."*

5.16 Halkın 15 Temmuz tepkisi

Şiirin mısralarında geçen o şanlı bayrağımıza rengini veren kanlar Türkiye Cumhuriyeti'nin iradesine darbe vurmak isteyenlere karşı o gece aktı.

O bayrak ki vatan ve milletin bekası için sınıksız tutuldu ve asla elden bırakılmadı. Cumhuriyet tarihinde kanlı bir döneme imza atan hainlere haddini millet bildirdi. Türk milleti, vatanına sahip çıkarak bir gecede Türkiye Cumhuriyeti'nin vatan olduğunu dosta ve düşmana birkez daha hatırlatarak bu toprakları ezip geçmenin kolay olmadığını tüm cihana gösterdi. Çünkü biz aziz bir milletin evlatlarıyız. Damanımızda akan kanın, gerekirse bayrak uğruna akıtılacağından hiç şüphe duymayan bir milletiz.

Hainler Diz Çöktü

Mermileri yok sayıp darbecilerin üzerine yürüyen millet, kan kusan tanklara ve uçaklara al-

dırış etmeden vatanını, ülkesini ve kendisini hedef alanlara meydan okudu, meydanları bırakmadı. Hainleri 24 saat içerisinde püskürttü. Namluyu düşman yerine milletimize çevirenlere haddini bildirdi. Karanlık geceyi aydınlığa çeviren millet, geleceğinin teminatına dair inancını da ortaya koydu.

"Sen", "Ben" Demeden "Biz" Olduk

"Vatan da meydanlar da bizim!" diyerek alanları bir an bile boş bırakmayan halk, 81 ilde birlik oldu. Millet, birlik ve beraberliğinin asla bozulmayacağını ve cumhuriyete her zaman sahip çıkılacağını tuttuğu demokrasi nöbetleri ile gösterdi.

www.polisdergisi.pol.tr

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Fırkasını kurma nedenleri nelerdir? Açıklayınız.
2. Atatürk, millet egemenliğinin Mecliste çok parti ile temsil edilmesini niçin istemiş olabilir? Anlatınız.
3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluş amaçları nelerdir? Belirtiniz.
4. Kendisine düzenlenen suikast girişiminden sonra Atatürk nasıl davranmıştır? Belirtiniz.
5. Türkiye'nin jeopolitik önemi taşıdığı hangi özelliklerden kaynaklanmaktadır? Açıklayınız.
6. Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik iç ve dış tehditlere karşı bize düşen görevler nelerdir? Belirtiniz.

B. "Cumhuriyet - Ankara - muhalefet - jeopolitik - İzmir - Serbest Cumhuriyet - jeopolitik konum - iktidar" Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen uygun kelimeleri yazınız.

1. Atatürk'ün silah arkadaşları tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Türkiye'nin ilk ..... partisidir.
2. Bir devletin dünya coğrafyasında bulunduğu konumundan dolayı kendisine sağladığı avantaj ve dezavantajlara ..... denir.
3. Atatürk'e suikast girişimi ..... şehrinde gerçekleştirilmek istendi.
4. Atatürk'ün arkadaşı Ali Fethi Okyar'dan açmasını istediği partinin adı ..... Fırkasıdır.
5. Halk Fırkası, cumhuriyetin ilanından sonra ..... Halk Fırkası adını almıştır.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) Cumhuriyet'in ilk muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Fırkasıdır.
2. (.....) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının programında "Din elden gidiyor." ibaresine yer verilmiştir.
3. (.....) 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrasında yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle farklı politikalar üretmesi amacıyla Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
4. (.....) İç ve dış tehditlere karşı ülkemizde milli birlik ve beraberliğimizi güçlü tutmamız gerekir.
5. (.....) Türkiye Çanakkale ve İstanbul boğazları ile Avrupa ve Afrika kıtaları arasında stratejik bir konuma sahiptir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli sorulara cevaplayınız.

1. Atatürk, kurulan yeni Türk Devleti'nde cumhuriyetin değerlerini hayata geçirmek için inkılaplar yapmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu inkılaplardan değildir?

- A) Saltanatın kaldırılması
B) Siyasi partilerin kurulması
C) Halifeliğin kaldırılması
D) Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılması

2. Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemlerde çok partili hayata geçiş çalışmalarını ile aşağıdaki gelişmelerden hangisine ulaşmak istenmiştir?

- A) Halifenin etkisinin kırılmak istenmesi
B) Demokrasinin daha iyi işleyişinin sağlanması
C) Eğitimin modernleştirilmesi
D) Ekonomik gelişmelere destek verilmek istenmesi

3. Cumhuriyet döneminde ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır. Bu gelişmenin arkasından 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşuna kadar Türkiye'de tek partili hayat devam etmiştir.

Bu durumun:

- I. Hükümetin denetlenmesi
II. Farklı görüşlerin mecliste temsil edilmesi
III. Saltanatın devam etmesi

gelişmelerinden hangilerini doğrudan engellediği söylenebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I, II ve III

4. Atatürk, kendisine karşı düzenlenmek istenen suikastın engellenmesinden sonra "Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar yaşayacaktır." demiştir.

Atatürk bu sözü ile aşağıdakilerden hangisini söylemek istemiştir?

- A) Kendi ömrü ile Cumhuriyet'in ömrünün aynı olduğunu
B) Cumhuriyet'in ileride çok büyük sorunlar yaşayacağını
C) Cumhuriyet'i Türk gençliğinin koruyup kollayacağını
D) Cumhuriyet'in temellerinin sağlam ve yıkılmaz olduğunu

5. Atatürk, cumhuriyet yönetiminde çok partili hayatın olması gerektiğini belirtmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi çok partili hayatın faydalarından biri değildir?

- A) Yönetimde kargaşa yaşanır.
B) Farklı görüşler yönetimde yer alabilir.
C) Hükümet sürekli denetlenir.
D) Demokratik ortam oluşur.

6. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin jeo-politik konumunun özelliklerinden biri değildir?

- A) Zengin doğal kaynaklara sahip bir coğrafyanın merkezinde yer alması
B) Asya ile Avrupa arasında bir enerji köprüsü oluşturması
C) Enerji kaynaklarına sahip olmayan ülkelerin etrafımızda yer alması
D) Çanakkale ve İstanbul boğazlarına sahip olması

6. ÜNİTE

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Mustafa Kemal Atatürk Afgan Kralı Amanullah Han ile birlikte

Neler Öğreneceğiz?

- Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerinin neler olduğunu,
- Lozan Barış Antlaşması'nın Türk dış politikasının gelişmesine yaptığı etkileri,
- Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri,
- Atatürk'ün Hatay'ı ülkemize katmak için yaptığı çalışmaları ve göstermiş olduğu özverinin ne olduğunu araştırma, inceleme, sorular, haritalar, tarih şeritleri, görsel unsurlar, proje görevi ve etkinlikler yardımı ile öğreneceğiz.

Ünite Konuları

- 6.1. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Temel İlkeleri
- 6.2. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası
- 6.3. Hatay'ın Ana Vatana Katılması

Öğreneceğimiz Kavramlar

✓ mütekabiliyet	✓ etabli	✓ antant	✓ muhalefet
✓ mübadele	✓ pakt	✓ Cemiyeti Akvam	✓ payidar

Hazırlık Yapalım

1. Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış." sözünün ne anlama geldiğini söyleyiniz.
2. Balkan Antantı ve Sâdâbat Paktı'nı imzalayan devletler ile bugünkü ilişkilerimiz hakkında bilgi toplayınız.
3. Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi'nin günümüzde hâlen geçerliliğini korumasının nedeni sizce ne olabilir? Görüşlerinizi söyleyiniz.
4. Türkiye'nin coğrafi konumunu bir harita üzerinde inceleyerek ülkemizin jeopolitik önemi hakkındaki düşüncelerinizi söyleyiniz.
5. Türk Dışişleri Bakanlığının görevleri sizce nelerdir?

6.1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

Araştırınız

Cumhuriyet'in ilk yıllarında dış politikada yaşanan gelişmeler ile ilgili bir araştırma yapınız.

Kurtuluş Savaşı sonrasında yeni kurulan Türk devleti, dış politikadaki yalnızlığını gidermek için Sovyetler Birliği ve Afganistan ile dostluk anlaşmaları yaptı. Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra dış politikada, savaşlar yerine diplomasi önem kazandı. Bu dönemde yapılan diplomatik görüşmeler sonucu, Lozan Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümüne çalışıldı. Özellikle Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Hattay'ın ana vatana katılması Türk dış politikasının ne kadar başarılı olduğunu gösteren örneklerdir. Bu başarıların kazanılmasında Atatürk'ün dış politikada uyguladığı temel ilke ve hedeflerin etkisi büyüktür.

Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri

Tam Bağımsızlık

Atatürk'ün Türk dış politikasında belirlediği hedeflerin başında tam bağımsızlık düşüncesi gelir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yabancı devletlere tanıdığı ayrıcalıklar sebebiyle sürekli müdahaleye uğradığını bilen Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni dışarıdan gelebilecek bütün etkilere uzak tutmaya çalıştı. O, diğer devletlerin iç politikalarından ve yönetim sistemlerinden etkilenmeyen millî bir dış politika oluşturdu. Her yönüyle millî özellikler içeren bu Atatürkçü dış politikada, uluslararası sorunların çözümünde her zaman tam bağımsızlık ilkesi en vazgeçilmez ilke oldu.

Gerçekçilik

Atatürk döneminde oluşturulan Türk dış politikasının en önemli özelliği, gerçekçilik üzerine kurulmuş olmasıdır. Gerçekçilik ilkesine göre var olan sorunlar belirlenerek sorunların çözümünde karşılıklı diyalog ve görüşme yolları izlenmelidir. Bu görüşmeler yapılırken diğer devletlere karşı düşmanca bir tutum içine girilmemelidir. Dostlarımıza her zaman güven duymalı fakat dış politikada tedbiri de elden bırakmamalıyız. Atatürk gerçeklik konusunda şöyle söylemiştir:

"Büyük hayaller peşinde koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz.

Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 365.

Mütekabiliyet (Karşılıklılık)

Devletler arası ilişkilerde, ülkenin çıkarlarını diğer devletlere karşı koruma ilkesini esas alır.

İki devlet arasında bir sorunun çözümünde devreye giren mütekabiliyet ilkesi, bir devletin yapması gerekenleri diğer devletin de yapması gerektiğini ortaya koyar. Lozan Barış Antlaşması'nda Türkiye bu esasa dayanarak Türkiye'de yaşayan Rumlara tanınan hakların aynısını Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler için de sağlamıştır.

Kavram Bilgisi

Mütekabiliyet: Kelime anlamı karşılıklılık olan bu kavramın dış politikada uygulanması devletler arası ilişkilerde karşılıklı eşit hakları temsil eder.

Akılcılık

Atatürk'ün oluşturduğu Türk dış politikası, kalıplaşmış ideolojileri ve ön yargıları değil akılcılığı temel ilke edinmiştir. Akılcılığı dış politikada etkin şekilde kullanan Türkiye, uluslararası ilişkilerde Lozan Antlaşması'ndan kalan sorunları çözmeye yönelmiştir. Tarihten gelen dostluk veya düşmanlık üzerinde değil, akılcılığı ön planda tutan bir dış politika takip edilmeye başlanmıştır.

Barış Esası

Atatürkçü düşünce sisteminde dış politikada en önemli unsurlardan biri de barışı temel almasıdır. Türk dış politikası "Yurtta barış, dünyada barış!" ilkesinden hareketle politikalar geliştirdi. Daha Kurtuluş Savaşı yıllarında görüşmeler yolu ile barışın sağlanması için her türlü gayret gösterildi. Mustafa Kemal'in öncülüğünde TBMM Hükümeti'ni temsil eden heyet, Londra Konferansı'nda sorunların barışçıl yollarla çözümlenmesini istedi. Cumhuriyet Dönemi'nde Musul sorununun çözümlenmesinde aynı anlayış sürdürüldü.

Kamuoyunu Dikkate Alma

Atatürk, bölgesel barışa ve dünya barışına verdiği önemi her fırsatta göstermesini bilmiştir. Atatürk, dış politikada güçlü bir devlet olmanın, ülke içerisindeki barış ve huzur ortamına bağlı olduğunu bilen büyük bir devlet adamı idi. Bu nedenlerden dolayı millî birlik ve beraberliğin önemini her fırsatta dile getirmekteydi. Dış politikada kişisel hırs ve isteklerle hareket edilmesinin Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmeyeceğini biliyordu. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulurken insan haklarına dayalı, özgürlüklere saygılı, demokratik düzene inanan bir devlet modelini benimsemişti. Bu değerler, Türk dış politikasının da temelini oluşturmaktaydı. Bir devlet dış politikada başarılı olmak istiyorsa mutlaka iç kamuoyunun her zaman onayını almalıdır.

6.1 Atatürk ve İsveç Velişhri Gustav Adolf

Soru/yorum

Atatürk, millî dış politikamızın esaslarını belirlerken sizce hangi ölçütlere dikkat etmiştir? Nedenlerini açıklayınız.

Millî Menfaatler

Atatürk, Türkiye'nin izleyeceği millî dış politikayı belirlerken öncelikli olarak ülkemizin millî yararlarını ön planda tutmuştur. O, devletler arası ilişkilerde Türk kamuoyunun isteklerine ve duygularına da her zaman önem vermiştir. Hatay'ın ana vatana katılması için yaptığı çalışmalar Türk milletinin bu konudaki duygu ve düşüncelerine ne kadar önem verdiğini gösteren en güzel örnektir.

"Millî sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanıp varlığımızı koruyarak millet ve memleketin gerçek mutluluğuna ve kalkınmasına çalışmak... Medeni dünyadan, medeni ve insanca muameleyi ve karşılıklı dostluğu beklemektir."

Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 365

Görüşünü Söyle

Atatürk'ün millî dış politika konusunda söylemiş olduğu yukarıda verilen söz hakkında düşüncelerinizi söyleyiniz.

Atatürk, dünya barışına büyük önem veren bir devlet adamı idi. Cumhuriyet yönetiminin kuruluş aşaması ve sonrasında buna hep dikkat etti. Türkiye, imzaladığı dostluk ve iş birliği antlaşmaları ile çevresinde bir barış çemberi oluşturmuş, var olan sorunları barış yoluyla çözmeye çalışmıştır. Atatürk, bütün bu çabalarından dolayı da Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir. Hatta evrensel barışa verdiği önemi, bir süre önce savaştığı Yunanistan ile bir dostluk antlaşması imzalayarak ispat etmiştir.

Atatürk'ün millî dış politika esasları doğrultusunda imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın günümüze kadar yürürlükte kalması onun ne kadar ileri görüşlü bir lider olduğunu gösterir. Dış politikada güncel konu ve sorunların çözümünde hâlâ Lozan Barış Antlaşması'na başvurulması buna en güzel örnektir.

6.2 Türk dış politikasının ilkelerini belirleyen Atatürk, bir görüşmede

6.2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

a. Lozan Barış Antlaşması

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra galip gelen devletler, savaştan yenilgi ile çıkan devletlere çok ağır şartlar taşıyan antlaşmalar imzalattılar. Osmanlı Devleti'ne de Sevr Antlaşması'nı kabul ettirdiler. Türk milleti Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlattığı Millî Mücadele'yi zaferle sonuçlandırarak Sevr Antlaşması'nı imzalatan devletlere Lozan Barış Antlaşması'nı imzalatmayı başardı. Bu antlaşma, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda önemli bir yere sahiptir. Bu antlaşmanın değerini daha iyi anlayabilmek için önce Sevr Antlaşması'nın maddelerini tekrar tekrar incelemek gerekir. Böylece Türk milletinin bağımsızlığını çok zor şartlar altında kazandığı derhâl anlaşılacaktır.

Lozan Barış Antlaşması, savaş meydanlarındaki başarının diplomasi ile tamamlandığı son halkadır. Diğer bir ifade ile savaş alanlarında elinden alınmak istenen bağımsızlık ve özgürlüğün masa başında tescil edilmesinin en büyük örneğidir.

Lozan Barış Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerine imzalatılması bakımından son derece önemlidir.

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla Misak-ı Milli'nin ilkeleri büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Türkiye bu antlaşma ile taleplerinin önemli bir bölümünü kabul ettirmiştir. Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığı uluslararası toplum tarafından onaylanmıştır.

Lozan Barış Antlaşması'nın önemini daha iyi kavrayabilmek için dönemin antlaşmalarına bakmak gerekir. Bu antlaşmayla Türk milletini köleleştirmek ve Türk toprakları üzerinde küçük küçük devletler kurarak Anadolu topraklarını parçalamak amacıyla yapılan Sevr Antlaşması geçersiz kılınmıştır.

Emperyalist devletlere karşı verilen mücadele sonunda kurulan Türk devleti, bütün dünya tarafından benimsenmiştir. Böylece Millî Mücadele Dönemi ve sonrası, bağımsızlığını kaybeden bütün uluslar için örnek teşkil etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin yüzyıllardır ihmal ettiği Türk milletinin siyasal, ekonomik, adli, hukuki alanlarda bağımsızlığını engelleyen bütün olayların hepsi Lozan Barış Antlaşması ile tarihin derinliklerine gömülmüştür.

Lozan Barış Antlaşması güncelliğini hâlen korurken Türk dış politikasının ana çerçevesini oluşturmakta ve uluslararası ilişkilerimizin yürütülmesinde ışık görevi yapmaktadır.

6.3 İsmet İnönü ve Türk temsilcileri Lozan görüşmelerinde

Görüşünü Söyle

"Bu antlaşma, Türk milletine karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış büyük bir suikastın sonuçsuz kaldığını bildirir bir belgedir."

Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri s.53.

Atatürk'ün Lozan Barış Antlaşması için söylemiş olduğu bu söz hakkında düşüncelerinizi belirtiniz.

Soru/yorum

Lozan Barış Antlaşması'nın uluslararası ilişkilerde Türkiye'ye ne gibi katkıları olmuştur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

b. Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmeler

Araştırınız

1923 - 1938 yılları arasında Türkiye'nin dış politikada karşılaştığı sorunlar ile ilgili bir araştırma yapınız.

Yabancı Okullar Sorunu

6.4 Merzifon Amerikan Koleji

Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlerin kendi kültürlerini ve dinlerini yaymak için açtıkları birçok okul faaliyet göstermekteydi. Zamanla bu okullar, dış güçlerin de kışkırtması ile Türk düşmanlığı yapan zararlı kuruluşlar hâline gelmişlerdi.

Lozan Barış Antlaşması'nda yabancı okullar sorunu Türkiye'nin inisiyatifine bırakılmıştı. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte çağdaşlaşma yolunda ilerlemek amacı ile Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Eğitim kurumları bir çatı altında toplandı. Daha sonra Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun yayımlanarak yabancı okullar Türk Millî Eğitimine bağlı hâle getirildi (1926). Bu yasaya göre Türkiye'deki yabancı okullara aşağıdaki kurallara uyma zorunluluğu getirildi. 1926 ile 1939 yılları arasında dış politikada gerçekleştirilenler şunlardı:

- Yabancı okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olacak,
- Müfredatları ve uygulamaları Türk müfettişleri tarafından denetlenecek,
- Türkçe, tarih ve coğrafya dersleri Türkçe olacak ve Türk öğretmenler tarafından okutulacaktır.

Bunları Biliyor musunuz?

Saint-Joseph (Sen Josef) Koleji, Notre Dame de Sion (Notrdam dö Siyon), Robert Koleji, Tarsus ve Merzifon Amerikan Koleji Türkiye'de bulunan yabancı okullardan bazılarıdır. 1897 yılında Osmanlı Devleti sınırları içerisinde üç yüze yakın Amerikan ve Fransız okulu olduğunu biliyor muydunuz?

Türkiye'de kültürel faaliyetler konusunda etkili bir devlet olan Fransa, bu uygulamaya itiraz etti. Daha önce Osmanlı Devleti'nin verdiği tavizleri devam ettirmek istedi. Fakat Türkiye Cumhuriyeti, Lozan'da elde ettiği haklara dayanarak bu konunun bir iç sorun olduğunu hatırlattı ve Fransa'nın taleplerini reddetti. Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında Fransa, bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kaldı.

❓ Soru/yorum

Fransa'nın yabancılara ait okulların Türk Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmasına karşı çıkmasının nedenleri neler olabilir?

Musul Sorunu

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Türkiye, İtilaf Devletleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda Lozan Barış Antlaşması'nı imzalamıştı. Bu antlaşma ile yeni Türk Devleti'nin kurulduğu, bütün dünya tarafından kabul edildi. Fakat barış görüşmelerinde Türkiye-İrak sınırı çözülmemiş ve Türkiye ile Irak arasındaki sınırların dokuz ay içinde belirlenmesi kararlaştırıldı.

❓ Soru/yorum

Sizce Musul sorunu neden Lozan Barış Antlaşması'nda çözülmemiş olabilir?

6.5 Atatürk, İngiltere Kralı VIII. Edward ile birlikte, 1936

1924 yılında İstanbul'da, Türkiye ve İngiltere arasında başlayan görüşmelerden de bir sonuç alınmadı. Çünkü Türkiye, Türklerin çoğunlukta bulunduğu ve Misak-ı Milli sınırları içinde olan Musul'un kendisine verilmesini istiyordu. İngiltere ise zengin petrol kaynaklarını kaybetmemek için Musul'un kendi himayesi altındaki Irak'a bırakılmasından yanaydı.

İki ülke arasında yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamayınca İngiltere sorunun çözümü için Milletler Cemiyetine başvurdu. Fakat bu tarihte Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olmaması ve hiçbir ülkenin bizi desteklememesi sebebiyle Musul konusunda etkili olunamadı.

Görüşünü Söyle

Türkiye, Musul sorunu barış yolu ile çözmek için üye olmadığı hâlde bu sorunu Milletler Cemiyetine taşımıştır. Bu davranış Türkiye'nin dış politikada nasıl bir tutum sergilediğini gösterir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Milletler Cemiyetinde bu gelişmeler yaşanırken İngiltere, Türkiye'nin doğusunda ortaya çıkan rejim karşıtı doğuda çıkan bir ayaklanmayı gizlice desteklemeye başladı. Musul için yapılan askerî hazırlık, doğuda çıkan bu ayaklanmanın bastırılmasında kullanıldı. Böylece olaylar İngiltere'nin istediği gibi sonuçlandı. Bu arada Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a verilmesi yönünde bir tavsiye karar aldı. Türkiye, bu tavsiye kararına uyararak İngiltere ile anlaşma yoluna gitti. İngiltere ile Türkiye arasında, 5 Haziran 1926 tarihinde **Ankara Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşmaya göre;

- Musul, Kerkük ve Süleymaniye İngiliz sömürgesi olan Irak'a bırakıldı.
- Türk - Irak sınırı çizildi.
- Irak, Musul'dan elde ettiği petrol gelirlerinden %10'unu 25 yıllığına Türkiye'ye verecekti.

6.6 Musul için düzenlenen bir miting

Unutmayınız

Musul'dan elde edilecek 25 yıllık petrol geliri, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın yol açtığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle İngiltere'den toplu olarak alınmıştır.

Dış Borçlar Sorunu

Türkiye ile Fransa arasındaki en büyük sorunlardan biri de borçlar meselesi idi. Osmanlı Devleti'nin en çok borç aldığı devlet Fransa idi. Lozan Barış görüşmelerinde bu konu karara bağlanamamıştı. Daha sonra Türkiye ile Fransa arasında borçlar meselesi ile ilgili yapılan görüşmeler 1928 yılında sonuçlandı. Ödenecek borç taksitlendirildi. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türk ekonomisini olumsuz etkiledi. Bunun üzerine iki devlet arasındaki görüşmelere yeniden başlandı. 22 Nisan 1933 tarihinde Paris'te Türkiye'nin lehine olan yeni bir sözleşme imzalandı ve borç miktarı taksitlendirildi. Osmanlı Devleti'nden kalan son borç taksidi 1954 yılında ödendi.

Soru/yorum

Savaşta yeni çıkmış bir devletin dış borç ödemesinin zorluğu hakkında neler düşünüyorsunuz?

Nüfus Mübadelesi

Kavram Bilgisi

Etabli: Bir yerde oturan, yaşayan, yerleşik demektir.

Mübadele: Kelime olarak değiş tokuş anlamına gelmektedir. Tarihimizde Yunanistan'da yaşayan Türkler ile Türkiye'de yaşayan Rumların yer değiştirmesi olarak bilinir.

Lozan Barış görüşmelerinde "İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler dışında, Anadolu'daki ve Doğu Trakya'daki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler karşılıklı olarak yer değiştirecektir." diye bir karar alınmıştı.

Yunan Hükümeti, İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak için Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce gelenleri ve etabli (yerleşmiş) olmayanları da bu sayıya dâhil etmeye çalışıyordu. Bu görüş Türkiye tarafından kabul edilmeyince iki ülke arasında politik görüş ayrılığı yaşandı.

Daha sonra Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmeler sonucunda, Yunan Başbakanı Venizelos ile Türkiye adına Başbakan İsmet İnönü arasında bir **Nüfus Değişim Antlaşması** imzalandı (10 Haziran 1930).

Bu antlaşmaya göre yapılacaklar şunlardır:

- Yerleşme ve doğum tarihine bakılmaksızın İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan Rumlar göç etmeyecek,
- Batı Trakya'da yaşayan Türkler yerlerinde kalacak,
- İstanbul dışında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşayan Rumlar ile Yunanistan'ın çeşitli yerlerinde yaşayan Türkler ise karşılıklı olarak yer değiştireceklerdir.

Araştırınız

Mübadele ile yer değiştiren bir aile ile tanıştınız mı? Mübadele sonucunda göç etmiş bir aile ve yaşadıkları hakkında bir araştırma yapınız.

6.7 Mübadele ile Balkanlardan göç eden Türklerden bir grup.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Boğazlar, Lozan Barış Antlaşması'nda Türk temsilcisinin başkanlığında uluslararası bir komisyonun denetimine bırakılmıştı. Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan bu su yolu, Türkiye için stratejik bir öneme sahipti. Fakat, Lozan Antlaşması'na göre Türkiye'nin boğazlar üzerinde tam bir egemenlik hakkı bulunmuyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın çözemediği pek çok sorun sebebiyle dünya devletleri bir kez daha hızlı bir silahlanma yarışına girdiler. İtalya ile Habeşistan arasında savaş başlarken Japonya da Mançurya'ya saldırı. Bu gelişmelerden rahatsız olan Türkiye, Atatürk'ün önderliğinde boğazlar sorununu çözmek için ilgili devletlere görüşme çağrısında bulundu.

6.8 Montrö Konferansı

İsviçre'nin Montrö kentinde toplanan konferansa; Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Japonya katıldı. Yapılan görüşmelerin sonucunda 20 Temmuz 1936 tarihinde, Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşmeye göre;

- Boğazlar Komisyonu kaldırılarak boğazların kontrolü Türkiye'ye bırakıldı.
- Türkiye'nin boğazların her iki yakasında da istediği kadar asker bulundurabileceği kabul edildi.
- Ticaret gemilerine Boğazlardan geçiş serbestliği tanındı.
- Boğazlardan geçecek savaş gemilerinin önceden Türkiye'ye haber vermesine ve Türkiye savaşta ise yabancı savaş gemilerinin boğazlardan geçiş izninin Türkiye'ye bırakılmasına karar verildi.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye siyasi alanda büyük bir başarı kazandı. Bu sözleşme ile Türkiye, izlemiş olduğu barışçı politika ve diplomatik girişimler sonucunda boğazların egemenliğini elde etmiş oldu. Atatürk'ün izlediği dış politika ve girişimler sonucunda tamamen egemenliğimize geçen boğazların, Türkiye için ne kadar büyük bir stratejik önem taşıdığı bugün daha iyi anlaşılmaktadır.

! Unutmayınız

Atatürk'ün dış politikada izlediği barışçı politika sayesinde boğazlarda tam bir egemenlik sağlanmış oldu.

Sıra Sizde**Japonya - stratejik - bağımsızlık - İtalya**

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere, yukarıda verilen kelimelerden uygun olanı yerleştiriniz.

- Lozan'da boğazların kontrolünü uluslararası bir komisyonun yönetmesi Türkiye'nin ..... hakkının engellenmesi demektir.
- Uluslararası alanda ..... ve ..... devletlerinin saldırgan tutumu karşısında Türkiye, ilgili devletleri görüşmeye çağırdı.
- Savaş gemilerinin boğazlardan geçişinin sınırlandırılması Türkiye'nin ..... önemini artırmıştır.

c. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Girmesi**Araştırınız**

Milletler Cemiyetinin kuruluş amacı ve yaptığı çalışmalarla ilgili bir araştırma yapınız.

Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam), Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ABD Başkanı Wilson'un ilkeri doğrultusunda kuruldu. Cemiyetin amaçları arasında şunlar vardı:

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletler arası çıkan sorunları çözmek

- Dünya barışını sağlamak
- Savaştan yenik çıkan devletlerin haklarını korumak
- Dünya devletleri arasındaki siyasi ve kültürel ilişkileri geliştirmek

Milletler Cemiyetinin kuruluşunda her ne kadar ABD etkili olduysa da Cemiyetin en etkili devleti İngiltere idi. 1920 yılında uluslararası barışın korunması ve iş birliğinin geliştirilmesi için Milletler Cemiyeti kuruldu. Bir süre sonra cemiyet, amacından uzaklaşarak büyük devletlerin çıkarlarını koruyan bir kuruluş hâline dönüştü.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türkiye, Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış!" ilkesi doğrultusunda hareket ederek çevresindeki devletler ile dostane ilişkiler kurmaya başladı. Büyük devletlere hizmet eden Milletler Cemiyetine ise uzak durmaya çalıştı. Bu uzak durmanın en önemli nedeni, Musul sorununun çözümünde Milletler Cemiyetinin aleyhimize karar vermesiydi.

Türkiye'nin 1928 yılında, Avrupa'daki Silahsızlanma Konferansı'na katılması ve uluslararası sorunları barış yolu ile çözmeye çalışması Batılı ülkelerin dikkatini çekti. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması konusundaki sorulara Atatürk, "Çağırınlar katılımlım." şeklinde görüş bildirince 1932 tarihinde, Milletler Cemiyeti, Türkiye'ye Cemiyete katılması çağrısında bulundu. İspanya ve Yunanistan'ın verdiği teklif ile Türkiye, 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyetine üye oldu

Türkiye, Milletler Cemiyetine üye olmakla, dünya barışına katkıda bulunmak ve güçlü devletler arasına girerek dış politikada karşılaştığı sorunları çözmek için diplomatik destek sağlamayı amaç edinmiştir.

Soru/yorum

Yunanistan'ın, Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması için teklif veren devletlerden biri olması ile ilgili neler söylenebilir? Açıklayınız.

Unutmayınız

Eski adı Cemiyet-i Akvam olan Milletler Cemiyeti, günümüzdeki Birleşmiş Milletler Teşkilatının bir benzeri idi.

6.9 Atatürk, Balkan Devletleri genel kurmay başkanları ile

ç. Balkan Antantı ve Sâdâbat Paktı

Balkan Antantı

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra imzalanan barış antlaşmaları dünya barışını sağlayacak nitelikte değildi. Bu antlaşmaların adaletli bir biçimde yapılmamasından dolayı tüm ülkeler durumdan şikâyetçiydi. Barışı sağlamak için kurulan Milletler Cemiyeti de devletler arası sorunların çözümünde etkili olamayınca ülkeler birbiri ile dayanışma yoluna gitmeye başladı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda çizilen yeni Balkan haritasından özellikle İtalya ve Almanya hoşnut değildi. Hem İtalya hem de Almanya, Balkan topraklarında söz sahibi olmak istediklerini zaman zaman belli ediyordu. Bu iki ülkenin 1933 yılından itibaren hızla silahlanmaya başlaması, Balkan ülkelerini iyice kuşkuya düşürdü.

Atatürk'ün izlediği millî dış politika sonucunda Türkiye ile Yunanistan arasında bir yakınlaşma başlamıştı. Almanya ve İtalya'dan çekinen Balkan ülkelerinden Yugoslavya ve Romanya da bu yakınlaşmaya katıldı. Bunun üzerine Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya Atina'da bir araya gelerek aralarında **Balkan Antantı**'nı imzaladı (9 Şubat 1934).

! Unutmayınız

Arnavutluk, İtalya'dan çekindiği için Bulgaristan ise Makedonya sorunundan dolayı bu antanta katılmadı.

Balkan Antantı ile devletler karşılıklı sınırlarını garanti altına aldı. Ayrıca aralarında ekonomik ve siyasi iş birliği yapılmasını kararlaştırdı. Türkiye'nin, bu antantın devam etmesini ve geliştirilmesini istemesine rağmen antant, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile 1940 yılında geçerliliğini yitirdi.

Sâdâbat Paktı

Türkiye, batı sınırını Balkan Antantı ile koruma altına aldıktan sonra, doğu sınırını da güvence altına almak istiyordu. Çünkü İtalya, Orta Doğu üzerinde yayılcı bir politika izliyordu. Durumun önemini anlayan Türkiye 1927 yılında Irak, 1932 yılında da İran ile birer antlaşma yaptı. Afganistan ise Türkiye ile daha Kurtuluş Savaşı yıllarında bir dostluk antlaşması imzalamıştı.

6.10 Atatürk, İran Şahı ile

1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Doğu Akdeniz'in ve Orta Doğu'nun güvenliğini tehlikeye düşürdü. Bu durumdan rahatsızlık duyan Türkiye, İran, Irak ve Afganistan 8 Temmuz 1937 tarihinde, Tahran'da bir araya geldi. Bölge güvenliğini sağlamak için aralarında **Sadâbat Paktı**'nı imzaladılar. İmzalanan pakt ile hem İtalya'nın Orta Doğu'daki emellerine karşı bir güç birliği oluşturuldu hem de Türkiye'nin doğu sınırı güvence altına alınmış oldu. Ayrıca pakta katılan ülkeler birbirinin iç işlerine karışmama, ortak çıkarlar konusunda dayanışma ve iş birliği yapma kararlarını aldılar.

! Unutmayınız

Türkiye, batısında ve doğusunda oluşturduğu savunma paktları ile dünya devletlerine başı bir ülke olduğunu bir kez daha ispatlamış oldu.

🗋️ Soru/yorum

Türkiye'nin doğu ve batı sınırını güvence altına almaya çalışmasının nedenleri hakkındaki düşüncelerinizi söyleyiniz.

📝 Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruları kısaca cevaplayınız.

- Uluslararası sorunların çözümünde başı ilke olarak benimsemiş Atatürk'ün ünlü sözü nedir?
- Balkan Antantı'na katılmayan ülkeler hangileridir?
- İzlediği yayılcı politikalar ile Sadâbat Paktı'nın imzalanmasına neden olan ülkenin adı nedir?
- Balkan Antantı'nın geçerliliğini yitirme nedeni nedir?

6.3. HATAY'IN ANA VATANA KATILMASI

Kurtuluş Savaşı devam ederken 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile Fransızlar işgal ettikleri Anadolu topraklarından çekildiler. Hatay bölgesi ise bu sıralar Fransız yönetiminde bulunan Suriye'ye bırakıldı. Yapılan antlaşmaya göre Hatay'da Türk kültürünün devam etmesi sağlanacak okullarda Türkçe eğitim verilecek ve Hatay'da Türk parası geçerli olacaktı.

Metin İnceleme

Hatay'ın ana vatana kavuşturulması davasını Mustafa Kemal, halk önünde ilk kez 1923 yılında Adana'ya yaptığı bir gezi sırasında, kendisini karşılayan topluluğun karşısında dile getirdi. Kalabalığın ön sırasında duran siyahlara bürünmüş dört genç kızın tuttukları "Antakya - İskenderun" yazılı pankartı görünce, kafasındaki ve yüreğindeki kararını şu öz sözüyle açıklıyordu: "Kırk asırlık Türk yurdu, esir kalmaz."

Mustafa Kemal, Hatay'ın ana vatana kavuşturulması konusundaki resmi görüşünü ise ilk kez 1 Kasım 1936 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma yılının açılışı nedeni ile yaptığı konuşmasında açıklıyor ve şöyle diyor: "Bu sırada, milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun - Antakya ve havalisinin geleceğidir. Daima kendisi ile dostluğa en çok önem verdiğimiz Fransa ile aramızda tek büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler, hakkı sevenler, alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlar ve tabii görürler." Konuşmasının bu yerinde milletvekilleri ve salondaki dinleyiciler ayağa kalkıp Atatürk'ü coşkuyla ve uzun uzun alkışlarken, büyükelçilerin oturdukları locada Yunan büyükelçisi, yanındaki Fransız büyükelçisine "Bu nutuk ve bu coşku karşısında ne diyorsunuz?" diye soruyor. Fransız büyükelçisi ise ona şu karşılığı veriyordu: "Monşer, bu bir nutuk değil, tam bir ultiimatodur, tam bir meydan okumadır."

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki bu coşku ve heyecan bir gün sonra tüm yurttaki ve özellikle Hatay'da büyük sevinç gösterilerini başlatan bir kıvılcım oldu. Hatay konusunun ulusal bir davamız olduğu ve bu davamızın tüm ulusumuzca benimsendiği, artık açık açık ilan edilmişti.

Bütün Dünya Dergisi, Sayı:2012/10, s.46.

6.11 Gazi Mustafa Kemal, Adana Sanayi Mektebini gezdikten sonra halk arasında

❓ Soru/yorum

Atatürk, Hatay konusunu neden ulusal bir dava olarak değerlendiriyor? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Fransa, 1936 yılında, Suriye'deki manda yönetimini kaldırırken Hatay'ı da Suriye'ye bırakmayı düşünüyordu. Türkiye bu durumu kabul etmeyeceğini Fransa'ya bildirdi. Ayrıca Milletler Cemiyetine başvurarak Hatay'ın bağımsız bir devlet olmasını istedi. Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı öncesinde güçler dengesi değişmeye başlamıştı. Almanya'ya karşı doğuda kuvvetli bir dost arayışına giren Fransa, Türkiye'ye karşı olan tutumunu yumuşatmaya başladı. Bu arada Milletler Cemiyetinin Hatay'da seçimler yapılması konusundaki kararını, hem Türkiye hem de Fransa kabul etti.

Yapılan seçimlerin ardından kurulan Hatay Meclisi, aldığı kararla Hatay Devleti'nin bağımsızlığını ilan etti (2 Eylül 1938). Aslında Hatay halkı Türkiye'ye katılmak istiyor, Türkiye de bu doğrultuda bir politika izliyordu.

6.12 Hatay Devleti bayrağı

? Bunları Biliyor musunuz?

Atatürk, Hatay sorununun çözümü için kimliğini gizleyerek "Asım Us" takma adıyla gazetelere makale yazmıştır.

www.egitimkutuphanesi.com

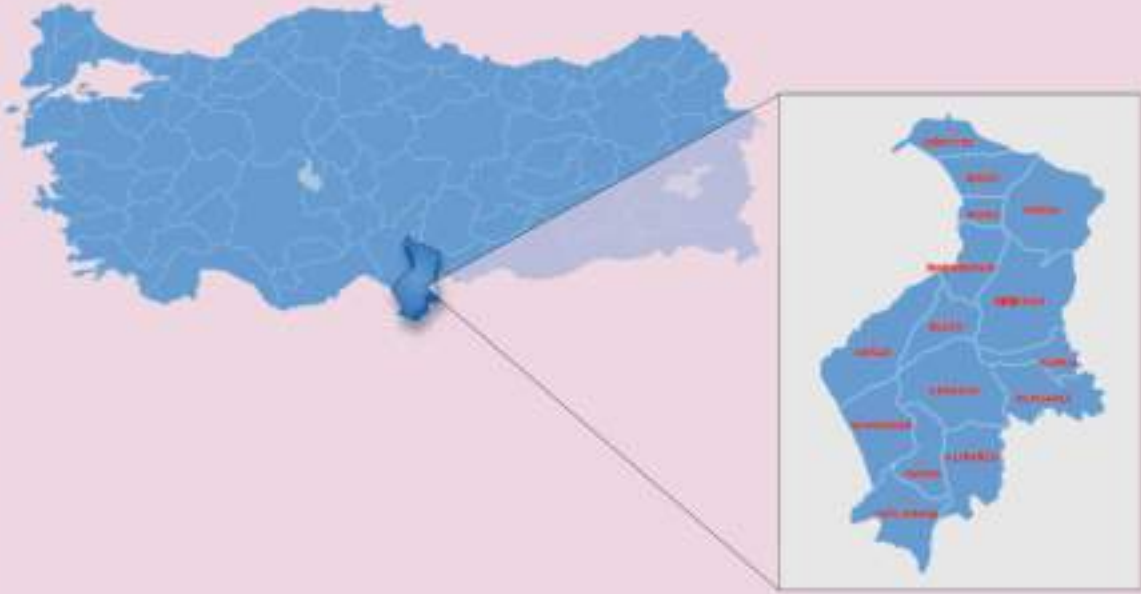
Atatürk'ün sağlığında iken ısrarla sürdürdüğü bu dış politika sonucunda Fransa, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını bir antlaşma ile kabul etti (23 Haziran 1939). Bunun üzerine Hatay Meclisi, yaptığı son toplantısında oy birliğiyle Türkiye'ye katılma kararı aldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi de 30 Haziran 1939 tarihli toplantısında bu karar kabul etti. Böylece Hatay Devleti, Türkiye'nin bir ili durumuna geldi.

Atatürk, yaşamının son günlerinde hasta olmasına rağmen, Hatay'ın bağımsızlığı ve Türkiye'ye katılması için büyük bir çaba gösterdi. Sağlığında, Hatay'ın ana vatana katılışını çok arzulayan Atatürk, Hatay sorununu millî bir dava olarak görüyordu. Onun temellerini oluşturduğu dış politika ilkeleri sayesinde Hatay sorununun barış yolu ile çözülmesi, Türkiye'ye dış politikada ve siyasi alanda büyük bir başarı kazandırmıştır.

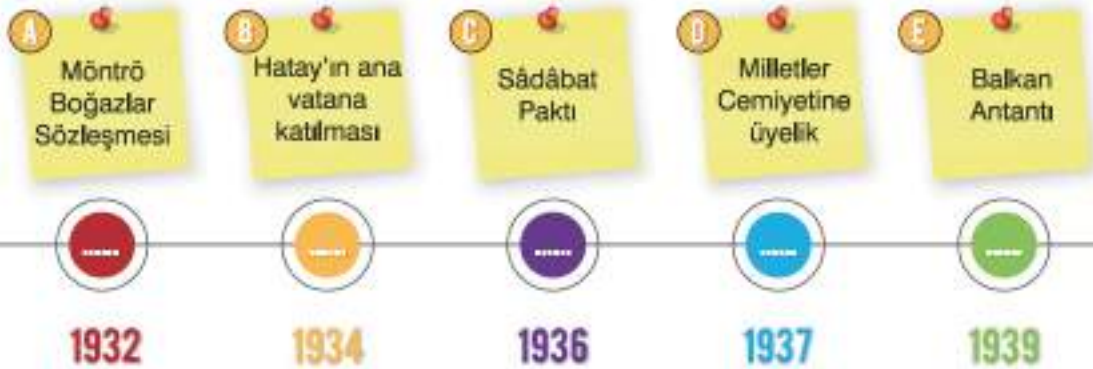
6.13 Türk askerinin Hatay'a girişi

ADIM ADIM HATAY'IN ANAVATANA KATILMA KRONOLOJİSİ

Sıra Sizde

Aşağıda verilen olayları tarih şeridine, uygun bir şekilde yerleştiriniz.

6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Atatürk döneminde dış politikada hangi başarılar kazanılmıştır? Belirtiniz.
2. Atatürk'ün belirlediği Türk dış politikasının temel ilke ve hedefleri nelerdir? Açıklayınız.
3. Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul'u kaybetmemizin sebepleri neler olabilir?
4. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin önemi ile ilgili neler söylenebilir?
5. Balkan Antantı'nın imzalanmasına sebep olan gelişmeler nelerdir? Belirtiniz.
6. Sâdâbat Paktı'nın imzalanmasının nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.
7. Hatay'ın ana vatana katılması sürecinde Atatürk nasıl bir politika izlemiştir? Açıklayınız.

B. "Montrö Boğazlar Sözleşmesi - gerçekçilik - bilimsel düşünce - Ankara Antlaşması - iç politikadaki - dış politikada - Türkiye-Yunanistan - Türkiye-Bulgaristan - Musul - Batı Trakya"

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

1. Atatürk'ün iç ve dış politikada uyguladığı temel ilke ..... tir.
2. Türkiye 1936 yılında yaklaşan savaş tehlikesine karşı .....'nin imzalanmasını sağlamıştır.
3. Nüfus Mübadelesi Antlaşması ..... ile ..... arasında imzalanmıştır.
4. Lozan Barış görüşmelerinde çözüme kavuşturulamayan en önemli sorunlardan biri ..... sorundur.
5. Hatay sorununun Türkiye lehine çözülmesi Atatürk'ün ..... son başarısıdır.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya Atina'da bir araya gelerek aralarında Balkan Antantı'nı imzaladılar.
2. (.....) Hatay sorunu, Atatürk'ün dış politika ilkeleri sonucunda Misak-ı Milli'ye uygun bir şekilde çözüme kavuşturulmuştur.
3. (.....) Nüfus Mübadelesi, Türkiye ile Bulgaristan arasında olmuştur.
4. (.....) Hatay, 1921 Ankara Antlaşması ile Fransa'ya bırakılmıştır.
5. (.....) Sâdâbat Paktı Suriye, Türkiye, İran ve Irak arasında imzalanmıştır.
6. (.....) Atatürk'ün hasta olmasına rağmen 1938 yılında Silifke, Tarsus, Mersin ve Adana gezilerine çıkması Hatay konusundaki kararlılığının bir göstergesidir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Türk dış politikasının genel esasları içerisinde değerlendirilemez?

- A) Bütün ulusların bağımsızlıklarına saygı duyulmuştur.
- B) "Yurtta barış, dünyada barış." ilkesi uygulanmıştır.
- C) Sorunların diplomatik yollarla çözümü amaçlanmıştır.
- D) Yabancı sermaye, millî çıkarlar için kullanılmıştır.

2. Aşağıdakilerden hangisi 5 Haziran 1926 yılında İngiltere ile imzalanan Ankara Antlaşması'nın sonuçlarından biridir?

- A) Musul'un Türkiye'ye verilmesi kabul edildi.
- B) Türkiye ile Suriye sınırı belirlendi.
- C) Türkiye'nin dış borçları silindi.
- D) Türkiye'ye Musul'un petrol gelirlerinden 25 yılına %10 pay verildi.

3. Aşağıdakilerden hangisi Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin şartlarından biri değildir?

- A) Boğazların kontrolü tamamen Türkiye'de olacak.
- B) Ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçemeyecek.
- C) Türkiye bir savaşa girerse Boğazları istediği gibi kullanabilecek.
- D) Savaş gemilerinin geçişine sınırlama getirilecek.

4. 9 Şubat 1934 yılında imzalanan Balkan Antantı aşağıdaki gelişmelerden hangisi ile son bulmuştur?

- A) İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla
- B) Motrö Boğazlar Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle
- C) Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla
- D) Hatay'ın ana vatana katılmasıyla

5. 1934 yılında Türkiye'nin çağrısı üzerine Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın da katılımıyla bir saldırmazlık antlaşması imzalanmıştır.

Bu bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılamaz?

- A) Türkiye "Yurtta barış, cihanda barış." politikasını uygulamıştır.
- B) Balkan sınırları karşılıklı güvence altına alınmıştır.
- C) Osmanlı Devleti'nden kalma sorunlar çözülmüştür.
- D) Türkiye'nin batı sınırı güvence altına alınmıştır.

6. • Türkiye, Boğazlardaki egemenliğine engel olan uluslararası komisyonu kaldırmak amacıyla sorunu Milletler Cemiyetine götürerek çözmeye çalışmıştır.

• Türkiye, Hatay'ın ana vatana katılması konusundaki kararı Hatay halkının onayına bırakmıştır.

- I. Evrensel - Eşitlikçi
- II. Anlaşmacı - Barışçı
- III. Baskıcı - Yayılmacı

Bu gelişmeler, Türkiye'nin sorunları çözme konusunda hangi yolu izlediğini kanıtlar?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

7. Türkiyenin yabancı devletlerle görüşmeyi kabul etmediği, kendi iç sorunu olarak gördüğü konu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Musul
- B) Hatay
- C) Dış borçlar
- D) Yabancı okullar

8. Lozan Konferansı'nda çözümü sonraya bırakılan Musul sorununu Türkiye, aşağıdaki hangi devletle görüşerek çözmüştür?

- A) Fransa   B) İngiltere
C) ABD   D) İtalya

9. Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası; Atatürkçü düşünce doğrultusunda dış ülkelerle karşılıklı eşitlik prensi dayanmaktadır. Takip edilen millî dış politika ilkelerinden bazıları şunlardır:

- Millî sınırlarımız içinde kalmak.
- Gerçekleştiremeyeceğimiz emeller peşinde koşmamak.
- Uluslararası ilişkilerde, eşitliğe dayanan karşılıklı dostluklar ve ittifaklar kurmak.
- Dış politikada bilim ve teknolojiyi yol gösterici olarak kullanmak.

Verilen ilkelere göre, Atatürk'ün dış politika anlayışı hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Yayılmacı amaçlar taşır.
B) Gerçekçi ve karşılıklı eşitlik ilkesine dayanır.
C) Sorunların çözümünde kuvveti esas alır.
D) Barışçı çözümlere kapalıdır.

10. - Türkiye, Boğazlardaki egemenliğine olan uluslararası oluşturulan komisyonu kaldırmak amacıyla sorunu Milletler Cemiyetine götürerek çözmeye çalışmıştır.

- Türkiye, Hatay'ın anavatanına katılması konusundaki kararın Hatay halkının onayına bırakmıştır.

Bu gelişmeler, Türkiye'nin sorunlarını çözme konusunda hangi yolu izlediğini gösterir?

- A) Kuvvete başvurma   B) Yayılmacı
C) Barışçı   D) Sorun çıkarma

11. Türkiye, Lozan Barış Antlaşması'nda Musul Sorunu'nu çözüme kavuşturamamıştır. Ancak kısa bir süre sonra konuyu Milletler Cemiyetine ve Uluslararası Adalet Divanına götürmüş, sonuçta Milletler Cemiyeti gözetiminde yapılan Ankara Antlaşması'yla Musul, İngiliz mandası olan Irak'a verilmiştir.

Bu bilgilerden yola çıkılarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılamaz?

- A) Türkiye, barışçı bir politika izlemiştir.
B) Musul Meselesi uluslararası platformda değerlendirilmiştir.
C) Ankara Antlaşması Türkiye ile Irak arasında yapılmıştır.
D) Ankara Antlaşması Milletler Cemiyetinin gözetiminde gerçekleştirilmiştir.

12. 1936 yılında, Suriye'nin bağımsızlık kazanması üzerine Hatay'ın bu ülkeye bırakılabileceği ihtimalinin belirmesi Türkiye'nin konuyu Milletler Cemiyetine götürmesine neden olmuştur. Sonuçta Milletler Cemiyetinin gözetiminde yapılan halk oylaması ile 1938'de Bağımsız Hatay Devleti kurulmuştur. Yeni kurulan Hatay Devleti 1939'da mecliste aldığı bir kararla Türkiye'ye katılmıştır.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkılarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılamaz?

- A) Milletler Cemiyeti demokratik tercihe saygı göstermiştir.
B) Hatay halkı kendi iradesi sonucu Türkiye'ye katılma kararı almıştır.
C) Türkiye, Hatay konusunda Suriye'ye savaş açmıştır.
D) Türkiye bu sorunu çözmeye barışçı bir politika takip etmiştir.

7.
ÜNİTE

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE SONRASI

Neler Öğreneceğiz?

- Atatürk'ün Türk milletine bıraktığı eserleri,
- Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı öncesi tespitlerini,
- İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye etkilerini,
- Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişin aşamalarını,
- Atatürk'ün son günleri ve ölümüyle ilgili olayları,
- Atatürk'ün ölümünün yurt içi ve yurt dışındaki yankılarını araştırma, inceleme, sorular, görsel unsurlar ve etkinlikler yardımıyla öğreneceğiz.

Ünite Konuları

- 7.1. Atatürk'ün Ölümü, Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları
- 7.2. Atatürk'ün Eserleri
- 7.3. Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı Öncesi Tespitleri
- 7.4. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye'ye Etkileri
- 7.5. Yeniden Çok Partili Siyasi Hayat

Öğreneceğimiz Kavramlar

✓ katafalk	✓ Anıtkabir	✓ mihver	✓ müttefik
✓ etnografya	✓ taziye	✓ vasiyetname	✓ konferans

Hazırlık Yapalım

1. Atatürk'ün ölümünden sonra dünya basınında yer alan haberlerle ilgili bir araştırma yapınız.
2. Atatürk'ün ölümünün Türkiye ve dünyayı derinden etkilemesinin nedeni sizce ne olabilir?
3. Yakın bir zamanda Birinci Dünya Savaşı gibi büyük bir savaş yaşanmasına rağmen devletlerin sorunları çözmek yerine, yeni bir savaşın eşiğine gelme nedeni sizce ne olabilir?
4. Sizce Türkiye dünya barışını sağlamak için hangi teşkilatlara üyedir? Bu teşkilatların dünya barışına ne gibi katkılar yaptığını düşünüyorsunuz?

7.1. ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ, YURT İÇİ VE YURT DIŞINDAKİ YANKILARI

Araştırınız

Atatürk'ün hasta olduğu hâlde yakından ilgilendiği ve çözmeye çalıştığı devlet işleri ile ilgili bir araştırma yapınız.

Atatürk'ün Son Günleri ve Ölümü

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasını sağlamak için büyük çabalar göstermiştir. Düşman işgali altındaki vatani kurtararak eski bir devletten modern bir ülke meydana getirmiştir. Bunları yaparken hayatının büyük bir bölümü savaş alanlarında geçmiştir. Atatürk, savaştan sonra da gecesini gündüzüne katarak Türk milletinin çağdaşlaşması yolunda harcamıştır.

Atatürk'ün hastalığı ile ilgili ilk şikâyetleri, 1937 yılında başladı. Fakat doktorlar bu hastalığın teşhisini uzun bir süre koyamadılar. 1938 yılında Yalova kaplıcalarına dinlenmek için gittiğinde kaplıcadaki doktor, Atatürk'ün hastalığının siroz olduğunu belirledi. Teşhisin gecikmesi sebebiyle hastalığın ilerlemesi engellenemedi. Buna rağmen Atatürk'ün hastalığı Türk milletinden ve dünyadan gizlendi. Çünkü Hatay'ın ana vatana katılması çalışmaları devam ederken Atatürk'ün hastalığının duyulması, Türkiye için olumsuz bir gelişme olurdu.

Atatürk, ömrünün son yıllarında yoğun olarak Hatay sorunu ile ilgilendi. Hataylılara yalnız olmadıklarını bildirmek ve Türk Devleti'nin gücünü diğer ülkelere göstermek isteyen Atatürk, 1938 yılında, Mersin ve Adana gezilerine çıktı. Bu gezilerde ordunun tatbikatlarını ve geçit törenlerini hasta olmasına rağmen ilgi ile izledi. Ankara'ya dönüşünde deniz havasının hastalığına iyi geleceğini düşünen Atatürk, trenle İstanbul'a geçti.

İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı yerine Savarona yatında kalmayı tercih etti. Atatürk, doktorların dinlenmesi yolundaki ısrarlarına rağmen ülke işleriyle ilgilenmeye devam etti. Hastalığının iyice ilerlemesi üzerine Dolmabahçe Sarayı'nda dinlenmeye alındı. 2 Eylül 1938 tarihinde, hasta yatağında yatarken Hatay'ın bağımsız bir devlet olduğu haberini alınca Atatürk, buna çok sevindi.

Atatürk'ün hastalığı ciddiyetini korumaya devam ediyordu. Hatta kendisini iyi hissettiği bir gün noter çağırarak vasiyetnamesini bile hazırlattı. Atatürk vasiyetnamesinde, mal varlığının büyük bir bölümünü, kendisi tarafından kurulan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumuna bağışladı.

7.1 Atatürk Savarona yatında

Atatürk, Ankara'da yapılan cumhuriyetin on beşinci yıl törenlerine katılmak istiyordu. Fakat doktorları buna izin vermediler. 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında Atatürk'ün hasta yatağından Türk ordusuna gönderdiği son mesaj, dönemin başbakanı Celal Bayar tarafından tüm halka okundu. Bu mesajda, Türk ordusuna Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıktan dolayı milletçe teşekkür ediyordu. Ayrıca Türk milletini ve cumhuriyeti, modern silahlarla donanmış Türk ordusuna emanet ediyordu. 1 Kasım 1938'de cumhurbaşkanı tarafından yapılması gelenek hâline gelen TBMM'nin yeni yasama yılı açılış konuşmasını, Atatürk'ün yerine yine başbakan yaptı. Başbakanın okuduğu bu açılış metninde Atatürk, Türk gençliğinin yüksek eğitim ihtiyacını karşılayacak yeni üniversitelerin kurulacağını açıklıyordu. Ayrıca halkımızın millî dili ve tarihi ile ilgili olarak Türk Tarih ve Türk Dil kurumlarının yaptığı çalışmalara da yer veriyordu.

Doktorların bütün çabalarına rağmen Atatürk'ün hastalığı ilerledi. 8 Kasım günü komaya giren Atatürk, 10 Kasım 1938 tarihinde, saat dokuz beş geçte, Dolmabahçe Sarayı'ndaki odasında hayata veda etti.

Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu 16 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı'nda katafalka konuldu. İstanbul halkı üç gün boyunca gözyaşları içinde Atatürk'ün manevi huzurundan geçerek ona son görevlerini yaptı.

Ord. Prof. Şerafettin Yaltkaya tarafından kıldırılan cenaze namazından sonra Atatürk'ün cenazesi, 19 Kasım'da Yavuz Zırhlısı ile önce İzmit'e, oradan trenle Ankara'ya getirildi (20 Kasım 1938). TBMM önünde katafalka konulan Atatürk'e, bu kez de Ankaralılar saygılarını sundu.

21 Kasım günü, Ankara'da dünya ülkelerinin yöneticilerinin ve yurdun her yerinden gelen on binlerce kişinin katıldığı bir devlet töreni düzenlendi. Atatürk'ün tabutu, meclis önünden alınarak Etnografya Müzesi'ndeki geçici kabrine konuldu. Atatürk'ün yerine cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, Ulu Önder Atatürk için bir bildiri yayımlayarak Türk milletinin duygularını dile getirdi.

Atatürk'ün naaşı, 10 Kasım 1953 tarihinde, Etnografya Müzesi'nden alınarak kendisi için Türk milleti tarafından yaptırılan Anıtkabir'e taşındı.

7.2 Anıtkabir'de yer alan mozole

7.3 Anıtkabir

a. Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları

Atatürk'ün ölümü sadece Türkiye'de değil, dünyanın bütün ülkelerinde üzüntüyle karşılanmıştır. Çünkü Atatürk, düşünceleri ve yaptığı inkılaplarla yalnız Türk milletinin değil, dünya halklarının da örnek aldığı bir devlet adamıdır.

Atatürk hakkında ölümünden sonra basın, yayın organlarında yer alan sözlerden bazıları şunlardır:

- "Unutulmaz Atatürk'ün büyük hatırası Türk ulusu kadar ebedidir."

Mareşal Fevzi Çakmak

- "... Bugün ona ağlayıp yanmak için bir tek kalbiz; yarın onun eserini ve davasını müdafaa etmek için bir tek irade gibi kaynaşacağız."

Falih Rıfki Atay

- "Atatürk, istiklal hissini taşıyan bütün milletler için ölmez bir semboldür."

Alman Basını

- "Atatürk'ün, birçok insanların başarmaya maddeten muktedir olmadıkları işleri başarmakta gösterdiği azim ve cesarete ve ortaya koyduğu esere bütün Amerika hayrandır."

Amerikan Basını

- "Atatürk, olağanüstü bir devlet adamı, savaş sonrası dünya tarihinin en önemli simalarından biridir. Atatürk olmasa idi, yeni Türkiye var olmazdı."

Finlandiya Basını

- "Atatürk adı kadar, çağdaş hiçbir isim büyük saygı telkin edememişti."

İngiliz Basını

- "Benim üzüntüm, bu adamla tanışmak hususundaki şiddetli arzumun gerçekleşmesine artık imkan kalmamış olmasıdır."

Franklin Roosevelt (Franklin Rusvelt) (ABD Başkanı, 10 Kasım 1938)

- "Atatürk, bu yüzyılın büyük insanlarından birinin tarihî başarılarını, Türk halkına ilham veren liderliğini, modern dünyanın ileri görüşlü anlayışını ve bir askerî lider olarak kudret ve yüksek cesaretini hatırlatmaktadır... Çöküntü hâlinde bulunan bir imparatorluktan özgür Türkiye'nin doğması, yeni Türkiye'nin özgürlük ve bağımsızlığını şerefli bir şekilde ilan ederek o zamandan beri koruması, Atatürk'ün ve Türk halkının işidir. Şüphesiz ki Türkiye'de giriştiği derin ve geniş inkılaplar kadar, bir kitlenin kendisine olan güvenini daha başarı ile gösteren bir örnek yoktur."

John F. Kennedy (Con F. Kenedi) (ABD Başkanı, 10 Kasım 1963)

- "Asker, devlet adamı, çağımızın en büyük liderlerinden biri idi. Kendisi, Türkiye'nin, dünyanın en ileri memleketleri arasında hak ettiği yeri almasını sağlamıştır. Keza o, Türklere, bir milletin büyüklüğünün temel taşı teşkil eden, kendine güvenme ve dayanma duygusunu vermiştir."

General Mc Arthur (ABD Uzak Doğu Kuvvetleri Komutanı, 1963)

7.4

Atatürk'ün vefatı ile ilgili gazete haberi

- "Dünya sahnesinden tarihin en dikkat çekici adamlarından biri geçti."

Chicago Tribune (Şikago Tiribün)

- "Savaş sonrası döneminin en yetenekli liderlerinden biri."

New York Times (Niv York Taym)

- "Almanya, Atatürk'ün eserine ve mücadelesine hayrandır. Onda, tarihî eseri, özgürlüğü seven bütün milletler için bir sembol olarak kalacak kudretli bir kişilik görmektedir."

Berlin, Alman Ajansı

- "Kendisinin tarihî büyüklüğü, eseri olan yeni Türkiye'ye bakılarak bu günden ölçülebilir. Çelik gibi azim ve gayretli, uzağı gören akıl ve hikmetle birleşmiş olan bu gerçek halk önderi ve devlet adamı, Anadolu dağlarının en uzak ve ıssız köşesindeki köylere bile başka bir ruh aşılamıştır."

İllustré (İllüstre) Dergisi

Sanal Gezi

www.anitkabir.tsk.tr internet adresini ziyaret ederek burada bulunan sanal müze bölümü sayesinde Anıtkabir'in bütün bölümlerini 360 derece gezebilirsiniz.

7.5 Atatürk ve İsmet İnönü

b. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi

Atatürk'ün ağır hasta olduğu günlerde devlet adamları bir araya gelerek yapılması gerekenler konusunda görüşlerini bildirdiler. Atatürk'ün acı ölüm haberi geldiğinde, Başbakan Celâl Bayar, Türk milletine bir baş sağlığı mesajı yayımladı.

TBMM, 11 Kasım 1938 günü toplanarak Atatürk'ün en yakın arkadaşlarından İsmet İnönü'yü cumhurbaşkanlığına seçti. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, 1950 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür.

Sıra Sizde

Atatürk ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Atatürk'ün hasta yatağında iken ilgilendiği ülke sorunu hangisidir?
- Atatürk'ün son günlerini geçirdiği yatağı ve vefat ettiği sarayın adı nedir?
- Anıtkabir yapılına kadar Atatürk'ün naaşının bekletildiği yer neresidir?
- Atatürk'ün cenaze namazını kıldıran kimdir?

7.2. ATATÜRK'ÜN ESERLERİ

Araştırınız

Atatürk'ün yazmış olduğu eserlerle ilgili bir araştırma yapınız.

Metin İnceleme

"En büyük eserim Türkiye Cumhuriyeti'dir." diyen Atatürk, yine 10'ncu Yıl Nutku'nda da; "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir," demektedir.

Atatürk bir sanatkâr titizliği ile zihninde tasarladığı ve "millî bir sır" olarak gönlünde muhafaza ettiği laik cumhuriyet modeline can vermiştir. Ayrıca cumhuriyeti çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracak olan esasları da ortaya koymuştur.

İşte Atatürk'ün ortaya koyduğu ve laik cumhuriyetin dayandığı bu temel prensiplere biz Atatürk İlkeleri diyoruz. Bu ilkelerin yöneldiği temel amaç ve Türk toplumuna getirdiği en büyük yenilik; millî egemenlik ilkesine dayanan tam bağımsız, güçlü, modern ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır.

www.atam.gov.tr

Soru/yorum

"En büyük eserim Türkiye Cumhuriyeti'dir." diyen Atatürk, sizce nasıl bir liderdir? Görüşünüzü söyleyiniz.

Nutuk

Türk Kurtuluş Savaşı'nı, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunu ve inkılapların gerçekleşmesini anlatan Nutuk, siyasi ve millî tarihimizin birinci elden, çok değerli bir kaynak eseridir. Atatürk tarafından kaleme alınan bu eser, yine Atatürk tarafından, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15 -20 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara'da toplanan İkinci Kurultay'ında okunmuştur. Altı günde okunan ve 36,5 saat süren tarihî bir hitabeye dayandığı için Nutuk adını almıştır.

7.6 Nutuk'un eski alfabe ve yeni alfabe ile baskısı

Askerlik ile İlgili Eserleri

Mustafa Kemal Atatürk, yaşamının her döneminde kitapla bütünleşmiştir. Bu okuma sevgisinin kendisine sağladığı bilgi birikimini zaman zaman yazmaya dönüştüren Atatürk, yaşamının farklı dönemlerinde farklı konularda kitaplar yazmıştır. Yazdıkları, gerek güncelliği gerekse yol göstericiliği açısından bugün dahi tartışmasız gerçekleri içermektedir. Onun günümüzden 80 - 90 yıl önce yazdığı bu kitapların günümüzde hâlâ geçerliliğini koruması, ileri görüşlülüğünün ve akıllılığının göstergelerinden biridir. Mustafa Kemal, özellikle İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra tüm dikkat ve çalışmasını askerlik üzerine yoğunlaştırmıştır. O, özellikle subayların değişen koşullara uygun olarak mesleki bilgilerini artıracak yayınların yapılmasını gerekli görmüştür. Bu amaçla mesleğinin ilk yıllarından itibaren askerlikle ilgili birikimlerini aşağıda isimleri belirtilen kitaplarda toplamıştır:

- Takımın Muharebe Talimi
- Cumalı Ordugâhı
- Tabiye Tatbikat ve Seyahati
- Bölüğün Muharebe Talimi
- Zabit ve Kumandan ile Hasbihal

Vatandaş İçin Medeni Bilgiler

Vatandaş İçin Medeni Bilgiler kitabını oluşturan belgeler, Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş ve uygar devletler arasındaki yerini ancak bilinçli ve özgür düşünceli yurttaşlar yetiştirmekle alabileceği düşüncesi ile kaleme alınmıştır. Atatürk'ün, 1929 sonbaharı ile 1930 Ocak ve Şubat aylarında yazmış olduğu yazılardır. Medeni Bilgiler, Prof.Dr. A. Afet İnan'ın imzasıyla çıkmış olmasına rağmen, kitabın orijinal metinleri Atatürk'ün el yazaları ile çıkmıştır.

Geometri

Atatürk geometri kitabını, vefatından bir buçuk yıl kadar önce 3. Türk Dil Kurultayı'ndan hemen sonra 1936-1937 yılı kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'nda kendi eliyle yazmıştır.

Atatürk'ün bu eseri, geometri öğretmenlerine, bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olarak Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Geometri eski terimle hendese, eğitim sistemimizde önemli bir yer tuttuğu hâlde bunun terim düzeni karmaşıktı. Arapça ile Farsça okul programından kaldırılmasına rağmen, ders kitaplarında Arapça üzerine kurulmuş olan terimler kalmıştı. Bu durum öğrencilerin anlama ve öğrenmelerini olumsuz etkilemekte idi. Atatürk, öğrencilerdeki bu anlayış yolunun tıkanıklığını açmak için bir çok terimi Türkçeye çevirmiştir.

Bu kitapta Atatürk tarafından türetilen "boyut, yüzey, düzey, çap, yarıçap, kesek, kesit, yay, çember, teğet, açı, açortay, iç ters açı, dış ters açı, taban, eğik, kırık, çekül, yatay, düşey, dikey, yöndeş, konum, üçgen, dörtgen, beşgen, köşegen, eşkenar, ikiz kenar, paralel kenar, yamuk, artı, eksi, çarpı, bölü, eşit, toplam, orantı, türev, alan, varsayım" gibi terimler yer almaktadır.

Sıra Sizde

Geometri kitabındaki Atatürk tarafından Türkçeye çevrilen terimlerden örnekler yazınız.

--	--

7.3. ATATÜRK'ÜN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ TESPİTLERİ

Mustafa Kemal Atatürk, dış politikada "Yurtta barış, dünyada barış!" ilkesini benimsemişti. Bu politika doğrultusunda Türkiye, cumhuriyetin ilanından sonra çevresindeki ülkelerle dostluk antlaşmaları imzaladı. Faşist İtalya ve nasyonal sosyalizmin etkili olduğu Almanya'nın yayılmacı politikalarına karşı önlem almak için Atatürk'ün çalışmaları sonucunda komşu ülkeler ile Balkan Antantı ve Sâdâbat Paktı gibi dostluk antlaşmaları imzalandı. Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı'nın çıkacağını önceden tahmin ederek gerekli önlemleri alması ve barış amaçlı bir politika izlemesi Türkiye'nin bu savaşta doğru kararlar almasını sağlayacaktı.

7.7 Atatürk bir askerî tatbikatta

Atatürk, 1938 yılında hasta yatağında iken görüştüğü Ali Fuat Paşa'ya Avrupa'daki gelişmeler hakkında şunları söylemiştir: *"Fuat Paşa, pek yakında dünyanın durumu mütareke senelerinden çok daha ciddi olacak ve karışacaktır. Avrupa'da birkaç maceraperest (Hitler ve Mussolini'den söz etmektedir.), Almanya ile İtalya'nın başında zorla bulunuyorlar. Karşı karşıya geldikleri zayıf devlet adamlarının güçsüzlüklerinden cesaret alıyorlar. Bunlar, bugün dünyayı kana bulamaktan çekinmeyeceklerdir. Bunun sonunda da dünyanın durumu ve dengesi tümüyle değişecektir. İşte bu dönem sırasında doğru hareket etmesini bilmeyip en küçük bir hata yapmamız hâlinde başımıza mütareke senelerinden daha çok felaketler gelmesi mümkündür..."*⁽¹⁾

Yakın gelecekle ilgili bu kadar doğru değerlendirmelerde bulunan Atatürk: *"Bu İkinci Dünya Savaşı, beni yataktan kımıldanmayacak bir durumda yakalayacak olursa ülkenin hâli ne olacaktır? Ben devlet işlerine mutlaka müdahale edecek bir vaziyete gelmeliyim."*⁽²⁾ demiştir. Fakat Atatürk, yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak İkinci Dünya Savaşı çıkmadan 10 Kasım 1938'de vefat etmiştir.

Görüşünü Söyle

Atatürk'ün hasta yatağında iken ülkenin ve dünyanın geleceği ile bu kadar ilgilenmesi, onun nasıl bir lider olduğunu gösterir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Art arda yaşanan bu iki savaş, dünya devletlerini yeni bir Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleme konusunda dikkatli olmaya ve bir araya gelmeye zorladı. İşte Türkiye, bu ortam içerisinde Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış!" politikasını izleyerek diğer ülkelere barış ve dostluk konusunda örnek oluşturmaya devam etti.

(1) Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 375, 376.

(2) Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 375, 376.

7.4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

a. Savaşın Sebepleri

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli sebebi, Birinci Dünya Savaşı'nda çözülmemeyen sorunlar olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan ülkelerin yenilen ülkelere ağır savaş tazminatları alması, bu ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkiledi. Ekonomik kriz sonucu işsizliğin arttığı bu ülkelerin halkları, kendilerini kurtarıcı gibi gören kişilerin etrafında toplanmaya başladı. Almanya'da Hitler liderliğindeki Nasyonal Sosyalist Parti, ırkçı ve yayılmacı bir politika izleyerek devlet yönetimine geldi.

Birinci Dünya Savaşı'nda umduğunu bulamayan İtalya'da ise Mussolini'nin Faşist Partisi iktidara geldi. Mussolini yönetimindeki İtalya ve Hitler yönetimindeki Almanya'ya, Uzak Doğu'da genişleme politikası izleyen Japonya da katıldı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Versay Antlaşması'nın silahlanmayı kısıtlayan maddelerine uymayan Almanya ve müttefik İtalya, hızla silahlanma yarışına başladı. Silahlanma ve yayılmacılık politikası izleyen bu devletlerden İtalya, Habeşistan'ı ve Arnavutluk'u işgal ederken Almanya da Versay Antlaşması'nda yasaklanmasına rağmen, Ren bölgesine asker yerleştirdi. Japonya ise Mançurya'yı işgal etti. Bu gelişmelerin sonucunda dünya devletleri arasında gruplaşmalar meydana gelmeye başladı. Önce Almanya, İtalya ve Japonya aralarında **Mihver Devletleri** (Üçlü Pakt) kurdular. Daha sonra bu ülkelerin izlediği politikalar karşısında Fransa, İngiltere, ABD ve Sovyetler Birliği de aralarında **Müttefik Devletleri** (Bağlaşma Devletleri) oluşturdular. Aynı Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi dünya devletleri, aralarında oluşturdukları kamplaşma ile bir kez daha yeni bir savaşın eşiğine geldi.

❓ Soru/yorum

Dünya devletlerin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra aralarında çözemedikleri sorunların İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına etkisi ne olmuştur?

b. Savaşın Başlaması ve Gelişmesi

İkinci Dünya Savaşı, Almanya'nın 1 Eylül 1939 tarihinde, Polonya'ya saldırmasıyla başladı. Hızlı bir saldırı ile Almanya, Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'yı işgal etti.

Uzak Doğu'da ise Japonya'nın 1941 yılında Pearl Harbor (Pörl Harbiri) Limanındaki Amerikan üslerine saldırmasıyla Amerika da savaşa girmiş oldu.

7.8 Normandiya Çıkarması

Amerika'nın savaşa girmesiyle Müttefik Devletleri savaşta askeri üstünlüğü ele geçirdi. Müttefik Devletleri'nin Sicilya üzerinden İtalya'ya girmesi sonucu İtalya savaştan çekildi. Daha sonra Müttefik Devletleri, Normandiya Çıkarması ile Fransa'yı işgalden kurtardılar. Yenilgiye uğrayan Almanya, savaştan çekildi (Mayıs 1945). Uzak Doğu'da ise savaş bir süre daha devam etti. Fakat ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atarak nükleer güç kullanması sonucu, 2 Eylül 1945'te, Japonya da teslim olmak zorunda kaldı.

Görüşünü Söyle

Savaşlarda nükleer silah kullanılması konusunda ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi söyleyiniz.

c. Savaşın Sonucu

Araştırınız

Birleşmiş Milletlerin görev ve sorumlulukları hakkında bir araştırma yapınız.

İkinci Dünya Savaşı da Birinci Dünya Savaşı gibi önce Avrupa'da başlayıp daha sonra tüm dünyayı etkileyen bir savaşa dönüşmüştü. Altı yıl süren İkinci Dünya Savaşı, milyonlarca insanın ölmesine, pek çok kişinin de sakatlanmasına sebep oldu. Kullanılan kimyasal ve nükleer silahlar dünyanın kirlenmesine yol açtı. Dünyanın önemli şehirleri olan Paris, Londra ve Berlin savaş sonrasında harap duruma geldi.

Bütün dünyayı etkileyen Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra dünya barışını sürekli kılabilme amacıyla Türkiye'nin de içinde bulunduğu 51 devlet ABD'nin San Francisco (San Fransisko) şehrinde toplanarak **Birleşmiş Milletler Teşkilatı**nı kurdu. Bu teşkilat 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul ederek bütün insanların eşit olduğunu tüm dünyaya duyurdu.

Sıra Sizde

Aşağıdaki çalışmayı yapınız.

- Japonya'nın Pearl Harbor Baskını'ndan sonra savaşa giren devlet:
- Fransa'yı kurtarmak için yapılan çıkarmanın adı:
- Amerika'nın atom bombası attığı Japonya şehirlerinin adı:

7.9 Atom bombası sonrası Hiroşima

ç. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Tutumu

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı öncesinde dünya devletlerine karşı koşulları Atatürk tarafından belirlenen dost bir politika izliyordu. Türkiye bu savaşta, toprak bütünlüğünü korumayı ve tarafsız kalmayı amaç edinmişti. Bu politikaya rağmen, müttefik ve mihver devletleri, Türkiye'yi kendi saflarına çekmek için her türlü yolu denediler. İlk olarak Almanya, Türkiye'yi kendi yanına çekmek istedi. Fakat Türkiye, bu öneriyi kabul etmedi. Daha sonra iki ülke arasında bir saldırmazlık antlaşması imzalandı (18 Haziran 1941).

Türkiye'nin savaşta tutumunu belirlemek amacıyla, İngiltere Başbakanı W. Churchill (Çörcil) ile Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü **Adana Konferansı**'nda bir araya geldiler (30-31 Ocak 1943). Bu konferansta, Türkiye'den Almanya'ya karşı müttefiklerin yanında yer almasını istediler. Fakat Türkiye, savaşın bu aşamasında tarafsız kalmayı daha uygun buldu.

1943 yılında yapılan ve dış işleri bakanlarının katıldığı **I. Kahire Konferansı**'ndan sonra 4 - 6 Aralık 1943 yılında ABD Başkanı Roosevelt (Ruzvelt), İngiltere Başbakanı Churchill ile Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü arasında **II. Kahire Konferansı** yapıldı. Bu konferans sonrasında da Türkiye savaşta yer almamayı tercih etti. Atatürk'ün dış politikada belirlediği ilkeler doğrultusunda Türkiye, bu savaşta denge politikası takip ederek savaş dışı kalmayı başardı.

4 - 11 Şubat 1945 tarihlerinde yapılan **Yalta Konferansı**'ndan sonra İngiltere, dünya barışının sağlanacağı **San Francisco Konferansı**'na katılabilmesi için Türkiye'nin savaşa girmesi gerektiğini bildirdi. Türkiye de 23 Şubat 1945'te, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiğini bildirdi. Fakat, bu savaş ilanı formaliteden ibaretti. Çünkü Türkiye, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulması çalışmalarında yer almak ve savaş sonrası siyasi bir yalnızlık içine düşmemek için bu savaş ilanına karar vermişti. Böylece Türkiye, San Francisco Konferansı'na katılarak Birleşmiş Milletlerin kurucu üyelerinden biri oldu (24 Ekim 1945).

7.10 Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, W. Churchill'i Adana Gari'nda karşılarken, 1943

7.11 II. Kahire Konferansı'na katılan ABD başkanı Roosevelt, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve İngiltere başbakanı W. Churchill, 1943

d. Savaşın Türkiye'ye Etkileri

İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığı hâlde doğrudan veya dolaylı nedenlerle Türkiye'nin ekonomisi savaştan kötü etkilendi. Çok sayıda kişinin askere alınması nedeniyle askerî harcamalar arttı. Çalışan kişi sayısı azaldığı için ülkede gelir düzeyi düştü. Sanayinin gelişmesi yavaşlarken ülkede pahalılık ve kıtlık başladı. Bazı ürünlerin satışında karne uygulaması başlatıldı.

Millî Korunma Kanunu

Millî Korunma Kanunu; 1940 yılında, İkinci Dünya Savaşı sürecinde oluşabilecek sosyo ekonomik sorunlara karşı çıkarılmış bir kanun olup ekonomiye devlet müdahalesi anlamını taşımaktadır. Bu Kanun, hükûmete; fiyatları saptamada, ürünlere el koymada, hatta zorunlu çalışma yükümlülüğü getirmede neredeyse sınırsız yetkiler veriyordu. Savaş sırasında bilhassa madden sanayisinde olmak üzere, zorunlu çalıştırmadan yaygın şekilde yararlanıldı. Bütün bu düzenlemelere rağmen ekonomi gittikçe kötüleşti, perakende ürünler az bulunur hâle geldi. Ülkede bir karaborsa ortamı yaşandı.

7.12 Ekmekte karne döneminin başladığı haberi

Toprak Reformu ve Tarım Ürünlerine El Koyma Kanunu

Önce yüksek gelir kazanan kişilerden alınan **Varlık Vergisi** uygulaması getirildi. İtirazlar üzerine bu vergi kaldırıldı. Varlık Vergisi kaldırıldıktan beş ay sonra, kırsal kesimde geniş topraklara sahip olan mülk sahiplerinin servetlerini vergilendirmek amacıyla, **Toprak Mahsulleri Vergisi** konuldu. Bu vergiyle ulaşılmak istenen amaç gerçekleştirilemedi. Çünkü büyük toprak sahiplerinin ödemesi gereken vergiler toplanamadı. Türkiye'de topraksız çiftçi ve köylüleri toprak sahibi yapmak amacıyla 1945 tarihinde **Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu** çıkarıldı. Kanun, toprağı olmayan ve toprağı yetmeyen çiftçinin toprak sahibi olması, verilen topraklar üzerinde işletmeler kurulması ve çiftçiye kredi verilmesi gibi ana prensipler taşıyordu. Büyük toprak sahibi kişiler bu reforma destek vermediler. Daha sonraki yıllarda gereken önem verilmediğinden toprak reformu uygulanamadı.

Savaş sırasında hükûmet kimi zaman savaş şartlarının bir gereği olarak katı uygulamaları da yürürlüğe sokmak durumunda kaldı. Acil ihtiyaç duyulan ürünlere el koyma, bu tip uygulamalar arasında yer almıştır. Tarım ürünlerine %25 oranında el koyma uygulaması şeklinde yeni bir sistem kullanılmaya başlandı. Böylece 50 tona kadar ürünü olan çiftçinin sadece %25 ürününe el konulmuştur. Toprak Mahsulleri Ofisinde üretilen tahıllara el konulması ve ekmek yapımında yalnızca buğday kullanılması kararlaştırıldı. Arkasından da pasta ve benzeri unlu maddelerin yapımı yasaklandı.

7.13 Buğday hasadı

7.14 Büyük şehirlere göç eden vatandaşlar

? Bunları Biliyor musunuz?

Savaş sırasında boğazları gemi geçişlerine kapatan Türkiye'de, yaşanacak bir hava saldırısına karşı bazı şehirlerde karartma uygulaması yapıldı. Geceleri ışıklar söndürülerek olası saldırılardan korunmaya çalışıldı. Ayrıca kimin, ne kadar ekmek alacağını gösteren karne uygulamasına geçilerek ülkede bir kıtlık yaşanması engellenmek istendi.

İnternet haberi

7.15 Ekmek karnesi

Tarımın makineleşmesi, özellikle traktör sayısındaki artış, insan gücüne olan ihtiyacı azalttı. Köylerde toprağı olmayan ve yapacak iş bulamayan insanlar büyük şehirlere göç etmeye başladılar. Bu durum, şehirlerde nüfusun artmasına neden olurken gecekondulaşma ve planlı şehir yerleşmesinin bozulmasına yol açtı.

❓ Soru/yorum

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra şehirlere yapılan göçler sizce ne gibi sorunlara neden olmuştur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

İkinci Dünya Savaşı sırasında zor günler yaşayan Türkiye, savaş bitince dış politikada yeni sorunlarla karşılaştı. Sovyet Rusya ve ABD arasında başlayan Soğuk Savaş Dönemi'nde kendisinden taraflardan birini tercih etmesi istendi. Sovyetler Birliği, savaşın bitiminden çok kısa bir süre sonra Türkiye'den resmen toprak talebinde bulunarak boğazların statüsünde söz sahibi olmak istedi. Bu durum Türkiye'nin Batı dünyasıyla özellikle Amerika Birleşik Devletleri'yle yaklaşmasına yol açtı. Böylece Türkiye'nin Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütüne (NATO) katılma süreci başlamış oldu.

7.5. YENİDEN ÇOK PARTİLİ SİYASİ HAYAT

Araştırınız

Çok partili siyasi hayatın topluma ne gibi faydaları olduğuna dair bir araştırma yapınız.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülkede çok partili sisteme geçilmeye başlandı. Çok partili yaşama geçiş çalışmaları cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda iki defa denenmiş ama uygulanamamıştı. II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olumsuzluklar, ülkemizde çok partili bir yaşamın gerekliliğini ortaya koydu. Siyasi hayatta atılacak bu adım ile cumhuriyetin temel ilkesi olan ulusal egemenlik anlayışı pekişmiş olacaktı.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurucu üyeleri arasında yer almak istiyordu. Bu teşkilat katılacak üyelerden ülkelerinde çok partili demokratik yaşama geçmiş olmalarını bekliyordu. Bu durum ülkemizde siyasi yaşamın canlanmasını sağladı. Atatürk döneminde iki defa denenmiş çok partili yaşama geçiş, günün koşulları uygun olmadığı için bir daha denenmemiştir. II. Dünya Savaşı sırasında ülke içerisinde yaşanan sorunların çözümünde tek parti yönetimi sıkıntılar yaşadı. Savaş sonrası, dünya devletleri hızlı bir demokratikleşme süreci başlattılar. Çünkü tek parti yönetimlerinin neden olduğu bir dünya savaşı daha yaşamak istemiyorlardı. Bu nedenle, dünya barışını sağlamak için kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı, kendine üye olan ülkelerin tek parti yönetimlerinden vazgeçerek çok partili demokratik yönetimlere geçmeleri yönünde çağrıda bulundu. Türkiye de bu çağrıya uyarak ülkede çok partili yaşama geçiş için çalışmalar başlattı.

7 Haziran 1945'te CHP içinde yer alan bir grup milletvekili Meclis Grup Başkanlığına önerge vererek çok partili yaşama geçilmesini istediler. Kasım 1945'te TBMM'nin açılış konuşmasında Cumhurbaşkanı İnönü, bir muhalefet partisinin eksikliğini dile getirerek çok partili sisteme geçilmesine destek verdiğini belirtti. Bu gelişmeler üzerine 1946'da, Demokrat Parti kuruldu. Demokrat Parti 1946 seçimlerinde Meclise girdi. Türkiye tarihinde açık oy, gizli sayım yöntemi, ilk kez bu seçimde kullanıldı. Kurulan Demokrat Parti, kısa bir zaman içerisinde çok partili hayatta yerini alarak kuvvetli bir muhalefet partisi hâline geldi.

Sıra Sizde

Aşağıdaki çalışmayı yapınız.

- Üyelerinden çok partili yaşama geçmelerini isteyen uluslararası kuruluş:
- Açık oy, gizli sayım uygulamasının yapıldığı seçim:

7.16 Adnan Menderes bir seçim mitinginde, 1950

Demokrat Partinin Kurulması

29 Mayıs 1945 tarihinde, TBMM'de hükümetin güven oylaması sırasında aralarında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in de bulunduğu bazı milletvekilleri hükümete güvenoyu vermediler. Böylece TBMM'de bir muhalefet hareketi başlamış oldu. Bu durum sonrasında, parti içinde özgür bir tartışma ortamı oluşmasını isteyen Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, **Dörtlü Takrir** olarak bilinen önergeyi Meclise sundular. Önergede, ülke ve parti yönetiminde liberal düzenlemeler yapılması isteniyordu.

7.17 Demokrat Partinin kuruluşunu haber veren gazete

Dörtlü Takrir'in sunulduğu günlerde TBMM'de Çiftçiye Topraklandırma Kanunu görüşülüyordu, Kanunun 17. maddesi tartışmalara neden olmuştu. Maddeye, Aydın milletvekili Adnan Menderes muhalefet ettiğini açıkladı. Ama buna rağmen Kanun kabul edildi, CHP grubu, Dörtlü Takrir'i reddettiğini açıklayarak Adnan Menderes ve Fuad Köprülü'yü 21 Eylül 1945 tarihinde partiden ihraç etti, Celal Bayar da buna tepki göstererek milletvekilliğinden istifa etti.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, muhalif bir partinin ihtiyacı olduğunu belirterek muhalif gruptan yeni bir parti kurmalarını istedi. Böylece yeni partinin kurulmasının yolu açılmış oldu. Dörtlü Takrir'e imza atan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, 7 Ocak 1946'da Demokrat Partiyi (DP) kurdular. Parti genel başkanlığına Celal Bayar seçildi.

Adnan Menderes

Refik Koraltan

Celal Bayar

Fuad Köprülü

7.18 Demokrat Parti kurucuları

Demokrat Partinin kurulması ile çok partili yaşama geçiş, Atatürk Dönemi'nden sonra ülkede ilk kez deneniyordu. II. Dünya Savaşı sonrasında şekillenen dünyada artık tek partilerin yerini çok partili demokratik yönetimler alıyordu. Demokrat Partinin kurulması ile birlikte Türkiye de çok partili yaşamın ilk adımları atılmış oldu.

Yeni kurulan Demokrat Parti ve diğer siyasi partiler ile iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, 1946 yılında yapılacak olan seçimlere birlikte katılmışlardı. Türk toplumu, daha önce görmediği türden bir seçimle karşı karşıya kalmıştı. Türkiye, uzun süredir yaşanmayan seçim konuşmalarına ve siyasi parti mitinglerine şahit oldu. Bu seçim, Türk siyasi hayatında yeni bir dönemin başladığını göstermektedir.

7. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkış sebepleri nelerdir? Belirtiniz.
2. Bağlaşma ve Üçlü Pakt'ı oluşturan devletlerin adlarını belirtiniz.
3. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya hangi ülkeleri işgal etmiştir? Belirtiniz.
4. Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'na sokmak için düzenlenen konferanslar hangileridir? Belirtiniz.
5. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesi, savaştaki güç dengesini nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.
6. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını sağlamak için yapılan çalışmalar nelerdir? Açıklayınız.
7. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hangi savunma birliği içerisinde yer almıştır? Belirtiniz.

B. "Tokyo - Hiroşima - Nagazaki - Birleşmiş Milletler - Türk Tarih Kurumu - Türk Dil Kurumu - Etnografya - Demokrat - Cumhuriyet - Resim ve Heykel"

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

1. Atatürk mirasının büyük bir bölümünü ..... ve ..... 'na bırakmıştır.
2. Atatürk'ün naaşı Anıtkabir yapılıncaya kadar Ankara'daki ..... Müzesi'nde bekletildi.
3. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın ..... ve ..... şehirlerine nükleer bomba atıldı.
4. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını korumak için ..... teşkilatı kuruldu.
5. Kurucuları arasında Adnan Menderes'in de bulunduğu ..... Parti 1946 yılında kuruldu.

C. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (.....) Atatürk 10 Kasım 1938 tarihinde Çırağan Sarayı'nda vefat etti.
2. (.....) Atatürk'ten sonra cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçildi.
3. (.....) İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında Almanya ve İtalya'nın yayılmacı politikaları etkili oldu.
4. (.....) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra şehirlerden köylere yoğun bir göç başladı.
5. (.....) Demokrat Parti'nin kurucuları arasında Kâzım Karabekir de yer almakta idi.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların cevaplayınız.

1. Atatürk, vasiyetnamesinde mirasının büyük bir bölümünü Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'na bırakmıştır.

Atatürk'ün mirasından bu kurumlara pay vermesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türk dilinin ve Türk tarihinin gelişmesine önem vermesi
B) Bu kurumların yeterince destek görmemesi
C) Türk tarihi ve Türk dili konusunda daha önce hiç araştırma yapılmamış olması
D) Bu kurumları, yeni kurulmuş olması

2. Birinci Dünya Savaşı'nın üzerinden çok uzun bir süre geçmemesine rağmen, dünya devletleri İkinci Dünya Savaşı'nda tekrar karşı karşıya geldiler.

Bu durumun temel nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sorunların yeterince çözülmemesi
B) Savaş sonunda yapılan barış antlaşmalarında çok ağır koşullar ileri sürülmesi
C) Sanayileşme sonrası ortaya çıkan yayılmacılık politikasının devam etmesi
D) Milletler Cemiyetinin barışı koruma adına yaptığı çalışmaların etkili olması

3. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki yerini ve tutumunu belirlemek amacıyla zaman zaman görüşmeler yapılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu görüşmelerden biri değildir?

- A) Adana Konferansı
B) I. Kahire Konferansı
C) II. Kahire Konferansı
D) Paris Konferansı

4. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaşın etkilerini azaltmak için hükümet bir takım önlemler almak zorunda kaldı. Alınan bu önlemler ülke ekonomisini derinden etkiledi.

Aşağıdakilerden hangisi bu önlemlerin sonuçlarından biri değildir?

- A) Askere almalar nedeniyle askerî harcamalar arttı.
B) Çalışan kişi azaldığı için gelir düzeyi düştü.
C) Halkın alım gücünde büyük bir artış yaşandı.
D) Yurtta pahalılık arttı, kıtlık yaşandı.

5. 1945 tarihinden sonra tarımın makineleşmesi, özellikle traktör sayısındaki artış, insan gücüne olan ihtiyacın azalmasına neden oldu. Böylece köyden kente yoğun bir göç başladı.

Bu göç dalgası şehir yaşamında aşağıdakilerden hangisinde etkili olmamıştır?

- A) Şehirlerde nüfusun artması
B) Tarımın güçlenmesi
C) Gecekondulaşma
D) Planlı şehirleşmenin bozulması

6. Bütün dünyayı etkileyen Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra dünya barışını sürekli kılabilme amacıyla Türkiye'nin de içinde bulunduğu 51 devlet ABD'nin San Francisco şehrinde toplanarak aşağıdaki kuruluşlardan hangisini oluşturdu?

- A) Milletler Cemiyeti
B) Unesco
C) Birleşmiş Milletler
D) Unicef

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

B	C	Ç
1. Selanik Askerî Rüştiyesi	1. Y	1. B
2. Harp Okulu	2. D	2. A
3. 31 Mart Olayı	3. D	3. C
4. Derne - Tobruk	4. D	4. B
5. Şam		5. D

2. ÜNİTE

A

C

Ç

D

C	Ç	D
1. 23 Nisan 1920	1. D	1. D
2. Hiyanet-i Vataniye Kanunu	2. Y	2. B
3. Erzurum - Sivas	3. Y	3. C
4. Ankara	4. D	4. C

3. ÜNİTE

B

C

Ç

B	C	Ç
1. Kâzım Karabekir Paşa	1. D	1. A 7. B
2. Maraş, Antep	2. Y	2. A 8. B
3. Londra Konferansı	3. Y	3. A 9. B
4. Başkomutanlık Meydan Savaşı	4. D	4. D 10. D
5. Ateşten Gömlek	5. D	5. A
6. kapitülasyonlar	6. Y	6. D

4. ÜNİTE

B	C	Ç
1. geri - kaldırmak - kurumların	1. D	1. B 6. D
2. laiklik	2. Y	2. A 7. C
3. ekonomik - zaferler - az	3. D	3. C 8. D
4. kültür	4. Y	4. D
	5. D	5. D

5. ÜNİTE

B

C

Ç

B	C	Ç
1. muhalefet	1. Y	1. D 6. C
2. jeopolitik konum	2. Y	2. B
3. İzmir	3. D	3. C
4. Serbest Cumhuriyet	4. D	4. D
5. Cumhuriyet	5. Y	5. A

6. ÜNİTE

B

C

Ç

B	C	Ç
1. Gerçekçilik	1. D	1. D 7. D
2. Montrö Boğazlar Sözleşmesi	2. D	2. D 8. B
3. Türkiye-Yunanistan	3. Y	3. B 9. B
4. Musul	4. D	4. A 10. C
5. dış politika	5. Y	5. C 11. C
	6. D	6. B 12. C

7. ÜNİTE

B

C

Ç

B	C	Ç
1. Türk Dil Kurumu / Türk Tarih Kurumu	1. Y	1. A
2. Etnografya Müzesi	2. D	2. D
3. Hiroşima / Nagazaki	3. D	3. D
4. Birleşmiş Milletler	4. Y	4. C
5. Demokrat	5. Y	5. B
		6. C

SÖZLÜK

A

- ahval** : 1. Durumlar, hâller, vaziyetler. 2. Davranışlar. 3. Olaylar.
- antant** : Anlaşma işi, uzlaşma, uyuşma, mutabakat.
- arşın** : 1, Yaklaşık olarak 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü, 2, Açılmış iki kol arasındaki uzunluk, 3, Büyük adım, 4, 12 karış.
- ataşe** : Bir elçiliğe bağlı uzman, elçilik uzmanı.
- ataşemiliter** : Askerî ataşe.

B

- Babialı** : Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da sadaret (Başbakanlık), dâhiliye ve hariciye nezaretleri (İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları) ile Şûrayıdevlet (Danıştay) dairelerinin bulunduğu yapı. Osmanlı Hükûmeti.
- bani** : 1. Kurucu (kimse). 2. Yapan (kimse).
- bedhah** : Başkasının kötülüğünü isteyen, kötü yürekli.
- behemehâl** : Herhâlde, ne olursa olsun, ne yapıp yapıp, mutlaka.
- belagat** : 1. İyi konuşma, sözle inandırma yeteneği. 2. Söz sanatlarını inceleyen bilgi dalı, retorik. 3. Konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmaktan uzak, düzgün anlatma sanatı. 4. Bir şeyde gizli olan derin anlam: Sükûtin belagati.
- binaenaleyh** : Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine.
- bitap** : Bitkin, yorgun, güçsüz, hâlsiz.

C

- Cemiyet** : 1, Dernek, 2, Düşün, 3, Bir olayı veya kişiyi kutlamak amacıyla bir araya gelen topluluk, 4, Yüksek sosyete, 5, Birbirine uygun veya zıt anlamli kelimeleri tenasüp, tezat sanatları yoluyla bir araya getirme, 6, Toplum.
- celal** : 1. Büyüklük, ululuk. 2. Öfke, kızgınlık.
- cihat** : Din uğruna yapılan savaş.
- dönem** : 1. Belli özellikleri olan zaman parçası, periyot. 2. Bir çağ içinde belli özellikleri olan sınırlı süre. 3. Yasama meclisinin iki seçilişi arasındaki zaman süresi, devre. 4. Yarıyıl.

E

- ebedî** : Sonsuz, ölümsüz, bengi.
- efkâr** : 1, Düşünceler, fikirler, 2, Tasa, kaygı.
- emperyalizm** : 1. Bir milletin sömürü temeline dayanarak başka bir milleti siyasi ve ekonomik egemenliği altına alıp yayılması veya yayılmayı istemesi, yayılmacılık, yayılımcılık. 2. Uluslararası sermaye dışsattımıyla tanımlanan, sanayi sermayesi ile banka sermayesinin birleşip mali sermayeyi oluşturduğu kapitalizmin en yüksek aşaması.

endaze	: 1. 65 cm boyunda bir uzunluk ölçüsü. 2.Ölçü.
Enderun	: 1. Saraylarda harem ve hazine dairelerinin bulunduğu yer. 2. Büyük sarayların iç bölümü. 3. Devlet görevlilerini yetiştiren okul.
evsaf	: Nitelikler, vasıflar.

F

faşizm	: İtalya'da 1922-1943 yılları arasında etkinliğini sürdüren, meslek kuruluşlarına dayanan, devlet sınırlarını genişletmeyi amaçlayan, yetkinin, tek partinin elinde toplandığı düzen. 2. Demokratik düzenin yerine aşırı bir ulusçuluk ve baskı düzeni kurmayı amaçlayan öğretisi.
felah	: Kurtuluş, selamet, onma.
ferman	: 1. Buyruk, emir. 2. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık
fırka	: Siyasal topluluk, parti, insan topluluğu, tümen.

G

gazi	: Savaşta bulunmuş kişi. Olağanüstü yararlılık göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur, unvan. Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse.
-------------	--

H

himaye	: 1. Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim. 2. Kayırma, elinden tutma.
hizip	: Bir topluluk, bir örgüt içinde inanç ve düşünce bakımından ayrılık gösteren yan tutmaya yönelik küçük topluluk.

İ-İ

islahat	: 1. Genel olarak herhangi bir kuruluşta, devlet düzeninde eskimiş ya da bozulmuş olan yanları düzeltmek. 2. Osmanlı tarihinde gerileme döneminden başlanarak zaman zaman Batı örneğine göre girilen yenileşme ve ilerleme atılımlarına verilen ad.
icma	: İslam bilginlerinin bir konuda fikir birliği etmeleri. Toplama.
içtihat	: Görüş, özel görüş, anlayış. Yasada, örf ve âdet hukukunda uygulanacak kuralın açıkça ve tereddütsüz olarak bulunmadığı konularda, yargıcın veya hukukçunun düşüncelerinden doğan sonuç.
içtimai	: Toplumla ilgili, toplumsal, sosyal.
ikame	: 1. isim Yerine koyma, yerine kullanma 2. Ayağa kaldırma, ayakta durdurma 3. Ortaya koyma.
inkiraz	: Batma, dağılma, yok olmak, çöküş, son bulma.
İslav	: Rus, Beyaz Rus, Ukraynalı, Leh, Sırp, Hırvat, Sloven, Slovak, Çek ve Bulgar halklarına dillerindeki yakınlık dolayısıyla verilen ortak ad.
istibdat	: Uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi, despotluk, despotizm.
istihkâm	: Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer.

itilaf : 1.Anlaşma, uyuşma, uzlaşma. 2. Devletler arası siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği belge, uyuşma, itilaf, antant, konvansiyon.

ittifak : Anlaşma, uyuşma, bağlaşma. Oy birliği.

ittihat : Birleşme, birlik, kurma, bir olma.

J

jeopolitik : Coğrafya, ekonomi, nüfus ve benzerlerinin bir devletin politikası üzerindeki etkisi.

K

katafalk : Önünden geçilerek kendisine saygı gösterilmek istenen ölünün tabutu için yapılmış yüksek yer.

Kilikya : Bugünkü Seyhan (Adana) ve Mersin illeri ile Konya ilinin güneyini ve Antalya ilinin doğusunu içine alan bölgeye eskiden verilen ad.

kolağası : Osmanlı ordusunda yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan rütbe.

komita : Siyasi bir amaca ulaşmak için silah kullanan gizli topluluk.

kozmopolit : Çeşitli uluslardan kimseleri barındıran, içinde bulunduran.

L

lağvetmek : Bir kuruluşu kaldırmak, işleyişine son vermek.

liberalizm : Hürriyet ve serbestlikle ilgili. Hoşgörölü. Serbest ekonomiden yana olan kimse. Serbestlik.

liva : Sancak.

lojistik : 1. Askerlik mesleğinin savaşta veya askerî harekâтта, yol, haberleşme, sağlık, yiyecek, içecek ve silah sağlama.

M

Mahsul : 1. Ürün. 2. Verim. 3. Ortaya çıkan, elde edilen şey.

makûs : Ters çevrilmiş, baş aşağı getirilmiş. Uğursuz, kötü.

manda : Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendilerini yönetecek bir düzeye erdştirip bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen vekillik.

mazhar : Bir şeyin ortaya çıktığı, görüldüğü yer veya kimse. Bir iyiliğe erişmiş.

Mecelle : Fıkıh hükümleriyle bu konudaki türlü içtihadı bir araya getiren, Tanzimattan sonra hazırlanmış olan, yasa yerine kullanılan eser.

Megali İdea : Yunanca büyük ölkü veya fikir anlamına gelir. Bütün Yunanlıları bir araya toplayarak Büyük İskender ve Bizans İmparatorlukları'nın topraklarından yeni ve büyük bir Yunanistan kurma düşünce ve hareketidir.

meşrutiyet : Osmanlı Devleti'nde 1876 Anayasası'yla başlayan ve 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'na kadar süren, I ve II. Meşrutiyet dönemi adları ile anılan süre.

metropolit : Ortodokslarda patrikten sonra gelen ve bir bölgenin din işlerine başkanlık eden din adamı.

Mihver : 1. Eksen. 2. Önemli.

milenyum : Bin yıl.

milis	: Savaş sırasında orduya yardımcı olarak toplanan halk gücü.
muhalefet	: 1. Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu, aykırılık. 2. Karşı görüşte, tutumda olan kimseler topluluğu. 3. Demokraside iktidarın dışında olan parti veya partiler.
muhip	: Seven, sevgi besleyen, dost.
mukavemet	: Dayanma, karşı koyma, dayanırlık.
mutlakiyet	: Hükümdarın bütün siyasal kudreti elinde bulundurduğu yönetim biçimi, saltçılık.
mübadele	: Değişme, değiş tokuş.
mürit	: Bir tarikat şeyhine bağlı olarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen, onun doğrultusunda ilerleyen kimse.
Müsteşar	: 1. Kendisinden bilgi alınan, kendisine danışılan kimse. 2. Bakanlıklarda, elçiliklerde bakan veya büyükelçiden sonra gelen en büyük yönetici.
müttefik	: Bağlaşma.

N

nasyonal sosyalizm	: 1. Hitler ve Nasyonal Sosyalist Partisinin öğretisi. 2. Almanya'da Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Adolf Hitler'in kurduğu baskı yönetiminin adı (1933 - 1945).
nota	: Bir devletin başka bir devlete politik sorunlarla ilgili olarak yolladığı uyarı yazısı, muhtıra.
nüfuz	: Söz geçirme, güçlü olma, erk.

O

okka	: 1283 gramlık veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi.
oligarşi	: Siyasal gücün birkaç kişilik bir grubun elinde toplandığı yönetim, aristokrasinin daralmış biçimi, takım erki.

P

Panislamizm	: Bütün Müslümanları aynı yönetim altında toplama amacını güden politik akım.
Panslavizm	: Slav asıllı bütün halkları aynı yönetim altında toplama amacı güden politik akım ve hareket.
Patrik	: Ortodoks ve bazı Doğu kiliselerinin başkanı.

R

rota	: 1. Bir gemi veya uçağın gidiş yönü, izleyeceği yol. 2. Görüş veya tutuma göre gidilen, izlenen yol.
rölyef	: Kabartma.

S-Ş

Slav	: Rus, Beyaz Rus, Ukraynalı, Leh, Sırp, Hırvat, Sloven, Slovak, Çek ve Bulgar halklarına dillerindeki yakınlık dolayısıyla verilen ortak ad.
skolastik	: İnanç ve bilgiyi kiliseyle, özellikle Aristoteles'in bilimsel sistemini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi.
strateji	: 1. Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol. 2. Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara en fazla desteği vermek.

soğuk savaş	: II. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu ve Batı Bloklarının zaman zaman savaş çıkarma tehditlerinin bütün dünyada yarattığı gerginlik.
Sosyalizm	: Toplum bilimi, toplumculuk.
şerait	: Şartlar, koşullar.
şeriat	: Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu, İslam hukuku.
şeyh	: Tarikat kurucusu, tarikat büyüğü. Arap kabile ve aşiret başkanı.
şovenizm	: Kendi ulusunu öne çıkararak değişik ırk ve uluslar arasında düşmanlık yaratmayı amaçlayan ve bu yolda kışkırtmada bulunan aşırı akım
şûra	: Bir alanla ilgili ortak oluşturulan danışma kurulu.

T

tahkim	: Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.
takrir	: 1. Yerleştirme, yerleştirilme. 2. Anlatma, ders verme. 3. Önerge.
tarikât	: Aynı dinin içinde birtakım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan bazı ilkelerde birbirinden ayrılan, Tanrı'ya ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri.
teali	: Yükselme, yücelme.
terakki	: Yükselme, ilerleme.
tevhit	: Birleştirme, bir sayma.
topyekûn	: Eksiksiz, toplam, toplu olarak.
totaliter	: Demokratik hak ve özgürlüklerin baskı altında tutulduğu, bütün yetkilerin bir elde veya küçük bir yönetici grubunun elinde toplandığı demokratik olmayan (devlet düzeni), bütüncül.

U

ültilmatom	: Bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği nota.
üniter	: Birleştirici, birleşmiş olma durumu, merkeziyetçi.

V

varlık	: 1.Var olma durumu, mevcudiyet. 2. Para, mal, mülk, zenginlik, varyet.
vesayet	: Vasilik.
Vilayetisitte	: Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ ve Sivas'ı kapsayan altı vilayet.
Vilayetişarkiye	: Doğu illeri.

Y

yasa	: 1.Olayların gidişinde olağan dışına yer vermeyen, değişmezlik ve mecburiyet gösteren kural. 2. Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü, kanun. 3. Bilimde çok sayıda deney ve gözlemden sonra, aynı şartlarda aynı sonuçları verdiği kesin olarak belirlenen durum. 4. Toplumsal hayat içinde kendiliğinden oluşan ve uyulması toplum içinde yaşamının bir mecburiyeti olan alışıkların bütünü.
-------------	--

Z

zaruret	: 1. Zorunluluk. 2. Gerekliklik. 3. Sıkıntı, yoksulluk, fakirlik.
----------------	---

KRONOLOJİ

		1881	Atatürk'ün doğumu.
		1882	Üçlü İttifak'ın (Üçlü Bağlaşma) oluşturulması
		1886	Mustafa Kemal'in Şemsi Efendi Mektebinde ilk öğrenime başlaması.
		1892	Mustafa Kemal'in Selanik Mülkiye Rüştiyesine girmesi.
		1893	Mustafa Kemal'in Selanik Askerî Rüştiyesine girmesi.
		1896	Mustafa Kemal'in Selanik Askerî Rüştiyesini bitirerek Manastır Askerî İdadisine başlaması.
13	Mart	1899	Mustafa Kemal'in Harp Okuluna başlaması.
10	Şubat	1902	Mustafa Kemal'in Harp Okulunu bitirmesi.
		1902	Mustafa Kemal'in Harp Akademisine girmesi.
11	Ocak	1905	Mustafa Kemal'in Harp Akademisinden kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun olması, merkezi Şam'da bulunan 5. orduya atanması.
		1907	Üçlü İtilaf'ın (Üçlü Anlaşma) oluşturulması.
13	Ekim	1907	Mustafa Kemal'in Manastır'daki III. Orduda görevlendirilmesi.
23	Temmuz	1908	II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi.
13	Nisan	1909	31 Mart Olayı'nın meydana gelmesi.
28	Eylül	1911	İtalya'nın Osmanlı Devleti'nden Trablusgarp'ı istemesi.
15	Ekim	1912	Uşi Antlaşması'nın imzalanması.
23	Ocak	1913	İttihat ve Terakki Partisinin hükûmeti zorla ele geçirmesi (Babıali Baskını).
27	Ekim	1913	Mustafa Kemal'in Sofya Ataşemiliterliğine atanması.
28	Temmuz	1914	Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması.
11	Kasım	1914	Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılması.
18	Mart	1915	Çanakkale deniz zaferinin kazanılması .
1	Haziran	1915	Mustafa Kemal'in rütbesinin albaylığa yükseltilmesi.
16	Mayıs	1916	Sykes-Picot Antlaşması'nın imzalanması.
		1918	Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi.
8	Ocak	1918	Wilson İlkeleri'nin yayımlanması.
3	Mart	1918	Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanması.
30	Ekim	1918	Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması.
3	Kasım	1918	İngilizlerin Musul'u işgal etmesi.
11	Kasım	1918	Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesi.
13	Kasım	1918	İtilaf Devletleri donanmasının İstanbul'a gelmesi, Mustafa Kemal'in İstanbul'a dönmesi.
21	Kasım	1918	Mebusan Meclisinin fesh edilmesi.
19	Aralık	1918	Hatay'ın Dörtöyl ilçesinde işgallere karşı ilk direnişin başlatılması.

18	Ocak	1919	Paris Barış Konferansı'nın toplanması.
4	Mart	1919	I. Damat Ferit Paşa Hükûmetinin kurulması.
30	Nisan	1919	Mustafa Kemal'in, Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine atanması.
15	Mayıs	1919	İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi.
16	Mayıs	1919	Mustafa Kemal'in, İstanbul'dan Samsun'a hareket etmesi.
19	Mayıs	1919	Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması.
25	Mayıs	1919	Mustafa Kemal'in Havza'ya gelmesi.
12	Haziran	1919	Mustafa Kemal'in Amasya'ya gelmesi.
22	Haziran	1919	Amasya Genelgesi'nin yayımlanması.
27	Haziran	1919	Mustafa Kemal'in Sivas'a gelmesi.
3	Temmuz	1919	Mustafa Kemal'in Erzurum'a gelmesi.
8	Temmuz	1919	Mustafa Kemal'in Dokuzuncu Ordu Müfettişliğinden ve askerlikten istifa etmesi.
23	Temmuz	1919	Erzurum Kongresi'nin toplanması.
7	Ağustos	1919	Erzurum Kongresi'nin sona ermesi.
4	Eylül	1919	Sivas Kongresi'nin toplanması.
10	Eylül	1919	Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sen Jermen Antlaşması'nı imzalaması.
11	Eylül	1919	Sivas Kongresi'nin sona ermesi.
2	Ekim	1919	Ali Rıza Paşa Hükûmetinin kurulması.
9	Ekim	1919	Ali Rıza Paşa Hükûmetinin, Temsil Heyetine görüşme önerisinde bulunması.
20-22	Ekim	1919	Amasya Görüşmeleri'nin yapılması.
27	Aralık	1919	Temsil Heyetinin Ankara'ya gelmesi.
12	Ocak	1920	Son Osmanlı Mebusan Meclisinin toplanması.
28	Ocak	1920	Misak-ı Millî Kararları'nın kabul edilmesi.
11	Şubat	1920	Fransızların Maraş'tan çıkarılması.
16	Mart	1920	İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmesi.
10	Nisan	1920	Fransızların Urfa'dan çekilmesi.
11	Nisan	1920	Mebusan Meclisinin padişah tarafından dağıtılması.
23	Nisan	1920	BMM'nin açılması.
24	Nisan	1920	Mustafa Kemal'in TBMM Başkanlığına seçilmesi.
29	Nisan	1920	Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması.
10	Ağustos	1920	Sevr Antlaşması'nın imzalanması.
3	Aralık	1920	Gümrü Barış Antlaşması'nın imzalanması.
6	Ocak	1921	Birinci İnönü Savaşı'nın başlaması.
10	Ocak	1921	Birinci İnönü Savaşı'nın zaferle sonuçlanması.
20	Ocak	1921	Yeni Türk Devleti'nin ilk Anayasası'nın kabul edilmesi.
6	Şubat	1921	Antep'e "Gazi" unvanının verilmesi.
9	Şubat	1921	Antep'in Fransızlara teslim olması.

23	Şubat	1921	Londra Konferansı'nın toplanması.
1	Mart	1921	Türk-Afgan Dostluk Antlaşması'nın imzalanması.
12	Mart	1921	İstiklâl Marşı'nın kabul edilmesi.
16	Mart	1921	Moskova Antlaşması'nın imzalanması.
26	Mart	1921	İkinci İnönü Savaşı'nın başlaması.
1	Nisan	1921	İkinci İnönü Savaşı'nın kazanılması.
16	Temmuz	1921	Eğitim Kongresi'nin toplanması.
10-24	Temmuz	1921	Eskişehir-Kütahya Savaşlarının başlaması ve sona ermesi.
5	Ağustos	1921	Mustafa Kemal'in TBMM tarafından üç aylık süre için başkomutanlığa getirilmesi.
8	Ağustos	1921	Tekâlif-i Milliye Kararları'nın yayımlanması.
23	Ağustos	1921	Sakarya Meydan Savaşı'nın başlaması.
13	Eylül	1921	Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılması.
19	Eylül	1921	Mustafa Kemal'e TBMM tarafından "mareşallik" ve "gazilik" unvanının verilmesi.
13	Ekim	1921	Kars Antlaşması'nın imzalanması.
17	Şubat	1923	Türkiye İktisat Kongresi'nin toplanması.
1	Nisan	1923	TBMM tarafından seçimlerin yenilenmesi kararının alınması.
24	Temmuz	1923	Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması.
9	Eylül	1923	Halk Fırkasının kurulması.
2	Ekim	1923	İşgal kuvvetlerinin İstanbul'dan ayrılması.
13	Ekim	1923	Ankara'nın başkent olması.
29	Ekim	1923	Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanı seçilmesi.
3	Mart	1924	Halifelğin kaldırılması hakkındaki kanunun kabul edilmesi.
3	Mart	1924	Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi.
20	Nisan	1924	Yeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (Anayasa)'nun kabul edilmesi.
17	Kasım	1924	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması.
17	Şubat	1925	Aşar Vergisi'nin kaldırılması.
4	Mart	1925	Takrir-i Sükûn Kanunu'nun yürürlüğe girmesi.
3	Haziran	1925	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması.
25	Kasım	1925	Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun'un kabul edilmesi.
30	Kasım	1925	Tekke ve zaviyelerin kapatılması.
26	Aralık	1925	Saat ve takvimde değişikliğin yapılması.
17	Şubat	1926	Medeni Kanun'un kabul edilmesi.
5	Haziran	1926	Türkiye ve İngiltere arasında Ankara Antlaşması'nın imzalanması.
15	Haziran	1926	Mustafa Kemal'e İzmir'de suikast girişiminde bulunulması.
1	Temmuz	1926	Kabotaj Kanunu'nun kabul edilmesi.
15-20	Ekim	1927	Mustafa Kemal'in Büyük Nutku'nu okuması.
20	Mayıs	1928	Milletlerarası rakamların kabul edilmesi.
1	Kasım	1928	Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi.

1	Ocak	1929	Millet Mekteplerinin açılması.
3	Nisan	1930	Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesi.
12	Ağustos	1930	Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması.
17	Kasım	1930	Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucusu Fethi Bey tarafından kapatılması.
12	Nisan	1931	Türk Tarih Tetkik Cemiyetinin (TTK) kurulması.
12	Temmuz	1932	Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (TDK) kurulması.
18	Temmuz	1932	Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girmesi.
9	Şubat	1934	Balkan Antantı'nın imzalanması.
21	Haziran	1934	Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi.
24	Kasım	1934	TBMM'nin Mustafa Kemal'e "ATATÜRK" soyadını vermesi.
5	Aralık	1934	Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi.
20	Temmuz	1936	Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması.
8	Temmuz	1937	Sadabat Paketi'nin imzalanması.
2	Eylül	1937	Bağımsız Hatay Devleti'nin kurulması.
10	Kasım	1938	Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesi.
11	Kasım	1938	İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesi.
30	Haziran	1939	Hatay'ın Türkiye'ye katılması.
1	Eylül	1939	İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması.
2	Eylül	1945	İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi.
10	Kasım	1953	Atatürk'ün naaşının Etnografya Müzesinden Anıtkabir'e nakledilmesi.
13	Şubat	1973	Maraş kentine TBMM tarafından "Kahraman" unvanının verilmesi.
12	Haziran	1984	Urfa kentine TBMM tarafından "Şanlı" unvanının verilmesi.

KAYNAKÇA

- Acun, Fatma. *Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2009.
- Afetinan, Ayşe. *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı, 1998.
- Akbıyık, Yaşar. "Atatürk'ün Hayatı", *Türkler Ansiklopedisi*. 16. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Akçay, Kenan. *Atatürk'ten Fıkralar*, İstanbul: ABC Yayınları, 1981.
- Altaş, Seyithan. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, İstanbul: Aktif Yayınevi, 2006.
- Ankara, *Eğitim Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 61 ve 66, Ankara: İl Millî Eğitim Müdürlüğü, 2009, 2010.
- Anburnu, Kemal. *Atatürk'ten Anılar*, Ankara: İnkılap Kitabevi, 1976.
- Anburnu, Kemal. *Atatürk ve Çevresindekiler*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994.
- Aslan, Yavuz. *TBMM Hükümeti*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 14, V. Cilt, Ankara, Mart, 1999.
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 21, VII. C, Ankara, Temmuz, 1991.
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 31, XI. Cilt, Ankara, Mart, 1995.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Haz. Nimet Unan, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1959.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, 1. Cilt, Ankara: Atam Yayınları, 1989.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, 1. Cilt, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1961.
- Atatürkçü Düşünce El Kitabı I*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2004.
- Atatürkçülük 1*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Atatürkçülük 2*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Atatürkçülük 3*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 2001.
- Atatürkçülük*, 1 ve 3. Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 2001.
- Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 80-81, Ankara: MEB Yayınları, 2006.
- Baykara, Tuncer. *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- Bayrak, M. Orhan. *Atatürk ve Atatürk*, İstanbul: Bir Harf Yayınları, 2010.
- Boratav, Korkut. *Türkiye'de Devletçilik*, Ankara: İmge Kitabevi, 1982.
- Bütün Dünya*, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, Sayı: 2012/10, 1 Ekim 2012; 2014/09, 1 Eylül 2014.
- Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü; Atatürk Dönemi (1920-1938)*, 1 ve 2. Cilt, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2009.
- Enginsoy, Cema. "Atam Dergisi" *Batı Dünyasında Atatürk*, 1. Cilt, Sayı: 3, Ankara, Temmuz 1985.
- Erdem, K. Şule. "Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi" *Ermeni İddialar: Tarih mi, Şartlanmışlık mı?*, sayı: 38, Ankara, Nisan 2003.
- Eroğlu, Hamza. *Atatürk ve Milliyetçilik*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1992.
- Eroğlu, Hamza. *Atatürk Hayatı ve Üstün Kişiliği*, Ankara: Savaş Yayınevi, 2008.
- Eroğlu, Hamza. *Atatürk ve Millî Egemenlik*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1985.
- Eroğlu, Nadir. "İ. İ. B. F. Dergisi" *Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)*, Sayı, 2, İstanbul, 2007.
- Fezyoğlu, Turhan. *Atatürk Yolu*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1995.
- Fezyoğlu, Turhan. *Atatürk ve Milliyetçilik*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1996.
- Göyünç, Nejat. "Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi" *Osmanlı Devleti'nde Ermeniler*, sayı: 38, Ankara, Nisan 2003.

- Güler, Ali. *Sarı Mustafa'm*, İstanbul: Truva Yayınları, 2010.
- Işık, Mehmet. *Her Yönüyle Atatürk*, İstanbul: Yakamoz Yayınları, 2010.
- İnan, Arı. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir - İzmit Konuşmaları*, Ankara: TTK Yayınları, 1982.
- İpekli Mendil*. Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı: 5, Bursa, 2010.
- Kahramanoğlu, Kemal. *Atatürk Aydınlığı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Karaca, Yusuf. *Tarih Ansiklopedisi*, 7. Cilt, Ankara: Berikan Yayınları, 2002.
- Karakaş, İbrahim, ve Gülnur Aksop. *Atatürk, Atatürk'ü Anlatıyor*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 2006.
- Kaynar, Reşat. ve Nejat Sakoğlu. *Atatürk Düşüncesi*, Ankara: MEB Yayınları, 2003.
- Kılınc, Selman. *Atatürk'ten İnsanlığa Yol Gösteren Sözler*, Truva Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kinross, Lord. *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Çev., N. Yenibalı, A. Tezel, İstanbul: Altın Yayınevi, 1966.
- Kocatürk, Utkan. *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.
- Lohanizade, Mustafa Nurettin. *Gaziantep Savunması*, İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları, 1989.
- Mert, Yüksel, ve Cengiz Açıkgöz. *Atatürk'ün Liderlik Sırları*, Ankara: Tutku Yayınevi, 2011.
- Mustafa Kemal Atatürk*, İstanbul: Nesa Yayınları, 1998.
- Ntv Tarih Dergisi*. Sayı: 11, 22, İstanbul: Doğuş Yayınları, 2009, 2010.
- Nutuk*. Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1991.
- Ozankaya, Özer. *Cumhuriyet Çınarı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Ozankaya, Özer. *Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.
- Öktem, Zübeyde Yalın. *Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2010.
- Öncü Çocuk Dergisi*. Ankara: TSEK, Nisan-Mayıs-Haziran, 2004.
- Özakman, Turgut. *Şu Çılgın Türkler*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2005.
- Özkaya, Yücel. *Genel Türk Tarihi*, 8. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Özkaya, Yücel. "Atam Dergisi" *Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri*, 1. Cilt, Sayı: 3, Ankara: ATAM Yayınları, Temmuz 1985.
- Palazoğlu, Ahmet Bekir. *Atatürk'ün Eğitim ile İlgili Düşünceleri*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1999.
- Palazoğlu, Ahmet Bekir. *Atatürk ve Eğitim*, Ankara: MEGSB, 1998.
- Pekel, İhsan. *Atatürk'ü Anlamak ve Anmak-II*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2005.
- Saray, Mehmet. *Türklerde Dinî ve Kültürel Hoşgörü, Atatürk ve Laiklik*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı: 388, Ankara, 2006.
- Turan, Şerafettin, "Düşünürler, Kitaplar" *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar*, Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.
- Türkler Ansiklopedisi*. 15 ve 16. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Uluskan, Seda Bayındır. *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2010.

İNTERNET KAYNAKÇASI

SAYFA NO	ERİŞİM TARİHİ	İNTERNET ADRESİ
22	24.12.2017	http://www.kultur.gov.tr/TR-96346/selanik-ataturk-evi.html
23	12.01.2018	http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demederi/mustafa-kemal-ataturkun-yasamina-dair-anilar
25	13.01.2018	http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/manastirdaki_ogrenimi.html
25	13.01.2018	http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/9-Dilek-ÇAVUŞ.pdf
31	18.01.2018	https://www.sabah.com.tr/kultur-sanat/2011/11/10/ataturk-kac-kitap-okudu
42	23.01.2018	https://www.haberler.com/siperler-arasi-mesafe-8-10-metre-olum-muhakkak-8371984-haberi/
43	24.01.2018	https://www.takvim.com.tr/dunya/2018/04/30/ingilizlere-tarihi-ayar-kutul-amare-zaferi
43	24.01.2018	https://www.bik.gov.tr/kutul-amare-zaferinin-onemi-nedir-savasi-kim-nasil-kazandi/
44	26.01.2018	http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/anzaklarin-turkiye-de-ne-isi-vardi-2048810/
44	26.01.2018	https://www.ntv.com.tr/turkiye/sarikamis-harekatinin-102-yilinda-eccada-yuruyecekler,BEw0_jhJ1Emomsb6-iwPUw
45	27.01.2018	http://www.canakkalesहितlik.net/kurtulus-savasi-komutanlari.html
51	01.02.2018	https://www.kurtulussavasi.gen.tr/amiral-bristol-raporu.html
56	02.02.2018	http://www.atam.gov.tr/nutuk/samsuna-ciktigim-gun-genel-durum-ve-gorus
77	08.02.2018	http://www.kazimkarabekir.gov.tr/kazim-karabekir-pasa
78	08.02.2018	https://kahramanmaras.bel.tr/bayrak-olayi
79	12.02.2018	https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/51113/bu-devlet-hic-bir-sehidinin-ve-gazisinin-kanini-yerde-birakmaz.html
81	13.02.2018	http://www.ata.tsk.tr/06_milli_mucadele_komutanlari/ibrahim_refet_bele.html
82	13.02.2018	https://anayasa.tbmm.gov.tr/1921.aspx
84	18.02.2018	https://amasya.edu.tr/milli-mucadeleyi-anlatan-en-onemli-edebi-yazit-istiklal-marsimizdir
84	18.02.2018	http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR-3360/istiklal-marsi-ve-mehmet-akif-ersoy.html

86	22.02.2018	http://www.bilecik.gov.tr/metristepe-zafer-aniti
90	26.02.2018	http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Mehmet-KAYIRAN-Tekâlif-i-Milliyeye-Emirleri-ve-Uygulanışı.pdf
92	03.01.2018	http://www.inebolu.bel.tr/galeri-detay.asp?Id=24&fotovideo=gozum-sakaryada-dumlupinarda-kulagim-ineboluda
95	04.03.2018	https://www.tarim.gen.tr/tesbi/68.htm
99	05.03.2018	http://www.milliyet.com.tr/-biz-ekmek-bulamiyor-duk--bu-atlar-nasil-semirmis-boyle-/cumartesi/haberdetay/03.05.2008/523503/default.htm
109	07.03.2018	http://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetcilik-milli-birlik-ve-beberberlik
113	09.03.2018	https://www.kocaelibarisgazetesi.com/ilk-diyaret-isleri-baskanimiz-mehmet-rifat-borekci-makale,60464.html
121	13.03.2018	https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm
125	14.03.2018	https://itb.org.tr/img/userfiles/files/İstatistiklerle_Kadın_07_03_2017.pdf
136	15.03.2018	http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/DOĞANER-Yasemin-ATATÜRK-DÖNEMİ-TÜRKİYESİ'NDE-SOSYO-KÜLTÜREL-DEĞİŞİM.pdf
137	15.03.2018	https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MEC-LIS%20BULTENI/2469_2005_0000_0120_0000/0016.pdf
162	16.03.2018	https://dergipark.org.tr/download/article-file/70578
168-169	19.03.2018	https://polisdergisi.pa.edu.tr/bir-halkin-uyanisi3b-1037-haber
187	23.03.2018	http://www.egitimkutuphanesi.com/ataturk39un-kullandigi-takma-adlar-asim-us-serif-bey-ataturk39un-anilari/
188	27.03.2018	http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Türkiye-Cumhuriyeti'nin-74.-Yıldönümü'nde-Atatürk-İlkeleri-Bilim-ve-Teknoloji-Paneli3.pdf
205	30.03.2018	https://www.nkfu.com/ikinci-dunya-savasi-sirasinda-turkiyede-neler-oldu/

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Ders kitabındaki şekiller, grafikler, tablolar ve fotoğraflar 01.09.2017 - 21.06.2019 tarihleri arasında yayınevini arşivinden ve belirtilen sitelerden alınmıştır.

GÖRSEL NO	ERİŞİM TARİHİ	GÖRSELİN KAYNAĞI
Kitap kapağı	04.02.2018	
1. Ünite kapağı	01.09.2017	http://www.kultur.gov.tr
1.1	11.10.2017 26.04.2019	http://www.timecapital.com ; https://bilimveefelsefe.tr ; http://grovesworldhistory.blogspot.com ; http://www.monografias.com ; http://www.oocities.org ; http://www.saburchill.com
1.2	20.10.2017	http://www.beyondstylehotel.com
1.3	10.10.2017	http://im.haberturk.com
1.4	14.10.2017	http://www.uzunkoprutarihi.com
1.5	16.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
1.6	12.10.2017	http://www.lozanmubadilleri.com
1.7	13.10.2017	https://yoldaolmak.com
1.8	21.10.2017	http://www.egeinnesesi.com
1.9	22.10.2017	http://www.kultur.gov.tr
1.10	11.10.2017	http://www.kultur.gov.tr
1.11	02.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
1.12	02.10.2017	http://www.kho.edu.tr
1.13	02.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
1.14	05.10.2017	http://www.kho.edu.tr
1.15	23.10.2017	http://www.ata.tsk.tr
1.16	24.10.2017	http://www.kho.edu.tr
1.17	29.10.2017	http://www.milliyet.com.tr
1.18	30.10.2017	http://www.kho.edu.tr
1.19	30.10.2017	http://www.haber7.com
2. Ünite kapağı	30.10.2017	http://mebk12.meb.gov.tr
2.1	11.05.2019	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
2.2	12.10.2017	https://antlasmalar.com
2.3	16.10.2017	http://www.ittifakgazetesi.com
2.4	10.10.2017	harita: yayınevi çizim
2.5	02.10.2017	http://www.hizliresim.com
2.6	01.10.2017	http://tipeez.com
2.7	07.10.2017	https://ntv.com.tr
2.8	28.07.2018	http://www.tayfuncavusoglu.com
2.9	16.10.2017	http://www.hurimg.com
2.10	20.10.2017	https://www.thesun.co.uk
2.11	10.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
2.12	12.10.2017	https://kurtulush.files.wordpress.com
2.13	13.10.2017	http://www.tibbiyelihihikmet.com
2.14	11.10.2017	http://balikesir.bel.tr
2.15	12.10.2017	https://www.kizilay.org.tr
2.16	01.10.2017	https://www.samsungazetesi.com
2.17	01.10.2017	http://kazimkarabekirvakfi.org.tr
2.18	13.10.2017	http://www.erzurumyikob.gov.tr
2.19	10.10.2017	http://www.onedio.com
2.20	13.10.2017	http://www.kho.edu.tr

2.21	16.10.2017	http://www.ata.tsk.tr
2.22	01.10.2017	http://www.trthaber.com
2.23	03.10.2017	http://www.pusulagazetesi.com.tr
2.24	24.10.2017	http://www.kultur.gov.tr
2.25	24.10.2017	http://www.milliyet.com.tr
2.26	26.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
2.27	28.10.2017	http://muratcalik.com
2.28	02.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
2.29	03.10.2017	https://www.timeturk.com
3. Ünite kapağı	20.10.2017	http://www.kho.edu.tr
3.1	29.10.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
3.2	29.10.2017	http://www.anamursedir.com
3.3	02.11.2017	http://www.kanal46.com
3.4	03.11.2017	http://www.tffhgdkmaras.com
3.5	03.11.2017	https://www.tccb.gov.tr
3.6	07.11.2017	http://www.ata.tsk.tr
3.7	07.11.2017	http://www.biyografi.info
3.8	06.11.2017	http://www.kho.edu.tr
3.9	10.11.2017	http://aregem.kulturturizm.gov.tr
3.10	12.11.2017	http://www.ata.tsk.tr
3.11	06.11.2017	http://www.kho.edu.tr
3.12	20.11.2017	http://www.yenidenergenekon.com
3.13	12.05.2019	https://www.shutterstock.com
3.14	11.11.2018	http://www.ata.tsk.tr
3.15	11.11.2017	http://www.ata.tsk.tr
3.16	20.11.2017	http://www.yeniadana.net
3.17	12.11.2017	http://www.businessht.com
3.18	28.11.2017	http://www.trthaber.com
3.19	28.11.2017	http://www.berinergin.com
3.20	10.11.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
3.21	13.11.2017	http://www.kho.edu.tr
3.22	21.11.2017	http://www.listelist.com
3.23	20.11.2017	http://www.haberciniz.biz
3.24	17.11.2017	http://www.tankutoktem.com
3.25	12.11.2017	http://www.gezialesmi.com
4. Ünite kapağı	27.11.2017	http://www.ata.tsk.tr
4.1	19.11.2017	http://www.bozcaada.bel.tr
4.2	12.11.2017	http://www.nkfu.com
4.3	23.11.2017	http://www.erzurumportali.com
4.4	23.11.2017	https://www.arttablo.com
4.5	10.11.2017	www.shutterstock.com
4.6	11.11.2017	http://ankaraataturklisesi.meb.k12
4.7	24.11.2017	http://www.ankara.bel.tr
4.8	19.11.2017	http://www.ciftlikdergisi.com.tr
4.9	17.11.2017	http://im.haberturk.com
4.10	12.11.2017	http://www.bizimanadolu.com
4.11	23.11.2017	http://muhsinyazici.com
4.12	21.11.2017	https://es.quora.com
4.13	11.11.2017	http://www.tmgrup.com.tr
4.14	12.11.2017	https://www.shutterstock.com
4.15	23.11.2017	http://www.basogretmenaturk.com
4.16	26.11.2017	http://www.kho.edu.tr
4.17	14.11.2017	http://www.ata.tsk.tr

4.18	17.11.2017	http://www.dolunaydergi.com
4.19	01.11.2017	http://www.sonsoz.com.tr
4.20	01.11.2017	http://www.haberciniz.biz
4.21	19.11.2017	http://www.ilksesgazetesi.com
4.22	17.11.2017	http://www.ata.tsk.tr
4.23	21.11.2017	https://www.ntv.com.tr
4.24	20.11.2017	http://www.derkenar.com
4.25	10.11.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
4.26	15.11.2017	https://akademikmakaleler.files.wordpress.com
4.27	25.11.2017	https://www.ntv.com.tr/gorsel
4.28	25.11.2017	http://www.hurriyet.com
4.29	17.11.2017	http://www.mekan360.com
4.30	17.11.2017	https://www.tubitak.gov.tr
4.31	23.11.2017	http://www.nzob.org.tr
4.32	03.11.2017	https://www.bursadabugun.com
4.33	11.11.2017	https://www.mustafakemalim.com
4.34	26.11.2017	http://www.rayhaber.com
4.35	30.11.2017	http://cronologia.leonardo.it
4.36	30.11.2017	Yayınevi arşivinden kullanılmıştır.
4.37	27.11.2017	http://www.istanbul1881.com
4.38	27.11.2017	http://www.ata.tsk.tr
4.39	27.11.2017	http://pobieramy.top
4.40	23.11.2017	https://belgelerlegercektarih.files.wordpress.com
4.41	27.11.2017	http://www.kozanbilgi.net
4.42	29.11.2017	http://resimdiyari.com
5. Ünite Kapağı	30.11.2017	http://www.kho.edu.tr
5.1	30.11.2017	http://bolubakis.com
5.2	30.11.2017	https://isteataturk.com
5.3	27.11.2017	https://www.kokturk.org/images/
5.4	29.11.2017	http://anamursedir.com ; http://www.biyografi.info ; https://www.peramezat.com ; https://biyotarih.files.wordpress.com ; http://www.bilgiustam.com ; https://www.turkcebilgi.com
5.5	29.11.2017	http://www.boyutpedia.com
5.6	27.11.2017	http://www.resimler.tv
5.7	26.11.2017	https://cokpartiliturkiye.tr
5.8	26.11.2017	http://radikal.com.tr
5.9	30.11.2017	http://www.saraykoyticaretodasi.org.tr
5.10	30.11.2017	http://www.olay53.com
5.11	22.11.2017	http://www.milatgazetesi.com
5.12	27.11.2017	https://www.msxlab.org
5.13	30.11.2017	http://www.kirmizilar.com/tr
5.14	20.06.2019	www.shutterstock.com
5.15	19.11.2017	http://www.muglabulteni.com
5.16	13.11.2017	http://ensonhaber.com
6. Ünite Kapağı	30.11.2017	http://www.kho.edu.tr
6.1	01.12.2017	http://www.kho.edu.tr
6.2	01.12.2017	http://www.ata.tsk.tr
6.3	02.12.2017	http://haber7.com
6.4	02.12.2017	http://www.mimarizm.com
6.5	02.12.2017	http://www.kho.edu.tr
6.6	04.12.2017	http://aksam.com.tr
6.7	26.12.2017	http://www.bursaselanikgocmenleri.com

6.8	10.12.2017	http://www.boyutpedia.com
6.9	12.12.2017	https://www.bosnakmedya.com
6.10	20.12.2017	http://www.ata.tsk.tr
6.11	20.12.2017	http://t24.com.tr
6.12	10.12.2017	http://www.bilgiyvasi.com
6.13	19.12.2017	http://www.iskenderungazetesi.com
7. Ünite Kapağı	17.12.2017	www.shutterstock.com
7.1	30.12.2017	https://indigodergisi.com
7.2	21.12.2017	www.shutterstock.com
7.3	12.12.2017	www.shutterstock.com
7.4	10.12.2017	http://www.aturktoday.com
7.5	12.12.2017	http://www.kho.edu.tr
7.6	30.12.2017	http://blog.istanbul1881.com
7.7	20.12.2017	http://www.ata.tsk.tr
7.8	22.12.2017	http://abcblogs.abc.es
7.9	17.12.2017	https://www.32gun.com
7.10	18.12.2017	http://www.inonuvakfi.com
7.11	30.12.2017	https://www.stratejikortak.com
7.12	21.12.2017	http://sabah.com.tr
7.13	18.12.2017	http://www.karalahana.com
7.14	11.12.2017	http://www.kanalistanbul.com.tr
7.15	12.12.2017	http://dunyabulteni.net
7.16	30.12.2017	http://.ensonhaber.com
7.17	30.12.2017	http://www.sessiztarih.net
7.18	30.12.2017	https://sondakika.com ; http://gazeteturka.com ; http://www.kimkimdir.gen.tr ; https://www.edebiyatogretmeni.org
Türkiye Siyasi Haritası	28.07.2018	https://gazeteistanbul.com
Türk Dünyası Haritası	28.07.2018	http://www.turkosfer.com

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Kazaklar
5. Özbekler
6. Kırgızlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. San Uygurlar ve Salalar
11. Tatarlar
12. Çuvaşlar
13. Başkırlar
14. Kırmıçıklar
15. Altınca Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağıstan Türkleri
18. Kumuklar
19. Karapaylar
20. Balıklar (Malkaflar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. Tobol Tatarları
28. Barabalar
29. Şorlar
30. Çulım
31. Kumandı
32. Karotak
33. Karagas
34. Uramhay
35. İnek Türkleri
36. Bunya Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kaşgaylar
39. Hamse Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Karım Türkleri
42. Anupa'daki Türkler
43. Kabardin-Balkar Türkleri
44. İran Türkleri

İŞARETLER

- Devlet sınırı
- Ozark cumhuriyet ve vilayet sınırı
- Bağımsız Türk devletleri
- Ozark cumhuriyet, eyalet ve vilayetler
- Ozark olmayan Türk bölgeleri
- Kanal (Süveyş Kanalı)

BAĞIMSIZ DEVLETLER

- a) Azerbaycan C.
- b) Kazakistan C.
- c) Kırgız C.
- d) Kuzey Kıbrıs Türk C.(KKTC)
- e) Türkiye Cumhuriyeti
- f) Türkmenistan C.
- Baskı
- Asarua
- Bilek
- Lefkoya
- Taşkent
- Ankara
- Ağabud

ÖZERK CUMHURİYETLER

- a) Beşkoristan C.
- b) Çuvaşistan C.
- c) Dağıstan C.
- d) Gagavuz C.
- e) Karakalpakistan C.
- f) Nahçıvan C.
- Uls
- Çobokzan
- Miençipala
- Komrat
- Nalçık
- Nukus
- Nahçıvan
- Uls
- Tuva C.
- Uygur (D. Türkistan) C.
- Tatistan C.
- Altay C.
- Hakasya C.
- Karapay-Çarkas C.
- Yakutsk
- Kızıl
- Urumçı
- Kazan
- Krasnoyarsk
- Abakan
- Çerkesk

ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Şangay

Kırmızı kesik çizgi: 1971 yılına kadar Çin ile sınırları. Kırmızı kesik çizgi: 1971 yılına kadar Çin ile sınırları. Kırmızı kesik çizgi: 1971 yılına kadar Çin ile sınırları.

0 100 200 km